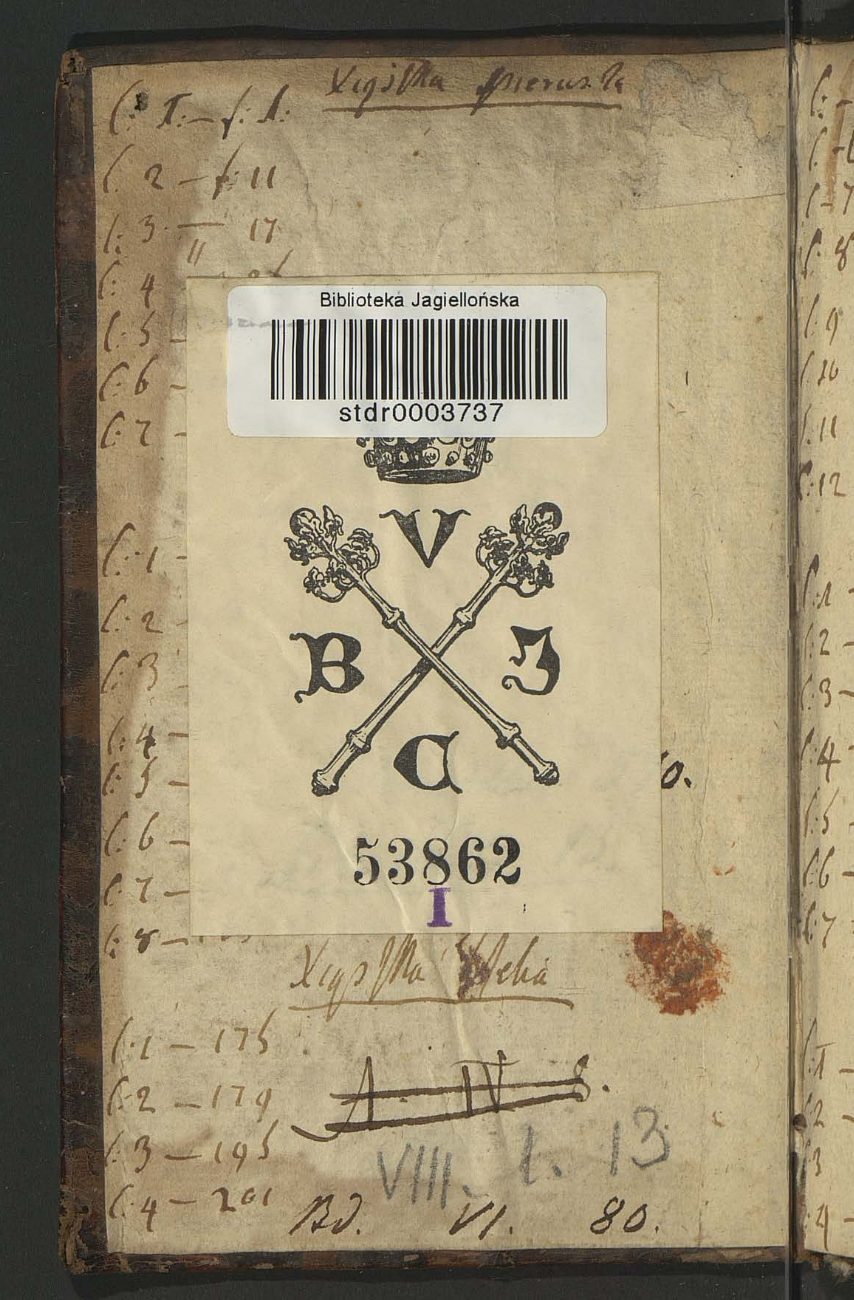

Vigilia pierwsza
Biblioteka Jagiellońska
stdr0003737
53862
I
Vigilia wtóra
Bd. VI. 80.

C. 5 — 211
C. 6 — 219
C. 7 — 225
C. 8 — 229
C. 9 — 237
C. 10 — 255
C. 11 — 271
C. 12 — 287

Vigilla Quarta

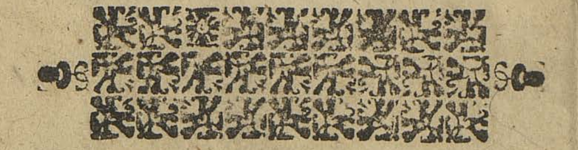
C. 1 — 316
C. 2 — 317
C. 3 — 337
C. 4 — 349
C. 5 — 369
C. 6 — 377
C. 7 — 412

Vigilla Quinta

C. 1 — 425
C. 2 — 433
C. 3 441
C. 4 — 455

l:5 — 475
l:6 — 485

LA CONSOLATION DE LA *PHILOSOPHIE* DE BOECE.

a VARSOVIE

dans l'Impriemerie Royalle, de la Republique

aux Peres des Ecolles Pieuses.

1738.

KONSOLACYA
PHILOZOPHYI
BOECYUSZA.

W WARSZAWIE.

w Drukarni Jego Krolewſkiey Mośći, y Rzeczypoſpolitey *Collegium Scholarum Piarum*

1738.

PRZEMOWA

Tłumaczącego,

Czytelniku Przyiazny.

NIe *potrzeba rácyi Piſma, y Przykłádow przywodźić, ná dowiedzenie tey Práwdy ktorą Iob ogłáſza* Libro 14 Verſu 1, *że* Homo Natus de Muliere brevi vivens tempore, repletur multis miſerijs: *Człowiek urodzony z Niewiáſty w krotkim żyćia czaśie, wielą nędzami napełniony bywa: Gdyż káżdego w utrapieniách ſwemu Stanowi przyzwoitych zoſtaiącego, upewnia o niey experyencya. A zátym zá potrzebną y przyięmną Sądźiłem ći przyſługę przetłu-*

máczenia Kśięgi tey Boecyuſza, Konſolácyi Philoſophiczney *Intitułowáney, gdyż z niey gruntowną y doſkonáłą, y niezbitymi dowodami wyprobowáną wyczytaß pociechę, y odbierzeß twym troſkom ulgę, byleś ią potrzebnie nieprzywiązánym do Ziemſkich rzeczy czytał umyſłem. Przełożona iuż była dawniey ná Polſki Ięzyk z Łáćinſkiego od nieiakiego* W. X. Jana Alana Bardźinſkiego, S. Theologij Lektora, Przeora Łęczyckiego Zakonu Kaznodźieyſkiego; *o czymem śię dopiero podczas mego Ieyże z Fráncuſkiego Ięzyka, ná moy Oyczyſty tłumáczenia dowiedźiał. On ſwoie niegdyś, Ia teraz moie Twemu rozſądkowi podaię. Zoſtawuiąc ci na wolą rowne lub rozmáite o obodwoch czynić zdanie, potrzebne wprzod odemnie uważywßy przeſtrogi. Námienia w ſwoiey Przemowie moy Francuzki Tłumacz że nie mało zażył tru-*

dno-

dnośći, w przekłádaniu Wierßow ná Wierße, osobliwie we dwoch Rozdźiáłách, daiąc rácyą, że Ięzyk Łáćinski ná inßy, z tąż náturálnośćią y expressyą przełożyć śię nie może, lubo Fráncuski (ná ktory on go przekłádał) iest pochodzący od niegoż. Vważże proßę iak daleko mnie trudnieyße bydź muśiało, ná naß Polski tłumáczenie, ktory iest tym obiema wcale obcy y od odmiennego onym swoie począćki maiący. Przydało ćiężkośći stáránie ktoregom w Wierßách przyłożył, áżeby śię nie tylko w liczbie syllláb, y przestępnośćią kádencyi z Fráncuzkiemi zgádzáły, ale też żeby istną Polßczyzną, bez żadnego iak mowią Mákaronizmu sens onychże wyrážáły, strzegąc śię zbyt powßechney ná sci *y ná* go *terminácyi. Zamyśláłem tęż samę co y w Pòézyi, w tłumáczeniu Prozy zachowáć rodowitego Ięzyka prostotę; lecz zważywßy że Philosophicznymi tráktowána Argu-*

mentámi, moc by onych ſtráćiła, dla ſłábośći Terminow Ięzyka Naſzego, nie dość żywe y właśćiwe expreſſye maiących. Muśiałem gdźie niegdźie Łaćinſkich używać przełożywſzy ná Polſkie nie ktore dość mocy wyrażenia máiące, gdy z całym Senſem będą czytane, iako to naprzykłád Natura Imaginacya Honor, *y tym podobne. Spodźiewam śię przetoż, żeć znána Oyczyſtey mowy w ſłowa ſkąpość y nieudolność tłumaczącego, ſzczodrze, defekta śię znayduiące odpuśćić każe, Ia popráwę wdźięcznym przyimę umyſłem; ażebym Ci doſkonaley uſłużył, ieżeli czas, zabawy, y życie pozwoli, w przełożeniu z tegoż Ięzyka dawney Hiſtoryi po ſobie naſtępuiących Monárchyi: życząc ábyś długie bez fraſunkow y potrzebowánia Konſolácyi zdrowo pędźił Wieki.* Vale.

PRZE-

PREFACE.

SI l'on eſt obligé d'avoir de l'eſtime pour tous les Ouvrages des Grands Hommes, on doit avoir du reſpect & de la vénération pour ceux qu'ils ont composés les derniers. L'Eſprit ne fait jamais de plus nobles efforts, que lors qu'il eſt près d'obtenir la liberté qu'il a tant de fois déſirée, parce qu'il agit d'une maniere plus conforme à la vie dont il va joüir, qu'à celle qu'il va quitter. Boëce qui ſe montre également ſubtil, éloquent, & ſolide en tous ſes Traités,

se

PRZEMOWA.

JEżeli powinność ieſt ßacowáć wßelkie wielkich Ludźi Kśięgi, dáleko bárdźiey czći y ßánowánia te ſą godne, ktore nayoſtatnieyſe wydali. Gdyż Duch nigdy śię tak nie wyśili, iak gdy ieſt bliſkim wyniść ná Wolność, ktorey pożądał tylekroć, ponieważ poczyna Sobie przyzwoitßym ſpoſobem do życia tego, ktorego będźie używał, niżeli do tego ktore zakończy.

Boecyuß ktory śię zarowno ſubtelnym, wymownym, y gruntownym w Swoich dźiełach pokázáł, Sam śię

prze-

ſe ſurmonte lui-même dans le Livre de ſa *Conſolation*, que les Sçavans ont toûjours conſidéré comme ſon Chef-d'œuvre. Il n'y paroît malheureux, qu'afin de prouver que l'Homme ſage ne le peut être. Il n'accuſe la Fortune d'injuſtice à ſon égard, que pour faire voir qu'on doit regarder & ſes faveurs & ſes diſgraces, avec la même tranquillité d'eſprit, & il n'y repréſente la force, l'éclat, le triomphe, & le plaiſir des Mechans, que pour nous convaincre de leur foibleſſe, nous montrer la vanité de leur grandeur nous faire voir que leur pōpe qui nous éblouït n'eſt qu'imaginaire, & nous rendre témoins de leur véritable malheur. Tout ce qui peut ſervir à l'eſtime d'un Livre, ſe trouve dans
le

przewyżßa w Kśiędze, o Konſolácyi, *ktorą Vczeni zá nayprzednieyße poczytáli Dźiełó. Nie wydaie śię w nim bydź nießczęśliwym, tylko dla dowodu że żaden Mądry Człowiek, tákim bydź nie może. Nie ſkárży śię ná krzywdzącą śię Fortunę, tylko żeby pokázał, że Iey fawory álbo niełáſki, zárowno ſpokoynym umyſłem powinny bydź przyięte, y nie wyſtáwia tamże mocy, blaſku, Tryumfu, y roſkoßy bezbożnych, tylko dla przekonánia nas o ich ſłábośći, dla pokázánia prożnośći ich wielkośći, dla dania nam widźieć że ta ich pompa ktora nas ćmi, nie ieſt tylko w imáginacyi, y dla uczynienia nas Swiádkami Ich práwdźiwego nießczęśćia.*

Co tylko może przydać ßácunku iakiey Kśię-
dze,

le ſien. Le ſujet en eſt extrêment bien choiſi; celui qui le traite eſt recommandable par ſa Vertu, par ſa Dignité, par ſa Nobleſſe, & par ſa Science; & la maniere dont il écrit, eſt tout-á-fait agréable par la ſolidité de ſes, raiſonnemens en Proſe, & par la délicateſſe de ſa Poëſie.

Cet Illuſtre Perſonnage étoit ſorti des Aniciens & des Manliens, qui ſelon Saint Jerôme, ou furent tous Conſuls, ou meriterent de l'être; La prudence & la pieté du Grand Anicius Probus, un des Ancêtres de Boëce, parut dans le choix qu'il fit de *S. Ambroiſe* pour le Gouvernement de trois Provinces; & lors qu'il lui recommanda d'agir plûtôt en Evêque qu'en Juge, il fit voir que l' amour de la Juſtice

dze, w Iego ſię znayduie. Máterya w niey ieſt bardzo dobrze obrána, ten co ią traktuie záleca ſię przez Swoię Cnotę, Godność, Szláchetność, y Vmiejętność; y ſpoſob ktorym ią opiſuie ieſt wcále przyięmny przez gruntowność rozmowy w Prozie, y przez delikátność Poezyi.

Ten zacny Człowiek pochodźił z Anicyuſſow y Manliuſſow, ktorzy według S. Hieronima, *albo Wſzyſcy Konſulámi byli, álbo godni niemi byłż. Mądrość y pobożność Wielkiego Anicyuſſa Probuſa iednego z Przodkow Boecyuſſa wydála ſię w obrániu* S. Ambrożego *ná rządzenie trzech Prowincyi; y gdy mu zalećił poſtępować ſobie raczey iak Biſkup, niż iak Sędźia; pokázał że miłość Spráwiedliowśći*

Chrze-

ſtice Chrétienne le touchoit plus vivement que celui de la Juſtice Civile. Son Fils de même nom que lui, fut ſi renommé par tout l'Univers, que deux Seigneurs Perſans vinrent des extrémités de l'Orient pour avoir le bonheur de le connoître; & que ceux que le déſir de voir la Grandeur de Rome n'avoit pû faire ſortir de leur Patrie, la quitterent avec plaiſir pour voir un Citoien de Rome. *S. Auguſtin* ſe ſert de l'exemple d'un Theodore Manlius, qu'il apelle un Homme très-relevé par ſon Eſprit, par ſon Eloquence, par ſon Jugement, & par ſa Nobleſſe, pour prouver que la Poſterité n'auroit pas ſujet de mépriſer le Siécle auquel il vivoit puis qu'il avoit produit une Perſonne Con

ſulai-

Chrześćiáńſkiey, żywiey go tykáła, niżeli Swieckiey. Syn Iego tegoż co y on Imienia, tak był ná cáły Swiát ſłáwny, że dwáy Panowie Perſcy przybyli áż od Kráiu Wſchodu, dla poznania Iego, y że Ci ktorych chęć widzenia Wſpaniáłośći Rzymſkiey nie mogła wyćiągnąć z Oyczyzny, odſtąpili Iey z ukontentowaniem dla obáczenia Iednego Obywátela Rzymſkiego. S. Auguſtyn *przytacza Przykłád nieiakiego Theodora Mánliuſſa. ktorego nazywa Człowiekiem bárdzo wynieśionym, przez Rozum, Wymowę, Rozſądek y zacność, dla probowánia że Potomność nie będźie miáła rácyi pogárdzać tym Wiekiem w ktorym on żył, ponieważ wydał Oſobę w godnośći Konſula, tak oſobliwych przymiotow.*

Ná

ſulaire qui poſſedoit tant de rares qualités. Enfin les Ouvrages des Peres Latins du 4 & du 5. Siécle ſont remplis des loüanges de ces deux grandes Familles, & particulierement de celle des Aniciens, de laquelle ſont ſorties les Probes, les Faltonies, les Juliennes, & les Démétriades, encore plus illuſtres par leur pieté que par leur naiſſance. Mais Boëce qui dit que s'il y a quelque choſe qu'on doive priſer dans la Nobleſſe, c'eſt l'étroite obligation qu'elle laiſſe aux Perſonnes nobles, de ne point dégénérer de la vertu de leurs Ancêtres n'a jamais prétendu tirer ſon éclat de la gloire de ceux qui l'ont précédé. On ne lui doit point chercher un ſujet de loüange hors de lui-même, puis qu'il a des

Ná koniec Piſma Oycow Łáćinſkiego obrzędu, Czwártego y Piątego Wieku. pełne ſą pochwáł tych dwoch Wielkich Fámilij, á oſobliwie tey Anicyuſzow, z ktorych poſzli Probuſowie, Faltoniuſowie, Juliánowie, y Demetryádowie, bárdźiey ieſzcze Pobożnośćią niżeli urodzeniem znaczni.

Lecz Boecyuſz ktory twierdźi, że ieżeli co ieſt do ſzacowánia w Szláchectwie, to naybárdźiey powinność, ktorą nádaie Oſobom Szláchetnym nie odradzenia śię od ſwoich Przodkow Cnoty, nie zamyśláł nigdy ſzukáć okazu Swoiey Chwáły od tych, ktorzy go poprzedźili. Nie trzeba pátrzeć procz w nim Samym przyczyny Jego pochwáły, poniewáz

des avantages qui lui ſont propres : Et s'il croit que l'Homme ſage doit mépriſer les honneurs qu'on lui rend avec le plus d'équité, comme étant ſatisfait du témoignage de ſa propre conſcience, il refuſera ſans doute ceux qui ne lui ſçauroient véritablement apartenir.

Ce Grand Homme nâquit environ quarante ans après que Rome fut priſe par Aláric. L'Ecole d'Athenes admira la vivacité de ſon Eſprit dés ſa plus tendre jeuneſſe : Les plus habiles Orateurs de la Grece furent cõtraints de lui ceder le Prix de l'Eloquence ; & ce qu'il y avoit de plus difficile dans la Philoſophie des Académiciens & des Stoïques ne ſervit qu'à faire davantage éclater la force & la netteté de ſon ju-

ge-

waz ma Swoie właſne przymioty: A poniewáż trzyma, że Człowiek rozumny powinien gardźić Honorámi, ktore mu choć iak nayſłuſzniey oddaią, będąc kontent z Swiádectwa właſnego Sumnienia; odrzući niepochybnie te, ktore mu w prawdźie nie mogą należeć.

Wielki ten Człowiek urodźił śię około Czterdźieſtego Roku po wźiętym przez Alarika Rzymie. Zdumiewáły śię Atheńſkie Szkoły nád żywośćią Jego, w Młodym Wieku Rozumu. Nayſłáwnieyśi Mowcy z Grecyi uſtąpić mu muśieli zaſzczytu wymowy; y cokolwiek śię naytrudnieyſzego w Philoſophij Akádemikow, y Stoikow znaydowáło, ſłużyło ná większe ogłoſzenie Mocy y obiaśnienia iego rozſądku. Chwyćił śię Sentymentow Plá-

tona

gement. Les ſentimens de Platon qui n'avoient rien de contraire aux Enſeignemens du Chriſtianiſme, furent ceux qu'il embraſſa, comme les plus conformes à ſon Eſprit entierement dégagé des choſes de la Terre. Il ſuivit en cela l'exemple de *S. Auguſtin*, dont Il avoit lû les Oeuvres avec une tres-grande aplication, ſelon qu'il l'écrit à ſon Beaupere Symmaque.

Il ne fut pas plûtôt retourné dans ſa Patrie, que les premiers du Sénat déſirerent ſon Alliance. Elpis fut celle qu'il jugea la plus digne de ſon affection, quoi qu'elle fût étrangere, parce qu'égalant les Filles Romaines en tous les avantages du Corps & de la Fortune elle les ſurpaſſoit infiniment en toutes les perfections de l'Eſprit. On chante encore aujour-

zona tych co nie były przećiwne Chrześćiańſkiey Nauce, ſtoſuiących się niby z Jego umyſłem od Ziemſkich rzeczy wcale odległym. Naśládował w tym Auguſtyna Swiętego, *ktorego z wielką pilnośćią Księgi czytał, iak o tym piſze do Swego Oyczyma Symmácha.*

Skoro tylko do Oyczyzny powroćił, nayprzednieyśi z Senatu powinowáctwa z nim Sobie życzyli. Naygodnieyſzą Swoiey przyiaźni Elpiſę oſądźił, choćiaſz Cudzoźiemkę, gdyż porownána z Pánnámi Rzymſkiemi we wſzelkich doſtatkach Ciáła y Fortuny, daleko ie w doſkonałośći Rozumu przewyżſzáła.

Spiewáią ieſzcze po dźiśdźień Hymn przez nię złożony ná pochwáłę dwoch nayzacnieyſzych Obra-

jourd'hui l'Hymne qu'elle fit à la louange des deux plus Illuſtres défenſeurs de l'Egliſe; & celle que Rome jugeoit heureuſe par le choix de Boëce, honora auſſi ce Grand Homme par l'eſtime que l'on fit des Ouvrages qu'elle avoit compoſés.

Il eut d'elle deux Enfans, Hyppace & Patrice; & lors qu'il les vit élevés aprés lui à la Dignité Conſulaire, il reconnut qu'Elpis étoit véritablement l'eſperãce de ſa Famille, puiſque ſes deux Fils étoient celle de la Republique.

Ce fut en cette occaſion qu'après avoir fait le Panegyrique des Ver tus de Theodoric, il ſurpaſſa l'attente du Peuple par une telle profuſion de richeſſes, que Rome n'en avoit jamais vû de plus grande dans ſes anciens Tri-

om-

Obrońcow Kościoła, y ktorą Rzym trzymał zá ßczęśliwą przez Boecyußa obranie, uczciła wzaiem tego Wielkiego Człowieka przez ßacunek w ktorym zoſtały Księgi, przez nię wydane.

Miał z niey dwoch Potomkow Hyppacyußa y Patrycyußa y dopiero gdy ich wynieſionych na Godność konſulow obaczył, uznał że Elpis była prawdziwą Iego Familij nadzieją, ponieważ nią byli, Rzeczypoſpolitey ſwoi Synowie.

Z tey właśnie przyczyny po uczynionym Panegiryku cnot Theodoryka, przewyżßył oczekiwanie Poſpolſtwa rozrutem takich bogactw, iakich Rzym nigdy był wiekßych niewidział przy naywiekßzych ſwoich Tryumfach: znayduiąc ſię przytym S. Fulgentius *zawołał że ie-*

żeli

omphes; & que S. Fulgence s'y recontrant, s'écria que ſi la pompe de Rome étoit ſi grande celle de la Jéruſalem Céleſte devoit être inconcevable.

Le Sénat dont Boëce avoit ſi bien maintenu l'autorité durant ſon premier Conſulat, & le Peuple du quel il avoit toûjours conſervé les Privileges, l'aiant élû Conſul pour la ſeconde fois, il ſoûtint leurs intérêts avec la même vigueur qu'auparavant. Il ne ſortoit du Sénat que pour entrer en cette fameuſe Bibliotheque de laquelle il parle dans le premier Livre de ſa *Conſolation*. Ce fut là qu'il compoſa ſes doctes Commentaires ſur Ariſtote, dont il eût accordé la Doctrine avec celle de Platon, comme il le promet dans un de ſes Ouvrages ſi la mort ne l'eût em-

żeli Rzymſka Pompa, tak wielka bydź mogła dopieroż Niebieſkiego Ieruzalem niępoięta bydź muśi.

Senat ktorego Boecyuſz utrzymował dobrze Powagę będąc pierwſzy raz konſulem, y Poſpolſtwo ktorego zawſze Przywileie zachował, obrał go powtornie na tęż Godność, na ktorey z tąż żywośćią iak przed tym Ich Intereſſom pomagał.

Niewychodził z Senatu procz do tey ſławney Biblioteki, o ktorey w pierwſzey Xiędze o konſolacyi wſpomina.

Y tam to ſkomponował uczone kommentaryuſze na Ariſtotelesa, ktorego by był naukę z Platonową pogodził, iak w iedney z tych Kśiąg obiecuie, gdy by śmierć niezabroniła wykonać to,

pêché de faire ce que tant d'autres ont entrepris inutilement aprés lui. Ce fut en cette heureuſe Solitude qu'il fit entendre à ſes Citoiens (comme dit Caſſiodore) les Nombres de Pythagore, l'Arithmétique de Nicomaque, l'Aſtronomie de Ptolomée, la Géométrie d'Euclide, les Mathématiques d'Archimede, la Philoſophie d'Ariſtote, & la Theologie de Platon.

Pendant cet emploi laborieux, il ſe vit privé de la fidelle Compagne de ſes ſoins & de ſes études; & n'en trouvant point qui le pût mieux ſoulager en une affliction ſi ſenſibile, que Ruſticiennne Fille de Symmaque, il la choiſit pour Epouſe au contentement de tous les Gens de bien. Il comprend en peu de paroles toutes ſes rares perfections, quand il

dit

czego ſię wielu innych po nim bez ſkutku podięli.

Natey to oſobności ſzczęśliwey Obywatelom ſwoim dał do poięcia (iak Caſſidorus *mowi) Liczby Pithagora, Arithmetikę Nikomaka, Aſtronomią Ptolomeuſza, Geometryą* Euklidela *Mathematykę Archimedeſa, Philoſophią, Ariſtotelesa, y Theologią Platona.*

Podczas tego pracowitego Vrzędu obaczył ſię ogołoconym z wierney ſwoich ſtarań y nauk Towarzyſzki, a nieznayduiąc ktoby go lepiey w tak czułym utrapieniu mogł pocieſzyć nad Ruſtycyannę Symmacha Corkę obrał ią ſobie za Małżonkę z ukontentowaniem wſzyſtkich ludźi cnotliwych. Zamknął w niewielu ſłowach wſzelkie Iey rzadkie doſkonałości,

mo-

dit qu'elle étoit ſemblable à ſon Pere, qu'il apelle un Homme formé par les mains de la Sageſſe & de la Vertu, qui n'avoit point d'autres Ennemis que les Méchans, ni d'autres Amis que les Gens de bien.

Ces deux premiers Hommes de l'Univers étant étroitement unis par une alliance ſi ſainte & ſi ſacrée; Dieu qui vouloit éprouver leur conſtance pour la couronner, les fit déſigner Conſuls par les ſuffrages des Senats de l'ancienne & de la nouvelle Rome. Les deux Empires n'avoient jamais fait un choix ſi légitime en un même tems, ni dans une occaſion ſi néceſſaire. Theodoric commençoit à dégénerer de cette premiere vertu qui l'avoit rendu ſi recommandadable au commence-

mowiąc: że do ſwego Oyca była podobna, ktorego Człekiem rękami Mądrośći y cnoty zrobionym nazywa; niemającego innych nieprzyiaćioł procz bezbożnych, ani Przyiaćioł żadnych krom cnotliwych.

Będąc Ci dway na Swiećie pierwśi Ludźie złączeni ſciſło przez z kolligowanie ſię tak poważne, y Swięte, Bog ktory chciał ſprobować Ich ſtateczności dla ukoronowania, wytknął Ich na Godność Konſulow, przez Wota Senatu ſtarego y nowego Rzymu.

Nieuczyniły nigdy wraz Oba Państwa tak ſprawiedliwego obrania, ani w tak pilney potrzebie. Theodoryk zaczynał odſtępować Cnoty, ktora na początku Iego Panowania tak ſławnym go czyniła.

ment de ſon Regne. Les Egliſes interdites aux Arriens par le commandement de l'Empereur Juſtin, l'avoient aigri, contre les Catholiques. Les Livres que Boëce compoſa dans ſon troiſiéme Conſulat pour la défenſe de la Foi, firent qu'il le ſoupçonna de quelque intelligence ſecrete avec ſon Ennemi, qu'il ſçavoit être allié de la Famille des Aniciens dont il avoit pris le nom; Et les Barbares qui ne pouvoient ſouffrir la puiſſance d'un auſſi Homme de bien que Boëce, ne ceſſoient d'irriter le Prince contre lui par leurs impoſtures.

Tant de ſuiet d'aprehenſion ne furent pas toutefois capables d'ébranler la conſtance de Boëce. Il empecha le Prefet du Prétoire de profiter de la miſere publique dans un tems

de

Kośćioły zakazane Aryanom przez Ceſarza Iuſtyna zwaśniły go były przećiw Katolikom.

Księgi ktore wydał Boecyuſʒ na obronę wiary. trzeći raz Konſulem zoſtawſʒy, ſprawiły że go miał w podeyrzeniu, o taiemne ſię z ſwoim nieprzyiaćielem porozumienie, ktorego wiedział bydź złączonym z Familią Anicyuszow, gdyż wziął onych imię.

Poganie zaś tak Cnotliwego człeka iak był Boecyusz znośić niemogący, nie przeſtawali pobudzać przećiwko niemu Pana przez ſwoie udania.

Niebyły dość mocne te wszyſtkie przyczyny poſtrachu ſtatku Boecyusza poruszyc.

Niedopuśćił Prefektowi Ratuſza pożytkować podczas głodu z publi-

czney

de famine. Il defendit avec un courage invincible l'innnocence du Consulaire Paulin, que les Goths avoient injustement accusé pour lui ravir ses richesses, & l' autorité de son credit, jointe á la force de son Eloquence, triompha des calomnies du Délateur Cyprien, qui prétendoit convaicre en la Personne d' Albin tout les autres Sénateurs, & les enveloper avec lui dans le crime de leze-Maiesté, dont il le vouloit faire pásser pour le principal Auteur.

Une liberté si généreuse déplût à des Vainqueurs insolens, qui ne demandoient qu'une honteuse servitude de leurs Vaincus; & celui qui protégeoit l' innocence des autres, vit la sienne chargée de tous les crimes dont ses Accusateurs étoient eux-memes coupables. Opili-

czney nędzy. obronił nie przekonaną odwagą niewinność Konsula Paulina ktorego Gothowie oskarzyli niesłusznie, dla złupienia go z bogactw y z powagi kredytu, z dzielnością Jego wymowy złączoney.

Tryumfował nad sskalowaniem oskarzyciela Cypriana, chcącego w Osobie Albina wszytkich Senatorow pokonać, y uwikłać w wyſtępek Laesa Majestatis, *udaiąc go za naypirwszego onegoż Authora,*

Niepodobała się tak wspaniała wolność zwyciężcom wyuzdanym, żądaiącym wstydliwey niewoli zwyciężonych od siebie, więc ten ktory innych utrzymywał niewinność, swoię obarczoną wszelkiemi wyſtępkami swoim oskarzycielem przyzwoitemi, obarzył.

Opili-

lion, Gaudence. & Basile, Arriens, furent les Ministres d'une trahison si détestable. Les deux premiers aiant reçu commandement d'aller en éxil, & s' étant jettés dans l'azile sacré d'une Eglise, sans vouloir obéir à la volonté du Roi, furent condamnés á porter sur le front la marque des Esclaves, si dans le jour qui leur étoit préscrit ils ne sortoient de la Ville de Ravenne; & le dernier aiant été cháſsé de la Cour, fut aussi-tôt rapellé pour objecter à Boëce des crimes que la crainte lui mettoit en bouche, & que ses Créanciers prenoient en paiement de ce qui leur étoit dû.

Ces infames Délateurs furent jugés innocens, parce qu'on les trouva capables d'oprimer la Vertu par leurs faussetés. La nécessité qui

Opilion, Gaudencius, y Basilius Ariani sprosney tey zdrady Ministrami byli, Pierwśi dway po odebranym rozkaźie poyśćia na wygnanie, schraniaiąc się iak do ućieczki do pewnego Kośćioła, niechcąc bydź posłuszńemi woli Krolewskiey, Osądzeni zostali nośić na czołach znaki niewolnikow, ieżeliby w naznaczonym czaśie niewyszli z Miasta Rawenny; Ostatni zaś będąc ode Dworu wygnanym, był nazad wezwanym zarzucać Boecyuszowi występki ktore mu boiaźn w usta kładła, y kredytorowie Iego za miast swego długu przyimowali.

Ci oskarzyćiele niepoczćiwi poczytani za niewinnych zostali, bo ich znaleźiono mogących swemi szalbierstwami cnotę zatłumić.

Potrzeba innych nieszcze-

qui rend les autres malheureux, fut le commencement de leur bonheur; & la connoissance que l'on avoit de leurs mauvaises actions au lieu de leur nuire, leur devint utile. Ils suposerent des Lettres de Boëce à l'Empereur Justin pour le rétablissement du Senat, & pour la ruine de Theodoric. Ils le dépeignirent aux yeux du Roi, comme un Homme ambitieux, que sa noblesse & la trop grande puissance lui devoient rendre suspect. Ils ajoûterent à cela mille áutres accusations qui se détruisoient d' elles-même; & la passion les aveugla tellement, qu' ils l'accuserent d' avoir désiré lá conservation du Sénat, dont sa Charge & la justice des Loix l'obligeoient de soûtenir la Dignité.

Ces impostures furent

ßcześliwemi czyniąca, początkiem Ich ßcześcia była. y znaiomość ktorą miano o Ich złych uczynkach, zamiast ßkodzenia onymże pożyteczną się im stała.

Podrzucili Listy niby od Boecyußa do Cesarza Iustyna o postanowienie Senatu, na ruinę Theodoryka.

Odmalowali go oczom Krolewskim, za wyniosłego człowieka, ktorego Szlachetność y wielka władza w podeyrzeniu mu bydź była powinna.

Przydali ktemu Tysiąc innych skarg samych się zbiiaiących; passya zaś tak ich zacmiła; że go oskarzyli ządaiącego konserwacyi Senatu, ktorego Godność utrzymować, własny go Vrząd przymußał, y Praw sprawiedliwość.

Słuchane były, iak Prawdy

rent écoutées cõme des veritéſ;le Prince conſidera leur haine comme un témoignage de leur fidelité;& celui du quel il avoit autre fois publié les loüanges dansſes lettres, devint l'obiet de ſon indignátion. Le Senat que Boëce avoit ſi-ſouvent défendu, prononça l'Arrêt de ſonbaniſſement, ou par crainte, ou par complaiſance, & l'exemple de ſon courage ne fut pas aſſez fort pour l' obliger a le ſuivre. Pavie fut le lieu de ſon éxil, & de la production de cet excellent Ouvrage, où la Sageſse le conſole de la perte de ſes Biens & de ſes Dignités. Theodoric qui s'imaginoit tirer de lui dans un état ſi déplorable quelque connoiſſance de ce qu'il ignoroit, & le faire conſentir â sõ impieté, le voiant inflexible à ſes menaces, & toûjours ferme dans la Foi,

wdy, te Potwarzy, Xiąże ſobie Ich nienawiść za świadectwo wierności poczytał, tak ten ktorego nie gdyś w ſwoich Liſtach głoſił pochwały, ſtał ſię iego niechęci widokiem.

Senat, ktory tak wielekroć Boecyuſz bronił wydał ſentencyą Iego wygnania; y przykład Iego odwagi, niebył dość modny do pociągnienia go ſiebie naśladować.

Pavia była mieyſcem Iego wygnania, y wydania tego ſławnogo Dzieła w ktorym go Mądrość-cieſſy, w zgubie Iego Dobr y Godności.

Theodoryk ſpodziewaiąc ſię wyczerpnąć z niego w tak opłakanym ſtanie, wiadomość iaką tego, czego niewiedział, y że zezwoli na Iego bezbozność, widząc go nie wzruſzonym nà ſwoie

Foi, commanda qu'on lui tranchât la tête; & ce Grand Homme l'aiant genereusement courbée sous l'épée du Boureau, soffrit la mort avec une fermeté digne d'un Philosophe & d'un Martyr.

Le Liure qu'il avoit composé durant les derniers mois de sa vie, ne mourut pas avec lui. Les Grecs qui n'ont jamais été prodigues de loüanges envers les Latins, en ont fait une estime si particuliere, qu'ils l'ont traduit en leur langue. Philipe le Bel n' a pas crû que la Version Françoise qui lui en fut dediée par Jean de Meun, fut un présent indigne de la Majesté Roiale; & Saint Thomas en a jugé l'intelligence si nécessaire, qu'il a pris la peine de lui servir d'interprete en un docte Commentaire qu' il a fait dessus. Bo-

ie pogroßki, y stałym w Wierze, rozkazał mu uciąć głowę; ktorą ten Wielki człowiek wspaniale pod Miecz katowski schyliwszy, podiął śmierć z statkiem godnym Philozopha y Męczennika.

Nieumarła z nim Księga, ktorą skomponował w ostatnich swego życia Miesiącach. Grecy skąpi zwyczaynie w Łacinnikow pochwale, tak ią mieli w osobliwym szacunku, że ią na swoy Ięzyk przełożyli.

Philip piękny, nietrzymał żeby przetłumaczenie oney po Francusku, dedykowane mu od Iana de Meun, było podarunkiem mniey godnym Godnośći Krolewskiey; y S. Thomasz *osądził zrozumienie oneyże tak potrzebne, że się podiął pracy stać się Iey tłumaczem w uczonym komentaryußu, ktory na nię napisał.* Ro-

Boëce a diviſé ſon Ouvrage en cinq Livres. Il ſe plaint dans le premier du changement de ſa fortune, & fait une comparaiſon naïve de l'état où l'injuſtice l'a reduit, avec le bonbeur dont il avoit autrefois joüi.

La Sageſſe lui prouve dans le ſecond, que c'eſt à tort qu'il blame la Fortune, qui lui redemande ſeulement les Biens qu'elle avoit eu la bonté de lui préter, & dont il avoit eu l'uſage ſi long-tems, ſans qu'elle en eût reçu ni de recompenſe ni de remerciment.

Elle emploie dans le troiſiéme des remedes plus puiſſans pour le ſoulagement de ſa douleur; & lui faiſant reconnoître la diférence qu'il y a entre la fauſſe & la véritable Béatitude, elle lui trace un portrait des imperfe-

cti-

Rozdzielił Boecyuß na pięć Ksiąg to Dzieło. żali ſię w pierwßey na ſwoiey Fortuny odmianę, y czyni rzetelne przyrownanie ſtanu do ktorego go nieſprawiedliwość przywiodła, z ßczęściem ktorego przedtym zażywał.

Mądrość mu w drugiey dowodźi że nie ſłußnie gani Fortunę, ktora tylko odbiera Dobra co mu z Łaſki pożyczyła y ktorych tak długo uzywał, bez oddania Iey za to ani podźiekowania ani nagrody.

Zażywa w trzećiey mocnieyßych lekarſtw na uśmierzenie Iego żalu; y daiąc poznać rożność będącą między falßywą á prawdźiwą, ßczęśliwością wyprowádza mu wyobrażenie niedoſkonałośći iedney: dla pokazania potym z większym ukon-

ten-

ctions de l'une, pour lui faire enſuite voir avec plus de plaiſir & de facilité les perfections de l'autre. Le quatriéme enſeigne que les Méchans ſont toûjours foibles & malheureux, quelques heureux & quelques puiſſans qu'ils ſemblent être au dehors. Qu'au contraire, quoi que les Bons ſoient aparament dans l'opreſſion & dans la miſere, ils ſont toûjours puiſſans & heureux, puiſque la Sageſſe Divine preſide aux actions des Hommes. Il fait voir en ſuite les diférens éfets du Vice & de la Vertu; du Vice, qui réduit les Hommes à la condition des Bêtes de la Vertu, qui les rend participant de la Nature Divine: & il montre enfin ce que c'eſt que la Providence, comment elle peut être diſtinguée du Deſtin, & pour

tentowaniem y łatwośćią doſkonałośći drugiey.

Czwarta naucza że Bezbożni zawſze ſą ſłabi, y nieſzczęśliwi, chociaſz ſię mocni, y ſzczęśliwi powierzchownie zdaią.

Przećiwnym zaś ſpoſobem chociaſz Cnotliwi zoſtaią podobno w ućiemiężeniu y nędzy, iednakże ſą mocni y ſzcześliwi, ponieważ Boſka Mądrość, nad Ludzkiemi Akcyami panuie.

Daie widzieć daley odmienne ſkutki nieprawośći ze Ludźi w ſtan bydlęcy odmienia. Cnoty, że ich Boſkiey natury uczeſtnikami czyni. Pokazuie na koniec co to ieſt Opatrzność, iak od wyroku rozeznana bydź może, y dla czego przećiwna Fortuna ktorey ſię tak boią, nie może bydź ſzkodząca człeku, w iakimkol-

pourquoi la mauvaise Fortune dont on a tant d'horreur, ne peut étre desavantageuse à l'hom me, en quelque état qu' il puisse être. Le dernier Livre traite du Hasard, du Libre Arbitre, & de la Préscience Divine qu'il accorde avec la fran chise de notre volonté, d'une maniere si subtile & si pressante, qu' on ne sçauroit rien desirer de plus accompli en ce genre. Il est impossible de considerer attentivement la suite de tout cet Ouvrage, sans admirer sa beauté. L'enchaînemẽt de ses raisons ne l' empêche point d' être agréable; ses charmes n'en affoiblissent point la vigueur & la pri son dans la quelle il fut concû, n' y rend point la Verité captive par la crainte de la mort, ou par l'esperance d' une meilleur fortune. Quoi que ce Livre soit rẽpli des

Ve

kolwiek będącemu stánie.

Ostatnia Księga o Trafunku y Wolney woli traktuie, y o Boskim Przeyrzeniu, ktore z wolnością naszey woli, zgadza, ták subtelnym y wymagaiącym sposobem, że niemożna żądać nic doskonalszego, w tym rodzaiu.

Niepodobna uważaiąc pilnie tego Dzieła konnexyą niezdźiwić się pięknośći.

Snowanie racyi, nieprzeszkadza mu bydź przyięmnym, nieosłabiaią wnim wdźięki, Iego mocy, y więźienie w ktorym się poczęło, nieczyni wnim Prawdę niewolnicą, ani zboiaźni śmierći, ani znadźiei lepszego powodzenia.

Chociasz ta Księga pełna iest gruntowney y

po-

Veritésles plus ſolides & les importãtes, ces Verités neanmoins peuvent n'être pas conſiderées de tous ceux qui les liront avec la même diſpoſition d'Eſprit, & avec l' áttention qui eſt néceſſaire pour en profiter. S'il y a ſujet d' aprehender que ceux qui n'ont point (comme dit le Sage) la ſcience de Dieu, ne conſiderent cet Ouvrage qu' avec les yeux de la chair & qu' ils n'emploient les plus belles Maximes qui s'y rencontrent à flatter l'orgueil de la Nature corrompuë; il y a ſujet auſſi de craindre que ceux mêmes qui ſont dans les ſentimens d'une humilité toute Chrétienne, mais qui n'aportent pas ou aſſez de connoiſſance, ou aſſez d'attention à la lecture de ce Livre, n'en aient pas des ſentimens aſſez avanta-

geux

potrzebney Prawdy, możesz przećię ta Prawda niebydź uważana od tych ktorzy ią będą czytali, z tąz ſamą dyſpozycyą umyſłu, y pilnośćią potrzebną do wyczerpnienia z niey pożytkù.

Ieżeli ieſt przyczyna obawiać ſię. żeby ći ktorzy nie maią (Jak mowi Mędrzec) znaiomośći Boga, nieuważali tego Dzieła tylko ćieleſnymi oczyma y niezażywali naypięknieyſzych Maxym ktore ſię w nim znayduią, na poduſzczenie pychy zepſowaney natury.

Ieſt także racya obawiania ſię, żeby ćiż ſami ktorzy maią ſentymenta pokory całe Chrześćiańſkiey, lecz niemaiący doſyć rozeznania albo pilnośći w czytaniu tey Księgi, niemieli o niey ſzkodliwego porozumienia, y niebrali Konſolacyi Boecyuſza, w rowni

w So-

geux, & qu'ils ne regardent la *Consolation de Böéce*, comme celle d'un Socrate, ou d'un Seneque.

Mais si les uns & les autres examinent les choses selon qu'elles sont en elles mêmes, & non pas selon la disposition diferente de leur Esprit, ils reconnoitrõt que Boëce n'a point de Maximes qui puissent favoriser notre orgueil, & qu'il parle plus souvent avec les Philosophes Chretiens (c'est-a-dire, avec les Peres de l'Eglise) qu'avec les Philosophes Paiens, ou avec ceux dont l'Apôtre nous avertit de nous défier, lors qu'il dit: *Prenez garde que quelquun ne vous séduise, en vous enseignant une vaine Philosophie*.

Quoi qu'il n'ait rien ignoré de ce qui peut faire estimer un Homme sçavant entre les Hommes, il peut

nean

z Sokratesową, albo Senekową.

Lecz ieżeli tak iedni iak drudzy roztrząsną rzeczy, iak są same w sobie, niewedług rożney sposobności swoich umysłow uznaią że Boecyusz niema Maxym ktoreby naszey nadętośći sprzyiały:

Yże częśćiey z Philosophami Chrześćiańskiemi (to iest z Doktorami Kośćioła) a niżeli z Pogańskiemi rozmawia, lub z owymi ktorych się nam Apostoł strzedz każe, gdy mowi strzezśćie się żeby was kto nie uwiodł, nauczaiąć was prożney Philosophij.

Chociasz wszystko umiał cokolwiek Człeka między innymi za uczonego poczytanym uczynić może, przećię z Medrcem może mowic, że

ieſt

neanmoins dire avec le Sage, *Qu'il est le plus ignorant de tous les Hommes, qu' il n' a point la science des Hommes, qu'il n'a point apri la Sagesse du Monde, & qu'il ne cesait que la Science des Saints*; parce qu'il a suivi la maxime de S. Jerôme, qui veut que l' on n' aprenne la Science du Siecle, que pour la faire servir à la Science Divine, comme la Servante a la Maitresse.

Les Ouvrages qu' il a composés pour la defense de la Foi, pour laquelle il a repandu son sang sont une preuve avantageuse de cette verité; & l'on peut, dans la pensée d'un Pere de l'Eglise, le comparer à Salomon, que la Reine de Saba (c'est a dire, la Science profane) vient trouver, non pas pour l'enseigner, mais pour être enseignée.

Boë-

iest naywiększym między ludźmi Prostakiem, że niema umieiętności Ludzkiey, że się nieuczył Mądrośći Swiatowey, y że nie ma tylko samę umięietność Swiętych *gdyż postąpił sobie według Maxymy* S. Hieronima, *ktory chce żeby się nauczyć, umieiętnośći Swiatowey, tylko dla tego; żeby służyła umieiętnośći Boskiey, tak iak sługa Pani.*

Księgi ktore wydał na obronę wiary, za ktorą krew wylał, są dowodem wspieraiącym tę Prawdę: y można go, według zdania iednego z Oycow Kościoła Salomonowi przyrownać, ktorego Krolowa Saba (to iest Vmietność Swiecka) przyszła szukać, nie dla uczenia go, ale dla uczenia się.

Boecy

Boëce qui s'eſt propoſé S. Auguſtin pour exemple dans ſon Livre de la Trinité (comme il le dit lui-même) exprime avec une netteté merveilleuſe les ſentimens de ce Pere dans les Livres de ſa *Conſolation.* Il s'y rend ſa doctrine ſi familiere, que preſque tout ce qu'il dit de la puiſſance des Bons, & de la foibloiſſe des Mechans, de la Providence & du hazard, de la Préſcience Divine, & du Libre Arbitre de l'Homme, ſe rencontre en divers endroits des Ouvrages de ce grand Docteur. Tout ce que la Sageſſe dit de la difference de la fauſſe & de la veritable Beatitude, eſt ſolidement etabli dans le Livre de la Vie bienheureuſe de S. Auguſtin. Boëce avoit apris de la lecture de cet Ouvrage:

Que celui qui n'apai
ce

Boecyuſz ktory ſobie Swiętego Auguſtyna *za przykład przełożył, w Iego Księdze o Troycy (iak ſam przyznaie) wyraża z dziwną iasnością, zdania tego Oyca, w ſwoich Księgach o Konſolacyi.*

Tak ſobie w nich Iego naukę przywłaſzcza, że prawie wſzyſtko co o mocy Cnotliwych, y ſłabości bezbożnych, o Opatrzności, o Wyroku, o Przeyrzeniu Boſkim, y o wolney woli Człeka mowi, znayduie ſię w rożnych mieyſcach Dzieł, tego wielkiego Doktora.

Wſzytko co Mądrość mowi o rożności ſzczęśliwości prawdziwey y fałſzywey, gruntownie ieſt uſtanowione w Księdze Błogoſławionego życia Auguſtyna Swiętego. *Nauczył ſię był Boecyuſz z czytania tego dzieła.*

Że ten, ktory niema
tego

ce qu'il deſire, ne peut être heureux; Que celui meme qui l'obtient, ne le sera jamais, s'il ne déſire & s'il ne poſſède le Bien. Que celui qui déſire le mal, eſt malheureux, quoi qu'il voye ſes ſouhaits accomplis Que l'Eſprit de l'Homme ne doit point déſirer les choſes périſſables, dont il ne jouira pas lors qu'il le voudra; mais qu'il doit ſoûpirer après les Biens éternels, qui ſont toûjours préſens à ceux qui les déſirent & qu'on ne doit point aprébender de perdre, parce que celui qui craint quelque choſe ne ſçauroit être heureux; Que Dieu donc doit être le ſeul objet de nos déſirs, parce que celui qui le poſſède eſt bienheureux; mais que pour le poſſeder il faut vivre ſaintement, il faut faire ce qu'il commande, & purifier ſon Ame des ſoüillures du péché.

tego czego żąda 'niemoże bydź ſzczęśliwym że tenże ſam co to otrzymuie, nie będźie nim nigdy ieżeli nie żądá y niedoſtępuie Dobra. Że ten co pragnie złego ieſt nieſzczęśliwym chociaſz widźi ſpełnione ſwe żądze. Ze Rozum ludzki niepowinien pragnąć rzeczy znikomych, ktorych nieużyie, gdy więc będźie chciał, ale że powinien, żądać Dobr wiecznych ktore ſą przytomne zawſze tym co na nie łakną, y że nie trzeba ſię obawiać utraty ponieważ kto ſię czego boi, nie może bydż ſzczęśliwym. Ze BOG ſam powinien bydź celem naſzych chući, ponieważ ten ktory go pośiąga ieſt ſzczęśliwym. Lecz dla pośiągnienia go trzeba żyć świątobliwie, trzeba czynic co przykazuie, y oczyſczać ſwoię Duſzę z kałow grzechowych.

Ce que la Philoſophie dit de la foibleſſe des Mechans, eſt fondè ſur un paſſage de S. Auguſtin, qui aſſeure *que l'iniquité ne vient que del' impuiſſance de celui qui la commet.*

Elle épreunte de lui les raiſons dont elle ſe ſert pour faire voir que Dieu preſide à tous ſes ouvrages, que ſa Providence embraſſe toutes choſes, & que ce qu'elle fait à l'egard des bons & des mechans, eſt un effet de ſa Juſtice, qui ne ſouffre pas que les Mechans ſe retirent de ſa conduite, lors même qu'ils ſemblent s'en eloigner davantage par la rebellion de leur volonté.

Voici les paroles de ce Grand Docteur. *Toute la vie des Mechans quoiqu' elle n'ait rien de conſtant ni de reglé en elle-même, eſt néanmoins renfermée par la Providence*

Divi

Co Philoſophia mowi o ſłabośći bezbożnych ufundowane ieſt na Texćie S. Auguſtyna upewniaiącym; że nieprawiedliwość niepochodźi tylko z niemocy tego ktory ią popełnia.

Pożycza od niego racyi ktorych zażywa na pokazanie że BOG panuie nad wſzytkiemi ſwymi Dziełami, że Iego opatrzność wſzyſtko ogarnuie, y że to co czyni względem złych y dobrych, ieſt ſkutkiem iego ſprawiedliwośći, ktora niedopuſzcza ażeby ſię zchronili bezbożni Iego powodzeniu, w tenże ſam czas, nawet gdy ſię zda że ſię odniego przez bunt właſney woli oddalaią.

Owoſz ſłowa tego Wielkiego Doktora: Całe życie, złych, chociaſz niema nic w ſobie ſtatecznego, y uſtanowionego; ieſt przećieſz przez opatrzność Boſką zam-

knię-

Divine dans l'ordre que Dieu préscrit à toutes les Créatures, & souvent il arrive que celui qui ne la considere pas avec une assez grande étendue d'esprit, n'en remarquant que les defauts, en détourne les yeux comme d'une chose qui lui fait horreur; mais s'il les éleve jusqu'à cette Providence qui renferme & qui comprend tout, il trouvera qu'il n'y a rien dans le Monde qui ne soit réglé par la Sagesse Divine, qui a mieux aimé tirer le Bien du Mal, que de permetre qu'il n'y eût aucun mal.

La Philosophie ne parle qu'avec S. Augustin, lors qu'elle traite ou de la punition des Mechans, ou de la patience avec laquelle Dieu les souffre dans leurs plus énormes crimes. *Ne vous imaginez pas*, dit ce Grand Saint, *que les méchans soient inutiles*

dans

kniętę w tym porządku ktory BOG stanowi wszelkiemu stworzeniu a często się trafia że ten ktory go nieuważa z dość wielką obszernością rozumu, nieobserwuiąc w nim tylko defekta, odwraca od niego oczy iak od rzeczy wstręt sobie czyniącey; lecz ieżeli ie podniesie aż do tey opatrzności ktora wszytko obeymuie y zamyka, obaczy że niemasz nic na Swiećie, coby niebyło naporządzone przez Mądrość Boską, ktora wolała raczey dobre z złego wyćiągnąć, nizli dopuśćić żeby nie było nic złego

Philosophia niemowi tylko wraz z S. Augustynem, gdy traktuie albo o karaniu złych, albo o ćierpliwości ktorą BOG Ich znośi w nayszkaradnieyszych Ich wystepkach. Nierozumiey (*mowi ten Wielki Swięty*) żeby zli byli

poży-

dans le Monde, & que Dieu ne fasse aucun Bien par leur moien. Il les souffre, ou par ce qu' il les attend à pénitence, ou parce qu' il les veut faire servir d' exercice aux Bons. Il ne les punit pas au milieu de leurs crimes, afin que leur malice fortifie la foi de ses Elûs par les persecutions; & quelquefois il arrive, Comme il dit en un autre endroit, *qu'il punit l'iniquité par l'iniquité même, ou qu'il emploie les Méchans au sécours des Gens de bien.*

L'Homme Sage que Boëce répresente dégagé des choses de la Terre, & qui devient immobile par l' union qu'il a avec Dieu, est celui dont S. Augustin parle en ces termes. *Le Sage qui connoît ce que c'est que Dieu, s'unit tellement à lui, que quoi qu'il ait encore le mouvement du corps, le mouve-*

ment

pożytecznemi na Swiecie, ; y żeby BOG nieczynił przez nich, nic dobrego. Cierpi Ich, albo czekaiąc Ich do pokuty, albo chcąc Ich, zażyc do Cwiczenia dobrych. Niekarze Ich wsrod Ich złośi, ażeby Ich złość umacniała wiarę Iego wybranych, przez prześladowanie, y czasem się zdarza (iak winnym mieyscu mowi) że karze nieprawość przez nieprawość samę; albo zażywa złych na pomoc cnotliwym.

Człek Mądry, ktorego Boecyusz wystawia, uwolnionego od rzeczy Swiatowych, y niewzruszonego, przez ziednoczenie się z Bogiem, iest ten o ktorym S. Augustyu mowi tymi słowy. Mądry ktory zna co to iest BOG tak się z nim Łączy, że chociasz ma ieszcze poruszenie Ciała, zmysłow,

pamie-

ment des sens, le mouvement de la mémoire, il n'a plus celui de l'entendement, qui devient tellement immobile, qu'il semble ne plus agir, qu'il ne regarde que Dieu seul, & qu'il est incapable de voir autre chose que lui.

Si la Sagesse asseure que les Méchans ne sont point du tout, lors que l'éclat de leur puissance apparente nous ébloüit davantage les yeux, c'est qu'elle suit le sentiment de S. Augustin, qui dit: *que celui qui ne connoît que les choses, corporelles & sensibles, non seulement n'est pas avec Dieu, mais qu'il n'est pas avec lui même.*

Si l'on considere encore ce que Boëce enseigne de la Providence & du Hasard, du Tems & de l'Eternité, on le trouvera conforme à ce qu'en dit S. Augustin dans son

pamięći, niema więcey poruszenia rozumu ktory się staie tak niewzruszonym, że się zda iak martwy, że się nie zapatruie tylko na samego BOGA, y że iest niesposobny widzieć inną rzecz procz niego.

Ieżeli Mądrość upewnia. że złych w cale niemasz, gdy blask ich mocy powierzchowney naybarźiey nam biie w oczy, czyni to idąc za zdaniem Swiętego Augustyna, ktory mowi: Że ten ktory nie zna tylko rzeczy cielesne, y zmysłom podległe, nie tylko nie iest z BOGIEM ale ani sam z sobą.

Ieżeli ieszcze uważać będą co Boecyusz naucza o Opatrzności, Trafunku, czaśie, y Wieczności, znaydą wszystko stosuiące się do tego co Augu-

ſon ſecond Livre contre les Academiciens, dans ſes deux Livres de l'Ordre, & dans le dixiéme de ſes Confeſſions, & l'on jugera qu'il, poſſede ſi bien ſa Doctrine, que ſans ſe ſervir de ſes paroles en aucun endroit, il exprime par tout ſes penſées.

Enfin Boëce reconnoît que la principale cauſe de la difficulté que nous avons dans l'accord de la Préſcience Divine avec le Libre Arbitre, vient de la foibleſſe de notre Eſprit, qui ne ſe connoît pas lui-même: Et S. Auguſtin nous enſeigne *que la ſource de l'erreur de l'Homme qui croit qu'il y a de la confuſion dans les choſes qu'il ne conçoit pas, c'eſt qu'il ne ſe connoît pas lui-même:* Et il ajoûte, *que s'il veut ſe connoître, il faut qu'il accoûtume ſon Eſprit à ne point l'aider du miniſtere des*

ſens,

guſtyn S. o tymże mowi w ſwoiey drugiey przećiw Akademikom Kśiędze tudzieſz we dwoch Kśięgach o Zakonnych, y w dźieśiątey o ſwoim wyznaniu, y przyznaią, że tak pośiągnął Iego naukę, że bez zażywania ſłow Iego w żadnym mieyſcu, wſzędzie zdanie Iego wyraża.

Na koniec Boecyuſz uznaie, że nayprzednieyſza przyczyna trudnośći ktorą mamy w pogodzeniu Przewiedzenia Boſkiego z wolną wolą: pochodźi z ſłabośći naſzego rozumu, ktory ſię ſam niezna A S. Auguſtyn nas uczy. Ze źrodło Człowieczego błędu w trzymaniu iż ieſt zamieſzanie w rzeczach ktorych niezna, ieſt z tąd, że ſię ſam niezna, y przydaie, że ieżeli chce ſię ſam poznać trzeba żeby przyzwyczaił ſwoy rozum do nieużywania pomocy od zmyſłow, ale do

wcho-

ſens, mais à rentrer en lui-même, pour y découvrir plus facilement les Verités qu'il ignore.

Je ne dirai point que tout ce que Boëce enſeigne de l'unité & des Nombres, ſe trouve en beaucoup d'endroits de S. Auguſtin; parce que l'un & l'autre aiant ſuivi la Doctrine de Platon dans ce qui n'eſt point contraire aux Vérités Chretiennes, peut l'avoir puiſé dans la Source, c'eſt-a-dire, dans Platon même, dont Boëce a empreunté tout ce qu'il dit das la neuviéme Poëſie du troiſiéme Livre de ſa *Conſolation.*

Je remarquerai ſeulement à l'honneur de ce grand Homme, qu'il fait voir dans ce dernier, de ſes Ouvrages, qu'il eſt un parfait Diſciple de S. Auguſtin, dans l'egliſe duquel ſon Corps repoſe, & qu'il ſuit ſes ſentimens auſ-

wchodzenia w ſamego ſiebie, dla łatwieyſzego tamże wynaleźienia prawdy ktorey niezna.

Nic nierzekę że wſzytko co Boecyuſz naucza o iedności y liczbie, znayduie ſię w wielu mieyſcach S. Auguſtyna, ponieważ y pierwſzy y drugi, idąc za nauką Platona w tym w czym nie ieſt przećiwna prawdźie Chrześciańſkiey, mogł to wyczerpnąć z zrodła, to ieſt z ſamegoż Platoná, od ktorego Boecyuſz pożyczył wſzytkiego co mowi w dziewiątey Poeſyi trzećiey ſwoiey Księgi o Konſolacyi.

Wytknę tylko ku cżći tego Wielkiego Człowieka, że daie widzieć w tey oſtatniey z Ksiąg ſwoich, że ieſt prawdźiwy uczeń Swiętego Auguſtyna, w ktorego Kośćiele Iego Ciało

ſi-bien dans les matieres de la Grace, que dans les autres.

Quoi qu'il n'ait point traité particulierement cette Queſtion, l'on eſt néanmoins obligé de reconnoitre qu' il eſt trés éloigné de ces ſentimens orgueilleux dont les Livres de Seneque, & de tous les Philoſophes Paiens, ſont remplis; qu'il a reconnu la foibleſſe de la Nature corrumpuë, ſon impuiſſance pour faire le biẽ ſans le ſecours de la Grace, & ſon inclination puiſſante a faire le Mal, lors qu'elle n'eſt pas ſoûtenuë de cette même Grace.

Il aſſeure en un endroit; *Que l' Ame n' a jamais d'autre ſanté que la Vertu, ni d'autre maladie que le Vice; qu'elle n'a point d'autre Medecin que Dieu, qui lui conſerve les biens qu'elle poſſede, & qui la délivre*

des

ſpoczywa; y że idzie za zdaniem Iego tak w materyi o łaſce, iak y w innych.

Chociaſz nietraktował w ſzczegulności o tey kweſtyi, muśi ſię przecięż uznać, że ieſt w cale daleki, od tych wynioſłych Sentymentow, ktorymi Księgi Seneki, y wſzytkich Pogańſkich Philozophow ſą napełnione, że uznał ułomność natury nadpſowaney; Iey nieſpoſobność do dobrze czynienia bez pomocy Łaſki, a mocną ſkłonność do zle czynienia kiedy tąż Łaſką nie ieſt wſparta.

Vpewnia w iednym mieyſcu że Duſza niema innego zdrowia tylko Cnotę, ani inney choroby tylko Nieprawość, że innego lekarza nie ma tylko BOGA, ktory ią utrzymamuie w dobrym w ktorym zoſta-

ſta-

des maux qu' elle endure, c'est-a-dire des péches qu'elle commet.

Il dit en un autre, *Que l' Homme le plus juste & le plus fort, est toûjours sujet aux infirmites de sa nature; & qu'il cessera d'etre juste & d'être fort, lorsque Dieu cesserá de le soûtenir & de le favoriser de de son secours.*

Il implore sur la fin de la neuviéme Poësie du troisiéme Livre l'assistance de la Grace Divine. Il reconnoit *qu'il ne peut sans elle s'élever à Dieu; que sa lumiere seule lui peut decouvrir le souverain Bien dont elle seule lui peut donner la jouissance; que son Ame demeurera dans l'aveuglement tant qu'elle ne sera pas éclairée de ses raions; qu'enfin c'est elle qui lui sert en même tems de Char pour la porter à Dieu de Guide pour lá conduire, & de Chemin*

staie, y uwolnia od złego ktore ćierpi, to iest od grzechow ktorych się dopuszcza.

Mowi gdźie indźiey Że Człowiek naysprawiedliwszy y naymocnieyszy zawsze iest podległy ułomnośći natury swoiey, y że przestanie bydź sprawiedliwym y mocnym, jak tylko Bog zaniecha wspierać go y świadczyć mu swoię Pomoc.

Wzywa nakoniec Dźiewiątey Poezyi Trzećiey Księgi Przytomnośći Łaski Boskiey. Vznaie: że bez niey niemoże się wznieść ku BOGU, że Iey oświecenie samo może mu odkryć Dobro naywyzsze, ktorego ona sama może mu zażywanie ziednać. Że iego Dusza poty zostawać będzie w ślepoćie poki Jey promienni oświecona niebędźie. Że na koniec ona sama służy mu za powoz wię-

min dans lequel elle doit marcher, selon ce Passage de Saint Prosper. *C'est la Grace qui conduit tous ceux qui la trouvent; & si l'on ne marche avec elle, on ne va point vers elle: Ainsi c'est la voie qui mene à la voie; on ne peut voir la lumiere que par la lumiere; & qui cherche la vie sans le secours de la vie, trouvera la mort au lieu de la vie.*

Voilà ce que j'avois a dire pour donner une intelligence plus facile de cet excellent Ouvrage, & pour exciter ceux qui le liront, à le considerer d'une maniere toute Chrétienne, & non comme ceux dont parle S. Paul, qui aprenent toûjours, & qui n'arrivent jamais à la connoissance de la Vêrité, parce qu'ils ne la cherchent pas avec l'Esprit qu' ils la doivent chercher. Je

wiezący do BOGA, za przewodnią ią wiodocą y za drogę ktorą ona iść powinna; według tego Textu S. Prospera. Łaska to, ktora prowadźi tych co ią znaydu ią, y kto znią nie idźie nie idźie ku niey. Więc to droga co do drogi prowadźi; niemoże bydź widźiane światło tylko przez światło, y kto szuka żyćia bez pomocy żyćia znaydźie śmierć za miast żyćia.

Awoß to com miał powiedzieć dla dánia łatwieyßego zrozumieniá tego wyśmienitego Dźieła, y dla pobudzeniá tych ktorzy go czytać będą, do uważania go ſpoſobem wcále Chrześciańſkim. Lecz nie tak iak ći oktorych S. Paweł *mowi. że ſię uſtawicznie uczą ale niedochodzą nigdy poznania prawdy; bo iey nießukaią umyſłem ktorym ßukáć powinni.*

Nie-

Je ne crois pas qu'il ſoit beſoin de iuſtifier Boëce ſur ce qu'il dit de l'origine de l'Ame, de la Réminiſcence & des Idées; l'air dont il traite les choſes, fait voir qu'il propoſe plûtôt les ſẽtimens de Platon que les ſiens. Il eſt ſeulement néceſſaire d'avoir quelque connoiſſance de ces matieres pour entendre ce qu'il dit, & pour déveloper des penſées qui ſont d'elles mêmes aſſez obſcures.

Quoi que je me ſois efforcé de rendre partout le ſens de l'Auteur que j'ai traduit; j'ai néamoins été quelquefois obligé de l'êtendre & de le déveloper; parce que la briêveté qui peut avoir de la grace, & qui ſouvent exprime beaucoup dans la Langue Latine, devient obſcure, & ne ſe ſouffre guéres dans la Langue Francoiſe, particuliere-

ment

Nie ſądze za rzecz potrzebną juſtyfikować Boecyuſza z tego co mowi o początku Duſzy, o Przypominaniu, y Ideach: kſztałt ktorym traktuie te rzeczy, daie widzieć że raczey zakłáda ſentymentá Platoná, niż ſwoie własne. Potrzebna tylko mieć iaką wiádomość, tych Materyi żeby zrozumieć co mowi, y żeby obiaśnić myśli ktore ſame przez ſię ſą dość ſkryte.

Chociażem uśiłował wyłozyć Sens wſzędzie Autorá ktoregom przetłumaczył, muśiałem go przęćięż wielekroć rozćiągnąć y Obiaśnić, bo krotkość ktora może mieć przyiemność y częſtokroć wiele wyráża w Ięzyku Łáćinſkim;

Stáięſię záwiłą y niemoże ſię znieść w Ięzyku Francuſkim; Oſobliwie w takim Tłumaczeniu

ktore

ment en une Traduction, qui doit ſetvir à rendre ce qu'on traduit encore plus intelligible qu'il ne l' eſt en lui meme. C'eſt ce que je me ſuis propoſé de faire dans toute la ſuite de cet Ouvrage; & j'ai tâché de my rendre encore plus exact dans les endroits les plus difficiles comme dans la neuviéme Poëſie du troiſième Livre, & dans la troiſiéme & la quatriéme du cinquiéme, qui demandent une plus grande aplication que les autres, & qu'on ne peut preſque tourner dans un ſens juſte & naturel en conſervant ce qu'on doit á la Poëſie Françoiſe, qui ne s'accommode pas aiſement avec les Queſtions qui y ſont traitées.

Ceux qui liront ces ces endroits, en faiſant une reflexion ſi raiſonnable, n'y chercheront

ront

ktore powinno uczynić wyrozumianſze to co ſię Tłumaczy, bardźiey niżli w ſamym ſobie ieſt.

Jtom to ſobie założył wykonáć w kontynuacyi tego Dźiełá, y ſtarałem ſię bydź ieſzcze iaśnieyſzym w nayтrudnieyſzych mieyſcach, iák w dźiewiątey Poezyi Trzećiey Księgi, y w czwartey Poezyi piątey. ktore wyćiągaią więkſzey applikácyi niż inne, y niemożna Ich prawie przełożyć w ſenſie przyzwoitym y náturalnym záchowuiąc o co ſię powiono Poezyi Francuſkiey, ktorá ſię nieſtoſuie łatwo do kweſtyi tám że traktowanych.

Ci co będą czytać te mieyſcá uczyniwſzy rozumną reflexią, niebędą w nich upátrywać tegoż

kſztał-

ront pas le même air & le même caractere des Vers qu'on a droit d'attendre dans la plupart des autres, dont la matiere peut recevoir un tour plus agréable & plus poropre à la Pòéſie. Ils ne demanderont de moi que ce qu'on peut juſtement demander de tous ceux qui ſe mêlent dcrire, à ſçavoir, que la maniere dont j'écrirai ſoit conforme au ſujet que je traite; & ils ne feront pas cõme ceux qui ne ſe connoiſſant pas à la Peinture, veulent par tout des couleurs également vives, ſans conſiderer qu'il y a des endroit où celles qui ſont plus ſombres & plus enfoncées, ſont plus propres & plus naturelles, que celles qui ſont éclatantes.

kſztałtu y przyzwoitośći wierſzy, ktorey ſłuſzna rzecz ſię w wielu innych ſpodżiewać, kędy, materya może ſię przyiemniey przetłumaczyć, y przyzwoiciey do Pòézyi.

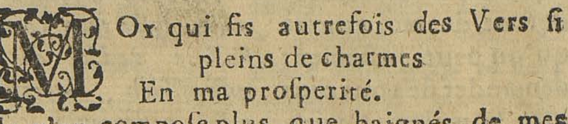
Niebędą wyćiągáli po mnie, tylko tego co mogą ſłuſznie żądáć od tych wſzyſtkich, ktorzy ſię piſać podeymuią.

To ieſt żeby ſpoſob ktorym piſac będę, zgodził ſię z Materyą ktorą traktuię, y niepoſtąpią ſobie nakſztałt tych ktorzy nieznaiąc ſię ná Malarſtwie żądaią | wſzędżie zarowno żywych Kolorow, nieuważaiąc że tám ſą mieyſca, kędy te co ſą ćiemnieyſze, ſą przyzweitſze y barźiey naturalne, nizeli wydátnieyſze.

CONSOLATION DE LA PHILOSOPHIE.

LIURE PREMIER.

CHAPITRE I.

MOr qui fis autrefois des Vers si
pleins de charmes
En ma prosperité.
Je n'en compose plus que baignés de mes
larmes (En mon adversité

Ma Muse me dictant ce que je veux écrire
Pour plaindre mon malheur,
Fait voir en ses habits, qu'elle-même dechi-
re, (L'excès de sa douleur.

Les pleurs que j'appercois couler sur son
visage, (Ne sont pas empreuntés;
Et quiconque les voir, voit la naive image
De mes calamités.

La crainte pour le moins ne l'a point détour-
née (D'accompagner mes pas;
Et l'état où m'a mis l'injuste destinée,
Ne l'épouvante pas.

Reduit à soulager les maux de ma vieillesse
Par le ressouvenir,
Je rappelle l'éclat d'une heureuse jeunesse,
Qui ne peut revenir.

KONSOLACYA PHILOZOPHII BOECYUSZA. KSIĘGA PIEWSZA.

ROZDIAŁ PIERWSZY.

A com niegdy wierß pisał, pełny ucie-
W mego ßczęścia chlubie, (chami,
Ten tylko teraz składam, co oblany łza-
Będąc prawie w zgubie, (mi,

Muza ktora mi to co mam pisać, obiera,
Ná mey los opaczny.
Daie poznać przez swoy stroy, ktory sama zdziera,
Zbyte nie żal swoy znaczny.

Łzy te ktore postrzegam spadać po iey twarzy,
Są bez pożyczenia,
Zna istny Obraz (komu widzieć się ie zdarzy)
Mego utrapienia.

Boiaźń przecię odemnie Iey nie odwrociła,
Ni z śladu mey drogi,
Y stan w ktory mię złość mych wyrokow wprawiła,
Nie zda się Iey srogi.

Vciski mey starości cießyć przymußony
Pamięci obrotem
Wspominam blask ßczęśliwey młodości zgaśniony,
Ktory nie z powrotem.

Ce Corps qui ne m'eſt plus qu'un ſujet de
ſupplice, (Vieillit avant le tems;
Et la douleur en moi fait le cruel office
Qui n'étoit dû qu'aux ans.

Les ans me reſpectoient, & la longue tri-
ſteſſe, (Moins pitoiable qu'eux,
Ride ſeule mon front, fait ſeule ma foibleſſe,
Et blanchit mes cheveux.

Que la Mort qui ſurvient, quand les belles
années (Ont achevé leurs cours,
Eſt douce aux Malheureux, qui voient ter-
minées (Leurs peines pour toûjours !

Mais j'ai beau la prier de clore mes paupie-
res, (Pour finir ma langueur;
La cruelle n'oppoſe à mes juſtes prieres,
Qu'une injuſte rigueur.

Lors que le Sort m'offroit d'une main libe-
rale (Ce qu'il à de plus doux,
Je fus preſque conduit à cette heure fatale,
Ou tout meurt avec nous.

Mais lors que la Fortune infidelle & chan-
geante, (Commence à m'affliger,
J'invoque le trépas, & le trepas s'abſente,
De peur de m'obliger.

Pourquoi me flattiez-vous d'un bonheur
veritable, (Favoris dangereux ?
Celui que voux voiez aujourd'hui miſerable
Ne fut jamais heureux. Pen-

To ciało ktore mi ſię zda tylko ná karę
Wcześnie ſię zſtarzało,
Zalmi przyſługę czyni, ále złą nad miarę
Co od lat bydź miało.

Latać mię ochraniały, ále długi ſmutek
Nad nie okrutnieyſzy.
Zmarſzczki ná czole zrobił, ſłábość Iego ſkutek,
Włos ſiwy iasnieyſzy.

Niech śmierć náſtąpi gdy iuż część pięknieyſza
Swoy bieg odprawiła (wieku
Słodka nieſzczęśliwemu, ieſt (gdy widzi) człeku
Ze go prac zbawiła.

Lecz darmo by zámarła me powieki, proſzę,
Koncząc utrapienie,
Bo od okrutney ſłuſznym prozbom, nie odnoſzę,
Procz oſtre wzgardzenie.

Gdy mi ſzczęście rzucało z ſwey ręki rozrzutney.
Ják nayſłodſze dary
Byłem prawie naybliżſzym tey godziny ſmutney
Co wſzem daie mary.

Teraz zaś gdy fortuna zmienna, wiarołomna
Záczyna mię ſmęcić,
Wzywam śmierci, ta mi ſię ſtaie nieprzytomna
Nie chcąc mię przychęcić.

Czem mię było prawdziwą pomyślnością łudzić
pochlebco zdradliwy,
Ten kogo widziſz teraz w biedzie ſobie nudzić
Nie mogł bydź ſzczęśliwy.

PEndant que je repaſſois ces choſes en mon eſprit, & que je tracois ces plaintes ſur le papier; une Femme d'un viſage venerable ſe vint préſenter à moi. Ses yeux étoient extrémement brillans, & avoient quelque choſe de plus perçant que ceux du commun des Hommes. Elle étoit d'une couleur vive, & qui marquoit une complexion robuſte, quoiqu'elle parût ſi âgée, que l'on voioit bien qu'elle n'étoit pas de notre tems. La grandeur de ſa taille étoit dificile à diſcerner; car tantôt elle netoit pas plus grande que le ſont ordinairement les Hōmes, & tantôt elle ſembloit toucher-

le

ZAczymem te rzeczy rozważał, y te nárzekania ná papierze kreślił; ſtaneła przedemną pewna poważney twarzy Matrona. Oczy iey były zbytnie ſię lśniące, y miały w ſobie więcey przenikania nad inne powßechnego ludu. Była płci żywey ktora mocną komplexyą znaczyła, chociaß ſię ták podeßła wydawała, że dobrze uznać było, iż nie była wieku naßego.

Wielkości Jey wzrostu trudno było rozeznać, ponieważ raz nie była większą nad zwyczaynych ludzi, drugi raz Nieba głową tykać ſię zdała, y owßem gdy ią ie-

iſcze

le Ciel de la tête, & même, lors qu'elle la vouloit élever encore plus haut, elle l'y cachoit toute entiere ; en ſorte qu'elle ſe deroboit aux yeux des Hommes. Sa Robe étoit faite d'un tiſſu très délié; l'ouvrage en étoit délicat & ſi ſubtil, & la matiere ſi forte & ſi ſerrée, qu'il ſembloit impoſſibile de la rompre, & comme je ſçûs depuis d'elle même , elle l'avoit faite de ſes propres mains. Cet ouvrage ſe reſſentoit un peu de l'injure des ans, & il étoit chargé d'un certain brun obſcur, ſemblable à celui que le tems donne aux Tableaux & aux Statuës. On pouvoit neanmoint encore

ßcze wyżey podnieść chciała, kryła ią w nim całą, ták że przed oczyma Ludzkiemi nikneła. Szata Iey była z tkania zbyt wolnego, ktorego robota była ták delikatna y ſubtelna, Materya zaś ták mocna y gęſta, że ſię zdáwało nie można ią rozedrzeć, y iákom ſię potym od niey Samey dowiedział, Onaż ią była własnymi rękami utkáła.

Znać było ná tey robocie ßkodę od lat uczynioną, y powleczona niby była okopcielizną ciemną ná kßtałt tey ktorą czas ná Obrázach y Statuach ſprawuie. Jednakże można było ießcze wyczytać

core lire à la bordure d'en bas un Pi, & à celle d'enhaut un *Theta* bien figuré ſur la brodorie: & l'on voioit entre ces deux Lettres quelques degrés par lesquels on pouvoit monter de l'une à l'autre. Cette Robe paroiſſoit toutefois déchirée en beaucoup d'endroits; & comme pluſieurs perſonnes avoient été jalouſes d'une ſi riche depoüille, chacun en avoit emporté ce qu'il avoit pûen fin cette Femme portoit des Liures dans la main droite, & tenoit un Sceptre dans la gauche, pour faire voir qu'elle étoit la Reine des Sciences. Auſſi-.tôt qu'elle apperçut

ná krâiach od *dołu* Pi. *od gory zaś* The-ta. *haftem dobrze wyrażone; y widac było między tymi dwiema literami niektoreſtopnie, po ktorych można było od iedney do drugiey wſtępować. Zdáwała ſię z tym wſzyſtkim w wielu mieyſcach podarta ta ſzata: á że wiele Oſob záżdrośćią ſię ták bogatego łupu uwodziło, każdy z niey to co mogł oderwał.*

Na koniec Matrona Ta Kſięgi w prawey ręce noſiła, berło zaś w lewey trzymała, daiąc znać że Náuk była Krolową. Skoro tylko przy moim łożku zoczyła Muzy dyktuiącc mi ſłowa kto-

perçut auprès de mon Lit, les Muſes qui me dictoient les paroles que je proférois en ſoûpirant; elle parut un peu émûë, & les regardant d'un œil ſevere: Qui a permis, dit-telle, à ces Comédiennes d'approcher de ce Malade, non pas pour ſoulager ſes peines par des remedes neceſſaires, mais pour les entretenir par un breuvage dont la douceur eſt mortelle? Ce ſont elles, dont les paſſions déreglées étouffent la ſemence de la Raiſon. Elles peuvent bien accoûtumer les eſprits des Hommes à leurs maladies mais non pas les en délivrer. Si par vos careſſes, & par vos enehantemens, vous en vouliez, ſelon vo-

ktorem z wzdychaniem wymawiał; pokazała ſię trochę wzruſzoną, y ſpoglądaiąc na nie okiem ſurowym: Kto pozwolił rzekła, tym krotofilniczkom przyſtępu do tego zchorzałego: nie dla uśmierzenia Iego bolow przez potrzebne lekarſtwa, ale raczey dla przewleczenia onychże, przez napoy ktorego ſłodycz ieſt śmiertelna? Te to ſą, ktorych Paſſye nieporządne, naśienie Rozeznania tłumią.

Mogąc w prawdzie umyſły Ludzkie do ich chorob przyuczyć, ale nie z onych ie wybawić. Gdybyście przez waſze podchlebſtwo y omamienia, niechciały, według waſzego zwyczaiu; uwieść

tre coûtume, retirer de ma conduite que quelqu'un du cōmun, je le ſouffrirois plus facilement, & je regarderois ſa perte cōme une choſe qui me ſeroit indifferente: Mais vous avez eu la hardieſſe d'entreprendre ſur celui que j'ai toûjours élevé dans les Ecolles des Académiciens, & de Zenon. Retirez vous donc, dangereuſes Syrenes, qui ne vous ſervez de la douceur de vos voix, que pour donner la mort à ceux qui vous écoutent; & quittez la place à mes Muſes qui vont guérir ce Malade. Ces Filles infortunées entendant ce funeſte Arrêt, baiſſerent modeſtement les yeux. & faiſant paroi-

uwieść z pod mego Rządu, tylko kogokolwiek z poſpolſtwa, łatwiey bym to znioſła, y poczytałabym iego zgubę, zá rzecz mnie nic tykáiącą. Lecz żeście miały śmiáłość pokuſić ſię o tego ktoregom nie przeſtannie w Szkołach Akademikow y Zenona wychowała.

Idźcieß tedy precz zdrádliwe Syreny, ktore nie záżywacie waßych głoſow wdzięku, tylko dla dania śmierci tym, ktorzy was ſłuchaią, y uſtąpcie moim Muzom mieyſca, ktore tego zchorzałego uzdrowią. Słyßąc te nieſzczęśiwe Panny, ten Dekret żałoſny y wydaiąc ſwoy wſtyd przez-

paroître leur pudeur par la rougeur innocente de leurs viſages ſe retirerent de ma Chambre extrêmemēt affligèes. Pour moi que l'abondance des larmes avoit empéché de diſcerner qui étoit cette imperieuſe Femme, je fus extraordinairement ſurpris, & baiſſant la vûe, j'attendis en un profond ſilence ce qu'elle feroit. Alors s'aprochant de moi, elle s'aſſit au pied de mon lit, & conſiderant mon viſage baigné de larmes, & mes yeux arrétés contre terre ſans aucun mouvement; elle ſe plaignit de l'étonnement & de la foibleſſe de mon eſprit, en prononcant ces Vers.

przez niewinne ſię zarumienienie na Twarzy, zbytnie zaſmucone z moiey ſię izby wyniosły. Ja ktoremu obſitość łez, ktoby była ta Matrona zuchwała, nie dopuściła rozeznać, zoſtałem nad zwyczay zdumiały, y ſpuściwſzy oczy czekałem w głębokim milczeniu co by daley czyniła. W ten czas zbliżywſzy ſię ku mnie w nogach mego łożka uſiadła, y uważaiąc moię Twarz łzami oblaną, tudzieſz y oczy bez wzruſzenia ku ziemi ſkłonione; żaliła ſię na zdumienie y ſłabość moiego rozumu, nucący te Wierſze.

CHAPITRE II.

QUe les Hommes ſont aveuglés!
Que leurs deſirs ſont dereglés!
Et que leur ſort eſt deplorable,
Quand par un choix injurieux
A la Nature raiſonable
Ils préferent la Terre aux Cieux.

Incapables d'aucun repos,
Ils s'attachent mal-à-propos
A ce qui n'a que l'apparence.
Les ſoins ne les quittent jamais,
Et ce qui fait leur eſperance.
Eſt, ce qui leur ravit la paix.

Celui que je vois aujourd-hui
Plongé dans un mortel ennui,
Par un changement de fortune,
N'eſt plus cet Homme, dont le cœur
Parmi la foibleſſe commune
Conſervoit toûjours ſa vigueur.

Les Etoilles du Firmament,
Leur nombre, & leur département,
Etoit marqué dans ſa mémoire:
Et l'ordre inégal de leurs cours,
Ne lui pouvoit ravir la gloire
D'en penetrer tous les détours.

Il

ROZDZIAŁ DRUGI.

Jak ôczy Ludzkie zacmione!
Jak ich żądze ſą zdrożone!
Jak Ich los ieſt opłakany
Gdy z ſwą krzywdą obieraią
Nad Rozum z Natury miany,
Przed Niebem Prym ziemi daią.

Spoczynku mieć nie mogący,
Nie wcześnie do tego lgnący
Co im na pozor przyświeca:
Nie ſą nigdy bez ſtarania,
Y co im nadzieie wznieca,
To pokoiu im zabrania.

Kto dziś odemnie widziany
Smiertelney troſce poddany
Za ſwego ſzczęścia odmianą:
Już nie ten Człek co wſpaniałe,
Między ſłabością wſzem daną,
Serce chował w męſtwie ſtałe.

Gwiázd na Niebie policzenie
Y ich rożne rozrządzenie
W pamięci mu zawſze tkwiały,
Y ich Rząd nie rowny w biegu
Nie zdołał mu odiąć chwały
Przeniknąć wſzego wybiegu.

Obawiał

Il découvroit les changemens,
La cauſe, & les effets des vents
Qui troublent le repos de l'onde :
Il voioit les ſecrets efforts
Que l'Ame qui préſide au Monde
Fait pour en mouvoir les reſſorts.

Pourquoi le Soleil ſe cachant
Dans la vaſte Mer du Couchant,
Se leve dans l'Orientale:
Quel ordre diſpoſe les tems,
Et fait à nos yeux un Dedale
Des fleurs que produit le Printems.

Il ſçavoit d'où naiſſent les Fruits,
Comment les Raiſins ſont produits,
Ce qui cauſe leur abondance;
Toûjours prêt à rendre raiſon
De l'ordre, de la difference,
Des ſecrets de chaque Saiſon.

Mais courbé ſous le poids des fers,
Il ne voit plus dans l'Univers
Que la Terre, l'objet de ſa haine:
Où ſa foibleſſe, & ſon ennui.
Et la peſanteur de ſa chaine,
l'ancent ſes regards malgrè lui.

Mais

Obiawiał Wiatrow odmiany
Z przyczyną ſkutek im dany
Ktory ciche wody wzruſza.
Znał iak ſkryte wzbudza ſiły
(Ta co światem rządzi Duſza)
By ſię ſprężyny ruſzyły.

Czem ſię Słońce kryie w wodzie
Morz obſzernych na zachodzie,
W wſchodnich ſię zaś znowu ziawia.
Jakowy Rząd czaſy wodzi,
Jak Dedala oczom ſtawia,
Z kwiatow ktore Wioſna rodzi.

Znał zkąd ſię owoce rodzą,
Jak wina w gronach pochodzą,
Co przyczyną ich doſtatku.
Zawſze ſię był gotow ſprawić
Z ich porządku, y z nieſtatku
Sekret każdey pory ziawić.

Lecz kiedy go ciężar gniecie
Zlaz, nie widzi na świecie
Krom ziemie, cel ſwey niechęci.
Gdzie ſłabość y uprzykrzenie
Y cięſzkość łancuchow nęci
Przeciwko woli ſpoyzrzenie.

MAis il eſt plus-neceſſaire de guérir votre maladie, que de la plaindre. Enſuite arretant ſur moi les yeux avec une extrême vivacité; Eſt-ce vous, pourſuivit-elle, que j'ai nourri de mon propre lait? & qui par la ſolidité de mes alimens aviez acquis une force d'esprit? à l'épreuve des attaques de la Fortune? Ne vous avois je pas donné des armes capables de vous défendre au milieu des plus grands périls, ſi vous ne les euſſiez pas quittées? Ne me cõnoiſſez-vous plus? Pourquoi ne me répondez-vous pas? Eſt ce la pudeur, ou l'étonnement, qui vous empêche de parler?

IEdnakże potrzebnieyſſa rzecz, uleczyć moię chorobę niżeli Iey załować. Więc wlepi wuſſy we mnie z bytnią żywośćią oczy. Tyś że to, rzekła daley ktoregom, Ia właſſnym mlekiem karmiła, y ktoryś trwałośćią mego pokarmu nabył był mocy umyſłu doświadczoney przećiwko ſſturmom Fortuny? Niedała żem ći była ſpoſobnego do obronienia ćię Oręża w środ niebeśpieczęſtw naywiękſſych? gdybyś ich był nieporzucił? Nieuznaiesż mię tomięcey? Czem mi nieodpowiadasż? wſtydli czy zdumienie mo-

ler? J' aimerois bien mieux que ce fût la pudeur; mais comme je vois, la crainte eſt la ſeule cauſe de votre ſilence. Enſuite voiant que non ſeulement je ne diſois mot, mais que je n' avois plus même l'uſage de la voix, ma langue étant comme captive dans ma bouche, elle approcha doucement ſa main de mon eſtomac, & ſe mettant à ſoûrire: Il n'y a, dit-elle, aucun danger, Il eſt tombé dans une létargie qui ne durera pas, & ſa maladie eſt commune, à tous les Eſprits dont l'imagination eſt bleſſée. Il s' eſt ſeulement un peu oublié lui même, il reviendra bientôt de ſon-

mowić Ci nie daie?

Wolałabym ráczey żeby to pochodźiło od wſtydu; lecz iak widzę boiaźn ſama ieſt przyczyną twoiego milczenia:

Widząc potym, żem nie tylko ſłowa nie wymowił, álem nawet y mowę utraćił, maiąc w gębie ięzyk niby ſkrępowány, przyłożyła lekko rękę do mego Zołądka, y uśmiechaiąc się, nie maſz tu rzekła, niebeſpieczeńſtwa żadnego; wpadł w letarg ktory trwáć nie będźie, y chorobá Iego ieſt powßechna z wßyſtkiemi umyſłami, ktorych imáginàcya ieſt urazona.

Trochę śię tylko zapomniał, powroći wprę-

ſon égarement, pourvû
qu'il puiſſe me recon-
noître: mais afin qu'il
le faſſe plus aiſément,
eſſuions un peu ſes
yeux qui ſont obſcur-
cis

wpręd ce z tego zabłą-
kánia, byle mnie tyl-
ko mogł uznać, áby
przećięſs łatwiey przy-
ſsedł do tego. Otrzey-
my mu Oczy kto-
re

CHAPITRE III.

MEs tenebres s'évanoüirent
Pour faire place à la clarté.
Et mes yeux languiſſans reprirent
Leur premiere vivacité.

Ainſi quand de ſombres nuages
Qui s'amaſſent de mille lieux,
Gros de tonnerres & d'orages
Couvrent le front ſerein des Cieux.

Le jour nous cachant ſa lumiere
Avant les heures du ſommeil,
La nuit ſemble ouvrir ſa carriere
Au milieu du cours du Soleil.

Mais ſi l'impetueux Borée
Soufflant dans cet air épaiſſi,
Rend la liberté deſirée
Aux yeux du bel Aſtre obſcurci.

Il

cis par les nuages épais des choſes de ce monde: & en diſant cela, elle paſſa le bout de ſa Robe ſur mes yeux qui étoient pleins de larmes. Mes

re ſą zaćmione grubą mgłą rzeczy Swiátowych; mowiąc to, przemknęła kray ſwoiey Szaty po moich pełnych łez Oczach. Cie-

ROZDZIAŁ III.

Ciemnośći moie zginęły
Swiátłu mieyſce uczyniwſzy,
Oczy me mdłe nazad wźięły
Pierwſzey czerſtwośći znak żywſzy.

Tak iak gdy obłoki mgliſte,
Z tyśiącznych mieyſc zgromadzone,
Niosąc Grzmot y burze dżdżyſte,
Cmią Nieba wypogodzone.

Dźień nam ſwą iaſność zàbiera,
Przed godziną do Noclegu
Noc śię prawie roſpośćiera,
W poſrod Słonecznego biegu.

Lecz gdy Boreas powſtaie,
Dmąc w to powietrze zgęſtwione,
Miłey wolnośći oddaie,
Oczy Planety przyćmione.

 On

Il ſort en vainqueur de la nuë
Qui l'avoit retenu captif,
Et ſes raions bleſſent la vûë,
Surpriſe d'un éclat ſi vif. (*On*)

C'Eſt ainſi que les ſombres nuages de ma triſteſſe étant diſſipés, je reſpirai l'air du Ciel avec plus de douceur & de liberté qu'auparavant, & je commençai de reprendre mes eſprits, afin de reconnoître celle qui m'avoit ſi promptement guéri. Aiant donc arrêté les yeux ſur ſon viſage, je reconnus que c'étoit la Philoſophie qui m'avoit ſi ſoigneuſement élevé dans ſa Maiſon dès la plus tengre jeuneſſe. Hé quoi, lui dis-je, ô divine Maitreſſe de toutes les Vertus, avez vous quitté le Ciel pour me venir trou

ver

TAk więc ſmutku mego poſępne chmury będąc rozproßone, tchnąłem lekcey y wolnicy niż przedtym Niebieſkim powietrzē, y zacząłem znowu śił nabierać, żebym uznał tę co mię tak ſnagle uzdrowiła. Przetoż wpatrzywßy śię w Jey Twarz, rozeznałem iż to była Philozophia, ktora mnie ſtarownie w ſwoim wychowáła Domu od mego Dźiećinſtwa. Coż to rzekłem Jey o Boſka wßyſtkich Cnot Miſtrzyni, odſtąpiłażeś Nieba dla znależienia mnie ná tym nędznym wygnaniu, opuſzczonego od

wßy-

On zwycięſcą z Chmur wychodźi,
W nich iak niewolnik trzymany;
Swym promieniem wzroku ſzkodźi
Ktory tym blaſkiem zdumiány. (Ceſt)

ver en ce miſerable exil où je ſuis abandonné de tout le monde? Etes vous auſſi-bien que moi chargée de fauſſes accuſations? Comment, dit-elle, mon Fils, ſerois-je aſſez cruelle pour vous quitter, & pour refuſer de partager avec vous les peines que vous ſouffrez pour moi.
Ce ſeroit une foibleſſe indigne de la Philoſophie, d'être envelopée dans la même accuſation, & que je dûſſe en être effraiée comme d'une choſe nouvelle? Vous imaginez-vous donc que ce ſoit ici la premiere fois que la Sageſſe

wſzytkich? zarownożeś zemną fałſzywemi obwiniona ſkárgami? Jakoż; odpowiedźiała, Synu moy, byłabym tak okrutną Ciebie odſtąpić, y niechćieć podźielić z tobą Nędzy ktorą dla mnie ponośiſz.
Byłaby to ſłabość Filozofij nieprzyſtoyna, niewinnego opuśćić, iak gdybym śię obawiała bydź w toż ſame oſkárżenie wćiągnioną, y miała bydź przeſtraſzoną niby czym niezwykłym. Rozumieſzże przeto że to tu pierwſzy raz Mądrość prześládowaną przez bezbożność zoſtáła? Nie-

geſſe aït été perſecutée par l'Impieté? N'ai-je pas eu avant la naiſſance de mon Deſciple Platon des guerres continuelles avec des Ennemis inſenſez & temeraires? Et lors qu'il vivoit encore, ſon Maître Socrate n'a-t-il pas triomphé de l'injuſtice, & de la mort même, par mon aſſiſtance? Après la mort de ce grand Homme, les Epicuriens, & les Stoïciens accoururent de toutes parts pour recüeillir ſa ſucceſſion, à laquelle les autres prétendoient également; & comme je voulus m'oppoſer à leur injuſte entrepriſe, ils ſe jetterent ſur moi avec tant de violence, qu'ils déchirerent en pieces cette Robe que j'avois tiſſuë de mes propres mains, & les uns & les
au-

Nie miałażem przed urodzeniem mego Vcznia Plátona, uſtawiczney z memi bezrozumnymi y zuchwáłymi Nieprzyiáćiołmi Woyny. Y gdy ieſzcze żył Nauczyćiel Jego Sokrates, nie tryumfowałże z nieſpráwiedliwośći y z ſamey nawet śmierći przy moiey pomocy. Po zeyściu tego wielkiego Człowieka, Epikureyczykowie y Stoicy zewſząd śię zbiegli dla wźięćia po nim Sukcesſyi, ktorą ſobie zarowno tak iedni iak drudzy przywłaſzczali; á gdym chćiáła śię ſprzeczyć ich nieſłuſzney imprężie, rzućili śię nà mnie tak gwałtownie, że podarli w ſztuki tę Szatę ktorąmem włáſnymi rękámi utkáła, y mniemaiąc tak ći
iak

autres ſe perſuadant qu'elle leur étoit demeurée toute entiere, ſe retirerent avec ces dépoüilles, & formerent des Sectes differentes.

Des Perſonnes trop faciles à ſe laiſſer ſurprendre à l'apparence des choſes, les aiant vûs couverts de mes livrées, les crurent du nombre de mes Domeſtiques, & perſuaderent aux Peuples ignorans une choſe qu'eux-mêmes croient veritable.

Si vous n'avez point entendu parler de l'Exil d'Anaxagore; du Poiſon que Socrate avalla ſi genereuſement, & des peines que Zénon ſouffrit avec tant de conſtance, parce que ces choſes vous ſont étrangeres; au moins avez-vous pû ſçavoir les belles

iak y owi że śię Im cała doſtáła, odeſſli z tymi łupámi, y uformowali rożne Sekty.

Ludźie łátwi dać śię uwieść ápparencyę rzeczy, uyzrzawſſy ich okrytych moią bárwą, Sądźili ich bydź z liczby moich Domowych, y událi przed Poſpolſtwem proſtym rzecz, ktorą ſami trzymali za práwdźiwą.

Jeżliś nie ſłyſſał wzmiánki o wygnaniu Anaxagora; o trućiźnie ktorą Sokrates tak wſpaniále połknął y o mękách ktore Zenon z taką ſtałośćią wyćierpiał, bo ći to wſſytko niewiádome. Muśiáłeś przynaymniey wiedźieć o pięknych czynach Kaniuſſow, Soranow, y Se-

les actions des Canies, des Sorans & des Seneques, dont la mémoire est encore récente & celebre parmi vous?

Ces Hommes Illustres n'eurent point d'autres ennemis que ceux qui ne pouvoient souffrir la lumiere, & l'éclat de leurs vertus; & parce que s'arretant à mes preceptes, ils vouloient être innocens parmi les coupables, ils furent jugès criminels.

C'est pourquoi vous n'avez pas sujet de vous étonner, si dans la mer inconstante de cette vie nous sommes agités de tant d'orages & de tempêtes, puisque nous n'avons point d'autre but & d'autre dessein, que de déplaire aux Méchans; & quoique leur nombre soit infini il, nous

nekow, gdyż tych pamiątka ieszcze do tąd między Wámi iest świeża y sławna.

Zacni Ci Ludźie nie mieli innych Nieprzyiaćioł procz tych, ktorzy nie mogli ćierpieć jasności y blasku Ich Cnoty: y ponieważ trzymaiąc się mey Nauki niewinnymi między winowaycami bydź chćieli, osądzono Ich iako występcow.

Przetoż nie masz przyczyny dźiwowáć się, ieżeli, w niestatecznym życia tego Morzu tak wielą burzami y nawáłnośćiámi skołátani iesteśmy; ponieważ nie mamy innego Celu y postanowienia tylko złym się niepodobać: A chociasz liczba ich iest nieskończona, przęćiesz powin-

nous doit neanmoins être mépriſable, n'aiant aucun chef, & n'étant pouſſé que de ſureur & d'aveuglement. Que s'ils ramaſſent quelquefois toutes leurs forces, pour nous attaquer avec plus de violence qu'auparavant; la Raiſon, ſous les enſeignes de qui nous combattons, renferme auſſitôt ſes Troupes dans la Citadelle, pendant que nos Ennemis s'amuſent à piller un bagage qui nous eſt inutile: & pour lors étant élevés au-deſſus d'eux, nous nous mocquons de leurs vaines menaces, & nous conſiderons avec mépris l'avarice qui leur fait ravir les choſes les plus viles & les moins dignes de la conquête d'un Homme raiſonnable.

winna bydź od nas pogárdzona, nie maiąca żadnego Wodza y nie będąc pobudzona tylko przez zaiádłość y oślepienie. Jeżeli zaś niekiedy ſkupią ſwoie śiły, dla ſpotkania śię z Nami z więkſzą niż przedtym gwáłtownośćią. Rozum pod ktorego my znakami Woiuiemy ná tychmiaſt ſwe Woyſko w Zamku záwiera, záczym śię Nieprzyiaćiele bawią łupem zbioru Nam niepotrzebnego; y w on czas maiąc gorę nád niemi, naśmiewamy śię z ich próżnych pogrożek y uważamy z wzgardą łákomſtwo, ktore ich wiedźie do wydárćia rzeczy naypodleyſzych, y mniey wártych nabyćia przez Człeka rozumnego.

CHAPITRE IV.

QUiconque a pendant cette vie
Tenu la Fortune asservie
Sous l'empire de la Raison,
Et voiant d'un même œil le Cyprès & la Palme,
A toûjours conservé son esprit dans le calme,
A la Cour, & dans la Prison.

La mer, écumante de rage,
Le menacera du naufrage,
Sans pouvoir ebránler son cœur:
Et lors que le Vesuve, & l'éclat de la Foudre,
Reduiront tout en cendre, & mettront tout en
(poudre,
Il sera seul exemt de peur.

Quel sujet donc un Miserable
A-t-il de croire redoutable
Des Tyrans le foible couroux?
Vivez sans craindre rien, soiez sans esperance,
Et vous reconnoîtrez qu'avecque leur puissance
Ils n'ont point de pouvoir sur vous.

Celui qui craint, ou qui desire,
Se soûmet au cruel empire
De ces Bourreax de l'Univers:
Il abandonne un rang qu'il doit à sa naissance
Il jette un Bouclier qui lui seit de defence,
Et forge lui-même ses fers.

M'En-

ROZDZIAŁ CZWARTY.

KTokolwiek w tym życiu pędźie
Trzymáł Fortunę ná wędźie
W Rozumu swego rządzeniu,
Widźiał Cypryss y Palmę okiem niezmrużonym,
Chowáł umysł w pokoiu nigdy nie wzruszonym,
Tak u Dworu, iak w Więźieniu.

Morze śię w złośći pieniące,
Zátopieniem mu grożące,
Naymniey mu Serca nie ztrwozy:
Y kiedy Wezuwiusz, lub Piorun przez gromy,
Obroći wszystko w popioł, zetrze w proch zni-
(komy,
Sam śię w odwadze nasroży.

Zá coż więc kto nieszczęśliwy,
Ma wierzyć że iest strasżliwy
Gniew słáby, wszego Tyrána.
Zyi bez wszelkiey boiaźni, oddál precz nádźieie,
A uznasz że z tą wládzą ktorą zbyt srożeie,
Moc mu nád tobą nie dana.

Kto śię boi, lub kto prágnie,
Pod ostry rząd sam śię nagnie,
Tych Kátow całego Swiata.
Odstępuie Godnośći, w ktorey iest zrodzony
Rzuca Puklerz. ktory mu służy do obrony,
Y Sam sobie pęta splata.

RO-

M'Entendez-vous? Ces choses font-telles impression sur votre esprit? Le son de ma Lyre ne vous touche-t-il point? Pourquoi pleurez-vous? Quel est le sujet de vos larmes? Parlez, & ne me cachez rien: Si vouz attendez l'assistance du Medecin, ne faut-il pas que vous lui découvriez votre mal? Alors aiant un peu repris les forces de mon esprit, je lui répondis en ces termes.

Est-il necessaire de vous montrer une blessure qui paroit assez d'elle-même? Ignorez-vous l'extrême rigueur dont la Fortune afflige mon innocence? Suis-je ici dans cette Bibliotheque que vous aviez choisie pour votre principale demeure? & où nous disputions souvent

ROzumiesz̃że mnie? wbiiáiąſz ći śię w umyſł te rzeczy? Nie tykaſz Cię głos moiey Lutni? Czemuż płaczeſz? co za przyczyna łez twoich? Mow y nic nie tay przedemną. Jeżeli oczekuieſz pomocy lekarza, nie trzebaż żebyś mu obiawił twoię chorobę? Na ten czas odzyſkawſzy nieco śił mego rozumu, odpowiedźiałem Jey w te słowa.

Trzebaż Ci pokazywać ranę ktora dosyć przez śię znaczna? nie wieſzże z iaką ſurowośćią Fortuna moię trapi niewinność? Jeſtżem tu w tey Bibliothece coś obrała była za twoie nayprzednieyſze mieſzkanie? y kędyśmy, dyſputowali częſto ſte

vent enſemble des Sciences humaines & divines? Etojs-je en ce miſerable état, lors que je m'inſtruiſois avec vous des choſes les plus ſecretes de la Nature? Lors que vous me repreſentiez ſur un Globe le cours des Aſtres, & les mouvemens des Cieux, & que vous traciez toutes les actions de ma vie ſur le modele de la Divinité même,? Eſt ce donc là la récompenſe que je reçois pour vous avoir ſi fidelement ſervie? Naviez-vous pas fait dire autrefois à Platon ces mémorables paroles? *Que les Républiques ſeroient heureuſes, ſi elles étoient gouvernées par des Perſonnes qui fiſſent profeſſion de la Sageſſe*

ſto o umieiętnośći ták Ludzkiey iak Boſkiev? był żem w tym nędznym ſtanie gdym dochodził z tobą rzeczy nayſkrytſſych Natury? gdys mi pokazywała na Swerze bieg ſwiateł Niebieſkich y Niebios obroty, y gdyś rysowała wſſytkie żyćia mego ſprawy nakſſtałt ſamego Boſtwa? Taſſ to nagroda ktorą odbieram za uſługi ći tak wiernie ſwiadczone? Niekazałá żéś dawnicy powiedzieć Platonowi te pamiętne ſłowa.

Ze Rzeczypoſpolite byłyby ſzczęśliwe, gdyby rządzone były od Oſob w Mądrośći cwiczonych, albo

se, ou si ceux qui les gouvernent s'etudioient à l'acquerir. Navez-vous pas aussi declaré par la bouche de ce même Interprete de vos sentimens, que la raison qui devoit obliger les Sages à prendre le maniment des affaires publiques étoit qu'ils ravissoient aux mauvais Citoyens l'occasion d'usurper le Gouvernenent, & la puissance de nuire aux Gens de bien? J'ai voulu suivre ces Préceptes, & j'ai desiré d'emploier à la conduite de la République les Maximes que vous m'aviez apprises dans la solitude de ma Bibliotheque. Vous m'étes témoin, & Dieu qui vous a fait descendre dans le cœur des Sa-

bo żeby Ci ktorzy rządzą, starali się Iey nabyć.

Nie głośiła ześ zarowno przez usta tegoż Tłumacza, zdania twego, że przyczyna ktora obowiązać miała Mądrych do podięćia się Interessow publicznych, była, ze wydzirali złym Obywatelom okazyą przywłaszczenia sobie Rządu, y władzy, do szkodzenia Cnotliwym? Chciałem sobie postąpić według tey nauki, y pragnąłem zażyć do sprawowania Rzeczypospolitey, Maxym, ktorycheś mię wyuczyła była, na Osobnośći mey Bibliotheki.

Iesteś mi swiadkiem, y BÓG także ktory Cię zsyła do Serc

Sages me l'eſt auſſi, que je n'ai jamais accepté aucune Charge, qu'afin de procurer le ſalut des Bons. Cette ferme reſolution a été la ſource de tous les démêlés que j'ai eû auec les Méchans; & comme la bonne conſcience ne craint jamais rien, j'ai mépriſé la haine & la colore des Perſonnes les plus puiſſantes, quand il a fallu rendre la juſtice.

Combien de fois me ſuis-je oppoſé publiquement à la violence de Bonigaſte, lors qu'il vouloit ravir les biens de tous ceux qu'il eſtimoit trop foibles pour lui reſiſter? Combien de fois ai-je empêché Trigille, Intendant de la Maiſon Roiale, d'achever les crimes qu'il

Serc Mądrych, żem ſię niepodiął żadnego Vrzędu, tylko dla wyrobienia beſpieczeńſtwa Dobrym.

Te ſtałe poſtanowienie było zrodłem klotni, com ze złymi miewał, y iak dobre ſumnienie niczego ſię nieobawia, lekcem ſobie ważył nienawiść y gniew oſob naymocnieyſzych gdy o ſprawiedliwość chodziło.

Wieleż razy ſprzeczyłem ſię iawnie gwałtownemu Bonigaſtowi, gdy chciał wydzierać dobra tym wſzytkim, ktorych za ſłabych dania ſobie odporu poczytał? wieleż kroć zabroniłem Trigillowi Domu Krolewſkiego dozorcy, dokonać niecnot, ktore

avoit déja preſque commis, & qu'il eut executés ſans ma réſiſtance? Combien de fois ai-je défendu par mon autorité les miſerables Citoyens que l'avarice des Barbares chargeoit impunemeut de fauſſes accuſation ? Perſonne ne s'eſt jamais pû vanter de m'avoir empêché d'être équitable. Lors que j'ai ſçu le déplorable état des Provinces preſque ruinées par les concuſſions des Gouverneurs, & par les impoſitions exceſſives, je n'en ai pas été moins affligé que ceux qui ſouffroient eux-mêmes ces calamités. Dans le tems d'une cruelle famine, le Préfet du Prétoire aiant fait donner ordre à toute la Campanie, de four-

iuż był prawie wypełnił, y przyprowadził by był do ſkutku bez mego mu ſię na przećiw ſtawienia.

Wiele kroć obroniłem moią powagą mizernych mieſzkańcow ktorych Poganow łakomſtwo falſzywemi bez kary obćiązało ſkargami? Nikt ſię nigdy niemogł po chlubić, że mi niedopuſcił bydź ſprawiedliwym. Gdym ſię dowiedział o Opłakanym ſtanie Prowincyi, prawie zniſzczonych przez Ich Rządzcow zdźierſtwo y przez zbyteczne narzuty, byłem niemniey ſtrapiony iak Ci ktorzy ſamiż tę nędzę ponośili.

Raz podczas okrutnego głodu, Prefekt Rátuſza nakazawſzy z Ca- łey

fournir des bleds & des vivres, l'interêt des Peuples me fit prendre contre lui la défenſe de la Province, qui alloit être réduite à la derniere extrémité & l'affaire étant portée devant le Roi, j'obtins que l'ordre ſeroit revoqué. J'ai triomphé de l'inſatiable convoitiſe de ces infames Harpies de Cour, qui dévoroient déja des yeux les Tréſors du Conſulaire Paulin, & je l'ai retiré de leurs griffes toûjours ouvertes à la rapine. Mais il n'eſt pas le ſeul de cet illuſtre rang dont j'aie protegé l'innocence, au haſard de tout ce qui pou-

tego kraiu kampanyi dodawać zbożę y żywnośći, interes Poſpolſtwa poćiągnął mnie do bronienia przećiwko nie mu tey Prowincyi ktoraby była do oſtatniey przywiedziona nuży; y wytoczywſzy ſię do Krola ſprawą, otrzymałem, że roſkaz zoſtał odmieniony. Tryumfowałem z nienaſyconey chćiwośći tych niepoczćiwych Dworſkich Harpiy, ktore iuż pożyrały oczyma ſkarby Konſula Paulina, y wydarłem im go z ſpon uſtawnie na zdzierſtwo otwartych. Lecz nie on ſam tylko ieſt z tego znakomitego ſtopnia, ktorego zaſłoniłem niewinność z odważeniem ſię na wſzytko, co kolwiek mnie

pouvoit m'en arriver; & pour ſauver celle du Conſulaire Albin de la calomnie de ſes-Adverſaires, je ne me ſuis pas ſoucié de m'attirer la haine du Délateur Cyprien qui le vouloit perdre. Si je ne me ſuis fait des ennemis qu'à cauſe que je me ſuis armé pour la défenſe de la vertu ne devois-je pas eſperer des bons Citoyens l'appui.que l'amour de la juſtice m'a toûjours empêché de vouloir attendre de la Cour. Conſideré, je vous prie, quels ont été les Accuſateurs dont le témoignage a paru ſuffiſant pour me condamner. Un Bazile chaſſé de la Cour, & puis rapellé pour m'objecter des crimes que la

mnie za to potkać mogło; I dla ratowania Konſula Albina od potwarzy ſego przećiwnikow, mniey ważyłem zaćiągnąć na ſiebie nienawiść Oſkarzyćiela Cypryana ktory go chciał zagubić. Ieżelim ſobie niezrobił nieprzyiaćioł, tylko dla tego żem ſię uzbroił dla obrony Cnoty? niepowiniением że ſię był ſpodziewać od dobrych Obywatelow podpory ktorey ſprawiedliwośći miłość zawſſe mi przeſſkadzała, oczekiwać od Dworu. Vważ proſſę, cobyli za Potwarcy, ktorych Swiadectwo widziało ſię doſtateczne azeby mię potępić. Niciaki Bazyli ode Dworu wygnany, a potym

la necessité lui mettoit dans la bouche, & que ses Creanciers prénoient en payement de ce qui leur étoit dû. Un Opilion, & un Gaudencè ? lesquels aiant entendus le juste Arrêt de leur bannissiment, & s'étant jettés dans l'asile sacré d'une Eglise, furent condamnés par le Roi même, á porter sur le front la marque des Esclaves, si dans le jour qui leur étoit préscrit, ils ne sortoient de la Ville de Ravenne. Que peut-on ajoûter à l'excès d'une telle severité ? Cependant le même jour qu'ils doivent être honteusement punis, ils s'offrent à être les mini-

tym nazad przywołany, dla zarzucenia mi występkow ktore mu w usta kładła potrzeba, kredytorowie zaś przyimowali zamiast zapłaty długu im winnego. Nieiaki Opilion y Gaudencyusz ktorzy usłyszawszy sprawiedliwy Dekret własnego wygnania, y wpadszy do Swiętey Ucieczki pewnego Kościoła, byli osądzeni od samego Krola na noszenie na Czołach niewolniczych znakow; ieżeli by byli w dniu im náznaczonym z Miasta Rawenny niewyszli. Coż można przydać do zbytku surowości takowey ? Przecięż tegoż samego dnia ktorego mieli bydź sromotnie karani, szczę-

miniſtres de la paſſion de mes ennemis. Auſſitôt qu'ils m'accuſunt, on reçoit leurs dépoſitions comme des Oracles, & l'adreſſe qu'ils font paroitre à forger des impoſtures contre moi, eſt une preuve infallible de leur innocence Quoi donc l'étude de la Sageſſe, & l'amour que j'ai toûjours eu pour les Sciences les plus ſolides, rendent-elles coupable? & la Sentence donnée contre mes Délateurs les rend-elle plus gens de bien? La Fortune qui me traite avec tant de rigueur, n'at-elle pas dû rougir de faire accuſer un Inno-

ßczęśliwymi bydź zaczynaią, bo ſię ofiarowali bydź Poſługaczami Páſſyi moich nieprzyiaćioł. Skoro mię, tylko oſkarżaią, obwinienia od nich za Oraculum przyimuią. y ſpoſóbność ktorą pokazuią do ſnowania przećiwko mnie potwarzy, ſtáie ſię onych nie omylnym niewinnośći dowodem. Więc że, uczenie ſię Mądrośći, y kochanie ſię w naygruntownieyßych naukach, winowaycą mię czyni? Sentencya zaś przećiwko mym Potwarcom wydana, czyniß Ich Cnotliwymi? Fortuna ktora ſię zemną z taką ſurowośćią obchodźi, niepowinnaż ſię była, zawſty-

nocent ? & ce qui ſemble encore plus inſuportable que l'accuſation même, d'emploier à ſa perte les derniers des Hommes. Mais quels ſont les Crimes dont on m'accuſe ? En voulez vous ſçavoir la ſubſtance ? On dit que j'ai deſiré le ſalut du Senat. Voulez-vous apprendre les moïens dont je me ſuis ſervi ? J'ai empêché le Délateur de réveler des choſes qui pouvoient convaincre le Senat du Crime de Leze-Majeſté. Quoi donc, ô ma Divine Maitreſſe, dois-je nier ce qu'on m'objecte, afin de vous ſauver l'honeur en me ſauvant la vie ? Mais j'ai voulu faire la cho-

wſtydzić kazać niewinnego oſkarzać ? A co ieſzcze ſię widzi nieznośnieyſzego nad ſamo oſkarzenie, zażywać na Iego zgubę naypodleyſzych z Ludźi. Ale coż ſą za wyſtępki o ktore mnie oſkarzaią ? chceſz ich treść wiedzieć ? Powiadaią żem żądał Całośći Senatu.

Chceſz ſię dowiedzieć com za ſpoſobow do tego zażywał ? zabroniłem Oſkarzyćielowi wyiawić tego, coby mogło dowieść Senatowi Crimen læſæ Majeſtatis. Iak że tedy o Moia Boſka Myſtrzyni, mám że zaprzeć to co mi zarzucaią, ażebym Ci Honor ucalił, ucalaiąc ſobie życie ? Ale chciałem uczy-

ſe dont on m'accuſe, & je n'aurai jamais d'autre volonté. Le confeſſarerai-je ? & nierai-je ſeulement d'avoir empêché le Delateur ? J'appellerai donc un Crime, les vœux que j'ai faits pour le ſalut & pour la proſperité du Senat ? Il eſt vrai qu'il a bien merité en me condamnant, que je les regardaſſe comme un crime; mais la faute & l'imprudence des Hommes ne peut pas changer la nature des choſes: & Socrate m'apprend qu'il ne m'eſt pas permis, ni de cacher une verité, ni de demeurer d'accord d'un menſonge. Quoiqu'il en ſoit, c'eſt une

nić to o co mię oſkarżaią y niebędę miał nigdy inniney woli ?

Wyznam że to ? y zapręſ tylko, żem zabronił Oſkarżycielowi ? więc nazwę wyſtępkiem, Vota ktorem czynił za Całość y ſczęśliwe powodzenie Senatu ? zasłużył ći wprawdźie potępiaiąc mię, żebym ie za wyſtępek poczytał; ale błąd y nieroſtropność Ludzka niemoże rzeczom natury odmienić. y Sokrates mię uczy że mi ſię niegodźi, ani zátaić iakiey prawdy, ani ſię na iakie kłamſtwo zgodzić.

Iakoż kolwiek bądź, ieſt to rzecz ktorę

une choſe que je laiſſe à votre jugement, & au jugement de tous ceux qui ſont profeſſion d'une veritable Sageſſe, & je ne dirai rien davantage pour prouver mon innocence, que j'ai fait aſſez paroître dans l'Apologie que je laiſſe à la Poſterité.

Car pour quoi parlerai-je de ces Lettres ſuppoſées, par leſquelles on veut me convaincre d'avoir eſperé de voir le Peuple Romain en ſon ancienne liberté? puis que j'en euſſe aiſement découvert la fauſſeté, s'il m'eut été permis de me ſervir de la confeſſion même de mes Accuſateurs? Helas! quelle

rę zoſtawuię twemu roßądkowi, y tych wßytkich, ktorzy ſą wyćwiczeni w prawdźiwey Mądrośći, y niepowiem nic więcey na dowod moiey niewinnośći, ktorą doſyć obiawiłem w Apologiy ktorą potomnośći zoſtawuię.

Bo na coż mam mowić o tych Liſtach zmyslonych, ktorymi mi chcą dowieść żem ſię ſpodziewał obaczyć Lud Rzymſki w ſwoiey dawney wolnośći? Poniewaź łatwo bym fałß ich odkrył; gdyby mi było pozwolono zażyć wyznania ſamegoż, moich Potwarcow.

Ach iakaß zoſtaie

esperance de liberté reste t-il à la République ? Plût à Dieu qu'elle fut encore en état de l'esperer; je me servirois de la reponse de Canie, lequel interrogé par Caligule, s'il n'étoit pas complice de la Conjuration faite contre lui, repondit genereusement: *Cesar, si je l'avois scuê, vous ne l'auriez pas scuê.* Lors que j'ai repassé toutes ces choses en mon esprit, la tristesse ne m'a pas tellement aueuglé la raison, que je me sois jamais plaint de ce que les Méchans cõbattent la Vertu; mais je m'étonne de ce que l'aiant entrepris, ils en ont enfin triomphé. De vouloir

Rzeczypospolitcy wolnośći nadzieia? Dałby BOG żeby ieszcze była w porze, modz się Iey spodźiewać, Zażyłbym odpowiedźi Kaniusa. ktory spytany od Kaliguli, ieżeli niebył Vczestnikiem zprzysiężenia przećiwko niemu zrobionego; od powiedział wspaniale Cesarzu gdy bym Ia był o nim wiedział, ty byś był niewiedział.

Gdym to wszytko rozważał, nie tak mi był smutek rozum Oślepił, żebym się kiedy zalił, że źli przećiwko Cnoćie woiuią, dziwuię się tylko, że zaczepiwszy ią, na koniec zwyćięstwo nad nią otrzymali.

Zgdać tego co iest złe

loir ce qui est mauvais, c'est un effet de la Narure corrompuë mais qu'un Scelerat puisse executer aux yeux de Dieu ce qu'il a projetté contre l'innocence, & qu'il l'oprime sans être puni, c'est une chose qui me semble tout-à-fait étonante: c'est pour quoi ce n'est pas sans sujet qu'un de vos Disciples a fait autrefois cette objection. *S'il y a un Dieu* dit il, *d'où vient le mal? & s'il n'y en a pas, d'où vient le bien?* Je permets toutefois aux Méchans, qui sont alterez du sang du Senat, & de tous les Gens de bien, de se vanger de celui qu'ils ont vû si longtems combattre pour

złe, iest to skutek zepsowaney Natury: lecz żeby niecnota mogł wykonać przed obliczem Boskim, co sobie ułożył przeciw niewinności, y żeby ią pokonał bez karania, zda mi się to wcale dziwno.

Przeto nie bez przyczyny ieden z twoich Vczniow uczynił niegdyś ten zarzut Ieżeli iest BOG, mowił on, z kądże złe pochodźi, a ieżeli go niemasz zkądże dobre.

Iednakze pozwalam złym, ktorzy są upragnieni krwi Senatu, y wszytkich Cnotliwych, mścić się nad tym ktorego widzieli tak długi czas za obronę Senatu y wszytkich Cnotli-

la défenſe du Senat, & de tous les Gens de bien; mais au moins ne méritois-je pas le même traittement de la part des Senateurs. Vous ſçavez que je n'ai jamais rien dit, ni rien fait, qu'à votre perſuaſion. Vous vous ſouvenez avec quelle conſtance & quel mépris de la mort j'ai défendu l'innocence du Senat, lors que le Roi Theodoric étant à Verone le voulut envoloper en la cauſe d'Albin, accuſé du crime de Leze-Majeſté. Vous n'ignorez pas que ce que je dis eſt veritable & que je ne me ſuis jamais dōnné de fauſſes loüanges pour flatter ma vanité, ſçachant

tliwych walcząc ego: ale nie zaſłużyłem że takieyże od Senatorow obrony?

Wieſz żem nic niemowił ani czynił, tylko za twoią radą.

Pamiętáſz z iakim ſtatkiem y wzgardą ſmierći broniłem niewinnośći Senátu, kiedy Krol Theodoryk będąc w Weronie, chciał go wmięſzáć w ſpráwę Albina, obwinionego o Crimen Læſæ Majeſtatis. Wiádomoć ieſt, że prawdę mowię, y żem ſię nigdy fálſzywie niechwálił, podchlebiaiąc mey prożnośći wiedząc dobrze że ten co dobre uczynki czyni dla udánia ſię oczom Lu-

chant bien que celui qui fait de belles actions pour paroitre aux yeux du monde, trahit la justice de sa bonne conscience qui se rend à elle-même un témoignage qui doit être suffisant à l'Homme vertueux. Vous voiez cependant quel succès accompagne une vertu solide & veritable, on m'objecte des crimes suposés, & l'on me punit comme s'ils ne l'étoient pas. Y eut-il jamais un crime avoüé par le coupable, contre le quel tous les Juges se soyient montrés également severes ? en sorte qu'il ne s'en soit rencontré pas un qui ait panché à la grace, du Criminel, sois en se

Ludzkim, zawodźi sprawiedliwość, swego dobrego sumnienia, ktore samo sobie daie swiadectwo, na ktorym Cnotliwemu Człeku, powinno bydź dosyć. Przećieß widziß iak się powodźi moiey niewinnośći. zamiast nagrody, stałey y prawdźiwey Cnoty, zarzucaią mi występki zmyślone, y karzą mnie iak za rzetelne.

Byłże kiedy występek przez winowaycę wyznany, przećiwko ktoremu by się wßyscy Sędziowie zarowno surowymi pokazali ? tak dalece żeby ani na iednego nietrafił ktory by był skłonny do uwolnienia winowaycy, bądź przez

ſe trompant en ſon opinion particuliere, ou ſoit que conſiderant la condition de tous les Mortels ſujette au caprice de la Fortune, il fut touché de compaſſion pour celui qu'il voyoit en ce déplorable état. Si l'on diſoit que j'ai voulu brûler les Temples, que j'ai voulu maſſacrer les Prêtres juſques ſur les Autels, & qu'enfin tout ce qu'il y a de bons Citoyens ſont autant de miſerables Victimes que je deſtinois à la mort; encore ne me condamneroit-on point, ſi je n'étois préſent & convaincu par ma propre confeſſion. Et toutefois quoique mes Juges & mes Accuſateurs

ſoient

przez zawiedzenie ſię na ſwoim oſobnym zdaniu, bądź że uważaiąc kondycyą wſzytkich Ludźi podległą wykwintom Fortuny, był by zdięty politowaniem nad tym, ktorego widział w tym opłakánym ſtanie.

Gdyby mowiono, żem chciał Kośćioły palić żem chciał na Ołtarzach nawet Kapłanow mordować, y w oſtatku że cokolwiek ieſt poczćiwych Mieſzkańcow tylom z nich nędznych Ofiar ſmierći był przeznaczył; ieſzcześ by mię niepotępiono, gdy bym niebył przytomny, y właſnym nieprzekonany wyznaniem. Iednakże, chociaſz moi

Sę-

soient éloignés de moi de plus de six-vingt lieues, qu'on m'ait resserré dans une étroite Prison, & que je sois dans l'impuissance de me défendre; il suffit que j'aie aimé le Senat, & desiré sa liberté, pour être proscrit comme le plus infame de tous les Criminels, & pour être puni du dernier suplice, comme un Esclave qu'on croit assez coupable, s'il a desiré de n'être pas toûjours accablé sous la persanteur de ses chaines. Que ces Barbares méritent bien de ne pouvoir jamais convaincre personne d'un attentat, qu'ils reconnoissent eux mêmes trop illustre, & trop glorieux pour

Sędziowie y Oskarzyćiele odemnie byli o sto dwadźieśćia mil odlegli, y mnie wćiasnym zamknięto więźieniu, y chośiażem iest w niemożnośći bronienia się, zadosyć stało żem kochał Senat, y żądał Iego wolnośći, abym był wygnany iak nayniecnotliwszy winowayca, y żebym był śmierćią karany, niby niewolnik ktorego sądzą dośyć winnym, ieżeli pragnął kiedy bydź uwolnionym, z ćiężáru swych łancuchow.

Niegodni ći Poganie dowieść kiedy komu tego attentatum, ktore sami uznawali za znaczne y chwalebne, do zarzucenia go bez pokry-

pour être propoſé ſans déguiſement contre ceux qu'ils veulent perdre. Ils ajoûtent donc à ce crime un autre crime bien different, à ſçavoir, que les Sacrileges ont été mes plus communes actions, & que j'ai crû tout legitime, pourvû que j'uſurpaſſe les premieres Charges de la Republique. Ce n'eſt pas la ſans doute ce que vous m'avez apris, lors que vous inſinuant en mon eſprit avec une douceur pénetrante, vous en banniſſiez tellement la convoitise des choſes periſſables, que je n'euſſe pas voulu les acquerir par la moindre faute, bien loin de les vouloir acheter par des Sacrile-

krywki, tym ktorych zgubić chćieli.

Przydaią tedy do tego występku inny deleko odmienny, to ieſt, że Swiętokradzctwa były moie nayzwyczayniеyße ſprawy, y że trzymałem wßytko za godźiwe, bylem ſobie przywłaßczył pierwße w Rzeczypoſpolitey Vrzędy.

Nie dotegoś mię zapewne przyuczała, gdyś wnęcaiąc ſię w moy umyſł przenikaiącą powolnośćią, wyganiałaś z niego tak dalece pożądliwość rzeczy znikomych, że bym ich był niechciał nabyć przez naymnieyßy błąd dalekoß mniey bym ich był chciał za Swiętokradzctwá kupować.

Wyry-

leges. Vous aviez gravé dans mont eſprit & vous me repetiez continuellement ces belles paroles de Pithagore: *Suivez Dieu.*

Pouvois-je m'abaiſſer à rechercher le ſecours infame des Démons, moi que vos ſoins élevoient à un ſi haut degré d'excellence, que vous me rendiez en quelque ſorte ſemblable à Dieu ? De plus, l'innocence avec laquelle on a toûjours vécu chez moi; la vie irreprochable de mes Amis; & Symmaque mon Beaupere, que ſon mérite a rendu auſſi venerable que vous méme à toûs les Gens de bien, me garantiſſent aſſez d'un pareil ſoupçon. Mais, ce qu'il

Wyryſowałaś była w moim umyśle, y powtarzałaś uſtáwicznie te piekne Pythagora ſłowa ? Chodz zá Bogiem. Mogłżem ſię uniżyć do ſzukánia ſproſney ſzatanow pomocy, ktorego twoie ſtáranie wyniosło było na tak wyſoki ſtopień zacności, żeś mię uczyniła nie iako podobnym BOGV? nad to, niewinność w ktorey zawſze umnie ſię żyło, nie náganne mych Przyiáciol życie, y Symmácha mego Teśćia, ktoremu włáſne przymioty zarowno z tobą u wſzytkich Cnotliwych poſzanowanie ſprawiały dość mię wyręczaią od podobnego podeyrzenia. Lecz co o ſobli-

qu'il y a d'étrange, c'eſt de vous-même que l'on tire la preuve des crimes que l'on m'impute; & parce que j'ai embraſſé votre diſcipline & vos mœurs, les malefices dont on m'accuſe trouvent une facile créance parmi les Eſprits. Ce n'étoit pas aſſez que toute l'eſtime & tout le reſpect que l'on doit avoir pour vous, ne m'aient jamais donné le moindre avantage, il faut encore que les injures que je reçois s'adreſſent particulierement à vous, & que votre réputation ſoit déchirée par les crimes qu'on me ſupoſe. Pour comble de douleur, la plûpart du monde ne juge

pas

ſobliwßego, że od ćiebie ſamey źaśiągaią dowodow zbrodni, ktore mi poczytaią. A poniewaźem przyiął twoie Czwiczenie y obyczaie, czarodźieyſtwa o ktore mię oſkarzaią znayduią łatwe w Rozumach uwierzenie.

Niedość było że wßytek ßacunek y wzgląd ktory powinni mieć dla ćiebie, nieprzyniosły mi nigdy naymnieyßego pożytku, trzeba ießcze żeby krzywdy ktore odbieram, do ćiebie ſię ßczegulnie kierowały, żeby twoia ſława była ßarpana przez wyſtępki ktore ná mnie walą. Na dokończenie żalu, większa część Ludźi

nie-

pas des choſes par elles-mêmes, mais par le ſeul évenement, & ne croit rien de ſagement premedité, que ce qui eſt ſuivi d'un bon ſuccés; de ſorte que la premiere choſe que perdent les Malheureux c'eſt la réputation. Je ne veux point raporter ici les divers,diſcours & les divers ſentimens du Peuple ſur mon ſujet. Je dirai ſeulement que rien n'accable tant les Mal heureux, que de voir que les crimes qu'on leur impute font croire qu'ils méritent leur malheur. Pour mon particulier ayánt été dépoüillé de tous mes Biens, privé de mes Dignités, & deshonoré par les calomnies de G

nieſądzi o rzeczach według onychże, lecz według Ich ſię wypełnienia, y nietrzymaią nic za Mądrze, rozważonego tylko to, co ſię pomyślnie udaie; Tak dalece, że naypierwſzą rzecz co nieſczęśliwi utracáią, ieſt,dobre Imię. Niechcę tu przywodzić rożnychrozmow y rożnych zdania Pospolſtwa o moiey Oſobie, powiem tylko że nic tak nieſczęśliwych niedolega, iak widzieć że zbrodnie ktore im przypiſuią, każą wierzyć, że godni tego ſą nieſczęścia.

Co ſię mnie ſamego tycze, bądąc ze wſzytkich Dobr złupionym, obnażonym z Godnośći, y oſławionym

de mes ennemis, je ſouffre des maux continuels pour la récompenſe de mes bonnes actions; & dans l'état où la violence de mes Adverſaires m'a reduit, je me repréſente à tout moment devant les yeux, ces Maiſons d'iniquité où ſe forgent les inſtrumens de toutes ſortes de crimes & de menſonges. Il me ſemble que je les vois pleines d'allegreſſe, comme en un jour de triomphe; Que tout ce qu'il y a de Scelerats ne ſonge qu'a

nym przez potwarzy moich nieprzyiaćioł, cierpię uſtawiczne dolegliwośći, w nadgrodę mych uczynkow dobrych; y w ſtanie do ktorego mię gwałt mych Przećiwnikow przywiodł wyſtawiam ſobie co moment, przed oczy te Domy nieprawośći, z ktorych pochodzą Inſtrumenta wſzelkiego gatunku wyſtępkow, y kłamſtwa. Zdámi ſię że ie widzę napełnione weſołośćią, niby w dźień iakiego Tryumfu, że wſzyſcy będący tam złoczyncy, nie-

CHAPITRE V.

O Dieu dont la Parole a formé l'Univers,
Dieu qui fais admirer en tes Ordres divers
Ta ſage Providence;
Et qui dans le repos de ta Divinité
Meûs le Globe du Ciel d'une rapidité
Qui marque ta puiſſance.

Que

qu'a bien inventer des calomnies; Que tout ce qu'il y a des bons Citoyens, est saisi de crainte & de tristesse en considerant le péril ou Ie suis; Que les Méchans étant attirés à l'entreprise du crime par l'impunité, sont encore excités à le commettre, par la récompense; Et qu'enfin les Innocens ne sont pas seulement exposés à la fureur des Barbares, mais aussi dans l'impuissance de s'en défendre. C'est pourquoi je ne puis m'empêcher de m'écrier.

niemyślą tylko dobrze wynaydować Potwarzy; że wszyscy tam że się znayduiący Cnotliwi, są wszyscy zdięći boiaźnią y smutkiem uważaiąc niebespieczeństwo w ktorym iestem; Zezli będąc przychęceni do podięćiá się występku przez niekarę, są nad to pobudzeni do wykonania go, przez nadgrodę. Ana koniec, że niewinni nietylko są wystawieni zaiadłośći Pogańskiey, ale też w niemożnośći Ieysię obronienia. Przeto niemogę się wstrzymać żebym niezawołał.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

O Boże przez ktorego stał się ten Swiat słowa!
Boże ktorego dziwnym, w Rządach co raz
Twa opatrzność głośi, (nowa
Ktory w spoczynku Bostwa Twoiego głębokim
Russaß z bystrośćią Niebios okrągiem ßerokim,
Co twą moc wynośi.

Que le Soleil commence, ou finiſſe ſon cours,
Tu lui préſcris ſa route, il t'obéit toûjours
En ſa longue carriere.
Que la Lune décroiſſe, & croiſſe tous les mois,
Tu la trouves ſoûmiſe aux eternelles Loix
Qui regient ſa lumiere.

Ta ſageſſe a voulu que l'Etoille du ſoir
Diſparût le matin, quand l'Aurore fait voir
Sa clarté renaiſſante:
Et comme dans l'Hyver elle allonge les nuits,
Elle accroit en Eté des jours qu'elle a produits
La meſure inconſtante.

C'eſt ta puiſſante Maìns qui diſpoſe des tems,
Qui fait que l'Aquilon depouille tous les ans
Les Bois de leur parure:
Et qui dans le Primtems ramene les Zèphirs,
Dont l'haleine féconde, & les moittes ſoûpirs,
Leür rendent la verdure.

Ceſt elle ſeule enfin qui regle les Saiſons,
Qui fait germer les grains, qui produit des (moiſſons
La fertile abondance:
Et tout cet Univers attentif á ta voix,
Dans l'incapacité de former aucun choix,
Te rend obëiſſance.

Tu conduis donc, Seigneur, chaque choſe (à ſa fin:
Et tu refuſeras le ſecours de ta main
A la Nature humaine?

Czy słońce na wschodźie, na zachod zpoczywa,
Ty mu drogę wyznaczaß, to posłußne bywa,
W biegu swym niebłądźi.
Czyli Xiężyc w Mieśiąc rośnie, iest czy na schodźie
Maß go wiecznemu Prawu, zawße na powodźie,
Ktore światłem rządźi.

Twa Mądrość każe Gwiezdźić wieczorney swe zo-
Gaśić z rana, gdy nieśie Iutrzenka w swey porze (rze
Iasność odrodzoną,
J iak w źimie przyczynia nocy a dni skraca,
Tak w lećie z przedłużonych dni znowu przywraca
Miarę niespełnioną.

Twoia to mocna ręka rozsporządza czasy,
Każe Aquilonowi co Rok odrzeć lasy
Z ich piekney postaći.
Taż na Wiosnę sprowadza znowu zephir lekki
Co ie przez parę płodną, y swoy oddech miekki,
W zieloność bogaći.

Na koniec, ona sama postanawia Pory,
Ona zboż rodzay sprawia, y żniwa zbior spory
W żyznym mnostwie daie.
I ten cały Swiat twego głosu nadsłuchuie
Kiedy się niesposobnym w obieraniu czuie,
Posłußnym się staie.

Ty więc Panie prowadziß, każdą rzecz do końca,
A miałbyś umknąć ręki na pomoc obrońca,
Ludźiom w przyrodzeniu.

Ah ! périſſe plûtôt ſa fauſſe liberté,
Et qu'elle ait à jamais ta ſeule volonté
Pour ſa regle certaine.
Pourquoi ſoumes-tu l'Hõme au caprice du Sort?
Pourquoi le Criminel met-il le Juſte à mort
Aux yeux de la Juſtice ?
Pourquoi le Vice aſſis ſur le Trône des Rois
Rit-il inſolemmnet de tes plus ſaintes Loix,
Sans crainte du ſuplice ?

La fourbe eſt le ſeul art, pour devenir puiſſant
Le Coupable orgueilleux foule aux pieds l'In-
Qu'il voit dans la pouſſiere: (nocent
Il le punit des maux que lui-même a commis,
Et la Vertu n'échape á ſes fiers Ennemis,
Qu'en fuiant la lumiere.

Le Mechant élevé, remplit tout de terreur;
Et s'il veut ſignaler ſa brutale fureur
Par d'éternelles marques;
Déſolant en ſon cours cent peuples mépriſés,
Il ſe plait a marcher ſur les Sceptres briſés,
Des plus puiſſans Monarques;

O grand Dieu, qui maintiens tout l'Univers
(en paix,
Enfin regarde nous accablé ſous le faix
D'un cruel eſclavage;
Montre-toi favorable aux malheurs des Hu-
(mains,
Le chef-d'oeuvre immortel de tes divines
Et ta vivante image. (mains,

Ach raczey niechay wolność. Ich zginie falßywa,
Niech im twa wola ſama na zawße przybywá
W pewnym Ich wodzeniu.

Czemuż Człeka oddaieß ßczęściu do igrzyſka?
Czem winny niewinnego ſmierć podiąć przyćiſká?
Przed Sądu obliczem.
Czem niepráwość na Tronach ſiedzącą ſię widźi?
I z twoich Práw nayſwiętßych ſwawolnie ſię ßydźi?
Wzgardza kary biczem.

Chytrość, ßczegulny ſpoſob wynieść ſię w potęgę:
Poczćiwego zuchwały depce niedołęgę,
Gdy go widźi w prochu.
Karze go za te złośći, w ktorych ſamże brodźi;
Cnota nieprzyiaćielſkich oczu nieuchodźi
Tylko w ćiemnym lochu.

Strachem wßytko napełnia, wynioſły niecnota,
Gdy ſwą wśćiekłą złość wſławić weźmie go ochota,
Dźiełem nieśmiertelnym.
Puſtoßąc wpędźie Tyſiąc wzgardzonego Ludu,
Przez złamane iść berła nieżałuie trudu,
W brew Monarchom dźielnym.

Boże wielki, czyniący pokoy tego Swiata,
Weyzrzey na koniec, iaki nas ćiężar przygniata,
W twardym Iarzma rażie.
Stań ſię Łaſkawy Ludźiom w nießczęśćiu będącym,
Przeaniemu rąk twych Dźiełu, wiecznie trwać ma-
W twym żywym Obrażie. (iącym

Niech

Fais nous goûter enfin la douceur du repos:
Fais renaître, Seigneur, le calme sur les flots
De la Mer de ce Monde;
Et que ta Providence êtablisse en ces Lieux
Cet ordre & cette paix qu'établit dans les Cieux
Ta Sagesse profonde.

Niech

COmme j'eûs proferé ces Vers d'un accent qui témoignoit asséz l'excès de ma douleur; la Philosophie auec un visage paisible, & qui ne paroissoit aucunement ému de mes plaintes, me parla ainsi. Aussitot que je vous vû triste, & le visage baigné de larmes, j'ai reconnu que vous etiez miserable, & banni de votre Patrie; mais si je n'eusse apris de vous-même la longueur de votre éxil, je l'ignorerois encore.

Ne-

Skorom przepowiedział te Wierße akcentem zbytek mego żalu wydáiącym, Philosophia weyrzeniem ſpokoynym, ktore ſię niezdáwáło bydź moim narzekaniem wzrußone, tak do mnie rzekła.

Iákom Cię tylko ſmutnym obaczyła, y Twarz łzami oblánąį, poznałam ześ był nędzny, y z Oyczyzny wygnany, lecz gdybym ſię była od Ciebie ſamego niedowiedziała dawności twego wygnania ieſcze

bymi

Niech nam przykre nieſmaki ſpoczynek osłodźi
Niech nam po burzach w ćichą chwilę ſię odrodźi
Morze Swiat ſzeroki.
Twoia Opatrzność niech nam na to mieyſce ſtawia
Ten rząd y Pokoy ktory wieczny w Niebie ſprawia
Twoy Rozum głęboki. (Com-

Neanmoins croiez moi, vous n'étes point chaſſé de votre Païs, vous en étes ſeulement égaré ou ſi vous aimez mieux qu'on vous en croie chaſſé, vous vous en étes donc chaſſé vous-même, puis que jamais perſonne n'eut pû vous en faire ſortir. Si vous vous ſouvenez quelle eſt votre Patrie, vous ne vous la repreſenterez point comme une Ville d'Athenés regie par la multitude; mais vous ſongerez qu'elle eſt gouvernée par *un ſeul Seigneur & un ſeul*

bymi była niewiadoma. Przećieſz wierz mi nie ieſteś z twego kraiu wygnany, tylkoś ſię od niego obłąkał. Albo ieżli wolíſz żeby ćię za wypędzonego miáno, ſámeś ſię tedy z niego wypędził, poniewaź nikt Ci niemogł kazać z niego wyniść.

Ieżeli pomniſz ktora ieſt Oyczyżna twoia, niebędźieſz Iey ſobie przekładał, nakſztáłt Miaſta Athen od Gminu rządzonego, lecz pomyśliſz, że ieſt ſprawowana przez iedne-

ſeul Roi, qui aime á y attirer beaucoup de Citoyens, non pas à chaſſer ceux qui y ſont, & que c'eſt être ſouverainement libre, que de lui obêir. Jgnorez-vous l'ancienne Ordonance de votre Cité, par laquelle il eſt déclare que ceux qui voudront s'y ètablir, ne pourront en ètre bannis ? Ceux qui ſont entrés une fois dans l'enceinte de ſes murailles : ne doivent point apprehender : mais auſſitôt qu'une Perſonne deſire d'en ſortir, elle eſt indigne d'y demeurer. C'eſt pourquoi je ne ſuis pas ſi ſurprîſe de vous voir en ce lieu, que de vous y voir abatu de triſteſſe; & je ne regre-

iednego ßczegulnie Pana y Krolà, ktory lubi przynęcać tám wiele Obywatelow, niewygániáć tych ktorzy ſię tam iuż znayduią; y że bydź mu poſłuſßnym; ieſt bydź zupełnie wolnym. Nie wieß że dawnego poſtanowieniá twego Miaſta, przez ktore ieſt ogłoßono, że Ci ktorzy w nim będą chćieli oſiąść niebędą mogli bydź z niego wygnani ? Ci ktorzy weßli raz w opaſanie Iego murow, nicpowinni ſię niczego obawiáć, lecz iak prędko prágnie kto z niego wyniść, zaraz niegodźien ieſt tam przebywać. Więc dla tego nieieſtē zdumiana, widzieććię na tym mieyſcu, widzieć

grete pas tant la perte de cette Bibliotheque, où l'yvoire & le cristal paroissoient avec un si beau mélange, que celle de la constance de votre Esprit. C'est en vain que j'y cherche cette principale demeure de la Sagesse, dans laquelle ja n'avois mis aucun Livre, mais que j'avois remplie de mes plus nobles Maximes, & de ces grandes verités qui font estimer les Livres. Ce que vous dites avoir fait pour le bien public est veritable, & même vous en avez passé la plus grande partie sous silence. Vous avez parlé de la verité, & de la fausseté des choses qu'on vous objecte & vous en avez dit

dźieć ćię smutkiem znużonego; y nic tak żałuię straty, tey Bibliotheki, kędy się słoniowa kość z kryształem pomieszane tak pięknie wydawały: iak stałośći twego umysłu. Daremnie tam szukam przedniego przybytku Mądrośći, w ktorymem żadney niezłożyłá Księgi, alem go napełniła mymi nayzacnieyszymi Maxymami, y tymi nieomylnymi Prawdami ktore szacunek Księgom zwykły czynić.

To co mowisz żeś dla dobra pospolitego uczynił, iest w samey rzeczy, owszemeś tego większą Część zamilczał. Mowiłeś o prawdzie y falszu tego coć zadaią y powiedźiałeś to,

dit ce que perſonne n'ignore. Quant à ce qui regarde les crimes & les impoſtures de vos Accuſateurs, vous avez bien fait de n'en toucher qu'un mot en paſſant; car le Public qni examine tout, s'en entretient aſſez. Vous avez déclamé enſuite contre l'injuſtice du Senat. Vous vous êtes plaint de l'injure qu'on me fait, & de ce qu'on noircit votre reputation. Enfin vous avez laiſſé éclater votre reſſentiment contre la Fortune, en lui reprochant ſon aveuglement dans la diſtribution des biens & des maux. Et en dernier lieu, vous avez prié le Maître de toutes choſes d'établir

to, co ieſt każdemu wiádome.

Względem zaś wyſtępkow y potwarzy twych Oſkarzyćielow dobrześ zrobił, że tylkoś ie namienił, gdyż Publicum *ktore wſzytko roſtrząſa, doſyć ſię tym zabawiá.*

Podniosłeś potym twoy głos przećiwko nieſpráwiedliwośći Senatu. Zaliłeś ſię o krzywdę co mi czynią, y że ſzpecą twoię ſławę. Nakoniec pozwoliłeś wybuchnąć twoiey urażie przećiwko Fortunie, wymawiaiąc Iey záślepienie oneyże w udźieleniu złego y dobrego.

Na oſtatku upraſzałeś wſzytkich rzeczy Pána, żeby poſtanowił tęż

blir ſur la Terre la même concorde qu'il fait regner dans le Ciel. Mais parce que votre eſprit eſt agité de beaucoup de paſſions differentes, & que la douleur, la colere, & la triſteſſe, le partagent tour à tour; il n'eſt pas à propos, en l'ètat où vous étes, de faire agir contre votre mal toute la force des remedes. C'eſt Pourquoi je ne me ſervirai maintenant que des lénitifs, afin que les parties qui ſont enflâmmées & endurcies par l'amas qui s'y eſt fait des humeurs malignes venant à s'amollir peu à peu, ſoient mieux diſpoſées à recevoir des remedes plus eficaces.

tęż ſámę zgodę na źiemi, ktorey w Niebie káże pánować.

Ale ponieważ twoy Rozum ieſt wzburzony mnoſtwem rożnych Paſſyi, y że żal, gniew, y ſmutek koleyno go ſobie udźielaią; nie do rzeczy ieſt w ſtanie w ktorym ſię znayduieß dopuśćić ſkutku całey mocy lekarſtw przećiwko twey Chorobie. Przetoż niebędę zażywała teraz tylko uśmierzaiących, ażeby częśći ktore ſą zapalonee y zatwardzone, przez zebranie ſię w nich humorow ſzkodliwych zwolniawßy po trochu, były ſpoſobnieyße przyiąć ſkutecznieyße lekarſtwa.

CHA-

CHAPITRE VI.

LOrs qu'une exceſſive chaleur
Ravit au triſte Laboureur
Le ſeul prix de ſes longues peines,
Il abbat le Gland des Forêts,
Et privé des Fruits de Cerés,
Il ſe nourrit de ceux des Chênes.

Lors que les cruels Aquilons
Regnent aux plus creux des Vallons,
On ne va pas chercher des Roſes.
Si l'on veut recueillir du Vin,
On laiſſe meurir le Raiſin,
Sans renverſer l'ordre des choſes.

Celui qui regle tous les Tems,
A donné les Fleurs au Printems,
A donné les Fruits à l'Automne,
A l'Eté les riches Moiſſons,
Et chacune de ces Saiſons
Ne fait rien que ce qu'il ordonne.

Ce qui change l'ordre certain
Que marque, & que preſcrit ſa Main,
Pour ſuivre une route trompeuſe,
S'égare dans mille détours,
Et devant la fin de ſon cours
Eprouve une fin malheureuſe.

RO-

ROZDZIAŁ SZOSTY.

KIedy zbyteczne upały
Z żalem Oracza zabrały
Jego długich Prac pożytek,
W leśną ſię żołądź bogaći,
Gdy Owoc Cerery tráći,
Z Dębow ma ſwoy pokarm wſzytek.

Kiedy Aquilon ztężeie,
W padołach nawet ſrożeie.
Nie ieſt czas, do Roż zbierania.
Kogo chęć mieć wina bierze
Czeka Gron doyrzenia w mierze
Bez porządku zamieſzania.

Ten co kieruie Czaſami,
Obdarzył Wioſnę kwiatami,
Owoce zaś dał, Ieśieni,
Latu nadał choyne zniwa,
Każda Pora w ſwym przebywa,
W niczym uſtawy niemieni.

Kto zaś ten Rząd złamać myśli
Ktory Iego ręka kryśli,
Zwiodł ſię ſwey drogi pozorem.
Tyśiącznym z drozny błądzeniem
Przed ſwey mety dopędzeniem
W padá w nieſzczęśćie, tym torem.

ME-

ME permetrez vous donc de vous faire quelques demandes, pour reconnoitre l'état de votre Eſprit, & trouver enſuite moyen de le guérjr ? Demandeź-moi, lui dis-je, tout ce que vous voudrez, & je ſuis prêt de vous répondre. Alors prénant la parole: Eſtimes-vous, me dit-elle, que toutes choſes arrivent d'elles-mêmes en ce monde; ou qu'au contraire elles ſoient conduites par une Intelligence ſuperieure qui les faſſe agir ? Non, lui dis je, je ne croirai jamais que ce qui conſerve un ordre ſi certain, agiſſe fortuitement. Je ſçai que Dieu préſide continuellement à ſes ouvra-

POzwaláß że mi więc uczynić Ci niektore pytanie, dla uznania Situacyi twego umyſłu, y natrafienia potym ſpoſobu uleczenia onegoż ? Pytay ſię mię rzekłem Iey o wßytko co chceß, a gotowem ći odpowiedźieć. Na ten czas zabieraiąc Głos: Trzymaß że, mowiła mi, że wßytkie rzeczy na tym Swiećie ſame ſię przez ſię dźieią: Albo przećiwnym ſpoſobem, że ſą kierowane przez wyżßą Mądrość, ktora im dźielność daie? (Nie odpowiedziałem) Iey, nie będę nigdy mniemał, żeby to co utrzymuie tak ſtały porządek, miało trafunkownie czynić. Wiem że Bog prze-ſta-

ouvrages, & rien ne me pourra faire chan. ger une opinion si veritable. Il eſt vrai, repartit-elle, & c'eſt ce que vous venez de chanter dans vos Vers. Vous avez ſeulement deploré la miſerable condition des Hommes, qui ſelon vous, sont les ſeuls ſur qui Dieu n'etend pas les ſoins de ſa Providence. Pour le reſte du monde vous accordiez facilement qu'il étoit gouverné par une Intelligence ſublime & raiſonable; c'eſt pourquoi je ne puis aſſez m'etonner comment votre Eſprit aiant un ſi ſalutaire ſentiment, eſt encore malade: Mais il faut que je ſonde plus avant; il me ſemble que j'aperçois quelque cho-

ſtaie uſtawnie nad ſwymi dźiećmi, y nic mi niębędźie mogło odmienić tego tak prawdźiwego zdania. Prawda to ieſt (odpowiedźiała ona) iak y to co opiewaſz twoim wierſzem. Opłakiwałeś ſczegulnie nędzną kondycyą Ludźi ktorzy według ćiebie ſą iedyni, nad ktoremi Bog nierozćiąga ſtarania ſwoiey opatrznośći. O oſtatek zaś Swiata zgadzałeś ſię łatwo, że był rządzony przez Mądrość wynieſioną y rozumną. Dla tego niemogę dośyć ſię wydziwić iak twoy umyſł maiąc tak zbawienne zdanie, ieſzcze ſię chorym znayduie; Lecz trzeba żebym głębiey ſięgała; zdami ſię

choſe qui manque aux moiens de votre guériſon. Puis que vous ne doutez point que Dieu ne gouverne le Monde, connoiſſez-vous auſſi la maniere dont il le conduit ? Je vois bien qu'à peine pouvez-vous comprendre le ſens de ma demande, bien loin d'étre capable d'y répondre. Je ſçavois aſſeurement qu'il y avoit en vous quelqu'endroit plus foible que les autres, par où les paſſions s'étoient gliſſées dans votre Eſprit, comme par une brêche abandonnée. Mais, dites moi, vous ſouvenez-vous encore quelle eſt la fin generale de toutes ces choſes, & quel eſt le but de la Na-

ſię że poſtrzegam iżczegoś niedoſtaie do ſpoſobow twego uleczenia.

Ponieważ niewątpiſz bynaymniey żeby Bog Swiatem rządził, znaſz że także ſpoſob ktorym go kieruie? Widzę dobrze że ledwo możeſz poiąć ſens mego pytania, coż dopiero bydź doſtatecznym odpowiedzieć na nie. Wiedziałam niepochybnie że wtobie było iakieś mieyſce ſłabſze od innych przez ktore ſię paſſye w umyſł twoy wmykały, niby przez rozwalinę zaniedbaną. Ale powiedz mi pamiętaſz że ieſcze, co za koniec ogolny ieſt tych wſzytkich rzeczy, y co za Cel Natury? ſły-

Nature ? Vous en avez peut-être entendu parler, mais la tristesse vous en a fait perdre le souvenir. Au moins sçavez-vous quel est l'Auteur de toutes choses? Oüi, lui dis je, je sçai que c'ést Dieu. Mais, comment se peut-il faire, dit-elle, que connoissant le Principe d'une chose, vous en ignoriez la fin. Je vois bien que le propre des Passions violentes, est simplement de remuer l'esprit de son assiette ordinaire, & non pas d'anéantir entierement la raison. Mais je vous prie de me répondre encore une fois à ce que je vous demanderai. Vous souvenez-vous à present que vous étes Hom-

słyszałeś podobno o tym, niektorych mowić, lecz ći smutek wybił to z pamięći.

Wieß że przynaymniey kto ieſt Authorem tych rzeczy? Tak ieſt rzekłem, wiem że nim ieſt Bog. Ale iakże może bydź, ona rzekła, że znaiąc początek czego, nieznaiomyć ieſt tegoż ſamego konieć. Doznaię, że właſność Paſſyi gwałtownych, ieſt ßczegulnie wzruſzyć umyſł z ſwoiey zwykłey Poſtawy, lecz niewcale rozum wyniſzczyć. Ale proßę odpowiedz mi ießcze raz o co ſię ćiebie ſpytam. Pamiętaßże teraz żeś ieſt Człowiekiem? Przecoż rzekłem Icy miał bym

Homme ? Pourquoi, lui dis-je, me ſerois-je ſi-tôt oublié de moi même ? Me pourrez-vous donc dire, pourſuivit-elle, ce que c'eſt que l'Homme ? Eſt-ce là, repartis-je ce que vous aviez à me demander ? Puis-je ignorer que l'Homme eſt un Animal raiſonnable & mortel. Je le ſçai, & je confeſſe que c'eſt ce que je ſuis. N'apercevez vous, me dit-elle, rien davantage en vous ? Votre Silence me fait voir que vous n'y remarquez plus aucune particularité conſiderable, & je juge en même tems qu'il y a une autre cauſe principale de votre mal ſçavoir, que vous ne vous connoiſſez plus

vous-

bym ſam ſiebie tak prędko zapomnieć. Możeß że mi więc powiedzieć przydała, co to ieſt Człowiek? Toß to, odpowiedżiałem, o coś ſię miała pytać ? mogeß nic wiedzieć że Człowiek ieſt zwierzę Rozumne y ſmiertelne. Wiem to y wyznaię, że to ieſt, czym Ia ieſtem.

Nie poſtrzegaß że rzekła mi, nic więcey w ſobie? Twoie milczenie daie mi poznać, że niedochodziß żadney inney znaczney okoliczności y Sądzę na tych miaſt; że ieſt inna przednia przyczyna twoiey choroby, to ieſt że ſię ſam więcey nieznaß; y ta nowa wia-

do-

vous-même; & cette nouvelle connoiſſance que je viens de recevoir, me donne une plus grande facilité de vous guerir. L'ou.bli de ce que vous étes obſcurciſſant les plus belles lumieres de votre eſprit, vous fait plaindre d'un éxil imaginaire, & d'une perte de biens qui ne vous ont jamais été ravis. Enſuite comme vous ignorez quelle doit étre la fin de toutes choſes, vous eſtimez que les Méchans ſont les plus heureux & les plus puiſſans, & parce que vous ne ſçavez pas comment le Monde eſt gouverné, vous vous perſuadez que le flux & reflux de la Fortune n'a point d'In-

domość ktorą odbieram, przynośi mi większą łatwość uleczenia Ciebie.

Zapomnienie tego czym ieſteś ćmiąc naypięknieyße światło twoiego Rozumu, każe ći ſię żalić nad wygnaniem mniemanym y nad utratą Dobr, ktoreć nigdy niebyły wydarte.

Przytym, że nieznaß co za koniec wßytkich rzeczy bydź powinien, trzymaß że źli ſą nayßczęśliwśi, y naymocnieyśi, A ponieważ niewießiak Swiat ieſt rządzony wyſtawiaß ſobie, że przybyćie, y umnieyßenie Fortuny dzieie ſię bez wyzßey Mądrości, ktora w niey ten

d'Intelligence ſuperieure qui lui donne ſes divers mouvemens: ce que j'eſtime ſuffiſant, non ſeulement pour vous rendre malade, mais auſſi pour vous cauſer la mort.

Cependant je remercie Dieu de ce que vous n'avez pas encore perdu tous les avantages, & toutes les proprietés de la Nature humaine. J'ai trouvé le moien de vous guêrir, puis que vous étes entierement perſuadé que le hazard n'apoint de part aux êvenemens & que tout eſt ſoûmis à la conduite de la Divine providence. Ne craignéz donc rien; cette petite étincelle rallumera bien-tôt en vos membres la chaleur vitale

ten odmienny bieg ſprawuie. Co Ia rozumiem bydź doſtatecznie nie tylko Cię chorym uczynić, ale też ſtać ći ſię ſmierći przyczyną.

Iednak dziękuię Bogu żeś nie poſtradał ieſcze wſſytkich korzyśći y właſnośći Natury Ludzkiey; znalazłam ſpoſob uleczenia ćię ponieważ zupełnie wierzyſſ że przypadek nic, nie należy do ſkutkow wſſech rzeczy, y że wſſytko podległe ieſt opatrznośći Boſkiey.

Nic obawiayże ſię przeto niczego; ta mała iſkierka zapali w krotce w twoich członkach ćiepło ożywaiące ktore prawie iuż

vitale qui s'est presque éteinte. Mais parce qu'il n'est pas encore tems de se servir des plus forts remedes, & que les Esprits sont d'une telle nature qu'il faut necessairement qu'apres qu'ils ont rejetté les veritables opinions, ils en embrassent de fausses, d'où s'éleve ce nuage d'erreurs, & de passions qui leur couvre les yeux, & qui les empêche de reconnoitre la verité; je me servirai des moiens les plus faciles & les plus innocens, afin qu'aiant dissipé les tenebres des fausses persuasions, vous puissiez ouvrir les yeux à la veritable lumiere.

iuż było wygasło.

Ale ponieważ ieszcze nie czas zażywac lekarstw mocnieyszych, y że umysły są takiey natury, żc trzeba koniecznie, żeby potym iak odrzucą prawdziwe zdania, chwićiły się fałszywych, z ktąd ta mgła błędow, y Passyi powstaie, ktora im oczy zakrywa y niedopuszcza prawdy rozeznać.

Wezmę przed się sposoby narłatwieysze, y naynievinnieysze, ażeby rozpędziwszy Ciemnośći fałszywych perswazyi, mogłeś oczy na światło prawdziwe otworzyć.

CHAPITRE VII.

LOrs que de ses plus sombres voiles
La Nuit envelope les Cieux.
La pure clarté des Etoilles
Ne sçauroit briller à nos yeux.

La Mer qu'on voïoit transparante
Quand rien ne troubloit son repos,
S'obscurcit lors que la tourmente
Mêle le sable avec ses flots.

Quelquefois l'onde impetueuse
D'un Torrent descendu des Monts,
Aiant roûlé victorieuse
Jusques au plus creux des Vallons:

D'une roche haute & massive
Les vastes quartiers opposés,
La retiennent enfin captive,
Et brisent ses flots courroucés.

Si vous desirez voir sans peine
Le beau jour de la Verité,
Et suivre la route certaine
Qui meine à la felicité.

Que le plaisir, ni la tristesse,
Que l'esperance, ni la peur.
Ne soient point les maitres d'un coeur
Dont la seule Raison doit étre la maitresse.

Lors

ROZDZIAŁ SIODMY.

W Tenczas gdy naygrubszym ćieniem
Noc sępna Niebo powłoczy,
Swym czystym Gwiazdy świeceniem
Niemogą nam lsknić się w oczy.

Morze do tąd przezroczyste,
Poki ma swą ćichość w cale,
Staie się burzą nieczyste,
Iak mu zmięsza z piaskiem fale.

Czasem woda biegiem wśćiekła
Z chodzącego z gor strumyka,
Nadęta, gdy razem, sciekła
W płaskie Doliny się wmyka.

Lecz wzrost y grubośc kamienia
Rozległa, na przećiw stoiąc,
Chwyta ią iak do więźienia,
Wzburzone Ich wały dwoiąc.

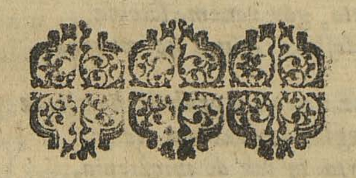
Ieżeli chcesz łatwo zoczyć
Prawdę w swym pięknym, widoku,
Z bitey drogi niewyboczyć
Do sczęśćia niemylney w kroku:

Nie chay smutek z ućiechámi,
Niechay boiaźń, y otucha,
Nie będą sercá Panami,
Rozumu tylko niech słucha.

Lors que cette Troupe rebelle,
Suivant ſes tranſports furieux,
Prive ſa Reine naturelle
De l'Empire abſolu qu'elle a reçu des Cieux;

L'Ame couverte d'un nuage
Qui lui cache la verité,
Change en un honteux Eſclavage
L'éclat, & la grandeur de ſon autorité.

Fin du premier Livre.

Iak to Woyſko bunt otwiera,
Idąc gdźie chce gniew ſzalony,
Własnemu Panu odbiera,
Rząd od Nieba pozwolony.

Duſza iak z pod Chmury ćieni,
Ktora Iey prawdę ukrywa
W wſtydliwą niewolą mieni
Blaſk, moc; y powagę zbywa.

Koniec Pierwſzey Księgi.

CON-

CONSOLATION DE LA PHILOSOPHIE.

LIURE SECOND.

CHAPITRE I.

APrés que la Philoſophie eut prononcé ces Vers, elle demeura quelque tems ſans parler; & comme elle eût redoublé mon attention par ſon Silence, elle reprit ainſi ſon diſcours. Si j'ai bien reconnu l'origine de votre Maladie, elle procéde du ſouvenir que vous avez de ces jours bienheureux où toutes choſes vous étoient ſi favorables; & le deſir que vous avez de les revoir encore vous rendant ainſi languiſſant, il vous ſemble que

PRzepowiedziawſzy Philozophia te wierſze, bawiła nieiaki czas, nie niemowiąc, a że natężyła moię pilność przez ſwoie milczenie, tym kſztałtem ſię do ſwego dyſkurſu wróćiła.

Ieżelim dobrze uznała początek twoiey choroby pochodźi ona z pamiętania ktore maſz gdy ći wſzytkie rzeczy ſprzyiały, y pragnienie ktore maſz znowu ie oglądać czyniąc ćię omdlałym zda ći ſię że z odmiany Fortuny, odmiana two-

KONSOLACYA PHILOZOPHII BOECYUSZA KSIĘGA DRUGA.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

que du changement la Fortune procéde celui de votre esprit. Mais vous vous trompez, je connois mieux que vous les diverses figures de ce Monstre. Il converse familierement avec ceux qu'il veut trahir, & jusqu'à ce qu'il trouve l'occasion de les perdre, il les comble de mille faveurs, afin qu ensuite ses attaques leur étant imprevûës les touchent plus sensiblement. Je suis même persuadé que si vous examinez bien sa nature, ses actions & ses liberalités en votre en-

twoiego umysłu pochodzi. Ale się myliß znam lepiey niż ty ro zmaite postaći tego straßydła. Rozmawia poufale z tymi, ktorych zdradźić zamyśla poki nieznaydzie sposobności ich zgubić, Tyśiącznym się Im oświadcza sprzyianiem, ażeby potym szturmy Iego niespodźiane im będąc, żywiey Ich dotknęły. Iestem także pewna ieżeli roztrząśnieß dobrze Iego naturę, Iego uczynki, y Iego ßczodrobliwośći ku tobie wyznaß że Iego dobro-

endroit, vous confesserez que ses bienfaits & sa disgrace n'ont fait ni votre felicité, ni votre infortune. J'espere n'avoir pas beaucoup de peine à vous remettre cette connoissance dans la mêmoire: car lors que la Fortune s'aprochoit de vous pour vous flater vous aviez coûtume de la repousser avec mépris, & de combatre ses charmes par des discours genereux & des maximes solides que vous aviez aprises dans mon Ecole. Il est vrai neanmoins qu'un soudain changement ne peut arriver sans causer quelque legere émotion dans l'esprit, & c'est ainsi qu'il est arrivé

broczynność y niełaska ani twego ßczęściá ani nießczęściá nieczyni.

Spodziewam się niemieć siła trudności tę ci znaiomość na pamięć przytoczyć: bogdy się zbliżała Fortuna podchlebiać Ci, miáłeś zwyczay z wzgardą ią odpychać, y zbiiać Iey powaby wspaniałymi dyskursami y stałymi Maxymami, ktorycheś się był w moiey ßkole nauczył.

Iednakże niepochybna że się stać nagle odmiana niemoże, bez sprawienia iakiego w umyśle lekkiego wzrußenia, y tak się to właśnie stało, żeś utracił nieco z twoiey pierwßey

arrivé que vous avez un peu perdu de votre premiere tranquillité. Mais il eſt tems que vous preniez quelque nourriture agréable & facile, afin qu'elle penetre juſqu'au fonds de votre ame, & qu'elle y faſſe place à des viandes plus ſolides. Que la Rhétorique donc s'aproche de vous avec tous les attraits de ſon éloquence, qui ne s'egare jamais du bon chemin, lors qu'elle veut ſuivre més Préceptſ; & que la Muſique par ſes tons tantôt plus legers, & tantôt plus lents, vienne enchanter votre douleur. Dites-moi premierement quel eſt le ſujet de votre triſteſſe, & quelle eſt la cauſe

wßey ſpokoynośći, lecz iuż czas żebyś iakiego przyięmnego y łatwego pokarmu zażył, á żeby przeniknął aż do gruntu twoiey Dußy y uczynił w niey mieyſce żyznieyßym Potrawom.

Niech że ſię tędy Rhetoryka zbliży ku tobie, ze wßytkiemi wdźiękami ſwoiey wymowy, ktora nigdy niebłądźi zdobrey drogi, gdy ſię chce moich trzymać uſtaw y niech muzyka przez ſwoie Tony raz lekkße, drugi raz wolnieyße twoy ſmutek ułagodźi.

Powiedz mi naprzod, co ieſt zaprzyczyna twego zaſmucenia

cauſe de vos larmes. Vous croiez peut-étre ſouffrir une calamité qui n'a jamais eu d'exemple: Mais vous vous trompez, ſi vous penſez que la Fortune ſe ſoit changée en votre endroit. Sa nature eſt de n'être jamais égale; & je puis dire qu'elle à fait voir en votre Perſonne qu'elle eſt quelquefois conſtante. Elle étoit dans la même humeur, & dans les mêmes ſentimens qu'elle eſt aujourdhui, lors qu'elle vous careſſoit avec tant d'adreſſe, & qu'elle flatoit votre ambition d'une felicité imaginaire. Vous avez dêcouvert ſans y penſer le maſque dont cette aveugle ſe couvre; & celle qui vous

cenia, y twoich łez.

Rozumieß podobno, że ponośiß nędzę, ktorey przykładu nie było. Lecz ſię zawodziß, że ſię Fortuna ku tobie odmieniła.

Natura Iey ieſt niebydz nigdy rowną, y mogę mowić że dała poznać w twoiey oſobie, że ieſt niekiedy ſtateczną.

Zoſtawała w tymże ſamym humorze, y tymże zdaniu w ktorym ſię podziś dźień znayduie, gdy ćię pieśćiła tak ßtucznie, y podchlebiała twoiey wynioſłośći, przez zmyślną ßczęśliwość.

Zdigłeś przypadkiem larwę ktorą ſię ta ſlepa

ſe cache encore aux yeux des autres Hommes, ſe fait voir toute entiere aux vôtres. Si vous aprouvez ſes actions, accommodez-vous à ſon humeur, & ne faites plus de ſes plaintes inutiles: Si vous les condamnez mépriſez les & quand elle viendra pour vous flater, repouſſez-la génereuſement. Ce qui vous cauſe à preſent une ſi grande triſteſſe, devoit être le ſujet de votre joie. Celle dont perſonne ne peut s'aſſeurer de n'être pas un jour abandonné vous a quitté. Devez-vous eſtimer véritable un bonheur que vous devez perdre infalliblement ? Et pouvez-vous aimer une felicité qui ne dure pas long-	*ślepa ukrywała, y ta ktora ſię dotąd ſch a-nia oczom innych Ludźi, wſzytki y cáły przedtwoiemi ſtawa. Ieżeli ſpraw Iey akcgániſz ſtoſuy ſię do Iey Fantazyi, á nie czyń niepotrzebnych żalow.*
	Ieżeli ie potępiaſz, pogardzíy ie, a gdy przyidzie do ćiebie z podchlebſtwem odepchniey ią wſpániále.
	To co ći teraz ſpráwiá tak wielki ſmutek powinnoćby bydź weſołośći przyczyną.
	Ta od ktorey nie bydź porzuconym żaden pewien nieieſt odſtąpiła ćię. Powinien ześ ważyć ſobie za prawdziwą ſczeſliwość tę ktorą maſz nieomylnie utracić? y możeſz że

tems,& qui vous plonge en unê proſonde mêlancolie lors qu'elle ſe retire de vous. Que ſi vous ne pouvez pas la retenir quand vous le deſirez & ſi ſa fuite vous fait miſerable, qu'eſt-ce que cet abandonnement, ſi non le préſage d'une calamitè prochaine ? Il ne ſuffit pas de ne regarder que ce qui ſe preſente a nos yeux. l'Hôme ſage conſidere l'avenir; & toûjours égal à lui-même, voit d'un même œil les careſſes & les menaces de la Fortune. Il faut que vous ſouffriez patiemment tout ce qui vous arrive de la part de celle ſous le joug de laquelle vous avez une fois
baiſſé

kochać to ßczęśćie ktore nie ieſt trwałe, y ktore cię zanurzá w głęboką Melancholię, gdy od ciebie; odchodźi Aieżeli niemożeß go zatrzymáć gdy pragnieß, y ieżeli iego ucieczka nędznym cię czyni, Coż to ieſt to odſtąpienie ieżeli nieprzeznaczeniem bliſkiey biedy.

Niedoſyć ieſt, mieć wzgląd nato co nam przed Oczyma ſtawa. Człowiek Mądry y przyßłe rzeczy uważa; y w rowney zoſtaiąć porze, iednakowym na pießczoty y pogrożki Fortuny okiem ſię zapatruie.

Trzeba żebyś ćierpliwie ponoſił wßytko co cię więc od tey potyka, pod kto-
rey-

baiſſé le cou. Si vous voulez préſcrire des Loix à celle que vous avez choiſie pour votre Maitreſſe, & ſi dans la condition d'eſclave, où vous êtes, vous voulez qu'elle demeure & qu'elle ſe retire quand il vous plaira, n'êtes-vous pas tout-à-fait déraiſonnable ? & n'irritez-vous pas celle que vous ne ſçauriez faire changer ? Si vous vous étiez une fois mis ſur Mer vous n'iriez plus à votre gré, mais au gré des Vents: Et ſi vous aviez enſemencé un champ, vous ne trouveriez pas étrange qu'il ſe repoſat quelque tems, après vous avoir donné des marques de ſa fertilité. Vous vous

êtes la

reyeś iuż przedtym Iarzmo karku nakłonił.

Jeżeli zamyślaſz, ſtanowić tey Prawa, ktorąś ſobie za Panią obrał, y ieżeli w ſtanie Niewolniczym iak ieſteś, chceſz żeby zabawiła y odeſzła kiedy ci ſię ſpodoba, nieieſt żeś w cale nierozſądnym? y niegniewaſz że tey ktorey, nie potrafiſz zrobić odmienną? Gdybyś ſię był raz puścił na Morze, nieſzedłbyś więcey, za twoią ale wiatrow wolą.

I gdybyś zaſiał iakie pole, niebyłoby dziwno żeby leżało iaki czas odłogiem, dawſzy ci ſwoiey płodności dowody.

Poddałeś ſię pod

rzą

êtes engagé ſous la conduite de la Fortune, il faut que vous obéiſſiez á ſes ordonnances. Voulez vous arrêter l'impetuoſité de la Rouë qu'elle tourne

rządzenie Fortuny, trzeba żebyś był iey roſkazom poſłuſznym; Chceſz zatrzymać ſzybkość koła, ktore bez przeſtanku obraca? niewidziſzże ô nay-

Prés qu'elle a changé la Face de la Terre,
Qu'elle a donné la Paix, ou déclaré la (Guerre,
Selon ſa volonté:
Parmi ces changemens, rien ne lui ſçauroit (plaire;
Elle eſt toüjours ſemblable à l'Euripe agité,
Par un reflux contraire.

L'inſolente ſe plaît à nous laiſſer des marques
Du mépris qu'elle fait de tant de grands Mo- (narques
Qu'elle avoit careſſés:
Et l'on voit tout d'un coup que ſa faveur (changeante
Releve les Vaincus qu'elle avoit renverſés
Sur l'Arene ſanglante.

La voix des affligez, leurs ſoûpirs, & leurs (larmes
Ne peuvent oppoſer que d'inutiles armes
A ſes longues rigueurs:

Vaine-

ne inceſſamment ? Ne voiez vous pas, ô le plus aveugle de tous les Hommes ! que ſi la Fortune étoit conſtante, elle ceſſeroit d'être ce quelle eſt.

o nayſlepſzy z Ludźi, że gdyby Fortuna miała bydz ſtateczną, przeſtałaby bydz tym czym ieſt?

Aprés

IAk prędko poſtać całey ziemi odmieniła
Lub pokoy dała, lubo woynę ogłoſiła
Iako ſię Iey zdaie.
Ten że ſam ſtan odmienny wniczym Iey nieſma-
(czny,
Eurypowi w wzburzeniu podobną ſię ſtaie,
Przez ſwoy bieg opaczny.

Zuchwała zoſtawia nam tyle znakow hardzie
Wielkich Monarchow od niey teraz mianych w
(wzgardzie,
Ktorych wprzod pieśćiła.
Iwidać ią iak znagła ſwym ſprzyianiem zmien-
(nym,
Podnoſi zwyciężonych ktorych obaliła,
Na placu woiennym.

Głos utrapionych y łzy, y wzdychania ćiche,
Są to niepożyteczne Oręża y liche,
Na nię gdy ſrożcie.

Pro-

Vainement ſur vos maux vous voulez vous
(étendre;
Elle eſt ſourde à vos cris, & elle ſe rit des
Qu'elle vous fait répandre. (pleurs

C'eſt ainſi que de vous la Cruelle ſe jouë,
Qu'elle éprouve ſa force á tourner cette Rouë
Qui fait votre deſtin:
C'eſt áinſi qu'elle croit faire un coup mémo-
(rable,
Lors qu'elle rend un Homme en un même
Heureux & miſerable. (main)

RO-

CHAPITRE II.

JE veux ici faire parler la Fortune, afin que vous voyiez ſi ce qu'elle exige de vous eſt juſte & raiſonnable: Imaginez-vous donc qu'elle vous tient ce diſcours. Pourquoi vous plaignez-vous continuellement de ma conduite? Quelle injure vous ai-je faite? Quels biens vous ai-je ravis? Choi-

WProwadzę tu mowiącą Fortunę, ażebyś widźiał, ieżeli to co wyćiąga po tobie, ieſt ſłuſzne y ſprawiedliwe; wyſtaw że ią więc ſobie tę mowę maiącą do ćiebie. Czemu narzekaſz nieprzeſtannie na moie z tobą ſię obchodzenie? Cożem ći za krzywdę zrobiła? Cożem ći za Dobra wydarła?

Obierz

Prożno z swą biedą przed nią myśliß się rozwodźić,
Głucha iest na twe wrzaski, y ztych też, się śmieie,
W ktorych każeć brodźić.

Tym kßtałtem sroga z ćiebie żartuie wesoło,
Doświadcza swey mocy, gdy, to obraca koło,
Co twoy wyrok sprawia.
Tak się spodziewa wstawić dziełem pamiętli-
(wym,
Gdy iednego poranku Człowieka wysławia,
Nędznym y ßczęśliwym.

CHA-

ROZDZIAŁ DRUGI.

Choisissez un Arbitre de nos differens, & qu'il juge sans passion à qui les Richesses & les Dignités doivent apartenir : Et si vous pouvez me montrer qu'elles appartiennent en proprietè aux Hōmes, je vous avoüerai que ce que vous me redemandez vous est véritablement dû.

Obierz iakiego sędźiego naßych sporek, niech uzna bez przywiązania, komu Bogactwa y Godnośći należeć powinny; á ieżeli mi dowiedźieß, że własnośćią Ludźiom przynależą, pzyznam że to czego się upominaß odemnie prawdźiwieć należy.

Vous étes sorti nud du sein de votre Mere & je

Wyßedłeś nagi z łona twoiey Matki, Iam

& je vous ai vêtu. Vous êtes né pauvre, & je vous ai comblé de richesses: Ce qui fait à présent le sujet de vos plaintes, c'est que je vous ai toûjours été favorable, & que je vous ai donné libéralement tout ce qui pouvoit être en ma disposition. Si je vous redemande aujourd'hui ce que je vous ai prêté, vous m'en devez remercier comme d'une chose dont je vous ai permis si long-tems la joüissance. Vous n'avez pas sujet de vous plaindre, comme si vous aviez perdu ce qui vous appartenoit. Pourquoi donc pleurez-vous? Je ne vous ai fait aucun tort. Les Richesses, les hon-

Iam cię przyodźiáłá, urodźiłeś się ubogi, Iam cię bogáctwámi napełniłá. Iest teraz przyczyną twego się żalenia, to, żem ći záwsze sprzyiáiąca byłá, y żem ći wszytko dawałá sczodrze co było w mym rozporządzeniu, Ieżeli się upominam w tym czáśie tego com ći pożyczyłá, powinieneś mi dźiękowáć, iak za rzecz ktoreyem Ci używánia przez ták długi czás dopuśćiłá.

Niemasz rácyi żalić się iak gdybyś utráćił to, co Ci należało.

Czegoż płaczesz; Nieuczyniłam Ci żadnego ukrzywdzenia.

Bogactwa, Honory, y tym

honneurs, & toutes les autres choses semblables sont de mon apanage. Ce sont des Serventes qui veulent reconnoitre leur Maitresse. Elles viennent avec moi & elles s'en retournent avec moi. Je ne fais point de difficulté d'asseurer que si ce que vous vous plaignez d'avoir perdu vous appartenoit véritablement, vous ne l'eussiez jamais perdu. Serai-je la seule qui ne pourrai jamais joüir de mes droits ? On ne se fache point contre le Ciel, de ce qu'il fait succeder une nuit sombre aux jours les plus beaux & les plus sereins. Il est permis aux Années de couvrir la face de la Terre de fleurs & de moissons, & de l'obscur-

tym podobne rzeczy w Dźiał mi się dostały.

Są to sługi ktore chętnie uznaią swą Panią; ze mną przychodzą, y ze mną wraz powracáią. Nieczynię trudnośći upewnić, że gdyby to oco narzekaß żeś utraćił, w prawdźieć należało, nigdy byś był tego niepostradał; Będęż sama niemogącą mego Prawa zażywać;

Niemaią za złe Niebu, że sprowadza Ciemne nocy, po dniach nayiáśnieyßych y naypogodnieyßych.

Wolno Latom pokryć kwiátami y kłosami postać ziemi, y znowu ią zaćmić obłokami

ſcurcir enſuite de nuages, & de la blanchir de neiges. La Mer peut quand il lui plaît abaiſſer ſes flots, & devenir tranquille, & les ſoûlever un moment après, afin d'engloutir ceux quelle venoit de favoriſer. Cependant la convoitiſe inſatiable des Hommes voudra mo'bliger â devenir conſtante, & à changer de nature ſelon leur caprice. C'eſt en ce mouvement continuel que je fais voir ma puiſſance, & que je mets tout mon divertiſſement. Je tourne inceſſament une Rouë : J'éleve les uns & j'abaiſſe les autres, ſans qu'on ait un juſte ſujet de m'accuſer. Je ne vous ēpeche pas

mi y ſniegiem ubielić.

Może morze, gdy zechce uſkromić ſwe fale, y ſtać ſię ſpokoyne, y znowuie w pręt-ce wzburzyć na pochłonienie tych ktorym ſprzyiało.

Poſtaremuż nienaſycona Ludzka pożądliwość zechce mię pzymuſzać, ſtáć ſię ſtateczną, y odmienić przyrodzenie według Ich wykwintu.

Wtym to uſtawicznym Obroćie pokazuię moią władzą y zakładam moię rozrywkę. Wynoſzę iednych, poniżam drugich, á niemaią ſłuſzney racyi, na mnie narzekania.

Nieprzeſzkadzam Ci

pas de monter au haut de cette Roue; mais ne croiez pas que je vous faſſe une injure lors qu'il me plaira de vous en faire deſcendre. Pouvez-vous ignorer ma façon d'agir ? Ne ſçavez-vouz pas que Creſus Roi de Lydie, dont la puiſſance paroiſſoit un peu auparavant ſi redoutable à Cyrus, fut un moment après chargé de chaines, & mis ſur un bucher pour y être brûlé comme une miſerable Victime, ſi l'eau du Ciel n'eut éteint le feu qui l'alloit réduire en cendres. Ne vous ſouvenez-vous pas que Paul Emile verſa des larmes au milieu de ſon triomphe,en conſide-

Ci wſtąpić na wierzchołek tego koła, lecz nierozumiey żebym ći krzywdę miała czynić, gdy mi ſię ſpodoba rozkázáć Ci z niego ztąpić.

Możeſz Ci bydź niewiadome moie ſię obchodzenie? Niewieſz że Krezus Krol Lidyiſki, ktorego potęga zdawała ſię nie co przedtym godną obawianiá ſię Cyruſowi; był w momenćie potym obciążony łancuchami, y położony na ſtos do ſpalenia, nakſztałt nędzney ofiary, gdy by była Niebieſka woda ognia niezgaſiła, ktory go miał w popiół obrocić. Niepomniſz że Paulus Emilius wylewáł łzy w poſrod ſwego Tryumfu; uważaiąc

sidérant le malheur de Persée qu'il menoit captif. Que veulent dire ces soûpirs & ces gémissemens dont les Théatres retentissent tous les jours ; N'y déplore-t-on pas la rigueur de la Fortune, qui renverse d'un seul coup les Empires les plus florissans ? Navez-vous pas apris dans la Fable, étant encore jeune, qu'il y avoit deux Tonneaux à l'entrée du Palais de Jupiter, de l'un desquels il tiroit les Biens, & de l'autre les Maux, pour les distribuer aux Hommes selon sa volonté. Que direz-vous si je vous

iąc nieszczęście Perseussa, ktorego Niewolnikiem prowadził.

Co znaczą te wzdychania y łęczenia ktorymi brzmią codziennie Theatra? nie opłakuią̨ż tam surowości Fortuny; ktora iednym zamachem nayobfitsze Państwa obala. Nienauczyłeś się z Fabuł, będąc ieszcze młodym, że były dwie beczki na samym weyściu do Pałacu Iowissa z ktorych iedney, do dobre, z drugi zaś złe czerpał, na rozdawanie Ludziom według swoiey woli,

Coż rzeczesz, gdyć do wiodę zeć się daleko wię-

Quand de la Corne d'Amaltée
Sortiroient autant de trésors
Que l'on voit la Mer agitée
Pous-

vous fais voir que vous avez beaucoup plus recu du premier que du second? que je ne vous ai pas encore tout-à-fait abandonné,& que le changement que vous me reprochez doit être la cause de votre espérance? Néanmoins quand ce que je vous dis ne seroit pas veritable, vous ne devez en aucune maniere vous laisser abatre à la tristesse; & puis que vous êtes en un Roiaume dont tous les autres observent étroitement les Loix, il ne faut pas que vous prétendiez vivre seul dans l'independance. (Quand)

więcey z pierwszey a niżeli z drugiey dostało? żem Cię iesscze niezupełnie odstąpiła, y że odmiana ktorą mi wymawiasz powinna bydź przyczyną twoiey nadźiei.

Jednakże choćiasz by y to coć mowię niebyło prawdźiwe, niepowinieneś żadnym smutkowi sposobem się poddawáć, á ponieważ się znayduiesz w Krolestwie w ktorym wszyscy inni ścíśle zachowuią Prawa, nietrzeba żebyś sobie przywłaszczał, bydź sam onym nie podległy. (Niech)

Niech Amalthy rogiem hoynym
Skarbow tak wiele wychodźi,
Jlę w Morzu niespokoynym,

Pia-

Pouſſer des ſables ſur les bords:
Les Hommes, d'une voix commune
Blameroient encor la Fortune.
Sans pouvoir regler leur eſprit,
Dont les deſirs inſatiables,
Paſſent les bornes raiſonnables
Que la nature leur préſcrit.

Si Dieu leur donne des richeſſes,
Des honneurs, & des dignitès,
Ils conſiderent ſes largeſſes
Comme des biens trop limités,
Les choſes une fois acquiſes,
Ne peuvent plus paroître exquiſes
A leurs ſouhaits ambitieux;
Et leur famelique avarice
Ne trouve rien qui l'aſſouviſſe
En ſon appétit furieux.

Comment donc cette convoitiſe
Se bornera-t elle jamais,
Puis que dans ceux qu'elle maîtriſe
Elle s'accroit par les bien faits ?
Leur viſage pâle de crainte,
Et leur bouche ouverte à la plainte,
Nous marquent cette verité;
Qu'on n'eſt riche qu'en aparence,
Lors qu'au milieu de l'abondance
On ſe plaint de ſa pauvreté.

CHA-

Piaſkow na brzegach ſię rodźi,
Przećięſ Ludźie ſpolnym głoſem
Będą narzekac nad loſem.
Niemogąc rozumem władać,
W nim, żądze nienaſycone,
Z ſłuſnych granic, choć znaczone
Przyrodzeniem, chcą wypadać.

Gdy im Bog daie doſtatki
Godnośći czći znakomite,
Maią te Iego rozdatki
Ieſcze nie zadość obfite,
I rzecz od nich raz nabyta,
Iuż ſię niezda wyśmienita,
Ich chućiom zbyt wynieſionym;
Ich łakomſtwo iuz zgłodniało,
Niema czym by ich napchało,
W ich pożądaniu ſzalonym.

Przetoż iak ta nie powśćiągła
Chciwość, ma bydz kiedy wmierze!
Kiedy w tych ktorych oſiągła,
Z ſamych Dobrodzieſtw, wzroſt bierze.
Twarz z ſtrachu blada pozorem,
Ich gęba, ſkargom otworem,
Tę nam prawdę pokázuie
Ze ſię tylko zdá, doſtatni
Ten co w Obfitośći Matni,
Na uboſtwo utyſkuie.

CHAPITRE III.

SI la Fortune vous aportoit toutes ces raiſons pour ſa défenſe, vous n'oſeriez pas ſeulement ouvrir la bouche pour vous excuſer. Si vous avez néanmoins quelque choſe à dire pour juſtifier vos injuſtes plaintes, vous le pouvez faire, je vous permets de parler, & je ſuis prête à vous entendre. Alors prénant la parole, je lui dis. Il eſt vrai que ces choſes ont une aparence extrêmement belle. Tout ce que la Rhétorique a d'agremens, & la Muſique de douceur, s'y rencontre avec un parfait mélange, & lors qu'on les entend

GDyby ći Fortuna przywiodłá te wſzyſtkie racye, na ſwoię Obronę, nieſmiałbyś nawet gęby otworzyć, do wymawiánia ſię. Przećieſz ieżeli maſz co powiedźieć, na uſprawiedliwienie nieſłuſznych twoich żalow, możeſz to uczynić, pozwalam ći mowić, y gotowam Cię ſłuchać. Na ten czas zábrawſzy głos, rzekłem ley:

Prawda że te rzeczy maią pozor bardzo piękny. Wſzytko co Rhetoryka ma przyięmności, y muzyka ſłodkośći, nayduie ſię w nich w zgodnym pomieſzaniu,

y

ROZDZIAŁ TRZĘCI.

entend elles ont de merveilleux charmes pour contenter l'oreille; mais elles ne pénetrent pas où les Miſérables reſſentent leur mal. C'eſt pourquoi, lors que les ſens ne ſont plus touchés par le ſon de ces paroles flateuſes, la douleur ſe fait ſentir avec encore plus de violence qu'auparavant. Je l'avouë, me répondit la Philoſophie: ce ne ſont pas encore ici les remedes que je vous veux donner; ce ſont ſeulement de petits lénitifs dont je me ſers pour apaiſer un peu la violence de votre mal, qui n'eſt pas en état

y gdy ſię ſłyſzą maią przedźiwny Wdzięk ſłuchanie naſyćić, lecz nie przenikaią tam gdźie nędzá ſię daie poczuć. Dla tego gdźie zmyſły nie ſą dotknione przez dzwięk tych ſłow pochlebnych, boleść poznac ſię daie z więkſzą niż przedtym gwałtownośćią.

Przyznaię to od powiedziáła mi Philozophia, ieſzcze to tu nie ſą lekarſtwa ktoreć myślę zadać, ſą to ſzczegulnie małe lenitiva ktorych zażywam ná usmierzenie gwałtownośći twego bolu, ktory nie ieſt w Czaſie bydź innym

d'être traité d'une autre maniere. Mais lors qu'il ſera neceſſaire je metrai la ſonde plus avant, & j'apliquerai des remedes plus efficaces. Je ne vous demande à preſent qu'une choſe, c'eſt de ne vouloir point perſuader à tout le monde que vous étes miſerable. Avez-vous donc ſi-tôt oublié l'excés & le nombre des faveurs que vous avez reçuës de la Fortune? Je ne vous dirai point qu'aprés la mort de votre Pere, les premiers Hommes de la République eurent un ſoin particulier de vous élever, & qu'étant choiſi pour entrer en l'Alliance des plus Illuſtres de Rome, vous

leur

ſpoſobem leczony. Lecz iak będzie potrzeba, będę ſięgała głębiey, y przyłożę ſkutecznieyſze lekarſtwa.

Nie proſzę cię teraz tylko oto, ábyś niechciał wſzyſtkim udawać żeś ieſt nędzny.

Zapomniałeś tak prędko zbytku y liczby łaſk ktoreś od Fortuny odebrał? Nierzeknę Ci nic, że po śmierći twego Oyca naypierwśi w Rzeczypoſpolitcy Ludźie mieli oſobliwe ſtaranie twego wychowania, y że będąc wybranym wniść w powinnowáctwo nayzacnieyſzych z Rzymu, byłeś im wprzod przez więzy miłośći złączony, niżeli przez krew ziednoczony. Był

że

leur avez été joint par les liens de l'amour, avant que de leur être uni par ceux du sang. S'est il trouvé quelqu'un qui ne vous ait estimé très-heureux, tant par le rang que vos deux Beaux-peres ont tenu dans l'Empire, que par le mérite & la sagesse de vos deux Epouses, & par la vertu des Enfans, dont le Ciel a béni vos Mariages. Je ne dirai pas qu'étant encore jeune, vous avez obtenu des Charge, & possedé des Dignités où les âges n'osent pas même aspirer. Je ne prétens point m'arrêter aux choses les plus cõmunes, je viens tout d'un coup au point qui fait le comble de vôtre felicité.

że ktokolwiek co by cię ßczęśliwym nie sądził, tak przez stopien na ktorym twoi dway Teśćiowie w Pańśtwie zostawali, iak przez przymioty y rozstropność twoich dwoch Małżonek y przez Cnotę twych Dzieći, ktorymi Niebo pobłogsławiłoć w Małżeństwie.

Niewspomnę że będąc ießcze w młodośći otrzymałeś Vrzędy, y posiadłeś Dostoieństwa do ktorych nayśędźiwśi nieśmieli się piąć. Nie myślę zastanowić się nad naypowßechnieyßymi rzeczami, postępuię razem do punktu twoiey zupełney ßczęśliwośći.

Si K2

Jeżeli wspomnienie

Si le reſſouvenir d'une belle action,& ſi le fruit qu'on en tire, laiſſe dans l'eſprit de l'Hõme une certaine Beatitude qu'il ne peut conſidérer ſans un extrême plaiſir; les maux aont vous êtes accablé, pourront ils jamais effacer de vone mémoire ce jour bienheureux, auquel vous vîtes vos deux Fils ſortir de votre Palais, revêtus des marques du Conſulat, accompagnés de tous les Sénateurs, & ſuivis de tout le Peuple, dont les acclamations temoignoient la réjoüiſſance? Pourrez-vous oublier ce jour, auquel étant au milieu de ces deux jeunes Conſuls aſſis en leur Chaire d'ivoire, vous fites

nie iakiego pięknego uczynku, y pożytek ktory ſię od niego otrzymuie, zoſtawuie w Vmyśle Ludzkim nie iakie uſczęśliwienie, ktore niemoże rozważać bez niezmiernego upodobania, mogąż nieſczęścia ktorymi ieſteś ogarniony wymazać z twey pamięci ten dzień ſczęſliwy, ktoregoś uyrzał, twych Dwoch Synow z twego wychodzących Pałacu, przybranych w Ozdoby Konſulow wſpoł idących że wſzytkiemi Senatorami, y znaſtępuiącym całym Poſpolſtwem, ktorego okrzyki weſelenie ſię ſwiadczyły? Możeſz że tego dnia zapomnieć, ktorego w pośrod tych że Dwoch Mło-

fites le Panégyrique des vertus du Prince, & vous fûtes estimé pour le plus sçavant & pour le le plus eloquent des Romains? Pourrez-vous, dis-je, oublier ce jour que venant avec eux au milieu du Cirque, où tout le Peuple étoit amassé, vous surpassâtes son attente par une si grande profusion de Richesses, qu'il ne s'en étoit jamais tant vû dans un jour de Triomphe. Après tant de faveurs j'ai quelque sujet de croire que vous aviez enchanté la Fortune, puis qu'elle paroissoit si constante à vous favoriser, & quelle vous combloit de tant de bienfaits. N'est il pas vrai

Młodych Konsulow siedzących w krzesłach z kości słoniowey, Cnotyś Xiążęćiá wychwaláł, y byłeś poczytany zá naymędrszego y naywymowniey szego z Rzymianow? Możeszże przepomnieć mowię tego dniaktorego przyszedłszy zniemi wpośrod Cyrku, kędy był cały Lud zgromadzony, przeszedłeś iego spodźiewanie przez tak wielki rozrzut bogactw, że ich nigdy tak wiele niewidziano w dzień Tryumfu.

Po takwielu fawo rach mam przyczynę wierzyć żeś był omamił Fortune, ponieważ się zdawała sprzyiać ci tak statecznie, y że ćię obdarzała tak wielą dobrodziceystwy. Nieprawdasz że Ci

qu'elle vous a fait des graces qu'aucun particulier n'avoit encore reçuës ? Voulez-vous donc compter avec elle pour examiner ce qu'elle peut vous devoir ? C'est ici la premiere fois qu'elle vous a regardé de mauvais œil; & si vous cõparez le nõbre & la grandeur de ses faveurs, avec le nõbre & la grandeur de ses disgraces, vous ne pourrez pas nier que vous ne soyez encore bienheureux. Que si vous ne vous estimez pas tel, à cause que ces tems agreables se sont écoulés, vous devez songer que les tems malheureux passeront aussi de la même maniere. Est-ce d'aujourd-hui que vous ètes monté sur le

świadczyła Łaski, ktorych nikt w szczegulności ieszcze był nie- odniosł? Chesz tedy porachować się z nigdla roztrząśnienia, czego Ci winną zostaie? Pierwszy raz tu dopiero na Ciebie krzywym spoyrzrzała okiem; y ieżeli chcesz przyrownać liczbę y wielkość Iey łask, do liczby y wielkości niełask, niemożesz zaprzeć żebyś ieszcze niebył szczęśliwy. Jeli się za takiego niepoczytasz, przeto że te miłe czasy upłynęły, powinieneś uważać, że y nieszczęśliwe tym że minę sposobem.

Albożeś dziś dopiero na Theatrum tego Swiata wyszedł? y możesz że mowić że będąc

le Théatre de ce monde ? Et pouvez-vous dire qu'étant Etrager, vous n'en connoissez pas encore les Coûtumes ? Croiez-vous qu'il y ait ici bas rien d'asseuré, puis qu'en un moment l'Homme cesse d'être ce qu'il étois. Les choses qui dépendent de la Fortune nous sont rarement fideles, & celles même qui nous sont les plus asseurées trouvenr une espece de mort dans le dernier jour de notre vie. Que vous importe-til donc, ou que vous quittiez la Fortune en mourant, ou qu'elle vous abandonen s'enfuiant.

będąc Obcym, niewiadomeć do tąd Iego zwyczaie? Trzymaß że tu na Ziemi ieſt cokolwiek pewnego ponieważ w mgnieniu oka Człowiek bydz tym, czym był przeſtaie?

Rzeczy ktore od Fortuny zawiſły z zrzadka dla nas ſą ſtateczne, y te nawet ktore upewnione mamy, podpadaią nieiako ſmierći w oſtatni dźień zycia Naßego.

Cożći ſię tedy z tąd zawiąże; czy ty umieraiąc Fortuny odſtąpiß, czyli cię ona odbiegaiąc porzući.

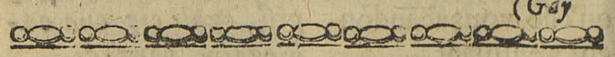

Quand

QUánd le Soleil naiſſant vient éclairer les
(Cieux,
Les Aſtres de la Nuit s'éclipſent á nos
(yeux,
Obſcurcis par l'éclat de ſa vive lumiere.
Quand le vent du Midi ſouffle dáns un Jardin
L'on n'y voit plus le ſoir les Roſes du matin,
Et le Lys éfeuillé perd ſa beauté premiere.

Souvent on voit la Mer en un ſi grand
(repos,
Qu'en ſon váſte circuit, immobile, & ſans
(flots,
Elle rend du Soleil l'image raïonante,
Souvent les Aquilons aiant enflé, ſes eaux,
Elle rentre en fureur, & briſe les Vaiſſeaux
Par l'efroiable choc de ſon onde écumante.

Tout étant ici bas ſujet au changement,
Attendez pour vous ſeul un plus doux trai-
(temént,
Et mettez votre eſpoir aux biens de la Fortune
La Sentence d'un Dieu ne ſe révoque pas,
Et vous étes ſoûmit à cette Loi commune,
Que tout Etre engéndré doit ſubir le trépas.
(Gáy

CHAPITRE IV.

ALors je lui répondis; Vous ne m'allé-

ODpowiedziałem Iey na on Czás; Nie mi

GDy słońce wschodząc niesie Niebom posłać ia-
(sną
Naych miast Gwiazdy nocne przed oczyma gâ-
(sną,
Jego żywey Iasności blaskiem przytłumione.
Gdy z południa Wiatr w iakim zawieie Ogro-
(dzie.
Już więcey nieuyrzeć Roż rannych pozachodźie.
I Lilie swą piękność tracą rozwinione.

Często widać w tak wielkiey spokoyności Mo-
(rze
Ze wswym okrągu bez fal, w niewrzusżoney porze,
Wyraża słońca Obraz y iego promieni,
Często gdy mu Akwilon wzburzy wał nadęty
Znowu srożeie w złośći y łamie okręty,
Przez straszliwy wspor swoiey wody co się pieni.

Gdy tak wszytko na świećie podlega odmianie
Wierz, że ci się samemu tożsamo niestanie,
Na darach szczęśćia niech twa nadzieja przestawa,
Niemogą bydz wyroki Boskie odwołane,
I ty nieuydzieß tego powszechnego Prawa,
Ze cokolwiek się rodźi, iest śmierći poddane.

ROZDZIAŁ CZWARTY.

léguez rien qui ne soit très-veritable ô divine Protectrice de tou-

mi nie przywodzisz co-by niebyło zbyt prawdziwego Boska wszyst-kich

toutes les Vertus! Je ne puis pas dire que la Fortune m'ait été trop peu de tems favorable. Au contraire la durée de ma proſperité fait le ſujet de mes plaintes, parce qu'entre tous les malheurs il n'y en a point de plus ſenſible que le ſouvenir qu'on a de ſon premier bonheur. Vous commettez, me dit-elle, une grande injuſtice, & vous ne pouvez pas attribuer à la Fortune un mal qui n'eſt que dans votre imagination. Si ſa fuite vous ſurprend, & ſi cette proſpérité paſſagere forme dans votre eſprit de vaines chimeres afin de vous étonner; ſongez combien de choſes vous re-

kich Cnot Obronicielkó! Nie mogę mowić zebymi Fortuna przez krotki czas ſprzyiała. I owſzem trwałość mego Powodzenia ieſt przyczyną mych żalow, bo z wſzelkigo nieſzczęśćia niemaſz nic tak dotkliwego, iak wſpomnienie pozoſtałe ſwego pierwſzego ſzczęśćia. Popełniaſz, rzekła mi ona, wielką nieſprawiedliwość y niemożeſz przypiſać Fortunie tego licha ktore nie ieſt tylko w twoim zdaniu, ieżeli cię Iey ucieczka zdumiewa, y ieżeli ta miiaiąca pomyślność ſprawuie w twym umyśle prożne chimery, ażeby Cię zadziwić, myśl, wieleć rzeczy ieſzcze zoſtaie na utrzyma-

nie

reſtent encore pour vous maintenir en votre ancienne felicité. N'eſt il pas vrai que ſi ce que vous poſſediez deplus précieux au milieu de tant de richeſſes vous avoit été divinement conſervé, vous n'auriez aucun ſujet de vous dire miſerable, aiant encore la mellieure & la plus noble partie de votre Bien ? Votre Beaupere Symmaque, la gloire du nõ Romain, l'ornement du monde, & le premier de tout les Hommes, vit encore; & ce que vous acheteriez au prix de tout votre ſang; cet illuſtre Perſonnage, qui n'aime que la ſageſſe & que la vertu, déplore votre calamité ſans ſonger à cel-

le

nic Cię przytwym dawnym ßczęściu.

Nieprawdasż, że gdyby cobyś miał naydrożßego w pośrod naywiękßych bogactw, cudownie Ci ucalone zoſtało, niemiałbyś żadney przyczyny nazywać ſię nędznym maiąc ießcze naylepßą y nayzacnieyßą Część Dobra twoiego? Teść twoy Symmach zaßczyt Imienia Rzymſkiego ozdoba ſwiata, y pierwßy ze wßytkich Ludzi ießcze żyie; y to czego byś nabył Ceną krwie własney; Oſoba ta znaczna, nickochaiąca tylko mądrość y Cnotę, opłakuie twoię dolegliwość, nieuważaiąc tey, ktorą z tąd ponoſi? Małżonka twoia ktorey

Rozu-

le qu'il endure. Votre Epouſe dont le grand eſprit eſt accompagné d'une ſi rare mo-ſtie; votre Epouſe dont la pudeur & ſi recõ-mandable; & pour comprendre en un mot le Panégyrique de toutes ſes vertus, votre Epouſe ſembla-ble à ſon Pere Symma-que, vit encore; & comme votre infor-tune lui fait deſirer la mort, elle ne vit plus que pour vous ſeul, en ſorte que la voiant inceſſamment pleurer votre abſence, je confeſſe moi mê-me que vous avez perdu quelque choſe de votre felicité. Que dirai-je enfin, des Enfans que vous avez eu d'elle, dans leſ-quels autant que la ten-

Rozum wielki, z tak oſobliwą ſkromnośćią chodzi w parze Two-ia Małżonka ktorey wſtydliwość ieſt chwa-lebna; y zeby w ie-dnym ſłowie wſzy-tkich Iey Cnot obiąc Po-chwały, Małżonká twoia ſwemu Oycu Symmachowi podob-na, ieſzcze zyie a że Iey twoie nieſzczęśćie ka-że ſmierci zgdać, nieżyie tylko dla Cie-bie, tak dalece że wi-dząc Ią opłakuiącą nieprzeſtannie two-ię odległość, wyzna-ię ſama żeś utraćił nic co z ſzczęśli-wośći.

Coż nakoniec rze-kę, o Dzieciach znią Zpłodzonych, w kto-rych ile Młodość wie-ku dopuśćić może u-zna-

tendreſſe de leur âge le peut permettre, on remarque déja la vivacité de leur Pere & de leur Ayeul? Le principal ſoin des Hõmes étant de conſerver leur vie, vous étes heureux ſi vous ſçavez connoitre votre felicité, puis que vous poſſedez encore ce que vous eſtimez plus cher que la vie même. Ceſſez donc de pleurer inutilement; la Fortune ne vous traite pas encore avec beaucoup de rigeur ces gages précieux de votre proſperité; ni la tempête qui vous agite n'eſt pas fort à craindre, puis que vous avez deux Ancres pour vous affermir contre ſes efforts, dont l'une eſt le ſoulagement que vous

znaie ſię iuż żywość ich Oyca y Dziada? Będąc przednie ſtaranie u Ludzi, życie im ucalić, ieſteś ſczęśliwy ieżeli umieſz twoię uznać ſczęśliwość ponieważ ieſzcze maſz to, co ſzacuieſz bydz drożſzym nad właſne życie.

Przeſtańże więc niepotrzebnie płakać, ieſzcze ſię Fortuna nie z zbytnią ſurowością z tymi drogiemi twoiey pomyslności zaſtawami obchodzi, ani nawałność ktora tobą rzuca, powinnać bydz ſtraſzna, ponieważ maſz dwie kotwice dla utwierdzenia Cię przeciwko Iey ſzturmom, z ktorych iedna ieſt Vlgá ktorą w teraźniey-

vous recevez dans le tems présent, & l'autre l'espérance qui vous reste pour l'avenir. Dieu veüille, lui disje, que ces deux choses ne m'abandonnent jamais; car tant que j'aurai ces deux apuis, la violence de l'orage ne me pourra submerger; & quoique tous les flots de la Mer se soûlevent contre moi, j'arriverai toujours au Port: Ce pendant vous voyiez combien je suis déchu de ma premiere grandeur. Alors la Philosophie m'interrompant, s'ècria: J'ai déjà gagné quelque chose sur vous puis qu'en l'état où vous êtes, vous ne vous croiez pas encore tout-àfait misera-

ra-

nieyßym Czasie odbieraß, druga zaś nadzieja ktora ci na przyßły zostaie.

Dałby Bog, rzekłem Iey, żeby mię te dwie rzeczy, nigdy nieodstępowały, gdyż do tąd poki będę miał te dwie podpory; gwałtowność burzy niezdoła mię zatopić; y choćby wßytkie Morskie fale naprzećiw mnie powstały, przecięż przypłynę zawße do Portu.

Jednakże widzißwielem spadł od moiey pierwßey Wielkośći.

Wtenczas Philozophia, przerywaiąc mi, zawoła: Iużem pozyskała nieco na tobie

rable. Je ne puis toutefois souffrir cette délicatesse avec laquelle vous vous plaignez qu'il vous manque quelque chose pour être heureux. Y a t il quelqu'un à qui la Fortune soit si favorable qu'il ne lui manque rien ? Ne sçavez-vous pas que la nature des biens de ce monde, est telle qu'on ne les peut pas posseder tout à la fois, ou qu'aprés en avoir joüi quelque tems, on les perd avec plus de facilité qu'on ne les avoit acquis ? L'un est dans l'abondance & dans les plaisirs; mais la bassesse de sa naissance le rend méprisable. L'autre est d'une extraction tout à-fait illustre, mais il

bie, poniewaž w ſtanie w ktorym ieſteś, ieſzcze niezupełnie nędznym ſię bydz rozumieſz. Niemogę przecięž zćierpieć tey delikatnośći, zktorą ſię žaliſz že ci ieſzcze czegoś niedoſtaie abyś był ſzczęſliwym Ieſt žekto komu by Fotuna tak ſprzyiała aby mu nieſchodziło na niczym? Niewieſz že, že ta ieſt Dobr tego ſwiata Natura, iž ich niemožna wraz poſiągnąć; albo že zažywſzy ich iaki Czas z więkſzą łatwośćią utracić ie przychodzi, nižli ſię ich nabyło? znayduie ſię kto w obfitośći y roſkoſzach, lecz podłość urodzeniá wzgardzonym go czyni. Ieſt inny z Rodu wcale znacznego, lecz ubogi

il eſt pauvre, & quoique ſa Nobleſſe l'éleve au deſſus du commun, il voudroit n'être connu de perſonne. Celui-ci poſſede ces deux avantages, mais il déplore continuellement ſa viduité. Celui-lá s'eſt marié fort avantageuſement, mais il n'a point d'Enfans, & les richeſſes qu'il amaſſe doivent paſſer en des mains étrangeres. Cet autre enfin eſt Pere de beaucoup d'Enfans, mais le libertinage de ſes Fils, & l'impudicité de ſes Filles, ne laiſſent point à ſes yeux d'autre uſage que celui des larmes. Ainſi vous voiez que perſonne ne joüit entierement des faveurs de la Fortune, & que ce

ubogi, y choćiaß Iego ßlachetność wynoſi go nad drugich, pragnął by niebydź od nikogo znanym. Ma inßy oba te zaßczyty, lecz utyſkuie uſtawnie na ſwe owdowienie. Owſię z wielkim zyſkiem ożenił, lecz niema Potomſtwa, y bogactwa ktore zgromadził, w obce ſię ręce doſtać muſzą. Na koniec ieſt inny Oycem wielu dzieći, lecz Iego Synow ſwawola, niepowśćiągliwość Iego Corek niedopuß zaię mu oprocz do łez, właſnych oczu używac.

Widźiß tedy, że nikt ſię zupełnie ſprzyianiem Fortuny nieciesßy, y to co ſię ma z iedney ſtrony, z dru-

ce qu'on a d'un côté, manque de l'autre; parce qu'il y a toûjours quelque chose qu'on ignore faute d'éxpérience, ou qu'on hait aussi tot qu'on commence de le connoitre. Vous devez encore considérer que ceux qui sont les plus heureux, sont aussi les plus infortunés, parce qu'ils sont les plus sensibles au mal, & que si tout ne leur arrive au même tems qu'ils le desirent, ils se laissent abatre au moindre déplaisir, & n'aiant jamais goûté que les douceurs de la prospérité, ils ne peuvent souffrir la moindre amertume; Tant il est vrai qu'il faut peu de chose, pour ravir aux plus fortunés leur Beati-

drugiey niedostaie, ponieważ zawsze iest co czego się nie zna, dla nieświadomośći, albo się nienawidźi iak prętko się poznawać zaczyna.

Powinieneś także uważać, że ći ktorzy są nayszczęśliwszymi, są oraz nayniesżczęśliwśi bo są naybardźiey na licho czuli, y że ieżeli się im w tenże sam czas wszytko, czego żądaią nie staie, naymocnieyszey się trosce oddaią, y niekoszstuiąc nigdy krom słodyczy pomyślnośći, niemogą źćierpieć naymnieyszey gorzkośći. Tak się prawdźi że mało potrzeba, na odięćie nayszczęśliwszym ich szczęśliwośći mniemaney.

 Wie-

Béatitude imaginaire. Combien croiez-vous qu'il y en a qui s'eſtimeroient heureux, s'ils poſſedoient la moindre partie de ce qui vous reſte ? Ce lieu même que vous nommez un Exil, eſt la Patrie de ceux qui y demeurent. Et Vous pouvez juger par les choſes que vous éprouvez, que l'Homme n'eſt miſerable que lors qu'il s'imagine de l'étre, n'y aiant point de condition qui ne ſoit heureuſe quand on l'enviſage avec un eſprit tranquille. Qui ſera la perſonne ſi favoriſée de la Fortune, qui ne ſouhaite de changer d'état lors qu'elle ſe laiſſera vaincre ? par l'impatien-

Wieleß rozumieß ieſt takich, ktorzy by ſię poczytali za ßczeſliwych, gdyby mieli naymnieyßą Część tego co Ci ſię zoſtaie? To mieyſce nawet ktore Ty wygnaniem mianuieß, ieſt oyczyzną tym ktorzy wnim mießkaią. J możeß ſądźić przez rzeczy ktorych doſwiadczaß, że człowiek nie ieſt nędzny, tylko gdy nim bydz ſię mniema, niebędąc takiego ſtanu ktoryby nie był ßczęſliwym, gdy ſię weń weyzrzy umyſłem ſpokoynym? Co będźie za Oſoba tak ukochana od Fortuny, ktora by ſobie nieżyczyła ſtan odmienić, kiedy ią niecierpliwość zwyćięża? I wieleß obfitość kryie żołći w ſwo-

ce ? Et combien la proſpérité cache-t-elle de fiel parmi ſa douceur, puis qu'on ne pourra pas lempêcher de s'en aller quandelle voudra ? Vous voiez à préſent combien eſt mépriſable cette Béatitude qui n'accompagne pas toûjours ceux qui la poſſodoient avec le plus de moderation, & qui ne donne pas une ſatisfaction par faite aux ambitieux. Pourquoi donc, ô Mortels ! cherchez-vous au dehors une félicité que vous avez au dedans de vous-mêmes ? C'eſt ſans doute que l'erreur & l'ignorance vous aveuglent : Il faut que je vous faſſe voir clairement en quoi conſiſte cette

ieyſłodyczy; ponieważ niemożna Iey zabronić poyść precz gdy ſię Iey ſpodoba? Widźiſz teraz iak ieſt wzgardy godna ta ſczęſliwość, ktora nie z naywiękſzym zawſze pomiarkowaniem z tymi ktorzy ią poſiggaią wraz chodźi, y nieprzynoſi doſkonałego wynioſłym ukontentowania.

Za cóż tedy o Ludźie! ſzukacie zewnątrz ſczęſliwośći, ktorą wewnątrz w ſamychże Was maćie? Bez wątpienia żeWas błąd y niewiadomość ſlepi.

Trzeba żebym wam iaśnie dała widźieć w czym zawiſło to ſczęśćie ktorego wy nieznaćie.

cette félicité que vous ne connoiſſez pas. Y a-t-il quelque choſe de plus précieux que vous-même ? Rien, me direz-vous; Par conſéquent ſi vous êtes maîtres de vous-même, vous poſſederez un bien que vous ne ſçauriez jamais perdre, & que la Fortune ne peut vous ravir. Mais pour mieux connoître que la Béatitude ne peut être établie en ce qui dépend de la Fortune, faites ce raiſonnement: Si la Béatitude eſt le ſouverain bien de la nature raiſonnable, & ſi ce qui peut être ravi de quelque maniere que ce ſoit, n'eſt pas un ſouverain bien, parce que ce qu'on ne nous ſçauroit ôter doit être neceſſa-

Jeſt że co drożſzego nad was ſamych? Nic, odpowiecie mi; . Przeto ieżeli ieſteſcie Panami was ſamych, poſiadacie Dobro; ktorego nigdy niemożecie utracić y ktorego wydrzeć wam Fortuna niezdoła.

Lecz żeby lepiey poznać że ta ſzczęſliwość niemoże bydź Vſtawiona na tym co od Fortuny zawiſło, uczyńcie tę uwagę: Jeżeli ſzczęſliwość ieſt naywyżſzym Dobrem, Natury rozumney, y ieżeli to co może bydź wydarte iakimżekolwiek ſpoſobem nie ieſt naywyżſze Dobro; bo to czego by nam odiąć niemożna, muſi bydz koniecznie wyſmieni-

tſze

néceſſairement plus excellent; il eſt évident que la Fortuue étant ſi changeante, ne peut prétendre à la poſſeſſion de cette Beatitude. De plus celui qui joüit de cette félicité periſſable, ou il ſçait qu'elle eſt inconſtante, ou il ne ne le ſçait pas; S'il ne le ſçait pas, quelle Béatitude peut-il y avoir dans l'ignorance & dans l'aveuglement? S'il le ſçait, il faut neceſſairement qu'il aprehende la perte de ce qu'il eſt aſſeuré de perdre; & par conſequent cette crainte continuelle l'empechera d'être jamais heureux. Que s'il croit devoir mépriſer cette perte, il faut conclure que la félicité

tſze; toć widoczna że Fortuna będąc tak, odmienną, niemoże ſobie przywłaſzczać oſiągnienia tey ſczęſliwośći.

Nad to, ten ktory używa tego znikomego ſczęśćia, albo wie, że ieſt nieſtateczne albo niewie;

Jeżli, niewie, coż za ſczęſliwość moze miec z tąd przy niewiadomośći y ſlepocie? Ieżeli zas wie trzeba żeby ſię obawiał ſtraty tego co ieſt pewien utracić; a zatym to ſię uſtawiczne Obawianie niedopuśći mu, nigdy bydź ſczęſliwym.

Jeżeli zaś trzyma że lekce powinien ważyc tę utratę, trzeba wnieść, że ta ſczęśliwość ktorey ſtratę z

tè dont il considere la perte avec tant d'indiference, n'est qu'une Béatitude imaginaire: Et comme vous êtes persuadé que les Esprits des Hommes sont immortels & que la félicité du corps n'etant qu'accidentelle, lui doit être ravie par la mort; si vous faisiez consister la véritable Béatitude dans ces biens passagers, vous devriez aussi

takim niedbanicm uważa, ieſt tylko mniemana ſzczęśliwość.

Aże ieſteś utwierdzony, że Duchy Ludzkie ſą nieśmiertelne, y że ſzczęśliwość Ciała nie będąc tylko przypadkowa, muſi mu bydź przez ſmierć odięta; Ieżelibyś zakładał rzetelną ſzczęśliwość w tych Dobrach miiaiących, muſiałbyś wyznać, że ſmierć

Quiconque veut batir pour les Siecles suivans;
Qu'il ne choisisse point les Monts ni les Rivages
Les Monts sont exposés aux plus cruels orages;
Et rien n'est asseuré sur des sables mouvans.

Considerez le sort de vos Palais superbes;
Regardez leur péril, & vous en retirez:
Leurs nombreux Habitans y sont moins asseurés
Qu'un pauvre sous sont toit fait d'un reste de gerbes.

Que

auſſi avouer que la mort rend malheureux tout ce qu'il y a de mortel. Que ſi nous n'ignorons pas qu'il y en a pluſieurs qui ont cherché cette Beatitude non ſeulement par une mort volontaire, mais auſſi par toutes ſortes de douleurs & de tourmens, cōment ſe peut-il faire que la vie préſente rende heureux celui qu'elle ne peut rendre miſérable étant paſſée.

ſmierć czyni nieſzczęśliwe, wſzytko to, co ieſt ſmiertelnego. Iezeli zaś nam nietayno, że wielu było ktorzy ſzukali tey ſzczęśliwośći, nie tylko przez ſmierć dobrowolną, ale też przez rozmaite boleśći y męki, iakże może bydz żeby teraznieyſze życie uczyniło ſzczęśliwym tego, ktorego minąwſzy iuż niepotrafi nędznym uczynić.

KTokolwiek chce budować dla wiekow idących
Niech na to Gor y brzegow nigdy nieobiera,
Nayokrutnieyſza burza w Gorach ſię zawiera,
Y niemaſz nic ſtałego w piaſkach ſię ſypiących.

Zważ co więc bywa z pyſznym twych Pałacow (Gmachem.
Weyzrzyi w ich niebeſpieczność y bierz ſię z nich (wdrogę,
Gdyż liczni w nich mieſzkaney większą ćierpią (trwogę,
Niż nędzny pod zrobionym z ſnopow ſwoim dachem

Que les Vents animés de contraire fureur,
Troublent en même tems le Ciel, la Terre & l'Onde,
Il y sera toûjours en une paix profonde,
Et l'Univers tremblant, ne lui fera point peur.

CHAPITRE V.

MAis puis que je vois que mes raisons font déja quelque impression sur votre esprit, je crois qu'il est nécessaire de vous apliquer des remedes un peu plus puissans.

Dites-moi donc, quand les Biens de la Fortune ne seroient pas périssables, & ne vous abandonneroient point en un moment; qu'y a-t-il en eux qui vous puisse véritablement apartenir ou qui étant considéré sans passion, ne paroisse méprisable aux

ALe ponieważ widzę że moie racye, poczynaią się w twoim Vmyśle wyznaczáć, trzymam za rzecz potrzebną mocnieysze ci lekarstwa przyłożyć.

Powiedz mi tedy gdyby Dobra Fortuny niebyły znikome, y nieodbiegały cię w mgnieniu Oka, coż iest w nich, co być mogło w prawdźie przynależeć, albo co bez przywiązania bywszy uważone, niezdawało by się wzgardy godne w o-

Niechay wiatry przećiwna zapalczywość drożni,
Niechay oraz zmięſzaią Niebo, ziemię wodę,
On pod nim w ſpokoynośći przetrwa niepogodę,
Y świat drżący żadney mu nieſprawi boiaźni.

Mais

ROZDZIAŁ PIĄTY.

aux yeux de l'Homme ſage? lès Richeſſes ſont elles prêcieuſes d'elles mêmes ou ſeulement par le profit que vous en retirez? lequel eſt-ce des deux? Eſt-ce la nature de l'or, ou ſa quantité qui le rend conſiderable. Ne ſçavez-vous pas que les Richeſſes ſont plus éclatantes en leur profuſion qu'en leur amas & que ſi l'avarice de ceux qui les poſſedent les fait hair, la libéralité les fait aimer. S'il eſt vrai que ce qui paſſe dans les mains d'un autre

oczach mędrego Człowieka. Bogactwa ſąż że drogie ſame przez ſię, albo tylko przez zyſk ktory z nich odnoſiſz? Coż ieſt z tego dwoyga czyli natura, czyli mnoſtwo tego co go czyni ſzacownym Niewieſzże że Bogactwa ſą okazalſze, w rozrzucaniu onych, niżeli w ich zbiorze? y ieżeli łakomſtwo one maiących każe nienawidźieć, ſzczodrobliwość czyni ich godnych kochaniá.

Jeżeli prawda, że to co z twoich rąk do dru-

autre, ne demeure plus dans les vôtres; il faut néceſſairement avoüer que l'argent n'eſt précieux que lors que par notre libéralité nous ceſſons de le poſſeder: Et ſi tout ce qu'il y a de Richeſſes dans l'Univers étoit réüni ſous la puiſſance d'un ſeul Homme, l'abondance de celui-là rendroit tous les autres pauvres; Il faut que le ſimple ſon de la voix ait quelque choſe de plus conſiderable que tous les tréſors, puis qu'elle peut en un inſtant remplir les oreilles de pluſieurs Perſonnes aſſemblées, & que les Richeſſes ne ſçauroient paſſer en même tems en diverſes mains, ſi l'on ne les diviſe en autant de parties qu'il

y a

drugiego przechodźi iuż więcey w twoich, nie ieſt, trzeba koniecznie przyznać, iż pieniądze nie ſą ſzacowne, tylko gdy przez naſzę ſczodrobliwość mieć ich przeſtaiemy; I ieżeli co tylko Bogactw ieſt na świećie, bedąc zgromadzone pod władzą iednego Człowieka, obfitość tam tego wſzytkich by innych ubogiemi zrobiła; muſi bydź, że proſty dźwięk głosu, ma coś wſobie więcey ważącego, niżli wſzytkie ſkarby, poniewaſz może oraz napełnić Vſzy wielu Oſob zgromadzonych, Bogactwa záś niepotrafią w ieden że ſam czas, przeyść w rożne ręce, ieżeli niebędą podźielone na tyle części, ile oſob ſię

znay-

y a de Perſonnes: Ce qui étant fait, il arrive toujours que ceux qui n'y ont point eu de part demeurent pauvres. Que ces Richeſſes donc ſont indignes du nom qu'elles portent! & que leur pouvoir eſt limité! puis qu'elles ne ſçauroient apartenir à pluſieurs Perſonnes en même,tẽs & qu'elles ne rendent jamais un Particulier heureux, qu'elles ne remdent les autres miſérables. Eſt-ce l'éclat des Pierres précieuſes qui vous charme les yeux ? Ne ſçavez-vous pas que s'il y a quelque choſe de particulier & d'agreable en leur brillant, il leur apartient, & non pas à vous. Et certainement je ne puis aſſez m'étonner com-

znayduie: Co wykonawſſy, zawſſe ſie trafia że Ci ktorzy niemieli z nich udzielenia ubogiemi zoſtaią.

Więc że te Bogactva niegodne tego Imienia co noſſą! y ich władza ieſt okryślona! ponieważ nieporafią w iedenże ſam Czas przynależec wielu Oſobom, y nikogo nigdy w ſſczegulnośći ſſczęśliwym nieczyni, żeby niemiały innych zrobić nędznymi.

Blaſk że to kamieni drogich Oczyć mami? Czy niewieſſ że ieżeli ſię co oſobliwego y przyięmnego w nich lśknieniu znayduie, im to á nie tobie przyzwoite. Izapewne niemogę ſię wydziwić, iak ich ludźie uwa-

comment les Hõmes les admirent: Car de quelle ſorte une choſe inanimée, & qui n'a ni diſtinction ni liaiſon de membres peut-elle être eſtimée d'une Creature animée & raiſonable. Je veux bien qu'elles ſoient un ouvrage de la main de Dieu, & que dans leurs figures diférentes, elles participent un peu de la derniere beauté; Mais neanmoins étant infiniment au-deſſous de votre nature, elles ne méritent aucunement votre admiration. C'eſt peut-être la beauté des Campagnes qui vous plait ? Pourquoi non ? Puis qu'elles cõpoſent une partie d'un ſi bel ouvrage ? C'eſt ainſi que nous conſidérons quel-

uważaią. Bo iakim ſpoſobem rzècz nie żyiąca y niemaiąca, ani rozſączenia ani ſpoienia Członkow, może bydz ßacowana od ſtworzenia żyiącego y rozumnego.

Zezwalam chętnie że ſą dziełem Boſkiey ręki, y że przez ich rozmaitą poſtać ſą nieiako w uczeſtnictwie oſtatniey pięknośći. Przecięż będąc nieſkonczenie podleyße od waßey Natury, niegodne ſą nieiako waßey uwagi.

Piękność Pol podobnoć ſię podoba? Czemu nie? ponieważ ſą częśćią ſkładaiącą to tak piękne dźieło? Tym to kßtałtem uważamy czaſem zupodo-

quelquefois avec plaisir la face de la Mer, quand elle joüit d'une parfaite tranquillité; que nous admirons le mouvement des Cieux, le cours des Astres, & le changement de la Lune. Mais êtes-vous assez vain pour vous glorifier de ce qui ne vous apartient pas? Ces choses ont-elles rien qui dépende de vous? L'ingénieuse diversité des fleurs que produit le Printems, contribuë-t-elle à votre beauté? Et les fruits que les Arbres portent en Automne, sont-ils une marque do votre abondance? Pourquoi vous réjoüissez-vous de ce que vous ne possedez pas? Et d'où vient que vous embrassez des biens, étran-

podobaniem, postać Morza, gdy w swoiey zupełney ćichośći zostaie, y przypatruiemy się Obrotowi Niebioś, biegu Gwiazd, y odmianie Xiężyca.

Ale masz że dosyć prożnośći chełpić się z tego co ći nie należy? maiąż co te rzeczy co by od ciebie zawisło? Dowcipna rozmaitość kwiatow ktore Wiosna przynośi, przydaiesz co do twoiey pięknośći? y Owoce co drzewa w Iesieni rodzą, sąsz że twoiey obfitośći znakiem? Czemuż się cieszysz tym czego nie trzymasz?

Y z kąd pochodzi, że ogarnuiesz obce Dobra, iak gdy by cię Niebo zupełnym o-

étrangers comme si le Ciel vous en avoit fait le maitre absolu? Jamais la Fortune toute puissante qu'elle est, ne vous; pourra donner ce que la Nature a sépare de vous. Il est vrai que ce que la Terre produit est destiné pour la nouriture de ses Habitans; mais si vous voulez vous contenter de ce qui suffit à la Nature; c'est sans raison que vous lui desirez l'abondance & les Richesses, puis qu'elle est satisfaite de peu & qu'en l'accablant de choses superfluës, vous lès lui rendez, ou désagréables, ou périlleuses. Vous croiez peut être que l'éclat, & la pompe dés habits donne quelque agrément

onych uczyniło Panem? Nigdyć Fortuna chociaſz ieſt wſzechmocną niebędźie mogła przywłaſzczyć tego, co natura odłączyła od ciebie.

Prawdać że to co ziemia rodzi przeznaczone na karmienie tym mieſzkancom, ale ieżeli chceſz przeſtać na tym co wyſtarcza Naturze, bez racyi życzyſz Iey obfitośći, y Bogactw, gdyż na małey rzeczy przeſtaie, y obciążaiąc ią zbytecznymi, ſprawuieſz ie dla niey albo nieprzyiemne albo niebeſpieczne. Rozumieſz podobno że blaſk y Pompa ſząt przydaie co okraſy tym ktorzy ie noſzą; lecz iá niemogę w nich nic uważać, procz Natu-

ment à ceux qui les portent; mais pour moi je ne puis rien admirer que la nature de la matiere, ou l'adreſſe de l'Ouvrier. Eſt-ce dans le grand nombre de Serviteurs que vous établiſſez votre bonheur? Mais ne ſçavez-vous pas que s'ils ſont vicieux, vous ne les devez conſiderez que comme une charge pernicieuſe à votre Maiſon,& que comme des ennemis domeſtiques qui vous doivent encore être plus redoutables que les étrangers ? S'ils ſont vêrtueux, comment pouvez-vous compter entre vos Richeſſez une vertu qui ne vous apartient pas. C'eſt pourquoi vous voiez clairement que de tou-

tes

tury Materyi, y kunſztu Rzemieſlnika.

Zakładaſz że w mnoſtwie służących twoię ſzczęśliwość ?

Ale niewieſz że ieżeli ſą pełni przywar, niepowinieneś ich ſobie ważyć, tylko iak ciężar ſzkodliwy twemu Domowi, y iak za domowych Nieprzyiaciół, ktorychcś ſię ieſzcze więcey powinien obawiać, niż obcych? Ieżeli ſą Cnotliwi, iakże możeſz policzyć miedzy twe zbiory Cnotę, ktora nieieſt twoia.

Przetoſz widziſz oczywiśćie, że z tych wſzyſtkich rzeczy co w liczbę twoich Dobr kładzieſz, niemaſz ani

ie-

tes ces choſes que vous mettez au nombre de vos biens, il n'y en a pas une qui ſoit à vous. Si vous n'y trouvez point de beauté qui doive être l'obiet de vos deſirs, quel ſujet avez vous de vous plaindre de leur perte, ou de vous réjoüir de ce que vous les poſſedez encore? Si la Nature leur a donné quelque choſe de charmant, que vous importe-t-il? puis qu'étant ſéparées de vos richeſſes, elles ne perdront rien de la beauté qui vous les rend agréables. Elles ne ſon pas précieuſes, parce qu'elles ſont à vous; mais au contraire vous les avez miſes parmi vos richeſſez parce qu'elles vous ſem-

dney żeby włáſną twoią byłá. Ieżeli w nich nieznaydźieſz pięknośći ktoraby być powinna przyczyną twego zdania, Coż maſz zá racyą narzékáć nad ich utratą, albo ſię cieſzyć że ie ieſzcze poſiadaſz?

Ieżeli Natura nadałá im co powabnego, coż ći z tąd zá korzyść?

Ponieważ będąc oddźielone od twych ſkarbow nietracą nic z ślicznośći, ktora Ci ie przyiemnymi wyſtawia.

Nie ſą ſzacowne dla tego, że ſą twoie, ale y owſzem ty ie przyłączyſz do twoich Bogactw, dla tego że ći ſię zdaią koſztowne.

Na

ſembloient précieuſes. Enfin que prétendez-vous par ce grand éclat de fortune ? Vous voulez ſans doute bannir de chez vous la pauvreté par le moien de l'abondance: Mais il arrive tout le contraire de ce que vous vous êtes propoſé, puiſqu'en même tems que vous augmentez le nombre de vos richeſſes, il faut néceſſairement que pour les conſerver, vous accroiſſiez celui de vos Domeſtiques: de ſorte qu'il eſt très-veritable que ceux qui poſſédent beaucoup de choſes, manquent de pluſieurs choſes; & qu'au contraire ceux qui ne demandent que les choſes neceſſaires à la Nature, n'ont preſque beſoin

de M

Na koniec, coż ſobie zakładaß przez ten okaz Fortuny?

Myśliß pewnie odpędźić od ſiebie Vboſtwo przez obfitość, lecz wßytko ſię wſtecz dźieie temu coś ſobie założył, ponieważ w tenże ſam czas gdy przymnażaß mnoſtwa twoich ſkarbow, potrzebać koniecznie dla utrzymania onych przyczynić liczby Domowych: tak dalece że ſię nader prawdźi iż tym ktorzy wiele rzeczy maią, na wielu ſchodzi, przeciwnie zaś Ci, ktorzy nieżądaią tylko tego co naturze potrzebne niepotrzebuią prawie niczego gdyż to czego żądaią

nie

rien, puis que ce qu'ils déſirent ne leur peut manquer. Quoi donc étes-vous ſi miſerable, que n'aiant aucun bien qui vous ſoit propre, vous ſoyez contraint d'établir votre bonheur en des Richeſſes que la Nature a tout-à-fait éloignées de vous? Les choſes ſont-elles aujourd-hui dans une ſi grande confuſion, que l'Homme qui peut être apellé Divin par l'excellence que la raiſon lui donne au deſſus de tous les Animaux, s'imagine n'avoir point d'autre éclat que celui qu'il croit tirer de la poſſeſſion d'une choſe inanimée. Tout ce que vous voiez ici bas, eſt content de ce qu'il a reçu du Ciel: & vous que l'enten-

niemoże ich uchybić. Coż tedy? ieſteś tak nędznym, iż niemaiąc żadnego Dobra co by właſnym twoim było, ieſteś przymuſzony zakładać twoię ſzczęśliwość w bogactwach, ktore natura wcale dalekiemi od Ciebie zrobiła? Sąż że podźiś dźien rzeczy w takwielkim zamieſzaniu, że Człowiek ktory ſię Boſkim nazwać może, przez wyſmienitość ktorą mu Rozum nadał, nad inne zwierzęta, mniema nie mieć inney znakomitośći procz tey ktorą doſtąpić rozumie z oſiągnienia iakiey rzeczy nieżyiącey. Wſzytko co tu widziſz na ziemi, przeſtaie na tym co mu Niebo udźieliło, á ty kto-

tendement rend ſi ſemblable á Dieu même, vous empruntez des choſes les plus viles & les plus mépriſables, de quoi relever votre nature, qui n'eſt jamais plus belle, que lors qu'elle ne ſe pare que de ſes propres ornemens. Vous ne connoiſſez pas ſans doute quelle injure vous faites à celui qui vous a formé. Il a voulu que l'Homme ſurpaſſât en dignité tout ce qu'il y a de plus noble ſur la Terre, & vous l'abaiſſez au deſſous de ce qu'il y a de plus abject. Car s'il eſt vrai que ce qui fait le bien d'une choſe, eſt plus précieux que cette choſe même dont il fait le bien; ne voiez-vous pas que lors que

ktorego rozeznanie, ſamemu czyni Bogu podobnym, zaciągaß od rzeczy naypodleyßych y naywzgardzenßych, czymby twoię Naturę przykraſić, ktora ſię nigdy niewydaie pięknieyßa, iak kiedy ſię niekßtałci tylko właſnymi ozdobami. Nieznaß bez wątpienia co za krzywdę czyniß temu, ktory Cię ſtworzył.

Chciał on żeby Człowiek przewyżßył w Godności to, co ieſt nayznacznieyßego na ziemi, á ty go uniżaß pod to, co ieſt naypodleyßego.

Bo ieżeli ſię prawdzi że to, co czyni Dobro iakiey rzeczy ieſt ßacownieyße nad tęż ſamą rzecz; ktorey Dobro czyni, nie

vous mettez ce qu'il y a de plus mépriſable au nombre des biens, vous confeſſez que dans ſa baſſeſſe il mérite encore plus d'eſtime que vous ? Mais ce n'eſt pas ſans ſujet que vous tombez en un aveuglement ſi prodigieux: parce que l'Homme qui s'éleve au deſſus de toutes choſes lors qu'il ſçait ſe connoître, s'abaiſſe au deſſous des Bêtes, lors qu'il ceſſe d'avoir cette connoiſſance. Si les autres Animaux ne ſe connoiſſent pas, c'eſt un défaut de leur nature; & ſi l'Homme s'ignore ſoi-même, c'eſt un effet de ſes vices, & de ſes crimes. Conſiderez encore l'erreur inſuportable de ceux qui ſe perſuadent

avec

widźiß że, że gdy policzaß to, co ieſt naywzgardzeńßego w liczbę twoich Dobr, wyznaieß że przy ſwoiey podłośći godne ieſt ießcze większego nad ćiebie ßacunku. Lecz nie bez przyczyny w tak przedźiwne zaślepienie wpadaß, bo Człowiek ktory ſię wynoſi nad wßytkie rzeczy gdy ſię zna, uniża ſię nad wßytkie beſtye, gdy ſię tego znania pozbywa. Jeżeli ſię inne zwierzęta nieznaią, ieſt to niedoſkonałość ich Natury. Jeżeli zaś Człowiek niezna ſam ſiebie, ieſt to ſkutek iego narowow y wyſtępkow.

Vważ ießcze błąd nieznośny tych, ktorzy mniemaią z tobą

że

avec vous qu'une chofe qui n'a d'elle-même aucune beauté peut devenir agréable ſous des ornemens empruntés. Si quelqu'une des choſes qu'on recherche ſi curieuſement a du luſtre & de l'éclat, on lui peut donner les loüanges qu'elle mérite, autant que ſa nature en eſt capable, mais cela néanmoins n'empêche pas que ce qu'elle couvre avec tant de pompe, ne demeure avec les mêmes défauts, & les mêmes imperfections qu'il avoit auparavant. Pour moi je ſoûtiens qu'une choſe dont la poſſeſſion eſt nuiſible, ne doit pas être miſe au rang des biens. Me trompai-je dans mon

że choćiaß rzecz iaka, niema przez ſię pięknośći, może ſię ſtać przyiemną pod pożyczonymi kßtałtami. Jeżeli ktora z rzeczy, ktorych tak ciekawie ßukaią, ma blaſk y lſknienie, można iey dać pochwałę, ktorey ſię warta, tyle ile Iey natura znoſi, lecz to przećięż nieprzeſzkadza; żeby to co Ona pokrywa tak wielkim Okazem, niezoſtawało w tychże ſamych niedoſtatkach y niedoſkonałośćiach ktore miało.

Ja utrzymuię że rzecz do ktorey przywiązanie ſię ieſt ſzkodliwe, niepowinna bydz miedzy Dobra poczytana. Myleß ſię na moim zdaniu?

 Nie-

mon ſentiment ?Non (me direz-vous)Or les Richeſſes ont ſouvent perdu ceux qui les poſſedoient; le plus criminel étant auſſi le plus ardent à s'emparer des tréſors dont les autres joüiſſent; & s'imaginant que tout l'Or què la Terre cache dans ſes entrailles, & toutes les Pierres précieuſes que la Mer enferme dans ſon ſein, n'apartiennent qu'à lui ſeul,comme ſi tous les autres étoient indignes de les poſſeder. Vous donc à qui la mort donne tant d'apréhenſion , ſi vous aviez

Nie(rzeczeß mi)Więc bogactwa zgubiły często tych ktorzy ie mieli, nayniecnotliwßy będąc, naypożądliwßym zdobyć ſkarbow, ktore inni pośiadaią; Y trzymaiąc, że wßytko złoto, ktore ziemia w ſwych wnętrznośćiach chowa, y wßytkie kamienie drogie, ktore Morze w ſwym zamyka łonie, iemu ſamemu tylko przynależą; iak gdyby wßyſcy inni niebyli godnymi ie mieć.

Więc ty ktoremu Smierć tak wielkie obawianie ſię przynośi, gdy-

Q U'heureux étoit ce Siecle, où la Race mor- (telle
Vivoit des ſeuls preſens, dont la Terre fidelle
Contentoit ſa frugalité
Ou

aviez entrepris le voyage de cette vie ſans être chargé d'un ſi grand nombre de Richeſſes inutiles & ſuperfluës vous pourſuivriez votre chemin ſans crainte, & vous chanteriez en préſence des Larrons, ſans avoir peur d'être l'objet de leur avarice. Nai-je pas à préſent ſujet de m'écrier: O que ce que les Hommes apellent felicité, eſt indigne de ce nom! puis qu'ils ne le peuvent obtenir ſans peine, ni le retenir en aſſeurance.

gdybyś ſię był zabrał w zyćia tego podrożnie- będąc obciążonym mno ſtwem zbytnich, y niepożytecznych bogactw, ſzedłbyś twym gośćincem bez boiaźni, y ſpiewał byś w obecnośći rozboyników, niemaiąc ſtrachu ſtać ſię celem ich łakomſtwa. Nie mam że teraz racyi zawołać! O przecięż to co Ludzie ſczęſliwość ą zowią, niegodne ieſt tego Imienia! ponieważ niemogą doſtąpić tego bez trudnonośći, áni ſię przytym niezawodnie utrzymać.

JAk ſczęſliwy ten wiek był gdy ſmiertelne Plemię,
Z darow tylko, przez żyżną żyło danych źiemię,
Ta ſkromnośći dogadzała.

Ou des Chênes nombreux la dépoüille asseurée,
Apaisoit sa faim moderée,
Par la seule necessité.

Le luxe qui nous perd, & les molles délices.
La honte de notre âge, & la source des vices,
Ne corompoient point les Esprits:
On ne mélangeoit point les travaux de l'Abeille
Avec la liqueur de la Treille,
Pour lui donner un plus grand prix.

L'Homme ignoroit encor les ouvrages de soie
Par la riche couleur que Sidon nous envoie,
Il n'en changeoit point la blancheur:
Et ne cherchant alors qu'un repos nécessaire,
Couché sur la molle fougere,
Il s'endormoit à la fraicheur.

Content d'une boisson qu'il rencontroit sans
(peine
Il étanchoit sa soif au bord d'une Fontaine,
Sans autre tasse que sa main:
Et lors que la chaleur étoit trop violente,
Il trouvoit une Ombre vivante
Sous les feüillages d'un vieux Pin.

Les forêts conservoient leur premiere verdure.
On n'avoit poins changé l'ordre de leur nature,
En les exposant sur les flots:
Et Neptune écumant de fureur & de rage,
N'avoit point causé de naufrage
Aux miserables Matelots.

J kiedy zlicznych Dębow łup niechybnie wierny
Vſpokaiał mu głod mierny,
Iak potrzeba wyciągała.

Zbytek ktory nas gubi, miękkich pieſzczot zdrady,
Hańba Naſzego wieku, zrzodło wſzelkiey wady,
Rozumu niezepſowały.
Niemięſzano prac od Pſzczoł zebranych ze znoiem,
Z latorośl winnych napoiem,
By mu większą Cenę dały.

Skryte były przed Człekiem na iedwab Warſztaty,
Farbami co nam Sydon poſyła bogaty,
Białośći go niepozbawiał:
Spoczynkiem nad potrzebę niebył uwiedźiony,
W trawie legał rozciągniony,
Na chłodźie nocleg odprawiał.

Na potkanym bez trudu przeſtaiąc napoiu,
Gaſił ſwoie pragnienie nad brzegiem przy zdro-
(iu,
Nie inną procz zręki czarą.
Gdy mu gwałtownie upał dokuczał gorący,
Vkrywał ſię w Cien chłodzący,
Liśćiami, pod Soſną ſtarą.

W Łaſach pierwſza zieloność ſtała nietykana,
W biegu ich przyrodzenia niezaſzła odmiana,
Z daiąc ie wodom burzliwym.
I Neptun ſię pieniący ze złośći y iadu.
zatapiania, przez ſię śladu,
Niedał Maydkom nieſzczęſliwym.

On n'avoit pas formé ces desseins teméraires
D'envoier une Flotte aux Terres étrangeres,
Pour en découvrir les trésors:
On n'avoit jamais vû ces merveilles fatales
Que les Ondes Orientales
Exposent sûr leurs riches bords.

Tout l'Univers entier n'étoit qu'un héritage;
Les Clairons dont le bruit échauffe le courage,
N'étoient pas alors inventés.
Et la Terre cachoit encore en ses entrailles
Le fer Ministre des Batailles,
Et l'Instrument des Cruautés.

Car hélas! quel motif eut fait prendre les armes,
Où l'on n'eût rencontré que des sujets de larmes,
Sans aucun espoir de butin?
Où le victorieux n'eut eu que l'avantage
D'avoir par un plus grand carnage
Signalé sa brutale main?

Plût á Dieu que les mœurs de ces téms desirables
Pussent enfin revivre en ces tems deplorables
Où triomphe l'iniquité!
Mais le désir d'avoir, qui dévore nos ames,
A de plus violentes flâmes
Que le Mont Vesuve irrité.

Qui-

Ani naſtały były zuchwałe zwyczaie
Po drogie ſkarby zſyłać w Cudoziemſkie
(kraie
Liczne Okręty na ſſpiegi.
Nieznane te nieſzczęſne były cudowiſka,
Ktore Wſchodnie Morze ćiſka,
Na ſwoie bogate brzegi.

Spolnym dziedzictwem wſzytkim, bywał ten ſwiat Cały
Trąby żeby ſwym krzykiem odwagę zagrzały,
Niebył wymyſł Ludzkiey głowy.
Kryły w ſię ieſzcze Ziemi wnętrzności rodzące,
Zelazo do bitw ſłużące,
Spoſob okrucieńſtwa Nowy.

Bo coż by więc wzbudzało, chęć, brać ſię do broni,
Gdyby ta była, tylko przyczyną łez toni,
Bez nadźiei łupu mienia.
Gdyby żadney Zwycięzca korzyśći niemiewał
Przez krew ktorą porozlewał
Procz ziadłey ręki wſławienia.

Bogday tych pożądanych wiekow obycza-
(ie!
Ożyły, opłakany czas teraz naſtaie,
Gdzie bez prawiu hołd przyznany,
Owſzem zgrzyźliwe naſzych Duſz, mienia pragnienie,
Gwałtowniey ſze ma płomienie,
Niż Wezuwiuſz zmieſzany.

Kto-

Quiconque le premier tira l'Or de la Terre,
Quil eût bien mérité que l'eclat du Tonerre
L'enſevelit ſous ſes travaux!
Et que pour aſſouvir ſa convoitiſe infame,
Il eût juſtement rendu l'ame
Entre les veines des Métaux?

Ces treſors, la matiere, & le ſujet des crimes,
Renfermés dans la nuit de leurs profonds abimes,
Ne paroitroient point à nos yeux:
Le ſable couvriroit ces Pierres precieuſes,
Qui de peur d'être dangereuſes,
Fuioient la lumiere des Cieux.

CHAPITRE VI.

Mais que dirai-je des Grandeurs & des Dignités que vous élevez juſqu'au Ciel ſans les connoitre? Quel embraſement du Mont Gibel, & quel Déluge peuvent cauſer tant de maux qu'un méchant Homme qui les poſſede? Vos

Ale coż rzekę o wielkośćiach y Godnośćiach ktore ty wynośiß aż pod Niebo, nieznaiąc Ich?

Co za zapał Gory Gibelu, y co za Potop może tyle złego ſprawić, iak zły Człowiek ktory ie poſiada? Twoi

Ktokolwiek pierwszy dobył z ziemie Złoto z blaskiem,
Zasłużył, aby go był won czas Piorun trzaskiem,
Zagrzebł w wyryte mogiły.
Zeby tak nasycaiąc żądze niepoczciwie
Oddał Ducha sprawiedliwie
Między tychże kruszcow żyły.

Te bogactwa przyczyna zbrodni y ponęta
Zawarte w swey przepaśći Ciemnośćiach iak (wpęta,
Niebyłyby nam widokiem.
Piaski by te kosztowne kamienie pokryły,
Niechcąc by nam szkodne były,
Vszłyby przed swiatła wzrokiem.

Mais

ROZDZIAŁ SZOSTY.

Vos Ancêtres qui n'avoient pû souffrir le commandement des Rois, à cause de leur orgueil, ont rejetté pour le même sujet celui des Consuls, sous lesquels ils avoient commencé d'être libres. S'il arrive quelquefois que les plus gran-

Twoi Przodkowie ktorzy niemogli znieść Panowania Krolow, dla ich nadętośći, odrzućili z teyże przyczyny rządzenie Konsulow, pod ktorymi poczynali bydz wolnymi.
Jeżeli się trafi niekiedy że Naywiększe Vrzę-

grandes Charges soient données aux Personnes les plus vertueuses. qu'y a-t-il en ces Charges qui nous doive plaire, si ce n'est la probité de ceux qui les exercent ? Ainsi vous voiez que la Vertu peut donner de l'éclat aux Dignités, & que les Dignités n'en sçauroient donner à la Vertu. Mais encore quelle est cette puissance á la quelle vous aspirez avec tant d'empressement ? Votre aveuglement est-il si prodigieux, que vous ne connoissiez pas combién votre ambition est ridicule ? Néclateriez-vous pas de rire, si dans une troupe de Rats, vous en aperceviez un qui voûlut commander aux

rzędy są oddane Naycnotliwszym Osobom, coż iest w tych Vrzędach co nam się powinno podobać, ieżeli nie sama poczciwość tyh ktorzy ie sprawuią? Więc widziß że Cnota może przydać zaßczytu Godnościom, Godności zas go Cnocie niepotrafią przyczynić.

Lecz ießcze; coż to iest za władza do ktorey się z taką pnießskwapliwością. Iest że twoie zaślepienie tak przedziwne, że nieuznaießiak iest śmießna ta twoia wyniosłość? Niepukał żebyś się z śmiechu, gdyby w iakiey kupie sczurow, postrzegłeś iednego ktoryby chciał innym rozkazywać, y przy-

aux autres, & qui s'attribuât le même empire ſur eux que les Hommes veulent s'attribuer ſur les Hommes? Cependant vous avez autant de ſujet de rire de l'orgueil des plus grands Princes; que vous en avez de rire de celui de ces Animaux, puis que toute la puiſſance des Rois ne s'étend que ſur le corps humain, dont la foibleſſe eſt ſi grande qu'une Araignèe lui peut oter la vie; & ſur les biensde la Fortune qui ſont encore plus mêpriſables que ceux du corps. Pourra t-on jamais aſſujettir un Eſprit libre? Aura t-on aſſez de force pour troubler ſa paix? Et ſa conſtance étant forti-

przywłaſzczał ſobie ten Rząd nad niemi, co ludzie nad Ludźmi zwykli ſobie przypiſywáć? Przećięż maſz tyloż racyi naſmiewać ſię z nadętośći Naywiękſzych Xiążąt, iak y z tamtey tych zwierząt; ponieważ wſzelka potęga Krolow nie rozſpośćiera ſię tylko nad Ciałem Ludzkim, ktorego ſłabość ieſt tak Wielka iż ieden Pajączek może mu życie odiąć; y nad Dobrami Fortuny ktore ſą ieſzcze godnieyſze wzgardy, niżli tamte Ciała.

Możnaſz kiedy umyſł wolny zniewolić? Jeſtże doſyć ſił wzruſzyć mu iego ſpokoyność? Stateczność Iego będąc umocniona Rozumem, nie-

fortifiée par la raiſon, ne triomphera-t-elle pas de toutes les ménaces ? Un Tyran aiant fait apliquer à la torture un Homme libre, de la bouche duquel il eſperoit tirer à force de tourmens la connoiſſance des complices d'une Conjuration faite contre ſa vie; cet Homme généreux ſe coupa la langue avec les dents, & la cracha au viſage de ce Barbare. Ainſi le ſuplice que ce Tyran conſidéroit comme une matiere de ſa cruauté, fut le ſujet du triomphe de celui qu'il faiſoit tourmenter. Pouvez-vous faire quelque mal, que vous ne puiſſiez ſouffrir d'un autre Les Hôtes de Buzire étoient

nie zwyciężyſz tych wſzytkich pogrożek ? Tyran nieiaki, rozkazawſzy wziąć na Męki pewnego Cżeka wolnego, z ktorego uſt ſpodziewał ſię przez gwałt dręczenia wycisnąć wyiawienie, Vczeſtnikow ſprzyſiężenia ſię przeciw Iego życiu zrobionego, wſpaniały ten Człowiek, uciął ſobie zębami Ięzyk, y wypluł go na twarz tego Okrutnika. Tym kſztaltem, kara, ktorą ſobie Tyran za Materyą Okrucieńſtwa ſwego ważył, była przyczyną Tryumfu temu, ktorego on męczyć rozkał.

Możeſz że iakie licho popełnić, żebyś niemogł tegoż ſamego od kogo innego ponośić? Gośćie Buzyra, byli Ie-

ient ſes Victimes, & lui-même fut celle d'Hercule l'un d'entreux. Regulus avoit chargé de chaines pluſieurs Carthaginois qu'il avoit pris en guerre; & quelque tems après ceux qu'il avoit vaincus étant victorieux, lui firent ſentir la peſanteur des fers dont il les avoit accablés. Croiez-vous donc qu'on ſoit fort puiſſant, lors qu'on peut faire endurer aux autres ce qu'on ne ſçauroit éviter ſoi-même? Si les Dignités avoient quelque bonté qui leur fût propre & naturelle, elles ne deviendroient jamais le partage des Méchans puis que les choſes opoſées ne peuvent avoir de commerce,

Iego ofiarami; on ſię zaś ſtał nią dla Herkulesa, iednego z onychże. Regulus obciążał łancuchami wielu Kartaginenczykow, ktorych doſtał na Woynie, w krotkim Czaſie potym ci ktorych zwyciężył ſtawſzy ſię zwycięzcami, dali mu poczuć ciężar żelaz, ktorymi ich przygniatał. Sądziſſże tedy że to ieſt, bydź mocnym bardzo, gdy można kazać ponośić drugim to, czego ſię ſamemu uchronić niepodobna?

Gdyby godnośći miały dobroć iaką, co by im była właſna y przyrodzona, niedoſtawały by ſię w dział złym, ponieważ Rzeczy ſprzeciwiaiące ſię ſobie niemaią ſpołe-

& que la Nature ne ſouffre point l'union de deux contraires. Ainſi comme l'on voit ſouvent que des Scélérats ſont élevés aux grandes Charges, il faut néceſſairement avoüer que les honneurs n'ont aucun bien ſolide, puis qu'ils s'abandonnent eux-mêmes aux Perſonnes vicieuſes, & que tous les autres préſens de la Fortune ne ſemblent ſe vouloir communiquer avec profuſion, qu'a ceux qui commettent les crimes avec le plus de hardieſſe. Comme vous ne doutez pas que celui qui a de l'agilité ne ſoit agile; que la Muſique ne faſſe les Muſiciens, la Médecine les Médecins, & la

Rhé-

nośći y natura niećierpi ziednoczenia dwoch przeciwnośći. Przetoż ponieważ widać częſto, że niecnotliwi ſą wynieſieni na wielkie Vrzędy, trzeba koniecznie przyznać że Honory niemaią żadnego Dobra gruntownego; ponieważ ſię ſame poddaią Oſobom wyſtępnym, y ponieważ wſzelkie inne Fortuny dary, zdadzą ſię niechcieć ſię udzielać tylko tym ktorzy z więkſzą zuchwałośćią popełniaią zbrodnie.

Jak niewątpiſz żeby ten ktory ma ſiłę, nie był ſilnym, y żeby ten ktory ma ſybkość niebył ſybkim, żeby Muzyka, nieczyniła Muzykantami, leczenie, Lekarzami;

y

Rhétotique les Orateurs; parce que chaque choſe produiſant l'effet qui lui eſt propre & naturel, ne peut eudurer le mélange d'un contraire. Il faut auſſi que vous confeſſiez que l'éclat & la pompe dont un Eſprit vain ſe flate n'ont aucune bonté, puis qu'ils peuvent compâtir avec le vice; que la multitude des Richeſſes ne peut étancher la ſoif inſatiable de l'avarice; que la Puiſſance ne ſçauroit rendre maître de lui-même, celui que le vice rend eſclave de ſes Paſſions ; & qu'enfin les Dignités que l'on donne aux Méchans, ne ſervent qu'à faire voir à tout le monde qu'ils en ſont

y Rhetoryka Mowcami; gdyż każda rzecz ſprawuiąc ſkutek, ktory Iey ieſt właſny przyrodzenie, niemoże ſtrzymać pomieſzania ſię z przećiwnym: Trzebać także wyznać iż blaſk y Pompa ktorą ſobie prożny Vmyſł przypiſuie, niema żadney dobroci, ponieważ ſię może wraz ćierpieć z niecnotliwośćią; Iż mnoſtwo Bogactw niemoże ugaſić nienaſyconego pragnienia łakomſtwa, Iż moc niepotrafi uczynić Panem nad ſamym ſobą tego, kogo niecnotliwość Niewolnikiem ſwych Paſſyi robi; y na koniec iż Godnośći ktore ſię złym doſtaią, nieſłużą, tylko dla pokazania Całemu ſwiatu

lendignes: au lieu qu'elles devroient les en rendre capables, si elles étoient en effet ce qu'elles sont en apparence. D'où vient donc que vous vous plaisez à donner de si beaux noms à des choses si méprisables, & qui démentent par les effets ces illustres titres dont vous essaiez de les relever? Pourquoi nommez-vous Richesses, Puissan-

tu, że ich są niegodni, zamiast żeby powinny onych sposobnemi do nich uczynić, gdyby w samey rzeczy były, tym czym się wydaią.

Z kądże tedy masz upodobanie rozdawać, tak piękne názwiska rzeczom wzgardy godnym, ktore skutkiem fałsz zadaią tym Tytułom znacznym, ktorymi ie kusisz się wywyższyć

ROme, qu'elle fut ta misere !
Et que tu souffris de malheurs
Sous le Prince assassin d'un Frere,
D'une Epouse, & des Sénateurs !
Que ta face fut effroiable,
Lors que ce Tyran déteſtable
Courant une torche à la main,
(Plaisir digne d'un Parricide)
Comme une cruelle Eumenide
Répandit la flâme en ton sein.

Mais

ſance & Dignité, ce qui ne l'eſt pas ? Enfin je puis dire la même choſe de tout le reſte des Biens de la Fortune, qui n'a rien de ſouhaitable, & qui puiſſe mériter la qualité de Bon; puis qu'elle ne favoriſe pas toûjours les Bons, & qu'elle ne rend pas vertueuſes les Perſonnes auſquelles elle ſe communique.

ſzyć ? Czem mianuieſz Bogactwami, Władzą, Godnośćią, to co nią nie ieſt ? Nakoniec mogę mowić toż ſamo o wſzelkich Fortuny Dobrach, ktore niema ignić pożądanego, y co by warto ſię było właſnośći Dobra; poniewáż ona niezawſze Dobrym ſprzyia, y nieczyni Cnotliwych Oſob tych ktorym ſię udziela.

Rome

RZymie coś więc podeymował ?
Coś zniosł licha zkażdey ſtrony ?
Gdyć Bratoboyca panował,
Morderca ſenatu, żony.
Iak twoy widok był ſtraſzliwy,
Gdy ten Tyran obrzydliwy,
Biegaiący przy ożogach,
(: Roſkoſz Oycoboycy warta :)
Iak Eumenida zażarta
Wzniecał ognie w twoich progach.

 Lecz

Mais que ce Monstre ait pû sans larmes
Découvrir le sein maternel,
Qu'il ait pû censurer ses charmes
D'un œil & lascif & cruel;
Cela semble si peu croiable,
Que quoi qu'on sçache véritable
Ce que l'Histoire nous en dit,
Malgré soi-même l'on estime,
Que croire cet énorme crime,
C'est croire un fabuleux récit.

Cependant ce cruel Monarque
Voioit á ses pieds l'Univers
Gemir sous la honteuse marque
De la pesanteur de ses fers
Les plus puissans Rois de la Terre
Attendoient la paix, ou la guerre,
De son caprice furieux;
Et s'exposer à lui déplaire,
C'étoit être aussi téméraire,
Que de s'armer contre les Cieux.

Mais l'éclat de cette puissance,
L'a-t-il enfin rendu meilleur ?
A-t-il pû bannir l'insolence,
Et la cruauté de son cœur ?
Que l'on souffre un dur esclavage
Sous un Tyran de qui la rage
Aveugle toujours la raison;
Et dont les Villes allarmées
N'attendent que des Loix armées
De feu, de fer, & de poison.

CHA-

Lecz by to Cudo nie z łzami
Mogło łono Macierzyſte
Obnażyć, y Iey wdziękami
Szydząc, paść oko nieczyſte
Zda ſię to przechodźić wiarę,
Choć mamy pewność nad miarę
Co nam Hyſtorya daie
Przecięż przeciw własney woli,
Wierzyć tak ſproſney ſwawoli.
Była by to wierzyć w baie.

Jednak ten Rządca okrutny
Widźiał pod ſwymi nogami
Swiat ięczący, w hańbie ſmutney
Cięſkiey, pod Iego pętami.
Naywiękśi Krolowie w znoiu
Będąc, woyny, czy Pokoju
Z Iego wykwintu czekali.
Ci co wſtecz ſzli Iego chęci,
Iakby zuchwałością zdięci,
Broń przeciwko niebu brali.

Lecz czyſz tey władzy Okazem,
Stał ſię lepſzym ten morderca?
Czyſz mu mogła tę złość razem
Z okrucienſtwem wygnać z ſerca?
Ah! iak ieſt niewola twarda.
Pod Tyranem w ktorym harda
Wściekłość, rozum zawſze mami
I gdy Iego nieſpokoyne
Miaſta, cierpią Prawa zbroyne
Ogniem, Trucizną, mieczami,

CHAPITRE VII.

ALors j'interrompis mon ſilence, & je lui dis: Vous ſçavez que l'ambition n'a jamais eu d'empire ſur mon eſprit; mais que j'ai ſeulement deſiré des emplois proportionnés à ma vertu, de peur que l'oiſiveté n'en affoiblît la vigueur, & qua les ténébres n'en obſcurſiſſent la lumiere. Voilà, me répondit la Philoſophie, l'unique choſe qui puiſſe charmer les ames naturellement généreuſes, mais qui n'ont pas encore toute la perfection d'une ſageſſe conſômée. L'amour de la gloire les anime en tous leurs de-

W Ten czas przerwałem moie milczenie, y rzekłem Iey. Wieſz że wynioſłość nie miała nigdy gory nad moim umyſłem, alem tylko pożądał Vrzędow rownaiących ſię z moią Cnotą; obawiaiąc ſię żeby prożnowanie nieoſłabiło Iey Czerſtwośći, y żeby Ciemnośći, nieprzytłumiły w niey świátła.

Awoſz (odpowiedźiała mi Philozophia) iedyna to rzecz co może powabić Duchy z przyrodzenia wſpaniałe, lecz niemaiące ieſzcze wſzelkiey, doſkonałośći mądrośći zupełney. Kochanie Chwa-

ROZDZIAŁ SIODMY.

desseins, & la passion qu'ils ont de faire éclater les belles actions qu'ils font pour le service de la République, les empêche d'être contens des exercices d'une vertu cachée. Mais considerez un peu combien ces prétentions ont de foiblesse, & combien ces souhaits sont inutiles & pleins de vanité. Vous avez apris de l'Astrologie que toute la Terre n'est qu'un point à l'égard du Ciel & que pour ce sujet on peut justement dire qu'elle n'a presque point d'étendüe: puis que selon le témoignage de Ptolomée, si

Chwały wzbudzá ich we wszytkich ich zamysłach: y żądza ktorą maią rozgłosić piękne czyny ktore dla usługi Rzeczypospolitey robią, niedopuszcza im przestawáć na ćwiczeniu się w Cnocie potaiemney.

Ale zważ nieco wiele te zamysły maią słabośći, y wiele te żądania są niepożyteczne, y pełne prożnośći.

Nauczyłeś się z Astrologii, że tá cáła Ziemia nie iest tylko punkt naprzeciw Niebu, y że z tey przyczyny może się sprawiedliwie rzec, że nie ma nic prawie rozciągłośći, ponieważ według swiade-

ſi lon diviſe ſon Globe en quatre parties, l'on n'en trouvera qu'une qui ſoit habitée. Si vous conſidérez en ſuite cette derniere partie toute ſeule; & ſi vous examinez curieuſement ce que la Mer & ce que les Fleuves occupent, ce que les marécages rendent inaccéſſibles, & ce que les exceſſives chaleur empêchent d'habiter, vous verrez qu'il ne reſte preſque plus rien pour la demeure de l'Homme. Etes vous encore aſſez aveugle pour deſirer après cela d'étendre votre renommée? Et ce petit eſpace où l'ordre de la Nature vous a reſſerré, ne doit-il pas vous faire connoître la vanité de

dectwa Ptolomeuſſa, ieżeli ſię na Cztery podźieli Częśći, nieznaydźie ſię tylko iedna żeby była mieſzkana? Jeżeli uważyſz potym tę oſtatnią Część w cale ſamę; á ieżeli ſię wybadaſz co Morze co Rzeki zabieraią, co bagna niedoſtępne czynią, co zbytnie upały robią do mieſzkania nie ſpoſobnym, obaczyſz że ſię prawie nic ná przebywanie Człeka niezoſtaie.

Jeſtżeś ieſzcze dość zaſlepionym żądać roz poſtrzeć daley twoię ſławę? Y to małe mieyſce w ktorym Cię porządek Natury zawarł, niepowinnoż dać ci uznać prożnośći twoich zámyſłow? Coż ieſt tak okazałego, y uczći-

de vos prétentions? Qu'y a t-il d'eclatant & d'honorable en une gloire ſi limitée? Songez que ce peu de Terre qui vous reſte, eſt la demeure de pluſieurs Nations auſſi differentes de mœurs que de langage. Conſidérez que le bruit des belles actions d'une Perſonne particuliere, ni même de tout un Peuple, ne ſe pourra pas faire entendre au de-là des Montagnes & des Mers qui les ſéparent de vous, & que quand même il auroit aſſez de force pour y pénétrer, les Peuples barbares ne ſçauroient comprendre ce qu'on y voudroit publier à votre avantage. Ciceron ne dit-il pas que
de

uczćiwego w chwale tak ograniczoney?

Myśl że ta troſzká ziemie ktorać ſię zoſtaie, ieſt mieſzkaniem wielu Narodow tak rożnych Obyczaiow y Ięzyka; Vważ że ogłos pięknych czynow, iedney Oſoby w ſzczegulnośći, ani nawet całego iednego Narodu nierozpoſtrzc ſię áż za gory, y Morza co ie rozłączaią od Ciebie, y gdyby, nawet wiał dość mocy tam przeniknąć, nie zrozumiały by grubiańſkie Narody co by przez to zamyślano ná twoy zaſzczyt głośić.

Niemowiſz Cicero, że za iego Czasow chwała Rzeczypoſpolitey nierozſzyrzała ſię
ieſ-

de ſon tems la gloire
de la Rêpublique ne
s'étendoit pas encore
au de la du Mont
Caucaſe, quoique l'Em-
pire Romain fût alors
en ſon plus grand
éclat, & que les Par-
thes & les autres Na-
tions voiſines en re-
doutaſſent également
le bonheur & la puiſ-
ſance ? Reconnoiſ-
ſez vous, enfin, juſ-
ques où peut aller cet
honneur pour lequel
vous êtes ſi paſſionné?
Devez-vous eſperer
que la réputation d'un
Citoien de Rome s'é-
tende plus loin que
la gloire de Rome mê-
me ? Et ne ſçavez-
vous pas que les mœurs
& les Loix des
Peuples ſont ſi con-
traires, que ce que les
uns eſtiment digne de
loüan-

*ießcze za Gorę Kaukaz
chociaß Panowanie
Rzymſkie było na on
czas naybardziey za-
wołane, y chociaß
Parthowie, y inne ſą-
ſiedzkie Narody oba-
wiały ſię zarowno Ie-
go ßczęśćiá y potęgi ?*

*Vznaießże, nakoniec,
iak daleko może poyść
ten Honor, do ktore-
go ieſteś tak dalece
przywiązany ? Po-
winieneś ſię ſpo-
dziewać, że ſława ie-
dnego Obywatela
Rzymſkiego rozcią-
gnie ſię daley nizli ca-
łego Rzymu Chwała ?
A niewießże, że Oby-
czaie, y Prawa Na-
rodow ſą tak przeciw-
ne, iż co iedni trzy-
maią za godne po-
chwały, drudzy toż ſa-
mo godnym karania
bydz*

loüange, les autres le jugent digne de ſuplice? En ſorte qu'une Perſonne un peu jalouſe de ſa renommée, ne doit pas deſirer d'être connuë de beaucoup de Nations. Il faut donc que chacun ſoit content de l'eſtime qu'il a dans ſa Patrie, & que la gloire de ces actions qui ne reſpiroient que l'Immortalité ſoit reſſerrée dans l'étenduë d'uné ſeule Province. Mais, hélas! pouvez-vous encore vous aſſeurer d'un honneur ſi limité, puis que les noms de tant d'Hõmes Illuſtres ſont enſevelis dans leurs Tõbeaux, faute d'Hiſtoriens qui les aient fait revivre à la Poſterité. Je veux néanmo-

bydz ſądzą. Tak dalece że Oſoba zazdroſna ſwoiego wſławienia, niepowinna zgdac bydz znaną od wiele Narodow.

Trzeba tedy żeby każdy przeſtawał na ſzacunku ktory ma w ſwoiey Oyczyznie, y żeby Chwała tych czynow żądaiąca tylko nieśmiertelnośći, zawierała ſię w rozległośći ſzczegulnie iedney krainy; Ale áh! możeſzże ieſzcze ubeſpieczyć ſobie Honor tak ograniczony ponieważ Imiona tylu zacnych Ludźi zagrzebane ſą w ichże groby, dlá nie doſtatku Hiſtorykow ktorzy by ie wſkrzeſili Potomnośći.

Ale daymy to przecię żebyś

moins que vous soiez plus heureux que ces grands Hommes, & que votre vie serve de matiere aux plus excellens Panégirique; la suite du tems n'efacera-t elle jamais leurs Ecris ? & votre gloire ne se perdra-t-elle pas avec les loüanges qu'ils vous auront données? Cependant vous avez assez de vanité pour prétendre d'immortaliser votre mémoire.

Si vous considêrez sérieusement ce que c'est que l'Eternité, vous verrez que vous n'avez pas sujet de vous réjoüir de la durée de votre réputation. Un moment a quelque proportion avec dix mille ans, parce que la durée de l'un & de l'autre

żebyś był ßczęśliwßy niż Ci wielcy Ludźie, y żeby twoie życie służyło za materyą do naywybornieyßych Panegirykow; Następność Czasu niezmażeß nigdy tych Pism?

Y twoia Chwała niczagynieß wraz z pochwałami ktore ci ßprawiły. Przecięż maß dość prożnośći chciec nieśmiertelną uczynić twoię Pamiątkę.

Jeżeli uważyß bez rozrywki co to ieſt wieczność, Obaczyß, że niemaß racyi cießyć ſię z trwałośći twoiey ſławy. Ieden moment ma iakieś przyrownanie do dźieśiątka Tyśięcy lát, gdyż trwałość iednego y drugiego ſą ſkonczone.

Lecz

l'autre eſt finie. Mais ſi vous comparez l'etenduë de votre gloire avec l'Eternité, vous n'en trouverèz aucune; parce que l'une a des limites, & que l'autre n'en a point: & ainſi cette réputation qui devoit triompher de tant de Siecles, ne mérite pas ſeulement d'être miſe au nõbre des Etres. Vous nepouvez néanmoins être encore ſatisfait du témoignage de votre conſcience: Vous ne ſçauriez embraſſer la vertu, ſi vous n'êtes avec des Perſonnes qui la publient, & toute votre ſageſſe dépend de l'aplaudiſſement d'un Peuple dont vous attendez votre récompenſe on s'eſt autrefois plaiſament

Lecz ieżeli chceß przyrownać rozwlekłość twoiey Chwały do wieczności, nieznaydźieß nic podobnego; bo iedna ieſt ograniczona, druga zaś nie; y tak więc ta ſława ktora miała wieki przewyżßać, nie warta bydz poczytana w Iſtot liczbę. Przecięż niemożeß bydz uſpokoionym ná ſwiadectwie twego ſumnienia.

Niechciałbyś ſię chwyćić Cnoty; gdybyś niebył z Oſobami ktoreby ią ogłośiły, y wßytek twoy ſtatek zawiſł od chwalby iednego ludu, z kąd oczekuieß nadgrody. Naigrawano ſię treſnie przed czasy z tey prożności ſmiechu godney.

Pew-

ment raillé de cette vanité ridicule. Un Homme ſe trouvant un jour avec un autre qui prenoit la qualité de Philoſophe ſans en faire les actions, il le chargea d'oprobres, & lui dit enſuite qu'il alloit connoître s'il étoit véritablement Philoſophe, par la patiènce q'il témoignoit à ſouffrir les injures. Celui-ci diſſimulant ſa paſſion, lui laiſſa dire tout ce qu'il voulut; Et comme l'autre eut fini ſes invectives, il lui demanda d'un air dédaigneux & comme s'il êut eu beaucoup d'avantage ſur ſon adverſaire: Hé bien connoiſſez-vous à preſent que je ſuis Philoſophe ? Auſſi-tôt l'autre lui

repar-

Pewny Człowiek znayduiąc ſię niektorego dnia wraz zdrugim, ktory ſobie Przymioty Philozopha przywłaſzczał, niebędąc nim w uczynkach, powſtał na niego ſkalowaniem, y rzekł mu potym, że myślał poznać ieżeli był wprawdźie Philozophem, z cierpliwośći ktorąby oświadczył w znieſieniu potwarzy.

Ten pokrywaiąc ſwoy gniew, dopuśćił mu mowić wſzytko co chćiał y iak ſkonczył ſwoie ſzpocenie, ſpytał ſię go urażoną miną? Y iakoby otrzymał Gorę nád ſwym Przećiwnikiem. A cożuznaieſz teraz, żem ieſt Philozophem ?

Natych miaſt od po-

wie

répartit froidement : *Je l'eusse crût, si vous n'eussiez rien dit.* Pourquoi donc ceux qui veulent établir la véritable gloire dans la vertu, se mettroient-ils en peine de l'estime qu'on aura d'eux après leur mort? Si les Hommes ne vivent plus en aucune partie d'eux mêmes lors qu'ils ont rendu l'ame, ils n'ont que faire d'honneurs, puis que ce qui n'est plus, n'en peut plus recevoir. Mais si, comme la Raison nous le fait connoître, l'Esprit étant délivré de la prison du corps retourne au lieu de son origine, si ses démérites ne l'en empêchent, ne sera-t-il pas assez content de la connoissance qu'il aura

wiedźiał mu tam ten oziębłe ? Uwierzyłbym był, gdybyś był nic nierzekł.

Przecoż tedy Ci ktorzy myślą założyć prawdźiwą Chwałę w Cnocie starać by się mieli o szacunek co o nich mieć będą po ich śmierći? Ieżeli Ludźie nieżyią więcey w żadney Cząstce, gdy oddali Ducha, na nic się im Honory niezdazą, ponieważ to co więcey nie iest, niemoże więcey nic z nich przyimować.

Ale ieźli iak Rozum nám daie poznać Duch będąc uwolniony z więźienia Ciała, wraca się na mieysce swoiego początku, gdy mu lego występki tego nie zabronią, niebędzieß dosyć nasycony, z uzna-

ra de sa propre Bèatitude ? & ne méprise-ra-t-il pas toutes les cho-

wania co będzie miał swoicy własney sczęśliwości ? Y nie po-gar-

Quiconque trop jaloux de vivre en la mémoire
De la Posterité.
S'efforce d'établir une solide Gloire
Sur une vanité.

Qu'il considére un peu cette grande étenduë
De la Masse des Cieux;
Et quand leur vaste tour aura lassé sa vûë,
Qu'il baisse ici les yeux.

Alors il rougira de cette folle envie,
Et de l'ambition
Qu'il avoit d'augmenter au de-là de sa vie
Sa réputation.

Orguielleux, qui croiez sur votre Sépulture
Vous dresser des Autels,
Qui vous peut exempter des Loix de la Nature
Qui vous a faits Mortels ?

Quand on verroit par tout l'Eloquence animée
A chanter vos Exploits;
Quand en votre faveur la pompe Renommée
Pousseroit ses cent voix.

Quand

choses de la Terre, dont il est bien aise d'ètre dégagé.	*gardziß wßytkiemi ziemskimi rzeczami, z ktorych rad będzie bydz oswobodzonym?*

Qui-

KTokolwiek zbyt zazdrosny żywym bydź w pa- (migći
Potomności Zwykłey.
Wystawić stałey chwały, wzbudza swoie chęći
Na prożności Znikłey

Niechay trochę tę wielką rozciągłość uważa
Wßech Niebios zebrania,
A gdy ich srogi Okrąg, wzrok mu iuż mdły, zraża,
Niech tu Oczy skłania.

W tenczas tey głupiey żądzy, wstydem będzie zdięty
Wyniosłey Czci mienia,
Ze się iął, przedłużenia nad życie, poięty
Swoiego wsławienia,

Dumni! co niesmiertelne Ołtarze na grobie
Wystawiać myslicie.
Jakże to smierci prawo z przyrodzenia sobie
Własne uchylicie.

Choćby cała, wymowność, waße czyny żywa
Opowiadać miała,
Choćby wam przyiaiąca sława zbyt skwapliwa
Sto Głosow wydała,

O2 *Choć-*

Quand les ſuperbes Noms que prennent les Monarques
Enfleroient votre Orgueil,
Pourriez vous rien garder de ces illuſtres mar-(ques
Dans l'ombre du Cercüeil ?

La Mort n'a point d'égard à la pompe gueriere
Qui ſuit les Empereurs;
Et ſon bras les réduit auſſi-bien en pouſſiere,
Comme les Laboureux.

Où pourra-t-on trouver les Os de ce grand (Homme,
Dont la fidelité
Parut ſi rédoutable à l'Ennemi que Rome
Avoit tant rédouté ?

Où ſont tant de Héros aſſez vains pour préten-(dre
Un immortel Renom ?
Et qui pourrá montrer oú repoſe la Cendre
De Brute, & de Caton ?

On voit ſur leurs Tombeaux deux ou trois Ca-(ractéres
Déja preſque effacés,
Qui nous montrent plûtôt leurs préſentes miſe-(res,
Que leurs travaux paſſés.

Sur

Choćby pyßne Nazwiska Monarchom zwy-
(czayne
Wzdymały Was dumnie,
Mogłyżby wam ocalić, te znaki nietay
(ne
W Grubych Cieniach w Trumnie?

Niemiewa nad Woienną śmierć względu ozdobą
Co maią Cesarze:
Jey ręka zwykła ich w proch obracać wspoł z sobą
Z Oraczami w parze.

Gdźie tak wielkiego człeka kośći znaleść moż-
(na?
W ktorym wierność stała.
Nieprzyiaciołom Rzymu, zdała się bydź srożna,
Choć ich moc w strach brała;

Kędy tyle Rycerzow pełnych tey mo-
(coły,
By wsławić Imioná?
I kto pokaże gdzie są złożone popioły
Bruta y Katona?

Widzieć nad ich Grobami Pism dwoie lub
(troie
Prawie iuż zmazanych,
Ktore ich teraznieyße raczey, świádczą znoie,
Niż Chwałę z prac mianych!

Je-

Sur leurs Marbres rompus on peut encore lire
Quelques Titres pompeux:
Mais quand on les a lûs, n'a-t-on pas droit de
Qu'il ne reste rien d'eux ? (dire)

Il faut donc confesser qu'avec cette gloire
Vous êtes inconnus,
Et que vous ne vivez en aucune mémoire,
Quand vous ne vivez plus.

Mais si vous prétendez par une estime vaine
Braver les Loix du Sort;
Quand elle périra, vous souffrirez la peine
D'une seconde mort.

ROZDZIAŁ OSMY.

Mais afin que vous ne pensiez pas que mon discours soit un effet de ma passion, & que je sois portée d'une haine irréconciliable contre la Fortune je veux aussi-bien montrer ses avantages, comme j'ai fait voir ses défauts. Quoiqu'elle

Ale w ostatku żebyś niemyślał że moy dyskurs iest skutkiem mey zawziętośći y że iestem uwiedziona nienawiśćią nieprzeiednaną przeciwko Fortunie, chcę zarowno wyiawić iey przymioty, iakem dała obaczyć, Iey niedoskonałośći cho-

Jeßczeć kto na ſtłuczonych Marmurach przeczyta
Napiſy wſpaniałe ?
Lecz przeczytawßy, rzec mu ſłußnie przyzwoita
Dość ich znaki małe.

Zaczym potrzeba wyznać, że z tą wielką Chwałą
Nieieſteście znani,
J nie żyiecie w żadną pamięc pozoſtałą
Bo z życia obrani.

Lecz ieżeli, myślicie przez prożne mniemanie
Woiować wyroki,
Jak to zginie, na Waße czynicie karanie
Smiercią drugą, kroki.

CHAPITRE VIII.

qu'elle ſoit ordinairement trompeuſe, elle ne laiſſe pas d'être quelquefois obligeante; & c'eſt quand elle s'ouvre à tout le monde, qu'elle ôte le maſque dont elle cachoit ſon viſage,& que contre ſa coûtume elle veut paroître ce qu'elle

Chociaż ona ieſt zwyczynie oßukuiąca, ieſt przecięż niekiedy przychęcaiąca; á to gdy ſię wßyſtkim wyiawia, gdy zdeymuie larwę ktorą Twarz swoię pokrywała, y przeciwko ſwemu żwyczaiowi, chce uchodźić za to, czym ieſt.

le eſt. Vous ne comprenez peut-être pas bien le ſens de mon diſcours: C'eſt une choſe étrange, que l'extrême, deſirs m'enpêche d'exprimer ma penſée. La voici néanmoins le plus clairement qu'il m'eſt poſſible. Je dis que la mauvaiſe Fortune eſt plus utile que celle qu'on nomme favorable; car celle-ci vous trõpe ſous les fauſſes aparences du bien qu'elle vous promet, & celle-là vous découvre la verité quand elle vous fait voir ſon inconſtance: L'une vous aveugle comme elle, & l'autre vous éclaire par ſes inſtructions: Celle-ci vous ôte l'uſage de la Raiſon par les charmes dont elle ſe

Niepoymuieſz podobno dobrze ſensu moiey mowy: Ieſt to osobliwa, że zbytnia chęć ktorą mam dać ſię zrozumieć, niedopuſcza mi wyrazić moiey myśli. Awożci ią z tym wſzytkim tak iasną, iak mi rzecz można.

Mowię że przeciwna Fortuna ieſt pożytecznieyſza, niż ta ktorą ſprzyiaiącą zowią; bo ta oſzukuie cię falſzywymi pozorami, dobr ktoreć obiecuie; tam ta zaś wyiawia ci prawdę, gdy ci daie poznać ſwoię nieſtateczność. Iedna Cię ślepym czyni, iak ſama, drugaCię obiaśnia, przez ſwoie nauczania. Ta ci odeymuie używanie Rozſądku przez ſwoie powa-

ſe ſert pour vous faire aimer un bonheur imaginaire; & celle-la vous le rend, par l'expérience ſolide d'un malheur véritable. Ainſi vous voie l'une toûjours pleine de vanité, toûjours incertaine, & toûjours aveugle en la connoiſſance d'elle-même; & l'autre au contraire toûjours modérée toûjours égale, & toûjours prudente par la connoiſſance de ſa foibleſſe. Enfin la bonne Fortune détourne les Hommes du chemin de la vertu par la force de ſes enchantemens, & la mauvaiſe les y reconduit par le moien des adverſités. Eſtimez-vous ſi peu de choſe la faveur

waby, ktorych zażywa áżeby cię uczynić kochaiącym ſię w ſczęśćiu mniemanym, tam ta ci ie zaś przywraca, przez doswiadczenie gruntowne rzetelnego nieſczęśćia. Więc widziſz iedną za wſze pełną prożnośći, zawſze niepewną y zawſze ślepą w znaiomośći ſamey ſiebie, drugą záś przeciwnym ſpoſobem, zawſze pomiarkowaną, zawſze wrownośći będącą, y zawſze roſtropną przez uznanie ſwey ſłabośći. Na koniec dobra Fortuna zwodzi Ludzi z drogi Cnoty, mocą ſwego omamienia, zła zaś ich na nię naprowádza pomocą ſwych Przeciwnośći.

Także mało ſzacuieſz

veur que celle que vous apellez ſévére & farouche vous a faite par le diſcernement de vos véritables Amis ? Ceux qui ne vous ſuivoient que par intérêt, & dont les viſages étoient auſſi déguiſés que les ſentimens, ſe ſont retirés avec elle, en ſorte que je puis juſtement dire que la Fortune a pris ſes Favoris, & vous a laiſſé les vôtres. Que n'euſſiez-vous point donné pour obtenir ce

ieſt uczynność coć ta, ktorą nazywaſs ſurową y dźiką, wyswiadczyła przez roztrząsnienie twych Przyiaciol prawdziwych? Ci ktorzy nieſli za tobą tylko z intereſſu, y ktorych Twarzy były zarowno z ſentymentami zmyślone, wraz z nią odſtąpili, tak dalece, że ſłuſsna mowic, iż Fortuna wzięła ſwoich Fawrorytow á twoich ci zoſtawiła. Czego byś był niedał dla otrzymania tego ſczę-

---

SI l'Univers demeure en une paix profonde
Au milieu du combat de tous les Elemens;
Et ſi rien n'eſt changé dans l'ouvrage du
(Monde
Parmi ſes changemens.

Si le Soleil ſe leve enſuite de l'Aurore,
S'il peint de ſes raions le grand voile des Cieux
Et s'il va tous les ſoirs au rivage du More
Refermer ſes beaux yeux.

Lors

ce bonheur, lors que vous étiez dans le plus grand éclat; & que vous croyiez être parfaitement heureux? Cessez donc de chercher un bien que vous possedez, & ne demandez plus les Trésors qu'on vous a ravis, puis que les plus grandes richesses qu'on puisse acquérir, ce sont les véritables Amis, qui ne vous ont point abandonné dans votre calamité.

ßczęścia, gdyś się znaydował, w naywiękßym blasku, y rozumiałeś się bydz prawdziwie ßczęśliwym? Przestańże tedy ßukać Dobra ktore iuż posiadaß y niezycz sobie skarbow ktore ci wydarto, poniewaz naywiękße Bogactwa ktorych nabyć można, są Przyiaciele prawdziwi, ktorzy Cię nieopuścili w twoiey nędzy.

Si

JEżeli ten swiat wgłębokim mogł pokoiu zostać
Podczas potyczki miedzy wßemi żywiołami,
Jeżeli niezmieniona w niwczym iego postać
Tymi odmianami.

Jeżli słońce następnie po Iutrzence wschodzi,
Jeżli zasłonę Niebios promienmi otoczy,
Y Jeżli na Murzyński brzeg cò wieczor godzi,
Zamknąć swoie Oczy,

Gdy

Lors que ce clair flambeau nous cache sa lu-
(miere,
Si l'Aſtre de la Nuit nous éclaire à ſon tour,
Juſqu'à ce que les feux de ſon Avantcouriere
Annoncent ſon retour.

Si des flots de la Mer les montagnes roulantes
N'oſent paſſer les bords marqués par le Seigneur
Et ſi l'obſtacle ſeul des Arenes mouvantes
Arrête leur fureur.

C'eſt le ſeul effet de l'Amour,
Qui donne la Nuit & le Jour,
Qui gouverne la Terre & l'Onde,
Qui commande ſeul dans les Cieux,
Et qui fait ploier tout le Monde
Sous ſes efforts victorieux.

S'il abandonnoit une fois
Les Etres ſoûmis à ſes Loix,
Ils détruiroient cette Machine;
Dont par leurs mutuels accords.
Et ſous ſa conduite divine
Ils mouvent les ſecrets reſſorts.

Il réunit les volontés
De tant de Peuples indomtés,
Et d'une humeur ſi diferente,
Il unit par de ſacrés nœuds
L'Amant à ſa fidele Amante,
Pour ne faire plus qu'un des deux.

Gdy nam swę swiatło kryie ta iasna pochod-
(nia,
Jeżli Xiężyc na przemiany swietny się nam stawia
Poki, Iego, niosąc zorze zwykła mu Przewodnia
Powrotu nieziawia.

Jeżli, iak Gory, Morskie wały się toczące
Nieśmieią przeyść od Boga znaczonego brzegu,
Jeżli mała przeszkoda Piaski się sypiące
Tamuią ich w biegu.

Boskiey to Miłośći, mocy
Ktora daie dni, y nocy.
Ktora Ziemią, Wodą włada,
Ktorey Rząd iest Niebom miły,
I ktora wszytkich podkłada
Pod swoie zwycięskie siły.

Gdyby raz odstąpić miała
Jstot, ktorym Prawa dáła,
Wnet by to dzieło zepsuły,
Ktorego przez z gody wspolne
I przez Iey rząd Boski czuły,
Sprężyny ruszyć są zdolne.

Jey się chęci ziednać uda,
Tak wiele dzikiego Luda,
I choć w Vmyslu roznicy,
Łączy się przez swięte, spoie
Miłosnik swey Miłosnicy,
By się stali, iednym dwoie.

Il forme les parfaits Amis
Dont les désirs lui sont soûmis,
Et dont il fait vivre la flâme :
Que l'Homme sera glorieux,
S'il laisse régner en son ame
L'Amour qui régne dans les Cieux !

Fin du second Livre.

Ta Przyiaciol stałych zrządza,
Ktorych Iey posłusna ządza,
W nich żywe ognie rozpala.
Jak Człek godzien chełpić siebie
Gdy swey Dusy na tę zwala
Rząd, Miłość co Panem w Niebic!

Koniec Drugiey Księgi.

CONSOLATION DE LA PHILOSOPHIE.

LIURE TROISIEME.

CHAPITRE I.

QUand la Philosophie eut prononcé ces Vers, je demeurai quelque tems comme immobile, & je me trouvai tellement charmé de leur beauté, qu'il sembloit que l'étonnement & l'admiration m'eussent interdit l'usage de la langue: Néanmoins revenant aussi-tôt de cet égarement, je m'écriai, Souveraine Consolation des Affligés, vous m'avez tellement soulagé par l'éficace de vos discours, & par l'incomparable douceur de votre

JAk przepowiedziała Philozophia te wierße, zostałem przez czas pewny iako niby nieruchomy, takem był zdięty ich pięknośćią, że się zdawało iakoby zdumienie y dziwowanie się odięło mi było używanie Ięzyka: Iednakże przyßedłßy na tych miast z tego zabłąkania, zawołałem. Naywyżßa Pociecho ſtrapionych, takeś mi ulżyła ſkutecznośćią twoich rozmow, y nieporownaną ſłodyczą twoicy melodyi, że ſądzę się byd teraz dość mo-

KONSOLACYA PHILOZOPHII BOECYUSZA
KSIĘGA TRZECIA.
ROZDZIAŁ PIERWSZY.

votre mélodie, que je m'eſtime maitenant aſſez fort contre toutes les attaques des la Fortune: C'eſt pourquoi non ſeulement je n'aprehende plus ces remedes violens dont vous m'avez parlé, mais je les demande même avec ardeur. Alors la Philoſophie me répondit: Votre Silence, & l'attention avec la-quelle vous avez écouté mon Diſcours me ſont un témoignage aſſeuré de ce que vous dites. J'attendois cette heureuſe diſpoſition d'eſprit, ou plûtôt je la pro-

mocnym przeciwko wſzelkim ſturmom Fortuny. Przeto nietylko ſię nie obawiam, tych gwałtownych lekarſtw o ktorycheś mi namieniła, ale y owſzem usilnie Ich żądam.

Na tenczas odpowiedziała mi Philozophia twoie milczenie y pilność z ktorąś mych dyſkursow ſłuchał, ſą mi pewnym ſwiadectwem tego co mowiſz.

Czekałam tey ſzczęśliwey ſposobności Vmysłu, albo raczey ſprawiłam ią przez ſku-

produiſois, moi-même par l'efficace de mes paroles. Les remedes qui reſtent, ont á la vérité quelque choſe de piquant & d'amer à la bouche; mais ils ſont extrêmement bons à l'eſtomac. Comment pourriez-vous moderer l'exces de votre ardeur & de votre raviſſement, ſi vous ſçaviez où je prétens vous conduire, puis que vous faites déja paroître une ſi grande paſſion pour la ſuitte, de mon Diſcours ? Je veux vous mener à la véritable felicité
dont

ſkuteczność ſłow moich Lekarſtwa zoſtaiące, maią nic co ſzczypliwośći y gorzkośći dla Vſt, lecz ſą nie zmiernie dla żołądka dobre.

Jakżebyś mogł umiarkować zbytek twoiey gorącośći, y zachwycenia, gdybyś wiedział gdzie Cię zaprowadzić zamyślam, ponieważ dosyć daieſz poznać wielką chęć do dalſzego prowadzenia mych Dyſkursow.

Chcę cię wieść do prawdziwey ſczęśliwośći
wośći

L'On n'enſemence point les Champs
Qua'apres que les Coutres tranchans
Ont coupé les mauvaiſes herbes,

Afin

dont votre esprit s'est déjà formé quelque idée; mais de laquelle cependant il n'a pas encore pû concevoir clairement la nature, à cause que se tournant vers les especes sensibles, il s'est facilement egaré dans la confusion de tant d'objets: Mais j'essaierai de vous tracer auparavant un portrait de la fausse Béatitude, afin que lors que vous l'aurez bien considéré, vous puissiez avec plus de facilité reconnoître la véritable, quand vous tournerez les yeux vers elle.

wośći o ktorey sobie twoy Vmyſł niciaki iuż wzor uczynił, lecz przecież niemogł ieſzcze iasnie Iey poiąc Natury, przeto iż ſkłaniaiąc ſię ku poſtaciom czułym łatwo ſię zabłąkał w zamięſzaniu tylu widokow.

Ale pokuſzę ſię wprzody okryślić ci wyobrażenie falſzywey ſzczęśliwośći, żebyś gdy ią dobrze uważyſz, mogł z większą łatwośćią poznać prawdziwą, gdy na nię wzrok obrociſz.

Nie zasieią do tąd Roli
Poki płużny ząb powoli
Niewytnie, wſzytkie złe chwaſty,

Afin qu'ils rendent en ſaiſon.
Par un nombreux amas de Gerbes,
Une plus heureuſe Moiſſon.

La face tranquille des flots
Paroît plus belle aux Matelots
Après une grande tourmente;
Et la ſombre horreur de la nuit,
Ne ſert qu'à rendre plus brillante
La clarté du jour qui la ſuit.

Que votre cœur rompe les nœuds
D'un engagement malheureux
A des biens faux & périſſables:
Et libre de tous ſes liens,
Il trouvera plus agréable
Les vrais & les ſolides biens.

CHAPITRE II.

ALors aiant les yeux quelque tems abaiſſés, & s'étant toute recüeillie en elle-même, elle pourſuivit ainſi ſon diſcours. Les Hommes choiſiſſent à la verité des che-

W Tenczas trzymaiąc Oczy iaki czas ſpuſzczone, y zebrawſzy ſię cała ſama w ſiebie, tym ſposobē poſtępowała w ſwoiey rozmowie.

Ludzie obieraią w prawdzie rożne drogi we-

Zeby dała w Czaſie Pory,
Przez liczny rodzay ſnopiaſty,
Lepſzego żniwa zbior ſpory

Jak cichość Morza naſtaie
Pięknieyſza ſię Maydkom zdaie,
Gdy wielkość burzy uſtała
I nocna trwoga, posępna
Służy, by ſię czystſza zdała,
Jasność, dnia, po niey naſtępna.

Niech twe serce węzły zrywa
Przez ktore nieſzczęsnie bywa,
Dobrem zniknłym ſtatecznieyſze
A ztych więzow uwolnione
Znaydzie daleko ſmacznieyſze,
Dobra ſtałe niezmyślone.

ROZDZIAŁ DRUGI.

chemins diférens, ſelon la diverſité de leurs inclinations & de leur deſſeins; mais ils cherchent tous une même choſe, & ils ſe propoſént une même fin: à ſçavoir la Béatitu-

według rozmaitość ich ſkłonnośći y zamyſłow, ale wſzyscy iednegoż ſzukaią, y zakładaią ſobie iedenże koniec, to ieſt ſzczęſliwość: A zaś ſzczęſliwośći eſt Dobro ktorego osią-

tude: Or la Béatitude eſt un Bien dont la poſſeſſion ne nous laiſſe plus rien à déſirer, un Bien qu'on doit nommer la ſource de tout Bien, & qui ne ſçauroit mériter ce titre ſas comprendre tous les autres Biens, puis que s'il ne les comprenoit pas tous, on auroit quelque choſe á ſouhaiter en le poſſedant; Il eſt donc certain, que *la Béatitude eſt un etat parfait, dans lequel tous les Biens ſe recontrent en un même tems.* C'eſt elle, comme nous avous dit, que tous lès Hommes s'efforcent d'acquerir par des moiens diférens, parce qu'ils ont un déſir naturel du véritable Bien, & que s'ils

ſięgnienie, niezoſtawuie nam nic więcey do żądania, Dobro ktore ſię nazywać powinno zrzodłem wſzelkiego Dobra, y ktoreby niewarto było tego Tytułu bez obeymowania wſzytkich innych Dobra, ponieważ gdyby ie niewſzytkie obeymowało, mianoby czego pragnąć, poſiadſzygo; Ieſt tedy pewna, że Szczęśliwość ieſt ſtan doſkonały, w ktorym wſzytkie Dobra w iedenże ſam Czas razem ſię znayduią.

Jey to iakośmy rzekli, wſzyscy Ludzie uſiłuią nabyć, przez rożne ſposoby, bo maią żądzę przyrodzoną prawdziwego Dobra, y ieżeli Iey nieotrzymaią; pochodzi

ſ'ils ne l'obtinnent pas, cela vient de l'erreur de leur entendement, qui ne pouvant diſcerner le vrai Bien d'avec le faux Bien, les détourne du bon chemin, & les fait ègarer dans la pourſuite de la Béatitude. Quelques uns ſe perſuadant que la véritable félicité conſiſte à ne manquer de rien, tâchent d'amaſſer de grandes richeſſes. Les autres s'imaginant, que ce qui mérite le plus de reſpect eſt le plus digne de ce nom, s'efforcent d'obtenir les plus belles Charges, afin d'être honorés de leurs Citoiens. Il y en a qui mettent le ſouverain Bien dans la ſouveraine Puiſſance, & qui veulent pour ce

ſujet

dzi to z błędu Ich rozumienia, ktore nie mogąc prawdziwego Dobra od fałſzywego rozeznać zwodzi Ich z dobrey drogi, a każe ſię im zabłąkać w ſzukaniu ſczęśliwośći.

Niektorzy mniemaią że prawdziwa ſczęśliwość zawiſła, na doſtatku wſzytkiego, ſtaraią ſię zbierać wielkie Bogactwa:

Drudzy trzymaią, że to co godne naywięcey uſzanowania, ieſt warto tego nazwiſka, łożą ſwe ſiły na doſtąpienie naypięknieyſzych Vrzędow áżeby byli czczeni od ſwych ziomkow. Są Tacy ktorzy zakładaią naywyższe Dobro w naywyżſzey władzy, y chcą z tey przyczyny ſami rządzić

dzić

ſujet, ou commander eux-mêmes, ou s'acquerir au moins la faveur de ceux qui commandent. Pour ceux qui le croient trouver dans la Gloire ils travaillent à devenir Illuſtres dans les Emplois de la Paix ou de la Guerre. La plupart des Hommes ſe figurant qu'il n'y a point de bonheur que dans les plaiſirs, établiſſent leur unique Béatitude dans la volupté. Nous en voions, enfin dont l'inclination ſe porte en même tems à la recherche de tous ces Biens, pour faire ſervir les uns à la joüiſſance des autres; en ſorte qu'ils déſirent les richeſſes & pour la puiſſance & pour les plaiſirs

dźić, albo przynaymniey, nabyć ſprzyiania tych co rządzą. Ci zas ktorzy go rozumieią znaleść w Chwale, pracuią áby ſię ſtali znacznymi w Vrzędach Woyny czy Pokoiu.

Naywięcey Ludzi wyſtawuiąc ſobie że niemaß ßczęśćia tylko w roſkoßach, pokładaią iedyną ſwoię ßczęſliwość w lubieżnośći.

Widziemy na koniec y takich ktorych, ſkłonność prowadzi do ßukania ogołem wßytkich tych Dobr, a żeby zażyć iednych do cießenia ſię drugiemi; tak dalece że pragną Bogactw dla władzy y roſkoßy, lubo też władzy dla Bogactw y

plaiſirs, ou la puiſſance pour les richeſſes & pour la gloire qu'ils eſperent en recevoir. Ces choſes donc ſont le ſeul objet de tous les vœux des Hõmes, & l'unique fin de leurs actions. Ils aſpirent à tout ce qui leur paroit éclatant. Ils briguent la faveur d'un Peuple, parce qu'elle leur ſemble honorable; & ils déſirent d'avoir une Femme & des Enfans, parce qu'ils eſperent vivre en ſuite plus contens. Quand a l'etroite union qui ſe rencontre entre les Amis, c'eſt une choſe ſi ſainte & ſi ſacrée qu'on ne la doit pas conſidérer comme un Bien de la Fortune, mais comme un partage de la vertu. Tout le

Chwały ktorey ſię ſpodziewaią z tąd nabyc.

Te rzeczy więc ſą celem wſzelkiego żądania Ludzkiego, y ſzczegulnym końcem Ich ſpraw. Vwodzą ſię za tym co, ſię im zda lśkniącego, wyrabiaią ſobie przyiazń iakiego Narodu, bo ſię im widzi uczciwa, y pragną mieć żonę y dzieci, gdyż ſię ſpodziewaią żyć na potym kontenci. Co do ſciſłego ziednoczenia, ktore ſię między Przyiaciołmi trafia, ieſt to rzecz ſwiątobliwa y poswięcona, ktora ſię niepowinna poczytać za Dobro Fortuny, ále zá Dziedzictwo Cnoty. Wſzytko inne dzieie ſię, albo

le reste se fait,ou pour la puissance ou pour la volupté. Nous pouvons aussi raporter les perfections du corps à ces mêmes Biens, puis que la force & la grandeur servent à la puissance d'une Personne; que la vitesse & la beauté peuvent contribuer à sa gloire, & que la santé lui promet une longue jouissance de ses plaisirs. Ainsi la seule Béatitude est la fin des prétentions de l'Homme, puis que ce qu'on désire par dessus toutes choses, doit nécessairement être estimé le souverain Bien, & que le souverain Bien n'est autre chose, que la Béatitude, que chacun

albo dla władzy albo dla roskoszy.

Możemy także tymże samym Dobrom przytoczyć doskonałości Ciała, ponieważ siła y wzrost służą do władzy iakiey Osobie, szybkość zaś y piękność mogą Iey przydać Chwały, á zdrowie przyrzeka Iey długie roskoszy zażycie. Więc sama szczęśliwość iest końcem zamysłow Człowieka, ponieważ to, czego kto nad wszytko żąda, musi bydz koniecznie trzymane za naywyższe Dobro, naywyższe zaś Dobro nieiest co inszego, tylko szczęśliwość ktorą każdy zakłada natym czego sobie nay bardziey życzy.

établit en ce qu'il ſouhaite le plus. Vous avez donc devant les yeux une Image de la félicité du monde, quand vous vous répréſentez les Richeſſes, les Honneurs, la Puiſſance, la Gloire & la volupté. Le Philoſophe Epicure ne conſidérant que cette ſorte de Biens, s'eſt imaginé que la Volupté ſeule faiſoit la ſouveraine Béatitude, à cauſe que tous les autres Biens ne ſervent qu'à donner du plaiſir & du contentement â celui qui les poſſéde. Je reviens aux diverſes opinions des Hommes, qui s'occupent tous à la recherche de la Béatitude, mais avec tant d'aveuglement & de confuſion, qu'ils reſſem-

Maſz tedy przed Oczyma Obraz ſzczęśliwośći ſwiátowcy, gdy ſobie wyſtawiaſz Bogactwa, Honory, Władzą, Chwałę, y Roſkoſzy.

Philozof Epikurus nieuważaiąc tylko ten rodzay Dobr; mniemał, że lubieżność iedyna, była naydoſkonalſzą ſzczęśliwośćią, z przyczyny, że inne Dobra nieſłużą tylko ſprawić upodobanie, y ukontentowanie temu, co ie poſiada.

Wracam ſię do rozmaitych zdań Ludzkich, ktorzy ſię wſzyſcy zabawiaią ſzukaniem ſzczęſliwośći, ale że takim zaſlepieniem y zamieſzaniem, iż ſię zdadzą podobnymi Oſo-

reſſemblent à ces Perſonnes ivres, qui ne ſçavent par quel endroit elles doivent retourner en leur logis. Croiez-vous que ceux-là ſe trompent qui tâchent de n'avoir beſoin d'aucune choſe? Non ſans doute. puis que la Béatitude n'eſt jamais parfaite, que dans l'abondance de toutes ſortes de Biens; & que l'Homme n'eſt pleinement heureux, que lors qu'il ſe peut paſſer des choſes étrangeres, & qu'il trouve dans lui-même ce qui lui doit ſuffire. Penſez-vous que ceux qui croient que ce qui eſt le meilleur, eſt auſſi le plus digne de reſpect, aient des ſentimens qui ne ſoient pas conformes à la vérité?

Non

sobom piianym, co niewiedzą ktorędy maią do ſwego mieſzkania powrocić.

Trzymaſzże, że ſię Ci mylą ktorzy ſię ſtaraią aby niepotrzebowali niczego? Nie: bez wątpienia, poniewaź ſczęśliwość nie ieſt nigdy doſkonała tylko w obfitośći Dobr wſzelkiego rodzaiu; y Człowiek nieieſt zupełnie ſczęśliwym; tylko gdy ſię może bez obcych rzeczy obeyść, y gdy znayduie w ſobie ſamym to, naczym mu zadosyć bydz powinno.

Myśliſzże, że Ci ktorzy ſądzą, że to co ieſt naylepſzego, ieſt także Czci naygodnieyſzego, maią zdanie nieſtosuiące ſię do prawdy?

Nie

Non ſans doute, vous êtes trop éclairé pour avoîr cette penſée, puis qu'il eſt vrai que ce que tous les Hommes s'efforcent d'acquerir ne peut être vil & mépriſable. La Puiſſance ne doit-elle pas auſſi être miſe au nombre des Biens? Pourquoi non? puis qu'on ne ſçauroit accuſer de foibloſſe & d'infirmité la choſe du monde la plus forte, & la plus puiſſante. Enfin la Gloire vous ſemble-t-elle digne de mépris? Pour moi c'eſt ce que je ne puis me perſuader d'autant qu'une choſe ne peut être excellente, qu'elle ne ſoit en même tems glorieuſe.

Que me ſer-t-il de vous dire que la Béatitude n'a point de triſteſſe,
&

Nie: bez wątpienia, ieſteś nazbyt ieſteś oświecony mieć myśl takową, ponieważ nieomylna, iż to czego wſzyscy Ludzie uſiłuią nabyć nie może bydz podłe, y wzgardzeniu podległe. Władza niepowinnaż takze bydz policzona w Liczbę Dobr? Czemu nie? Ponieważ niemożna udać za ſłabą y ułomną rzecz na ſwięcie naymocnieyſzą, y naypotężnieyſzą. Na koniec Chwała zdać że ſię wzgardy godna? Ia tego niemogę ſobie wyperswadować, ile że rzecz iaka niemoże bydz wyśmienita, żeby niebyła oraz y chwalebna.

Na co mi ſię zda, powiedzieć ci, że ſzczęśliwość ſmutku niema,
ma,

& d'inquiétude? qu'elle n'est point sujete aux atteintes de la Douleur, & qu'elle ne peut ressentir aucune peine? puis que même les moindres Biens ne peuvent compâtir avec les moindres maux, & que ceux qui les possédent n'y prétendent autre chose que le contentement & le plaisir. C'est pour posséder tous ces Biens dont je viens de vous parler, que les Hommes aspirent à la joüissance de la Bêatitude, je puis justement

ma, y niespokoynośći? Ze nie iest podległa napaśćiom bolu, y że niemoże czuć żadney przykrośći? ponieważ nawet naymnieysze Dobra, niemogą się cierpieć wraz, z naymnieyszym złym, y Ci ktorzy ie ośiągaią, nic ponich niewyciągaią, tylko ukontentowania y roskoszy.

Dla Osiągnienia tedy, tych wszytkich Dobr o ktorychem Ci mowiła, Ludzie żądaią dostąpienia szczęśliwośći, y mogę słusznie rzec, żeby nigdy nie-pragnę

Que ma voix se joigne à ma Lyre,
Et que dans la pompe des Vers
Elle fasse voir quel empire
La Nature a sur l'Univers;
Quelle force, & quelle puissance
Le retient sous l'obéïssance
De ses inviolables Loix;

Et

ment dire, qu'ils ne désireroient jamais les Richesses, les Voluptés, & la Puissance, s'ils n'ésperoient y trouver l'Abondance, le Contentement & Gloire. C'est donc le souvérain Bien que tous les Hommes s'efforcent d'obtenir par tant de maniéres differentes: En quoi l'on peut reconnoître la force & la puissance de la Nature, qui leur fait choisir une même fin, quoi qu'ils en aient des opinions si contraires l'une á l'autre.

pragneli Bogactw, Lubieżnośći, y władzy, gdyby się niespodziewali tam, znaleść, ukontetowanie Dostatki y Chwałę.

Więć tego naydoskonalszego Dobra, wszyscy Ludzie usiłuią dostąpić, tak roznemi sposobami: w czym można rozeznáć moc y władzą Natury, ktora im każe ieden że koniec obierać, chociaż są tak przeciwnego ieden drugiemu zdania.

Niech się moy głos z Lutnią znosi,
I w pysznym Wierzszow nuceniu,
Co za zwierzchność niechay głosi,
Jest, nad swiatem przyrodzeniu.
Co za Moc y co za Władza,
W posłuszeństwie go Osadza,

Nie

Et par quels attraits invisibles
Les choses les plus insensibles
Semblent sensibles à sa voix.

Que d'une chaine précieuse
On charge un généreux Lion
Surpris en quelque Grotte affreuse
Ou de l'Osse, ou du Pélion.
Qu'il mange en la main de son Maitre;
Qu'il se puisse assez méconnoïtre
Pour trembler à son seul aspect;
Et qu'au plus fort de sa colere,
La voix d'un Homme téméraire
Le contienne dans le respect.

Si dans la soif la plus ardente
Du sang les apas desirés,
Passent de sa gueule fumante
Jusqu'à ses poulmons alterés:
Il rapelle enfin sa nature,
Et reprenant avec usure
Sa premiere ferocité,
Il romp la chaine qui l'oprime,
Et fait sa premiere victime
De celui qui l'avoit domté.

L'Oiseau renfermé dans la Cage,
Ne dit plus ces douces Chansons
Que devant son triste esclavage
Il repétoit sur les buissons.
Si par ses petites fenêtres
Il entrevoit les Lieux champêtres
Qu'on

Nieprzełomanego Prawa.
Przez iakie powaby ſkryte
Rzeczy chociaż nieużyte
Na ſwoy głos czułe oddawa.

Niechay ciężar więzy drogiey
Wſpaniałego Lwa kark tłoczy,
Ktorego kto w Iamie ſrogiey
Oſſy, Pelionu, zoczy.
Niech go Pańſka ręka tuczy.
Niech ſam nie znać ſię przyuczy,
Zeby drzał przed Iego wzrokiem,
I kiedy ſię prawie wscieka
Niech go zuchwały głos człeka
Wſtrzyma, by niechybił krokiem,

Jeżli ſpragnionemu z głodu
Krwi, pokarmy upragnione
Przez Pyſk kurzący do ſpodu
Doydą, aż w płuca ſpalone
Swą własność nazad odbiera
Jeſzcze z nadatkiem wywiera
Dawną ſrogość, rozıątrzony.
Rwie łancuch cięſzki nad miarę,
Czyni ſwą pierwſzą ofiarę,
Z tegoż, przez kogo zgromiony.

Wklatkę Ptaſzyna zamknięta
Już miłych Piosnek nieſpiewa
Ktore nim wpadł w ſmutne pęta,
Powtarzał po rożſczkach Drzewa;
Niechże przez okienka owe
Obaczy mieysca polowe

Qu'on l'a contraint d'abandonner,
Il regrete ſa ſolitude,
Et toûjours dans l'inquiétude
Il deſire d'y retourner.

L'Arbre dont une main nerveuſe
Courboit les râmeaux glorieux,
D'une promptitude orgueilleuſe
Redreſſe ſon faix vers les Cieux.
Le Tage reçoit en ſon Onde
Le grand Luminaire du Monde,
Lors que ſon cours ſemble achevé;
Mais le Gange qui l'a vû naître,
Chaque matin le voit paroître
Au même endroit qu'il s'eſt levé.

Ainſi la Nature agiſſante
Rapelle chaque choſe à ſoi
Par une Loi douce & preſſante
Qui ne ſouffre point d'autre Loi.
Tout par la Sageſſe Divine
Retourne vers ſon origine
Comme vers ſon unique fin;
Et rien ne peut être durable.
Qu'il ne ſuive l'ordre admirable
Qu'etablit ſa puiſſante Main.

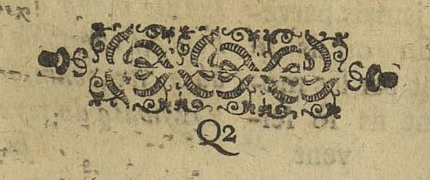

CHA-

Ktorych się musiał pozbawić,
Z osobnośći czyni żale
Nieuspokoiony w cale,
Pragnie się tam nazad stawić.

Drzewo co mu ręka smagła
Gięła wyniosłe odnogi,
Z szybokoscią zuchwałą znagła
Dzwiga ku Niebu Ich rogi.
Tagus miedzy swe strumienie
Słoneczne chowa promienie
Gdy się zda że staią w biegu,
Lecz Ganges ktory ie rodzić
Widział, znowu widzi wschodzić
Co rano u tegoż brzegu.

Tak przyrodzenie robiące
Rzeczy do siebie prowadzi,
Przez Prawo z wolna naglące,
Ktorym, inne nieporadzi.
Wszytko mądra Boska praca
Do swoich początkow wraca,
I iak do celu kieruie.
Niech się trwałe bydz niechlubi
Nic co ten porządek gubi,
Co Iego ręka skazuie.

CHAPITRE III.

C'Est ainsi qu'aiant toutes vos pensées si fortement attachées aux choses de la Terre, vous songez à votre Principe, quoi que vous en aiez une idée très imparfaite, & que vous regardez des yeux de l'Esprit, cette véritable fin de la Béatitude, mais avec une telle obscurité, que lors que l'inclination naturelle vous porte à sa recherche, votre erreur & votre aveuglement vous en détournent. Considérez si les Hommes peuvent jamais parvenir à la fin qu'ils se proposent par les moiens dont ils se servent

TAk to więc maiąc wßytkie myśli przywiązane do rzeczy ziemskich, myślicie o waßym Początku, chociaż macie onego wzor bardzo niedoskonały, y patrzycie Oczyma Rozumu na ten Prawdziwey ßczęśliwośći koniec, lecz w takim zaćmieniu, że gdy skłonność przyrodzona wiedzie Was do ßukania onego, błąd Waßy zaślepienie odwodzi Was od niegoż.

Vważ ieżeli kiedy ludzie mogą doyść do końca, ktory sobie zákłádaią, sposobami ktorych zażywaią do teynabyciá ßczę-

ROZDZIAŁ TRZECI.

vent pour acquérir la félicité. Si les Honneurs, les Richesses & les Plaisirs vous mettoient en un état où rièn ne pût vous manquer, je serois contrainte d'avoüer que leur joüissance rendroit heureux celui qui les posséderoit; mais s'ils ne peuvent donner ce qu'on se promet d'eux, & s'ils manquent de beaucoup de choses, ne faut-il pas confesser qu'ils n'ont qu'une fausse aparence de Béatitude. Je m'adresse donc premierent à voui qui possédiez tant de Richesses il y a sii peu de tems. Vos Tresors immenses

ſczęśliwośći. Gdyby cię Honory, Bogactwa, y Roſkoſſy, poſtawiły w takiey porze, żebyci nie mogło ſchodzić na niczym, byłabym przymuſona wyznać, że ich mienie czyniłoby ſczęśliwym tego ktoryby ię poſiadał, lecz ieżeli nie mogą dać tego co ſobie po nich obiecuię, y wiele rzeczy im niedoſtaie, nietrzebaſz przyznać, że niemaią tylko fałſsywey ſczęśliwośći pozor.

Do ciebie ſię tedy naypierwey kieruię, ktoryś miał tyle Bogactw niedawnymi Czasy. Twoie ſkarby niezmier-

ſes ont-ils rendu votre Eſprit inſenſible à toutes les injures qu'on vous a pû faire? Je ne me ſouviens-pas, lui dis je, de l'avoir jamais eu tellement libre, qu'il ait été tout-à-fait exemt de triſteſſe & d'inquiétude. N'eſt-ce point, ajoûta-t-elle, ou parce que vous n'aviez pas ce que vous dêſiriez, ou parce que vous aviez ce que vous, ne déſiriez pas ? Je lui confeſſai que c'étoit ce qui m'avoit empêché juſques alors d'être parfaitement content. Vous ſouhaitiez donc, me répartit elle, la préſence d'une choſe, & vous demandiez l'abſence d'une autre ? Celui qui

zmierne ſprawiłyß twoy Vmyſł nieczuiącу krzywd, coć mogli poczynić?

Niepamiętamrzekłem Iey, żebym go miał kiedy, tak ſwobodny, żeby niepodpadał ſmutkowi y nieſpokoynośći; ieżli Nie dla tego, przydała ona, żeś albo niemiał, czegoś żądał, albo żeś to miał czegoś, niepożądał?

Wyznáłem Icy że to to właśnie było co mi niedopuſzczało aż dotąd bydz kontentym.

Zyczyłcś tedy, odpowiedziała ona, przytomnośći iedney rzeczy, apragnąłeś oddalenia drugiey? Temu ktory czego pragnie zape-

qui deſire une choſe, manque aſſeurement de ce qu'il déſire, & par conſequent n'a pas en lui même tout ce qui lui peut ſuffire.

zapewne niedoſtaie tegoż ſamego, á zatym niema w ſamym ſobie wßytkiego na czymby mu było dosyć?

Ainſi vous éprouviez ce même défaut au milieu de tant de Biens & vous deviez reconnoître que les Richeſſes ne vous empêchoient pas d'être Pauvre, & qu'elles ne vous donnoient en aucune maniere ce qui vous étoit nêceſſaire pour être content.

Więc doświadczałeś tego niedoſtatku, w pośrod tylu Dobr, y powinieneś był uznać że ći Bogactwa nieprzeßkadzały bydź ubogim, y że Ci żadnym ſposobem niedawały tego czegoć było potrzeba abyś był kontentym.

J'ajoûte encore une raiſon que je crois bien digne d'être conſidérée, c'eſt que l'argent ne ſe peut conſerver de ſoi-même entre les mains de celui qui le poſſéde, & qu'il lui peut être ôté par une violence

Przydaię ießcze iedną racyą ktorą ſądzę bydz godną uwagi, że pieniądze niemogą ſię zachowywać ſame przez ſię w rękach tego, ktory ie ma, a mogą bydz odięte przez gwałtowność

étrangere. L'expérience nous aprend tous les jours que le plus fort le ravit au plus foible, & le Barreau retentit continuellement des plaintes de ceux qui redemandent ce qu'on leur a pris ou par violence, ou par artifice. Puis que vous n'ignorez pas cette vérité, vous devez aussi reconnoître, que celui qui aura de l'argent aura besoin de secours pour le conserver, & que ce même secours ne lui seroit pas nécessaire, s'ils ne possédoit point une chose périssable. Il arrive donc par là une chose toute contraire aux prétentions des Hommes, d'autant que les Richesses

obcą. Doświádczenie Nas codzień uczy, że mocnieyszy, wydziera słabszemu, y bez przestanku brzmią ná Ratuszach skargi, tych ktorzy się upominaią tego, co im gwałtem lub chytrośćią zabrano.

Ponieważ Ci nietayna ta prawda, musisz także wiedźieć, że tęn co ma pieniądze, potrzebuie pomocy do zachowania onych y że tąż sáma pomoc niebyła by mu potrz bna gdyby niepośiadał rzeczy znikomey.

Dźieie się tedy z tąd rzecz zamysłom Ludzkim cale przeciwna, ile że Bogactwa ktoreby ich powinny posta-

ſes qui les devoient mettre en un état auquel ils n'auroient beſoin de Perſonne, les obligent à ſe ſervir de tout le monde. Mais encore de quelle maniére vous perſuadez-vous que les Richeſſes vous ſont avantageuſes? Eſt-ce que celui qui les poſſéde ne ſçauroit avoir faim? Eſt ce que la ſoif ne le ſçauroit attaquer? Eſt ce que ſes membres ſont inſenſibles à la rigueur du froid? Non, me direz-vous; mais il a moien de remedier à tous ces maux. Hé quoi ne voiez vous pas que les remedes ſont propres à diminuer la pauvreté, non pas à l'éloigner tout à-fait de

ſtawić wporze w ktoreyby niepotrzebowali nikogo, przymuſzaią Ich potrzebować wſzytkich.

Ale ieſzcze, iakimże ſposobem rozumieſz żeć Bogactwa ſą pożyteczne? Alboż ten co ie posiada, niemoże Cierpieć głodu? Alboż go niemoże napadnąć pragnienie?

Alboż iego Członki ſtaią ſię nieczuiące oſtrośći zimna? Nie, (rzeczeſz mi) ale, ma ſposob wſzytkiemu temu zabieżeć.

Ah! niewidziſzże, że te ſposoby ſą własne na umnieyſzenie Vboſtwa, nie na oddalenie go zupełnie od ciebie, ponic-

de vous, puis que cette misérable qui demande sans cesse & qui a toûjours la bouche ouverte pour reçevoir quelque nourriture, ne vous abandonneroit pas quand il arriveroit même que vous l'auriez pû rassasier. Je ne dis pas que la

poniewaž ten nędzny ktory žebrze bez przestanku, y ma zawße gębę otwartą naprzyięćie iakiego pokarmu, nieodstąpiłby Cię, chociažby się trafiło žebyś go był mogł násyćić.

Niemowię že Natu-

Quand le Palais d'un homme avare
Seroit plein de montagnes d'or,
Et quand ce que l'Herme a de rare
Couleroit á grands flots en son vaste trésor;
Quand tous les Diamans que l'Inde nous envoi,
De ses avides mains pourroient être la proie:
Quand plus de mille Bœufs cultiveroient ses champs,
Les chagrins de son cœur seroient inseparables,
Et quand il finiroit ses ans,
Il n'emporteroit rien des choses périssables.

CHAPITRE IV.

Quoi que les Charges semblent rendre

Chociaß Vrzędy zdadzą się czynić godny-

la Nature ſe contente de peu de choſe, & que l'avarice n'en a jamais aſſez : Je vous demande ſeulement pourquoi vous voulez que les Richeſſes puiſſent cauſer l'abondance, puis qu'au lieu de bannir la néceſſité, ce ſont elles qui la produiſent & qui l'entretiennent.

tura małą rzeczą kontenta, azaś łakomſtwo niema nigdy dosyć. Pytam ſię tylko dla czego chceſz, żeby Bogactwa mogły ſprawić obfitość, poniewaz za miaſt od pędzenia potrzeby, oneż ſame ią zradzaią y utrzymuią.

Niech Pałac chciwey Osobie
Złote Gory w ſiebie ſkłada
Co Hermus ma Bagactw w ſobie,
Niechay w iey ſkarb obſzerny wielkim nurtem wpada
Niech Dyamenty co nam Indye zsyłaią
Wſzytkie Iey rąk łakomych zdobyczą ſię ſtaią,
Niechay Iey tyśiączne orzą pola pługi,
Przecięż uſtawny kłopot w ſwym ſercu mieć będzie
I iak ſkonczy ten wiek długi,
Wſzytkich tych znikomości razem ſię pozbędzie.

ROZDZIAŁ CZWARTY.

dre dignes d'honneur & de reſpect ceux qui

dnymi Czci y uſzanowania, tych ktorzy ie ſpra-

qui les exercent, ont-elles assez de force pour faire entrer les vertus dans leur esprit & pour en bannir les vices en même tems? Non sans doute, puis que les Dignités au lieu d'étouffer l'iniquité lui servent de matiere, & la font éclater aux yeux de tout le monde: de-là vient que nous nous plaignons de les voir si souvent entre les mains des plus criminels, & que l'ingénieux Catulle se raille plaisamment de Nonius, quoi qu'il possédât l'une des premieres Charges de la République. Voiez-vous comment les Charges déshonnorent les Hõmes vicieux? Puis qu'elles

wuią, maią że dość mocy, w prowádzić w onychże Vmyśl Cnoty? wypędziwszy z niego nátych miast złośći? Nic, bez wątpienia, poniewáż Godnośći zamiast zatłumienia nieprawośći, staią się Iey Materyą, y wystawiaią ią wszytkim ná Widok: z tąd pochodzi, iż nárzekamy widząc ie częstokroć w Ręku naywystępnieyszych, y że dowcipny Catullus naśmiewa się krotofilnie z Noniusza, chociaś naypierwsze Vrzędy w Rrzeczypospolitey obeymował.

Widziszże iak Vrzędy hańbią Ludzi, niecnotliwych, poniewáż wydaią ná świat

qu'elles font paroître au jour leur infamie, qu'une vie particuliere auroit ensevelie dans les ténebres: Et vous-même n'avez-vous pas mieux aimé l'état misérable où la cruauté vous a réduit, que le partage de la Dignité Consulaire avec Décoratus que vous réconnoissiez pour un Délateur & pour un Bouffon. Il est impossible que celui que nous jugeons indigne de l'honneur qu'il posséde, soit digne de respect en considération simplement de cette joüissance: Mais au contraire si vous voyiez un Homme sage, pourriez-vous bien croire qu'il ne mérite pas du respect, & que c'est

ich niepoczciwość, ktorą by osobność życia zagrzebała w Ciemnośćiach, y ty sam niewolałbyś był stan nędzny, do ktorego Cię Okrucieństwo przywiodło, niżeli Vczcstnictwo Godnośći Konsula z Dekoratuzem ktoregoś uznawał za Potwarcę y trefnisia.

Niepodobna żeby ten ktorego sądzimy niegodnym Dostoień w ktorym zostaie, był wart uszanowania, szczegulnie względem posiadania onegoż: Lecz przeciwnym sposobem, gdy widzisz Człeka rozumnego, mogłżebyś trzymać że niegodzien uszanowania, y że niesprawiedliwie po-

c'eſt injuſtement qu'il jouït de la ſageſſe que vous reconnoiſſez en lui? Non ſans doute, parce que la vertu a une excellence qui lui eſt naturelle, & qu'elle cõmunique auſſi-tôt à ceux avec les quels elle contracte une étroite alliance. Ainſi donc les honneurs populaires produiſant un éfet bien diférent de celui-là, ne faut-il pas avoüer qu'ils n'ont point d'avantage qui leur ſoit propre. Vous devez enſuite conſidérer qu'une choſe eſt d'autant plus vile, qu'il y a plus de Perſonnes qui la mépriſent juſtement; & que comme les Charges expoſent les Méchans aux yeux de plus de mon-

posiada tę Mądrość ktorą w nim uznaieſz? Nie, zapewne, bo Cnota má wyśmienitość ktora Iey ieſt przyrodzona, y udzielá Iey ná tychmiaſt tym ktorzy z nią w ściſły związek wchodzą.

Przetoż tedy Honory poſpolite, ſprawuiąc odmienny, od tam tego ſkutek, nietrzebaſz przyznać, iż niemaią żadnego pożytku, im własnego.

Powinieneś przytym uważáć, że rzecz kazda ieſt tym podleyſza, im ſię więcey znayduie Osob co nią ſłuſznie pogardzaią, y że iak Vrzędy wyſtawiaią złych przed Oczy więcey Ludziom, nie-do-

monde, ſans les faire davantage eſtimer, elles les rendent auſſi néceſſairement plus mépriſables: Ce qu'elles ne font pas impunément, puis que les Méchans leur rendent la pareille, & qu'ils leur communiquent leur honte & leur infamie. Mais afin que vous reconnoiſſiez encore plus clairement que ces Grandeurs imaginaires n'impriment point ſur nous le caractére d'un véritable reſpect, faites avec moi cette réflexion. Si quelqu'un après avoir exercé pluſieurs fois le Conſulat, ſe trouvoit parmi les Barbares, en ſeroit-il plus honoré d'eux? Il eſt certain que

dodaiąc im więcey ßacunku, tak Ich też czynią koniecznie bardziey wzgardzonymi:

Lecz im to bez zemſty nieuchodzi, ponieważ zli, oddaią im zawet, udzielaiąc im ſwego wſtydu y hańby.

Lecz żebyś na koniec ießcze iaśniey uznał że te Godnośći mniemane niewyrażaią w nas znakow prawdziwego poßanowania, uczyńże zemną tę reflexyą. Gdyby kto po ſprawowanym wielekroc Vrzędzie Konsula, znaydował ſię między grubiańſkim Ludem, był żeby odniego bardziey uczczony? Nieomylna ieſt żegdyby ßacunck był pożytkiem

que ſi l'eſtime étoit un avantage qui fut naturel aux Dignités, elles ſe feroient adorer au milieu des Nations les plus ſauvages, de même que le Feu dans quelqu'endroit de la Terre qu'il ſoit, fait toûjours reſſentir ſa chaleur, comme une qualité qui n'eſt point diſtinguée de ſon eſſence. Mais comme cette vertu ne leur eſt pas propre, & qu'elles ne la reçoivent que de la ſeule opinion des Hommes, elles perdent ce grand éclat qu'elles avoient auſſi tôt que ceux qui les poſſédent arrivent parmi des Penples qui ne les conſidérent pas comme des honneurs. Voilà le ſort que les

tkiem przyrodzonym Godnośćiom, kazałyby ſię Czcić w pośrzod nay, dzikſzych Narodow, zarowno iak ogień w ktorymkolwiek mieyſcu ziemi będący, daie zawſze ſwoie ciepło poczuć, iak przymiot ktory ieſt nierozdzielny od Iego Iſtoty.

Lecz że ta Cnota nie ieſt im własna, y że Ley nieotrzymuią tylko od ſamego Ludzkiego mniemania, gubią przez to ten wielki blaſk, co miały, ſkoro tylko ci co ie poſiadaią, doſtaią ſię między Narody, ktore ie niepoczytaią za Honory.

Owoż co za ſzacunek

les Dignités éprouvent
chez les Etrangers.
En expérimentent el-
les un plus doux au
lieu même où elles
ont pris naiſſance ?
Et l'eſtime qu'on en
faiſoit auparavant ne
s'y change-t-elle ja-
mais en mépris. La
Prefecture étoit autre-
fois l'une des princi-
pales Charges de l'Em-
pire, & ce n'eſt plus
aujourd'hui qu'un
nom ſans puiſſance,
qu'on entretient o-
dieuſement du revenu
des Sénateurs. Si
l'on donnoit à quel-
qu'un la Commiſſion
d'amaſſer des Bleds
pour la nourriture du
Peuple, on croioit luj
dêferer un honneur
des plus conſidérables;
& dans le tems où
nous ſommes, il n'y a

nek maią Doſtoień-
ſtwa między Cudzo-
ziemcami, doznawa-
iąż go większego ná
mieyscu ſamym, z kąd
ſię wſczynaią? Y po-
ważanie co przedtym
im oswiadczono, nie-
odmieniaß ſię tam ni-
gdy w wzgardę.

Prefektura była
niekiedyś ieden znay-
przednieyſzych Vrzę-
dow. Państwa Rzym-
ſkiego, teraz zaś nic
więcey nie ieſt, tylko
Imię bez władzy, kto-
re utrzymuią z nie-
nawiśćią z dochodow
ſenatu. Gdyby dano
komu zlecenie, zgro-
madzać zbożá dla
żywności Ludu, mnie-
mianoby dawac mu
Godność nayznako-
mitſzą: przecież za
Naſzego Czasu, nie-
maß nic lekcey nad to

rien de moins eſtimé. Cela prouve clairement ce que je viens de dire, a ſçavoir, que ce qui n'apoint de gloire & de beauté qui lui ſoit eſſentielle reçoit ſon éclat de l'opinion des Hommes, & le perd auſſitôt qu'ils changent de ſentîmens. Si les Dignités donc ne vous peuvent d'elles même ren-

poważonego. To dowodźi oczywiśćie com powiedźiáła, to ieſt, że to coniema Chwały y piękności ſobie iſtotney, otrzymuie ſwoy pozor, od mniemania Ludzkiego, y traci go natychmiaſt, iak oni od mieniaią ſwoie zdanie: Jeżeli tedy Godnośći niemogą cię ſame przez ſię ſzacownym uczynić, ieżeli ſpołkowánie zwy-

---

L'Eclat de la Pourpre Roiale,
Ni les Diamans précieux,
Ne peuvent cacher à nos yeux
Une humeur laſcive & brutale.
Neron dans ce luſtre emprunté
Fit deteſter ſa cruauté
A toute la Terre aſſervie;
Et ce vain apas de l'orgueil,
Aprés ſon exécrable vie,
Ne le ſuivit point au Cercüeil.

Ceux

rendre recommandable; si le commerce ordinaire qu'elles ont avec les Méchans les avilit; si la diférence des tems en ternit le lustre: Enfin si leur orgueilleuse pompe devient la fable & la raillerie des Nations, qu'ont-elles de si désirables? Et comment vous peuvent-elles donner une beauté qu'elles n'ont pas elles-mêmes.

zwyczayne co ze złymi maią, podleyszemi ię sprawia, ieżeli odmienność czasow blask im odeymuie:

Na koniec ieżeli Ich dumna Okazałość, staie się bayką y posmiewiskiem Narodow, coż maią tak pożądanego? y iakoż Ci mogą pzydać kształtu, ktorego same niemaią.

SZkarłat Krolewski wspaniały
Ni Dyament w wielkiey cenie,
Nie są dość kryiące cienie
Vmysł lubieżny, zuchwały.
Neron choć w ten blask przybrany
Że okrutny, przeklinany
Od całego w Iarzmie swiata.
J pożory prożney Chwały
Gdy skonczył obmierzłe lata
Przed Iego trumną zostały.

Ceux qu'il retiroit des entrave,
Etoient ſous lui maîtres des Loix:
Un Sénat composé de Rois,
Ne jugeoit qu'avec des Eſclaves.
Celui dont la juſte raiſon
Se voudra faire une leçon
De cet exemple remarquable,
Comment croira t-il que l'honneur
Reçu des mains d'un Miſérable,
Soit la ſource de ſon bonheur?

CHAPITRE V.

LA Dignité Roiale, & l'amitié des Rois, pourroient rendre un Homme puiſſant, pourvû que cette fidélité durat toûjours. Mais nous n'avons que trop d'exemples du contraire & dans les Siécles paſſés, & dans le Siécle préſent, où nous aprenons la chûte de tant de Princes qui ſont tombés du

GOdność Krolewſka y przyiaźń Krolow, mogły by zrobić Człeka możnym, byle ta wierność zawſʒe trwała. Ale mamy nazbyt przykładow przeci-wnych, y w zeſʒłych, wiekach, y w teraznieyſʒym, kędy dowiaduiemy ſię o ſpadku tylu Xiążąt, ktorzy ſpadli z wierz-choł-

Tych ktorym zrzucał okowy
Prawodawcami wystawił,
Senat co się krolmi wsławił,
Z Niewolniki sąd miał nowy:
Komu rozum zdrowy radzi,
Brać Naukę niezawadzi,
Maiąc woczach przykład taki,
Jakie ma mieć o Czci zdanie,
Co mu dał Człek ladaiaki,
Czy mu z niey szczęście powstanie?

ROZDZIAŁ PIĄTY.

du plus haut de la Fortune, dans la derniere bassesse de la misére; ce qui m'oblige de dire que cette puissance est bien peu considérable, puis qu'elle n'a pas assez de force pour se conserver elle-même. Si vous me dites que l'autorité d'un Monarque est la source de son bonheur, vous m'avoüerez aussi qu'elle est l'ori-

chołka Fortuny, w nayostatnieyszą niskość nędzy; co mię przymusza mowić, że ta możność iest mało szacowna, ponieważ niema dość siły sama się przez się utrzymać.

Jeżeli mi rzeczesz że Powaga iakiego Monarchy iest zrzodłem Iego szczęścia, przyznasz mi także że iest początkiem Iego nie-

l'origine de ſon infortune. Quelque vaſte que ſoit l'étenduë d'un Empire, il y aura toûjours beaucoup de Nations, où les plus grands Rois n'auront aucun pouvoir; & du côté que leur manquera cette puiſſance qui ſemble les rendre heureux, la foibleſſe qui fait les miſérables ſe fera auſſitôt paroître. Ainſi la condition des Rois eſt plus ſujete aux calamités, que celle du reſte des Hõmes. C'eſt ce que nous a déclaré un Tyran, qui n'avoit que trop éprouvé l'état déplorable où les Princes ſont réduits, lors que voulant faire voir que la crainte & le péril ſont inſéparables de la Pourpre &

du

nieſczęśliwośći.

Jakożkolwiek obſerna niech będźie rozległość iakiegi Państwa, znayduie ſię w nim zawſze wiele Narodow, nad ktorymi naywięksi Krolowie niebędą mieć żadney władzy y z tey ſtrony z kąd im uchybi ta Władza, zdaiąca ſię czynić ich ſczęśliwymi, ſłabość robiąca nędznymi, na tych miaſt ſię pokaże. Więc ſtan Krolewſki bardziey ieſt podiegły nieſczęśćiu, niżeli innych Ludźi.

Ogłosił nam to pewny Tyran ktory nazbyt doswiadczył opłakanego ſtanu do ktorego bywaią Panuią przywiedzeni, gdy chcąc dać widźieć iż boiaźń y niebeſpieczeńſtwo ſą

nie-

du Diadême, il repré-
ſenta la miſére des
Rois par l'aprehenſion
d'un de ſes Favoris,
ſur la tête duquel pen-
doit une épeé nuë,
dont la moindre agi-
tation lui pouvoit ôter
la vie. Quelle eſt donc
cette puiſſance qui
n'eſt pas aſſez vigou-
reuſe pour ſoûtenir
les attaques de l'in-
quiétude, & pour ſe
garantir des éguillons
de la peur? Les Prin-
ces voudroient vivre
en aſſeurance, mais
ils ne le peuvent; &
cependant quoi que
leurs déſirs inutiles
leur doivent faire con-
noître leur foibleſſe,
il tirent encore de la
vanité de leur gran-
deur aparente! Quel
ſujet a-t-on d'eſtimer
puiſſant celui qui veut

*nierozdźielne z Pur.
purą y koroną, wyra-
źił nędzę krolow przez
obawianie ſię iednego z
Faworytow ſwoich, nad
głową ktorego wiſiał
miecz goły, ktorego
naymnieyße poroßen ie
mogło mu odiąć zyćie.
Cożto tedy za Włá
dza, ktora nie ieſt dość
zdolna wytrzymać
nieſpokoynośći ßtur-
my, y obwarować ſię
przećiw bodzcom bo-
iaźni? Chćieliby Xią-
żęta żyć w ubeśpie-
czeniu, lecz niemogą,
y choćiaßby ich chęći
nie ſkuteczne, powinny
im dać poznać ich ſła-
bość, przećięż prożno-
śćią ſię uwodzą, ſwoiey
wielkośći pozorney.
Coż za przyczyna po-
czytać za możnego
tego, ktory żąda iakiey
rzeczy a niemoze ley*

une chose, & qui ne la sçauroit obtenir, qui n'est pas en seureté s'il n'a des Gardes autour de sa Personne, qui craint tous ceux qui le craignent, & qui n'est redoutable que par la force de ceux qui le servent? Mais que dirai-je des Favoris des Rois après que j'ai fait voir l'impuissance des Rois mêmes à qui la Dignité Roiale est si souvent funeste les accablant de son entier; & les envelopant en ses ruines lors qu'elle est détruite? Toute la grace que Néron fit à Séneque, fut de lui laisser le choix de sa mort. Le jeune Antonin fit tüer par les Soldats, Papinien qui leur avoit si

dostąpić, ktory nie iest w bespieczeństwie ieżeli niema straży około swoiey osoby, ktory się obawia tych co się go boią, ktory nie iest strasny tylko mocą tych, ktorzy mu służą?

Ale coż rzekę o Faworytach Krolewskich, gdym iuż dała widzieć niezdolność samychże Krolow, ktorym Godność Krolewska iest tak częstokroć skodliwa, uciemiężaiąc Ich swym ciężarem, gdy w całości zostaie, przysypuiąc Ich zaś w swoie ruiny gdy iest obalona? Naywiększa łaska co Neron Senece oświadczył była dopuścić mu obranie śmierci.

Młody Antoninus kazał

ſi long-tems commandé, & que la faveur de Severe avoit rendu le plus puiſſant de la Cour: Il eſt vrai que l'un & l'autre avoient deſſein de quitter ſes Charges, & que même Seneque avoit offert toutes ſes Richeſſes à Néron, afin de vivre en répos: Mais étant tous deux emportés par le torrent du malheur, & par la peſanteur de leurs propres Dignités, ils n'eureut pas le loiſir d'exécuter ce qu'ils avoient prémedité avec tant de ſageſſe. Quelle eſt donc cette Puiſſance qui donne de la terreur à ceux qui la poſſédent? qui vous empêche de vivre en ſeureté lors que vous la

zał zabić Zołnierzom Papiniana, ktory im tak długi czas rozkazował, y ktoregoſprzyianie Sewera uczyniło było naywiecey mogącym u Dworu. Prawda że tak ieden iak drugi, zamyślali odſtąpić Vrzędow, a Seneka ofiarował nawet Bogactwa ſwoie Neronowi, żeby żył wpokoiu. Lecz będąc unieśieni byſtrośćią nieſczęśćia y ćiężarem ich właſnych Doſtoieńſtw, niemieli czaſu wykonać tego, co ſobie ułożyli byli tak roſtropnie.

Coż to tedy za możność, ktora ſprawuie poſtrach tymże co ią maią? Ktora niedopuſcza żyć w beśpiecześtwie, gdy ią chceſz utrzy-

la voulez conserver, & dont vous ne pouvez vous défaire quand vous le désirez. Peut-être que vous espérez tirer quelque sécours de ceux que la Fortune, & non pas la Vertu solide, a fait vos Amis; mais c'est en vain, parce que celui qui vous a paru fidele dans

utrzymać, y ktorey niemożesz się pozbyć kiedy pragniesz.

Spodziewaszże się podobno zasięgnąć od tych iakiey pomocy, ktorych Fortuna, a nie gruntowna Cnota twymi Przyiaciołami zrobiła, lecz prożno, gdyż ten coć się zdał wier-

---

Que celui qui désire avoir
Une solide & juste pouvoir,
Domte dés passions la brutale insolence;
Et qu'il forme en lui-même un dessein gene-
(reux
De jamais ne ploier sous le joug malheureux
D'une injuste concupiscence.

Que l'Inde roule sous vos Loix;
Que Thule jointe à vos exploits,
En tous les bords captifs vous rende obéissance,
Au milieu de l'éclat d'une telle grandeur,
Ne pouvoir pas bannir les soucis, & la peur,
Ce n'est pas avoir de puissance.

Pour

dans la prosperité, deviendra votre Ennemi dans l'adversité; ce que vous devez regarder comme le plus grand de tous les malheurs, puis qu'il n'y a rien de si dangereux qu'un Adversaire qui converse familierement avec vous, & qui couvre sa haine du voile de l'amitié.

wiernym w pomyślności, stanieć się nieprzyiacielem w przećiwności, coś ty sobie powinien za naywiększe poczytáć nieszczęście, gdyż niemasz nic niebeśpiecznego iak przećiwnik poufale tak z tobą obcuiący, á ukrywaiący swoię nienawiść zasłoną przyiaźni.

NIech ten co ma chęć niemałą
Mieć władzą słuszną, y stałą,
Niepowściągłego gromi chući wyuzdania,
Iniechay się wspaniałym przedśięwźięciem broni,
Że się pod nieszczęśliwe Iarzmo nie nakłoni
Nieporządnego żądania.

Niechay Indus twych Praw słuchas
Niech w Thule niebędźie głucha
Twa dźielność, y Iey brzegi niech ći się poddadzą
Iednak wposrod tak znaczney twey czći wywyższa-
(nia
Niemodz od siebie wygnać boiaźni, starania
Nic iest to szczyćić się władzą.

Co

CHAPITRE VI.

POur ce qui est de la Gloire, hélas! qu'elle trompe, & qu'elle déshonore souvent ceux qui croient en retirer le plus d'avantage. C'est pourquoi le Tragique a raison de s'écrier par la bouche d'Andromaque: *O Gloire, dont l'éclat charme les yeux des Hommes, Que souvent tu nous fais plus grands que nous ne sommes.* Car plusieurs n'ont-ils pas acquis beaucoup d'estime par les acclamations d'un Peuple ignorant? Ce qui doit être sans doute consideré comme la derniere des infamies, parce qu'il faut nécessairement

CO się tycze, Chwały, Ah! iak zawodźi, y hańby częstokroć tych ktorzy się spodźiewaią z niey naywięcey korzyśći otrzymać. Dla tego Fraginus, ma racyą ustami Andromacha zawołać. O Chwało ktorey blask tak oczy Ludzkie mami Ze zaś większych wystawiasz, niż się znamy sami. *Bo nienabyliś wielu szacunku, przez okrzyki głupiego Pospolstwa?*

Co powinno bydź bez wątpienia poczytane, za nayostatnieyszą hańbę, ponieważ trzeba koniecznie, żeby ći ktorych chwalą, albo przez błąd albo przez pod-

ment que ceux qu'on louë, ou par erreur ou par complaiſſance, rougiſſent des fauſſes loüanges qu'on leur donne, puis que celles-mêmes qu'on reçoit avec juſtice ſont tout-à-fait inutiles à l'Homme ſage, qui ne meſùre point la grandeur de ſa félicité par celle de l'eſtime d'un Peuple aveugle, mais par le véritable témoignage de ſa propre conſcience. Si vous jugez que ce ſoit une choſe honorable, que d'avoir étendu la gloire de votre Nom, il faut auſſi que vous accordiez que de ne l'avoir pas fait, c'eſt une choſe honteuſe. Ainſi

podchlebſtwo zawſtydzali ſię falſſywymi Pochwałami co im daią, ponieważ też ſame ktore otrzymuie ſprawiedliwie, ſą wcale niepotrzebne Mądremu Człowiekowi ktory niemierzy wielkośći ſwoiey ſſczęśliwośći ſſacowaniem ſiebie od Ludu zaślepionego, ale prawdźiwym ſwiadectem ſwego własnego ſumnienia. Ieżeli, Sądziſſ że to ieſt rzecz uczćiwa, roſpoſtrzeć chwałę ſwoiego Imienia trzeba także, żebys zezwolił, iż niezrobiwſſy tego ieſt rzecz zelżywa.

Więc że ogłos czynow iednego tylko Człowieka

si comme le bruit des actions d'un seul Homme ne peut pas se faire entendre par toutes les Nations, il arrive que celui que vous estimez heureux par une gloire aparente qu'il s'est acquise dans sa Patrie, est méprisé des Peuples qui vous sont voisins. Aprés tout, la faveur d'un Peuple est si peu de chose, qu'elle ne mérite pas seulement d'être considérée, ne procédant point d'un jugement équitable, & ne durant que fort peu d'années. Quant à la Noblesse, qui peut ignorer combien c'est une chose vaine & méprisable, puis qu'elle n'a point d'éclat qui lui soit propre, & qu'elle

Człowieka niemoże się rozćiągnąć po wszystkich kraiach, trafia się iż ten ktorego trzymasz że szczęśliwego z pozorney Chwały co w swoiey Oyczyznie nabył, iest wzgardzony od Narodow w Sąśiedztwie będących.

Na ostatek sprzyianie Pospolstwa iest tak mała rzecz, iż niewarta się bydź poważana, niepochodząc z rozsądku sprawiedliwego, y nietrwaiąca tylko przez niewiele lat. Co zaś do Szlachectwa, ktoż może niewiedzieć iż to rzecz prożna y wzgardy godna, poniewaz niema blasku coby był Iey własnym, y iż nie iest tylko pochwałą, ktorą

le n'eſt rien qu'une loüange que nos Ancêtres ont acquiſe par leurs belles actions. S'il eſt donc vrai qu'on ne peut devenir illuſtre que Par ſa propre recomandation, il faut néceſſairement que ceux dont on publie les beaux faits en reçoivent toute la gloire ſans la communiquer à leur Poſterité: C'eſt pourquoi ſi vous n'étes re cõmandable de vous-même, vous ne le ſerez jamais par les vertus d'un autre. S'il y a néanmoins quelque choſe qu'on doive priſer dans la Nobleſſe je crois que c'eſt l'étroite obligation qu'elle laiſſe aux Perſonnes Nobles de ne point dégenerer de la vertu de leurs Ancétres.

ktorą naśi Przodkowie nabyli przez ſwoie piękne czyny.

Ieżeli ſię tedy prawdźi iż niemożná ſtać ſię znacznym tylko przez ſwoie właſne zaſczycenie, trzeba koniecznie żeby Ci, ktorych ogłaſzaią piękne ſprawy, odbierali wſzelką pochwałę, bez udźielenia ley ſwoiey potomnośći. I przeto ieżeliś nie ieſt zaſczycenia godny ſam przez ſię, nie ſtanieſz ſię nim, przez Cnoty innego. Ieżeliż przećię znayduie ſię co w Szlachectwie coby ſię ſzacować powinno, trzymam iż to ieſt ten ſciſły Obowiązek ktory, w kłada na Oſoby Szlachetne nieodradzać ſię od Cnoty ſwoich Przodkow.

LA naiſſance en tous eſt égale;
Et quoique l'orgüeil nous etale
Dans le Berceau des Empereurs:
Leur pompe n'eſt qu'une chimere,
Ils ſont égaux aux Laboureurs,
Puis que les Hommes n'ont qu'un Pere.

C'eſt lui qui régit la Nature,
Laiſſant en chaque Créature
Des marques d'un ſoin ſans pareil:
C'eſt lui qui fait luire la Lune,
Et qui fait briller le Soleil
Par la Providence commune.

Lui ſeul nous fait ce que nous ſommes,
Il donne à la Terre des Hommes,
Et des Aſtres au Firmament:
Et notre Ame toute Divine,
Deſcend par ſon commandement
Dans la Priſon qu'il lui deſtine.

Vous poſſédez donc l'avantage
D'avoir la Nobleſſe en partage
Au moment que vous êtes nés:
Et ceux qui ſont dans la diſgrace,
Egalent les plus fortunés,
Si l'on conſidere la Race.

Pourquoi tirez-vous votre gloire
Des vieux Monumens de l'Hiſtoire,
Par un faux déſir de grandeur?

Qu'al-

WSzyscy się w rowności rodzą
Choć się zuchwale wywodzą
Od kolebek Cesarzami:
Wymyślna ich duma Ludźi
Gdyż są rowni z Oraczami:
Ieden Oyćiec wßyſtkich Ludźi.

On to przyrodzeniem włada
W każdym ſtatecznie zakłada
Dowod swey pieczy bez końca,
Przezeń Xiężyc w iasney Porze,
On przydaie blask do ſłońca,
Przy swym powßechnym dozorze.

On nás czym ieſteśmy robi,
On sam Ziemię Ludźmi zdobi,
Y Niebiosa Gwiazd okazem:
Naße Duße ubostwione,
Zchodzą za Iego rozkazem
W Więźienie Im naznaczone.

Maß tedy zysku tak wiele
Żes doſtał ßlachectwo w dziele
Od Godźiny Vrodzenia;
I ći co w biedzie zoſtaią
Rownaią ßczęśliwych mienia
Zważy wßy z kąd rodzay maią.

Czemuż ſiągać chwały sobie,
W ſtarych dźieiach niby w Grobie
Prożna Cię Chęć Pychy wzrußa;

Qu'allez vous chercher dans la cendre?
Puis que l'Ame a Dieu pour Auteur,
Que peut-elle encore prétendre?

L'Homme, ſans ſortir de lui même,
Trouve la qualité ſuprême
Que Dieu lui donne avec le ſang;
Si par le commerce du vice
Il ne perd cet auguſte rang
Qu'il conſerve dans la Juſtice.

CHAPITRE VII.

QUe dirai-je des Voluptés qu'on ne déſire qu'avec inquiétude, & qu'on n'obtient qu'avec répentir? De combien de maladies & de douleurs inſupórtables, qui ſont l'unique fruit des infames débauches, ont-elles coûtume d'accabler le corps de ceux qui s'y plongent? Pour moi je ne comprens pas quel plaiſir

COż rzekę o lubieżnośćiach, ktorych ſię nieżąda tylko zniespokoynośćią, nieotrzymuie ſię zaś tylko z żałowaniem? Wielqż Chorobámi y boleśćiami nieznośnemi, ktore ſą iedynym pożytkiem niepoczciwey ſwawoli, mają zwyczay ućiemiężać Ciała, tych, ktorzy ſię wnie zanurzą? Niemogę poiąć co za ućiechę znaleść można wrze-

Coć da w popiołach gmeranie
Gdy ma Tworcę Boga Duſza;
Niech więcey żądać przeſtanie.

Jeſt nie ſzukaiąc zdaleka
Zacność wſzelka u Człowieka
Ktorą z krwią od Boga bierze
Lecz przez uſtawiczne zbrodnie
Krotko wtey zoſtaie mierze
W ktorey był, przy Cnocie, godnie.

ROZDZIAŁ SIODMY.

plaiſir on peut trouver en une choſe où je ne vois que des peines & des ſuplices; & je m'aſſeure que quiconque ſe voudra ſouvenir de la fin de ſes voluptés, il confeſſera qu'elles ont autant d'amertumes en leur ſuite, qu'elles ſembloient avoir de douceur en leur commencement. Si leur poſſeſſion pouvoit vous rendre

w rzeczy, w ktorey nieupatruię tylko męki y karania, y ieſtem pewna, że ktokolwiek ſobie przypomni koniec ſwych lubieżności, wyzna, że tyle maią gorzkości w ſwoim náſtępieniu, ile zdawały ſię mieć ſłodkości przy ſwym początku.

Gdyby ich Oſiągnienie mogło cię ſzczęśliwym

rendre heureux, il faudroit que les Bêtes fuſſent capables de la Béatitude, auſſi bien que les Hommes, puis que toutes leurs inclinations & leurs puiſſances naturelles ſe portent à la joüiſſance de leurs plaiſirs. Il eſt vrai qu'une Femme, & des Enſans, peuvent être un grand ſujet de douceur à un Homme ſage; mais il arrive trés-ſouvent que là Nature nous donne des Bourreaux, en nous donnant des En-

fans

wym uczynić, muſiałoby być, żeby Beſtye ſposobne były mieć ſczęśliwość, zarowno z Ludźmi, ponieważ wſzytkie Ich ſkłonnośći y władania przyrodzone uwodzą ſię za doſtopieniem Ich uciech. Prawda że żona, y Potomſtwo, mogą bydz przyczyną pociechy Człowiekowi Mądremu.

Lecz ſię często trafia, iż Natura daie Nam Katow, nadaiąc Nam dzieci.

Nie-

Jamais les plaiſirs periſſables
Ne peuvent remplir nos déſirs;
Les chagrins, & les déplaiſirs,
En ſont toûjours inſéparables:
Et comme un moment les produit,
Un autre moment les détruit
D'une promptitude pareille;

Leur

ſans. Il n'eſt pas nêceſſaire que je vous prouve cette vérite, que vous avez autrefois apriſe par votre propre experience, & dont vous reſſentez encore à prèſent les ſuites & les éfets déplorables par l'amour & par l'aprehenſion que vous avez pour ceux que le Ciel vous a donnés. Je me contenterai ſeulement de vous dire avec Euripide, que c'eſt une heureuſe infortune, que de n'avoir point d'Enfans.

Niepotrzeba żebym Ci dowodziła tey prawdy, ktoreyeś ſię przedtym przez własne doświadczenie dowiedział, y czuieſz ieſzcze teraz Oney Opłakane Konſekwencye y ſkutki, przez miłość y obawianie ſię o te coć Niebo użyczyło.

Przeſtanę tylko na tym co Eurypides, powiada ze to ieſt ſzczęśliwe nieſzczęście bydź bezpotomnym.

Nigdy te uciechy znikłe
Nienaſycą naſzych chuci,
Nieſmaki z tym co nas ſmuci
Od nich ſię dzielić niezwykłe,
Gdy ie iedna da godzina
Drugiey ie pſuć nie nowina,
Z za rownym ſię pokwapieniem:

Leur douceur eſt pleine de fiel,
Ils, portent ainſi que l'Abeille
L'eguillon caché ſous le miel

CHAPITRE VIII.

IL ne faut donc plus douter que ces chemins qui ſẽblent vous mener à la Béatitude, ne vous en détournent, & qu'ils ne peuvent vous conduire au lieu que vous vous étiez promis: Je veux vous faire connoître en peu de paroles combien de maux & de difficultés on y rencontre. Voulez-vous auoir des Richeſſes? il faut que vous les raviſſiez à celui qui les poſſéde: Déſirez-vous des Dignités? Vous ne les pouvez obtenir qu'en vous ſoû-

NIetrzeba tedy wątpić, żeby te drogi ktore ſię zdadzą prowadźić ćię do ſzczęśliwośći, nieodwodźiły ćię od niey, że niemogą ćię doprowadźić, do mieyſca coś ſobie założył: Chcę ći dać uznać w niewielu ſłowach, wiele tam licha y trudnośći ſpotkáſz.

Chceſz mieć Bogactwa trzeba żebyś ie temu wydarł co ie pośiada. Pragnieſz Doſtoieńſtwa? niemożeſz go otrzymać, tylko poddawſzy ſię wſtydliwym

Słodycz ich z żołcią na poły,
Noszą ukryte iak Pszczoły
Żądła, pod miodowym Cieniem.

ROZDZIAŁ OSMY.

soûmetant à des priéres honteuses envers celui qui les donne. Ainsi lors que vous prétendez être au dessus des autres par la joüissance des honneurs, vous vous abaissez au-dessous de tout le monde en les demandant. Souhaitez-vous la Puissance? Vous recherchez d'etre continuellement en danger par la trahison de Vos Sujets. Soûpirez-vous aprés la Gloire? Vous cessez de vivre en répos, lors que vous cõmencez de la posseder. Aimez-vous

wym prożbom do tego co ie rozdaie.

Przeto gdy zamyślasz wynieść się nad innych przez ośiągnienie Honorow, unizasz się nad wszytkich prosząc o nie.

Zyczysz sobie Władzy? Szukasz bydź w ustawicznym niebespieczeństwie przez zdradę twoich Poddanych. Ządasz Chwały? przestaiesz żyć spokoynie, gdy iey dostępować zaczynasz.

Kochasz, się w Lubie-

vous les Voluptés & les Débauches? Vous êtes méprisé de tout le monde, lors que vous devenez l'esclave d'une chair fragile & sujete á la pourriture. A l'égard de ceux qui font tant d'estime des biens du corps, qu'ils considérent un peu la foiblesse des choses sur lesquels ils s'apuient. Sur-passez-vous les Elephans en grandeur, les Taureaux en force, & les Tygres en legereté. Narrêtez plus les yeux sur des choses si basses & si méprisables; mais élevez les au Ciel, pour en considérer l'étendüe, la vitesse & la solidité, quoique néanmoins il ne doive pas tant être le sujet de votre admiration pour ces

żnośćiaciach y rospustach? iesteś wzardzony od wszytkich, gdy się staiesz niewolniękiem ułomnego Ciała y podległego zgniliźnie.

Względem zaś tych ktorzy tak szacuią Dobra Ciała, niech uważaią trochę słabość rzeczy ná ktorych się zasadzaią. Przewyższasz że słonie w Wielkośći, Byki w śile Tygryssy w szybkośći?

Niezastanawiay dłużey Oczu nad rzeczami tak niskiemi y godnymi pogardzenia, ale ich wnoś ku Niebu, dla uważania w nim obszerności pretkośći y gruntownośći, chociaż ztym wszystkim nie tak powinno przyczyną bydz tnego się przypatrzywania dla tych

ces belles qualités, que pour la Providence & pour la Sageſſe de celui qui le gouverne. Quant à la beauté du viſage, qu'y trouvez-vous digne de vous? ne s'évanoüit-elle pas auſſi-tôt qu'elle paroît? & n'eſt-elle pas ſemblable à celle des fleurs qui ſe flétriſſent en l'éſpace d'une journée? Si nous avions, comme dit Ariſtote, des yeux aſſez perçans pour pénétrer les choſes les plus cachées, le corps d'Alcibiade, dont l'extérieur étoit ſi bien composé nous ſembleroit extrêmement difforme, pourvû que la ſubtilité de notre vûë pût paſſer juſques au dedant. Ce n'eſt donc pas une perfection naturelle qui vous

tych pięknych Własnośći iak dla opatrznośći y Mądrośći tego, ktory nim rządzi. Co ſię zaś tycze Pięknośći Twarzy, coż wniey znayduieſz Ciebie godnego? Nieniknieſz nátychmiaſt iak ſię pokazuie? y niepodobnaż do owych kwiątow, co w iednym dniu więdnieią? Gdybyśmy mieli, iak mowi Ariſtoteles, Oczy dość przenikaiące do doyrzenia rzeczy nayſkrytſzych, Ciało Alcibiadesa ktorego powierzchowność była tak dobrze ułożona, zdałoby nam ſię zbyt ſzkaradne byle tylko Cienkość Naſzego wzroku mogła aż wewnątrz przeniknąć.

Nic ieſt to tedy iaka doſkonałość przyrodzo-

vous fait eſtimer beau; mais c'eſt la foibleſſe des yeux qui vous regardent. Je vous permets toutefois de priſer infiniment tous ces Biens, pourvû que vous reconnoiſſiez que ce que vous admirez peut être anéanti par une fiévre de trois jours : Ainſi je puis juſtement conclure de

ce

rodzona ktorac każe, ßacowac co pięknego, ale ſłabość Oczu ktorec należą. Dopußczam ci przecięż nieſkonczenie poważać wßytkie te Dobra byleś uznawał, że to co uważaß, może bydz znißczone przez gorączkę trzech dniową:

Więc mogę ſłußnie

wnieść

QUe l'Hõme eſt aveuglé d'une extrême ignorance
Pour le ſouverain Bien!
Et qu'il eſt éclairé dans une connoiſſance
Qui ne lui ſert de rien!

Il ne recherche jamais les Perles ſur la Vigne
Ni l'Or dans les Buiſſons:
Sur les lieux élevés il ne tient pas la Ligne
Pour prendre des Poiſſons.

Il conoît les forêts, les Côteaux, & les Plaines
Où gîtent les Chévreüils;
Et ne les pourſuit pas dans les Ondes Tyrrenes
A travers des Ecüeils.

Il

ce que je viens de dire qu'une choſe qui vous promet ce qu'elle ne vous ſçauroit donner, & qui ne comprend pas tous les Biéns enſemble, ne ſçauroit non ſeulement vous rendre heureux, mais ne ſçauroit même vous ſervir ni de Guide, ni de chemin pour vous conduire à le poſſeſſion de la Béatitude.

wnieść z tego? com powiedziała, iż rzecz taka ktorać obiecuie to, czegoć dać niemoże, y ktora wſzytkich Dobr oraz nieobeymuie, niemoże nietylko Cię ſczęśliwym uczynić, ale niemoże nawet bydz za zamiaſt przewodnika, albo drogi do prowadzenia Cię ku oſiągnieniu ſczęśliwości.

PRzecięż Człowiek záſlepiony iako nieuk
O Dobro Przedwieczne (chodzi
Oſwiecony zas aż nad to, z przezornością godzi
Na niępożyteczne!

Nie idzie tam Pereł ſzukać kędy wina będą
Ani w krzakach złota
Nie bierze go, w mieyscach gornych, y wyſokich, wędą
Ryb łowić ochota.

Zna rowniny, zna y lasy, y Pagorki ſliſkie
Sarnie legowiſko.
Nie idzie za niemi wpogoń przez wody Tyryiſkie
Wſrzod ſkał na igrzyſko.

Ghociaſz

Il plonge dans les creux les plus ſecrets de l'Onde
Son cœur ambitieux;
Et ce que n'y voit pas la lumiere du Monde,
Y paroît á ſes yeux.

Il ſçait en quels endroits la Mer Orientale
Cache plus de tréſors;
Il ſçait où l'Eméraude, & la Pourpre Roiale,
Enrichiſſent ſes bords.

Toûjours ingenieux pour fournir à l'atente
D'un ſomptueux répas,
Il connoît quelle Côte eſt la plus abondante
En Poiſſons délicats.

Mais indigne du ráng où ſon Dieu l'a fait naître
Avecque tant d'honneur,
Il ne recherche pás les moiens de connoître
Le ſouvérain Bonheur.

Il recherche ici-bas, aveugle volontaire,
Cette félicité,
Dont le Ciel Empyrée eſt le dépoſitaire
De toute éternité.

Quelle imprécation ma langue ſera-t-elle
Contre ces Malheureux,
Qui ſe laiſſent aller à la pente mortelle
De leurs déſirs honteux!

Qu'ils occupent toûjours à l'amas des richeſſes
Leurs ſoins & leurs déſirs;

Qu'ils

Chociaßy w iak nayukrytßych głębokościach wody
Pyßnym sercem brodźi,
I czego tam światło Swiata niewidziało wprzody
Okiem swym dochodźi

Wiadome mu są mieysca w ktorych morze wschodnie
Większy skarb ukrywa
Wie kędy ßmarag y ßkarłat Krolewski dość płodnie,
W swych brzegcah przebywa

Wystarcza nad spodźiewanie przez swoie zabiegi
Na bieśiady znaczne,
Będąc mu swiadomo, ktore są obfitße brzegi
W Ryby bardźiey smaczne,

Lecz niegodźien stopnia w ktorym Bog mu dał się
W takim Dostoieństwie (rodzić,
Nießuka srzodka ktoryby mogł go niezawodzić,
Na błogosławieństwie.

Tu dobrowolny ślepota, w dole, upatruie
Szczęśćia tego wźięćia
Ktore Gorne Niebo iak skład, w sobie zachowuie
Od wiekow poczęćia.

Co za złorzeczenie mego ma powstać ięzyka
Na tych niecnotliwych,
Z ktorych każdy nad śmiertelną przepaść się przy-
Swych żądzy wstydliwych. (myka

Niech ustawne swe starania na dostatnie zbiory
Łoży iaki taki
Niech

Qu'ils briguent les honneurs avec mille baſ-
Et mille déplaiſirs. (ſeſſes,

Afin qu'àiant acquis tous ces biens pêriſſables
Aprés de longs travaux.
Ils diſcernent alors ceux qui ſont vêritables,
D'avec ceux qui ſont faux.

CHAPITRE IX.

JE viens de vous repréſenter aſſez naïvement l'image de la fauſſe Béatitude; & ſi vous la connoiſſez bien maintenant, il ne reſte plus qu'à vous montrer quelle eſt la véritable. Je reconnois, lui dis-je, qu'on n'eſt jamais ſatisfait au milieu des Richeſſes; que le Sceptre & le Diadême ne ſçauroient augmenter notre Puiſſance; que les dignités ne ſont pas reſpe-

Dośćiem ći rzetelnie wyſtawiła Obraz fałſzywey ſczęśliwośći; y ieżeli ię teraz znaſz dobrze, niedoſtaie nic więcey tyłko ći pokazać ktora ieſt Prawdźiwa. Vznaię rzekłem Iey, że zoſtaiąc w pośrzod Bogactw nigdy ſię niema zadoſyć, że Berło y Korona niepotrafią przyczynić naſzey władzy; że Doſtoieńſtwa nie każą wſzytkich tych czcić, ktorzy ie pośia-

Niech się Pnie na Godność podłey zażywszy pokory
I znosząc niesmaki.
Zeby iak tych Dobr znikomych na koniec dostanie
Przez swe prace znaczne
Czynił w on Czas rzetelnych, słuszne rozeznanie
Od tych co opaczne.

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY.

ſpecter tous ceux qui les poſſédent; que la Gloire ne rend point les Hommes plus Illuſtres, & que la Volupté ne leur peut cauſer de véritables plaiſirs. Je n'en ſçai aſſeurement pas la raiſon, mais il me ſemble que je l'entrevois, & je deſirerois que vous me la fiſſiez encore voir plus à decouvert.

Elle eſt aſſez évidente d'elle-même, répondit la Philoſophie, C'eſt que l'ignorance de l'Hom-

pośiadaią; że Chwała nieczyni Ludźi znacznieyszymi, y że lubieżność niemoże ſprawić prawdźiwych ućiech.

Niewiem zapewne tego racyi, lecz mi ſię zda że ią poſtrzegam, y życzyłbym żebyś mi ią dała ieſzcze iaśniey widzieć.

Ieſt oczywiſta dosyć ſama przez ſię odpowiedźiała Philoſophia tylkoże niewiado

l'Homme veut ſéparer une choſe qui eſt ſimple & indiviſible de ſa nature, & de véritable & parfaite qu'elle eſt, la rendre fauſſe & imparfaite. Croiez-vous que ce qui n'a beſoin de rien, ai beſoin de puiſſance? Non vous ne le croiez pas, me direz-vous, parce que ce qui n'a pas de ſoi-même aſſez de force, a beſoin d'un ſécours étranger; d'où je conclus que la ſuffiſance à ſoi-même, & la puiſſance, ſont d'une même nature. Penſez-vous auſſi que ce qui réünit en ſoi ces deux qualités, ſoit mépriſable, ou au contraire qu'il ſoit digne d'honneur & de reſpect? Vous m'avoüerez sans doute, qu'il

mérite

domość Ludzka chce odłączać rzecz ktora ieſt iednoſtayna y nierozdźielna z ſwoiey natury, y z prawdźiwey y doſkonałey iako ieſt, czyni ią fałſzywą y niedoſkonałą. Trzymaſzże iż to co niepotrzebuie niczego, potrebuie władzy? Nie; nietrzymaſz tego powieſzmi, ponieważ to co ſamo przez ſię niema doſyć mocy; potrzebuie pomocy obcey, z kąd wnoſzę, że doſtateczność ſamemu ſobie, a władza, ſą iedneyże natury.

Myſliſzże także że to, co ma źiednoczone w ſobie te dwa przymioty, ieſt godne wzgardy, lub przećiwnie, warto Czći y uſzanowania?

Przyznaſz mi bez

wąt-

mérite une estime toute particuliere; & de cette sorte vous serez obligé de reconnoître que suffire à soi-même, avoir la puissance & être digne d'honneur ne sont qu'une même chose. Pensez vous que ce qui posséde toutes ces perfections soit dans le mépris & dans l'abaissement, ou bien dans l'éclat & dans la gloire? Prenez bien garde qu'après m'avoir accordé, qu'une même chose ne manquoit de rien, qu'elle étoit puissante, & digne de respect, vous ne me disiez qu'elle a besoin de paroître, & que ne le pouvant pas, elle est de ce côté-là sujete au mépris. Vous ne pouvez la croire que ce qu'elle

wątpienia, że się stoi szacunku w cale szczegulnieyszego; a tym kształtem będziesz przymuszony uznać, że bydź dostatecznym samemu sobie mieć władzą, y bydź godnym Czći, nie są tylko iedna sama rzecz. Rozumiesz że iż kto ma te wszytkie doskonałośći zostaie w pogardzeniu y uniżeniu, lub też w blasku y Chwale? Strzez że się żebyś potym na to mi zezwoliwszy iż teyże samey rzeczy na niczym nieschodźiło ktora była władnącą y uszanowania godną, niemowiłeś mi iż potrzebuie wydawać się, a iż tego niepotrafi, iest przeto z tey miary, wzgardzeniu podległa. Niemożesz

qu'elle eſt véritablement; c'eſt à dire, illuſtre & glorieuſe: d'où je tire une conſéquence infaillible, que la gloire n'eſt point diférente des trois premieres qualités. Ainſi n'eſt-il pas conſtant que ce qui n'a beſoin de rien, ce qui peut tout de ſoi-même, ce qui eſt éclatant & digne de vénération, eſt en même tems rempli de joie? Car je ne ſçaurois ſeulement m'imaginer comment la triſteſſe ſe pourroit gliſſer dans le cœur de celui qui joüiroit de tous ces Biens. D'oú vient qu'il faut néceſſairement accorder que le contentement en eſt inſéparable, &

que

żeß Iey brać tylko za to, czym ieſt prawdźiwie, to ieſt za znaczną y Chwalebną, ztąd wnoßę nie omylną konſekwencyą, iż Chwała nie ieſt rożniąca ſię od trzech pierwßych przymiotow. Więc nie ieſt-że rzeczywiſta, iż to co niepotrzebuie niczego, co może wßytko ſamo przez ſię, co ieſt znaczne y ußanowania godne, ieſt oraz pełne uciechy? Gdyż niepotrafiłabym mniemać nawet, iakby ſmutek miał ſię wemknąć w ſerce tego ktoryby ſię tymi wßytkiemi Dobrami ćießył. Z kąd pochodźi iż trzeba koniecznie zezwolić, iz ukontentowanie ieſt od

tego

que la ſuffiſance à ſoi même, le pouvoir, l'éclat, l'honneur & la joie, n'ont qu'une même nature, quoi qu'ils aient des noms diférens. Il eſt donc vrai que l'ignorance des Hommes ſépare ce qui ne peut être ſéparé, comme tout-à-fait un, & tout-à-fait ſimple de ſa nature, & que pendant qu'ils s'efforcent d'acquerir quelque partie d'une choſe qui n'en a point ils ne peuvent obtenir ni cette portion qui n'eſt pas, ni tout ce qu'ils ne cherchent pas, n'en aiant aucune connoiſſance: C'eſt pour cela que celui qui déſire des Richeſſes pour fuir ſeulement la Pauvreté, ne ſe met point en peine de la Gran- de- T 2

tego nierozdźielne, y że Doſtateczność ſamemu ſobie, władza, blaſk, Honor, y uciecha, nie maią tylko iedneſz ſamę naturę, chociaſz maią rożne nazwiſka.

Ieſt tedy prawdźiwa iż niewiadomość Ludźi, oddźiela to co nie może bydź oddźielonego, ponieważ wcale iedno, y wcale z ſwoiey natury, nierozdźielne, y że wtenże czas, gdy uśiłuią nabyć iakiey części rzeczy ktora Iey niema, niemogą otrzymać, ani tego działu ktorego niemaſz, ani tego w całośći, czego nieſzukaią niemaiąc znaiomośći onegoż. I dla tego ten ktory pragnie Bogactw, dla uniknienia tylko ubo- ſtwa

deur; ne se soucie pas d'être en l'oubli du monde, & se prive même des plaisirs les plus innocens de la Nature, d'ans l'apréhension qu'il a de perdre l'argent qu'il a amasseé. C'est aussi pour la même raison que celui que la force abandonne, que la tristesse afflige, que la bassesse tient dans le mépris, & que l'obscurité rend inconnu, manque de beaucoup de choses nécessaires à la Béatitude: Mais pour celui qui ne cherche autre chose que la puissance, il dissipe les tresors, il rejette les voluptés, il ne fait aucune estime de l'honneur & de la gloire, s'il ne les voit accompagnés de l'auto-

stwa, nie stara się o wielkość, niedba bydź w zapomnieniu u Swiata, y odeymuie sobie nawet ućiechy nayniewinnieysze z przyrodzenia, dla obawiania się co ma, utraćić pieniądze ktore zebrał. Dla teyże samey przyczyny temu kogo moc odstąpi, smutek trapi, poniżenie trzyma wpogardzeniu y podłość czyni nieznaiomym, schodźi na wielu rzeczach do szczęśliwośći potrzebnych:

Lecz ten ktory nieszuka czego innego tylko władzy, rozprasza Bogactwa, odrzuca lubieznośći, nic sobie nieważy Honor, y Chwałę, iezeli nie są wspołecznośći z zwierzchnośćią.

Prze-

torité. Cependant vous voiez de combien de choſes il a beſoin au plus fort de cette ambition, puis qu'il arrive ſouvent que les plus néceſſaires lui manquent, qu'une infinité de ſoins lui rongent inceſſamment le cœur, & que comme il eſt trop foible pour les chaſſer, il cherhe d'avoir cette puiſſance qu'il ſouhaitoit par deſſus toutes choſes. On doit faire un ſemblable raiſonnement des Honneurs, de la Gloire & des Plaiſirs: Car tout cela n'étant qu'une même choſe, celui qui s'efforcera d'obtenir l'un, ſans ſe mettre en peine de l'autre, n'aura pas même ce qu'il cherche. Que ſi quelqu'un

Przećieſz widźiſz wiele rzeczy potrzebuie, wſrod tey wyniosłośći, gdyż ſię często trafia, iż mu niedoſtaie naypotrzebnieyſzych, iż niezliczone ſtarania nieprzeſtannie mu ſerce gryzą, y że ieſt nazbyt niezdolnym one wypędźić, przeſtaie mieć tę władzę ktorey nad wſzytko pragnął.

Podobnieſz trzeba rozmawiać o Honorze Chwale, y roſkoſzach:

Bo to wſzytko iednoż będąc, ten kto będźie uśiłował nabyć iednego, niedbaiąc o drugie, niedoſtąpi nawet tego czego ſzuka.

Ieżeli zaś kto żąda wſzy-

qu'un désire tous ces biens à la fois, il est vrai qu'il désirera tout ce qui fait la Béatitude; mais croiez-vous qu'il la rencontre en des choses que j'ai montré ne la pouvoir pas donner, comme elles la promettent? Ce n'est pas en ces chimeres, oú l'on se persuade si faussement de trouver tout ce qu'on désire, qu'on doit établir la véritable Béatitude. Vous voiez à présent qu'elle est la fausse félicité que les Hommes désirent, & vous en connoissez parfaitement les causes & les éfets: Détournez un peu d'un autre côté les yeux de l'Esprit, & vous apercevrez la véritable Béatitude que je vous ai pro-

wßytkich tych Dobr ogołem; prawdzi się że żąda wßytkiego tego co czyni ßczęśliwość: ále rozumieß- że że ią natrafia w tych rzeczach, ktore, dowiedłam że iey dać niemogą iako obiecuią?
Nie w tych to Chimerach, kędy falßywie mniemaią, znaleść wßytko to czego pragną, potrzeba zakładać prawdziwą ßczęśliwość! Widziß teráz ktora iest fálßywa ßczęśliwość, co iey Ludzie żądaią, y uznaieß doskonale iey przyczyny y skutki: Obroć nieco w inßą stronę wzrok Rozumu a postrzeżeß prawdziwą ßczczęśliwość ktorąm ći przyobiecała.

Iest

promiſe. Elle eſt, lui dis-je ſi facile à connoître, qu'il faut être aveugle pour ne la pas voir, & vous me la venez de montrer tout a l'heure, en me déclarant l'origine & la cauſe de celle qui n'eſt qu'imaginaire. Le véritable & parfait Bonheur eſt, ſi je ne me trompe, celui qui rend un Homme ſuffiſant à lui même, puiſſant, honorable, illuſtre & content; & afin que vous connoiſſiez que j'ai compris ce que vous m'avez dit, ja'joûte encore que je crois aſſeurément que puis que toutes ces choſes qui ſemblent diférentes ne ſont néanmoins qu'une même choſe, celle qui nous peut véritablement don-

Ieſt, rzekłem Iey, tak łátwa do uznania, iż trzeba bydź ślepym, żeby Iey niewidzieć, y pokazałaś mi ią natych miaſt, obiawiaiąc mi początek, y przyczynę tam tey co nie ieſt tylko mniemana. Prawdziwe y doſkonałe ſczęście, ieſt ieżeli ſię niemylę, to co czyni Człowieka doſtatecznym, ſamemu ſobie, władnącym, uczciwym, znacznym, y kontentym; y żebyś poznała iżem poiął to cośmi powiedziała, przydaię ieſzcze, iż trzymam zapewne, że ponieważ wſzytkie te rzeczy co ſię zdaią rozniące ſię, nie ſą przecięż tylko iednęż ſamą rzeczą, ta ktora nam może dać pra-

donner la joüissance d'un de ces Biens, est sans difficulté la parfaite & la souveraine Béatitude. O que vous êtes heureux, me répondit-elle, d'être dans de si beaux sentimens, & d'avoir ajoûté ces dernieres paroles! car y a-t-il rien parmi les choses caduques & périssables qui puisse mettre l'Hōme dans un état si tranquille & si fortuné? Non, sans doute, puis qu'elles ne sont que des fausses images du vrai Bien; que les Biens qu'elles semblent donner sont imparfaits, & qu'il n'est pas en leur pouvoir de vous en communiquer un solide? Puis que vous avez reconnu quelle est la véri-

prawdziwie ośiągnienie iednego z tych Dobr, ieſt bez ſprzeczki, doſkonała y nayzyżſza ſczęśliwość.

O iak ieſteś ſczęśliwy, odpowiedziała mi ona, zoſtawać w tak pięknych ſentymentach przydawſzy te oſtatnie ſłowa! bo ieſtże co między temi ułomnymi y znikomymi rzeczami, co by mogło Człowieka poſtawić w ſtanie tak ſpokoynym y ſczęśliwym? Nie bezwątpienia, ponieważ nie-ſą one tylko fałſzywe wyobrażenie prawdźiwego Dobra, iak te Dobra ktoreć zdadzą ſię one dawać ſą niedoſkonałe, y tak nie ieſt w ich mocy, udźielić ći iakiego ſtałego?

Ponieważeś uznał, kto-

véritable Béatitude, & quelle eſt celle qui n'en a que l'aparence il ne vous reſte plus qu'à ſonger comment vous pourrez obtenir celle pour laquelle vous témoignez une paſſion ſi forte & ſi raiſonable. Mais puis que ſelon la penſée de Platon dans ſon Timée, nous devons implorer l'aſſiſtance Divine même aux moindres choſes que nous entreprenons; que penſez-vous que nous ſoions obligé de faire pour mériter de trouver l'origine & la demeure du ſouvérain Bien. Je crois, lui dis-je, qu'il faut avoir recours, au Pere de toutes choſes, sans lequel rien ne ſe commence à propos.

ktora ieſt prawdziwa ſczęśliwość, y ktora ieſt tá, co niema tylko pozor oney, na niczym Ci więcey nieſchodzi, tylko pomyślić, iako będzieſz mogł tey doſtąpić, do ktorey oświadczaſz chęć tak uſilną y rozſądną. Ale ponieważ według zdania Platona w Iego Timeuſzu, powinniśmy wzywać pomocy Boſkiey w naymnieyſzcy rzeczy ktorą przed ſię bierzemy, coż myśliſz, coś my powinni czynić dla ſtania ſię godnymi znaleść początek, y przebywanie nayżyſzego Dobra. Trzymam rzekłem Iey, iż ſię trzeba uciekać do Oyca wſzytkich rzeczy, bez ktorego nic ſię przyzwoi-

Vous dites vrai, me répondit la Philosophie

te nie poczníe. Prawdę mowiß odpowiedziała mi Philosophia

O Grand Dieu, qui régis la Machine du Monde
Par une Providence éternelle & profonde;
Auteur de l'Univers, dont les ordres constans
Reglent & la mesure, & la suite des tems:
Qui faisant tout mouvoir d'un bras infatigable,
Parmi ces mouvemens demeurez immuable;
Et qui ne regardant que ta seule Bonté,
Sans que rien d'étranger émût ta volonté,
Fixas sous une forme en chacun diférente
Des Etres imparfaits la matiere flotante.
Tout ce que tu produis en ce vaste Univers,
Avec tant d'artifice, & tant de traits divers,
Est un riche Tableau tiré sur le Modelle
Que consulte toûjours ta Sagesse éternelle,
Qui concevant un Monde admirable en beauté,
Le produit au dehors plein de ta Majesté.
Ce Monde n'est pourtant qu'une foible peinture
De l'unique Beauté de ta simple Nature,
Qui belle par essence, exprime en un moment
Les traits qu'elle se forme en son entendement

Tu

phie, & puis elle prononça ces Vers.

y przepowiedziała te Wierſze.

BOże wielki rządzący ſwiat mocą ſkuteczną
Przez twę niezgruntowaną Opatrzność Przedwieczną,
Stworco wſzytkich, ktorego trwałe rozrządzenie,
Miarę Czasom, naznácza, y ich naſtąpienie.
Ktory nieſpracowaną ręką na wſze, ſtrony,
Wzruſzaſz wſzytko, ruſzaiąc, ſameś niewzruſzony
Ktory iedyney tylko twey Dobroći względem,
Nie z wnętrznych przyczyn lecz własney woli pędem
Vtwierdziłeś w poſtaći, choć wkażdey z odmianą
Jſtot niedoſkonałych, iſtność pomieſzaną.
Cokolwick robiſz na tym okrągu obſzernym,
Tak rozmaitym kſztałtem, y kunſztem niezmiernym,
Jeſt Obraz przedni, na ten wzor wymalowany,
Co twey wieczney Mądrośći Radą ieſt ſkazany.
Ktora dźiwney piękności począwſzy ſwiat w ſobie
Pełnym go wſpaniałośći ſtwarza własney tobie.
Przecięż nie ieſt krom lichym pędzlem w potrofieniu,
Jedyney Sliczności w twym proſtym przyrodzeniu.
I te iſtotnie piękne w mgnieniu pokazuie,
Poſtaci, ktore w ſwoim rozumie rysuie

Ty

Tu maintiens l'Univers pár le moien des Nom-
(bres
Dont nos plus doux concerts sont de légeres
(ombres,
C'est leur tempérament qui forme les accords,
Dont le juste unisson paroît en tous les Corps,
Où le chaud & le froid, où le sec & l'humide,
Se conservent entr'eux en une paix solide.
Sans cet ordre constant, le feu pur & léger
S'envoleroit d'un lieu dont il est étranger:
Et lá Terre suivant le poids de sa nature,
Trouveroit sous les eaux sá vaste sépulture,
Tu places au milieu de ce grand Univers
Un Esprit composé de trois Etres divers;
Et cet Esprit fécond répand par tout le Monde
Les trois divers éfets de sa vertu féconde.
Il partage ses soins aux deux Poles des Cieux,
Dont ton bras a fixé les solides Essieux,
Et toûjours agité par sa vitesse extrême,
Comme un Globe de flâmes il rentre dans lui
(même;
Et sans cesse occupé pendant ce mouvement
Des objets figurés par son entendement,
Il fait mouvoir des Cieux la Machine éter-
(nelle
Comme il la voit mouvoir en ce premier Mo-
(delle:
Qu'il ne peut regarder, sans en faire un portrait
Où tout est exprimé, jusques au moindre trait.

*Ty utrzymuieß ten świat, liczb rozporządze-
(niem,
Ktorych dźwięk tak naymilßy nie iest tylko Cie-
(niem;
Ich to pomiarkowaniem zgodny ſtroy ſię ſtaie.
Iego brzmienie we wßytkim iednoż ſie wydaie,
Z kąd iak Ciepło, tak Zimno, tak wilgoć iak
(ſußa,
Stałego między ſobą pokoiu nie wzrußa.
Bez ták trwałego Rządu, ogień lekki czyſty,
Zleciałby z mieyść w ktorych mu nieieſt kray Oy-
(czyſty.
Ziemia idąc Ciężaru ſwego Przymiotami,
Znalazłaby przeſtronność grześć ſię pod wo-
(dami.
Ty ieſteś w śrzod Okrągu tego posadzony
Zrożniących ſię troiakich Oſob Duch złożony
Ten twoy Duch płodny przez ſwoy naten świat
(rozrzutek,
Sprawia ſwey Cnoty żyzney troy odmienny ſkutek,
Rowną piecz o dwoch Niebios Poluſach ponosi,
Ktorych twa ręka trwałe ſtanowiła Osi.
I chociaż ſię ßybkością niezmierną rozwodźi,
Niby okrąg z Płomieni znowu ſam w ſię wchodźi.
W tym obrocie tymi ſię uſtawnie Zbawia,
Rzeczami, ktorych poſtać Iego myśl wyſtawia:
Ten y Ogromnym Niebom taki bieg mieć każe,
Iak ſię mu w wizerunku tym pierwßym pokaże.
Na ktory niechay ſpoyrzy zaraz iak w Obrazie
Wßytko ieſt wyrażone y w naymnieyßym razie*

Iſto

Ta Sagesse produit ces Etres dont la vie
Consiste dans le sang que ta main purifie,
Par les mêmes moïens que cet Etre immortel,
L'invisible Portrait de ton Etre éternel.
Elle place en des Chars faits d'une flâme pure
Les Esprits élevés par leur propre nature,
Et ne leur inspirant que des soins passagers
Pour ce vaste Univers dont ils sont étrangers,
Elle les seme en l'air, ou les répand sur terre,
Pour éprouver leur force en une longue guerre,
Les attirant ensuite á leur premier séjour,
Par la legereté que leur donne l'Amour;
L'amour, qui par l'ardeur de ses divines fla-
(mes,
Fait retourner vers toi ces bienheureuses Ames.

PRIERE.

Permets à mon Esprit, ô Monarque des Cieux
De monter jusqu'à toi d'un vol victorieux:
Permets-lui de chercher la source inépuisable
De ce Bien qu'on doit seul apeller véritable;
Qu'il la découvre enfin, & qu'éloigné des sens
Il arrête sur toi ses yeux clairs & perçans,
Chasse par les raions de ta vive lumiere
Les nuages épais d'une impure matiere,
Et brille dans mon ame avec cette clarté
Qui sort du Trône Saint de ta Divinité:
Puis que c'est en toi seul qu'un coeur plein
(d'innocence
Peut

Istoty stwarza Mądrość twa, ktorych krwią życie
Stoi, ktorą twa ręka czyści należycie
Tymże iak nieśmiertelna Istność idąc torem,
(:ktora iest twoiey wieczney niewidomym wzorem:)
Sadza na Wozy z czystych płomieni zrobione
Duchy swym przyrodzeniem własnym wyniesione,
Y zdaiąc im staranie w krotce miaiące,
O ten swiat, gdzie są Nakształt obcych mieszkaiące,
Sieie ie po powietrzu, lub po ziemi hoynie,
Rozprasza, doświadczaiąc Ich sił wdługiey woynie.
Potym ich zaś pociąga w swoie pierwsze kraie
Mocą lekkości ktorą Miłość im dodaie
Miłość ktoreypłomieni Boskich rozżarzenie,
Łatwi do Ciebie świętym Duszom powrocenie.

MODLITWA

Memu Duchowi, Niebios Rządzący obrotem,
Zwycięzkim aż ku tobie day się podnieść lotem.
Dopuść mu, niechay szuka w zrzodle nieprzbranym,
Tego Dobra, co wprawdzię tak ma bydz nazwanym,
Niech go doydzie nakoniec, od zmysłow daleki,
Przenikaiące w tobie niech wstrzyma powieki,
Niech spędzą twoiey żywey iasności Promienie,
Gęste mgły, y wszelakiey nieczystości Cienie.
Niechay się w moiey Duszy z tym blaskiem roz-
(wodzi,
Co od świętego Tronu twego Bostwa schodzi.
Gdyż w tobie samym serce przez prostość w
(uczynku,
Może

Peut recontrer la Paix, le Calme & l'Asseuran-
(ce:
Que de te voir, Seigneur, c'est notre unique
(*Fin*,
Que tu nous sers de *Char*, de *Guide*, & de *Chemin*
Que nous te regardons comme notre *Origine*,
Et qu'enfin notre *Terme* est l'Essence Divine.

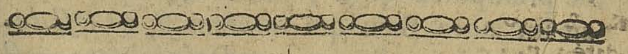
CHAPITRE X.

PUis que vous avez reconnu ce qui distingue le Bien parfait de celui qui ne l'est pas, je pense qu'il est à propos de vous faire voir où se trouve cette perfection; Et premierement je crois qu'il est nécessaire de sçavoir s'il peut y avoir dans la Nature un Bien tel que vous venez de le définir, de peur que nous ne nous trompions nous-mêmes, en nous formant une idée toute con-

POnieważeś poznał co rożai Dobro doskonałe odtego co nim nie iest, myślę że iest do rzeczy dać ci widzieć kędy się ta doskonałość znayduie:

A naypierwiey sądze iż iest potrzebna widzieć, ieżeli może bydz w przyrodzeniu takowe Dobro iakeś ty go określił, boiąc się żebyśmy się sami nieomylili, wystawiaiąc sobie iego wzor cale przećiwny prawdzie

Może doyść beſpieczeńſtwa, Pokoiu ſpoczynku;
Naſzym iedynym końcem ieſt widzieć cię Panie,
To nam za Przewodnika Drogę, Powoz *ſtanie.*
Ciebie ſobie za właſny naſz początek mamy,
Y Iſtność Boſką Naſzym kreſem zakładamy.

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY.

contraire à la vérité des choſes dont nous parlons? Il eſt néanmoins facile de prouver qu'il doit y avoir un ſouvérain Bien, lequel eſt comme la ſource de tous les autres Biens, qu'il eſt impoſſible de le nier; car nous n'apellons une choſe imparfaite, que par la diminution d'une parfait ; d'où vient que s'il y a quelque choſe d'imparfait dans un genre, il faut auſſi conclure qu'il y a quelque choſe de par-

dzie rzeczy o ktorey mowimy?

Jednakże ieſt łatwo dowieść, iż ſię tam naywyżſze Dobro znayduie, ktore ieſt niby zrzodło wſzelakich innych Dobr, że ſię niemożna temu ſprzeciwić, bo nienazywamy iakiey rzeczy niedoſkonałey, tylko względem umnicyſzenia iakiey doſkonołośći, z kąd pochodzi, że ieżeli ieſt co niedoſkonałego w iakim rodzaiu, trzeba wnieść, że ſię w

fait: Autrement il eſt impoſſible de concevoir de l'imperfection dans un Bien, ſi vous ne préſupoſez qu'il y ait un autre Bien qui ſoit parfait, parce que la Nature n'a pas commencé par les Ouvrages les moins accomplis, & les moins achevés; mais aiant premierement formé les choſes toutes entieres, & toutes parfaites, elle ſe laiſſe inſenſiblement aller à des pruductions moins nobles & moins vigoureuſes que les précedentes. Que s'ils eſt vrai qu'il y a quelques Biens fragile où l'on rencontre une Béatitude imparfaite, on ne peut auſſi douter qu'il n'y ait une autre Béatitude trés

nim znaduie co doſkonałego : Inaczey niemożna poiąć niedoſkonałośći iakiego Dobra, ieżeli nie mniemaſz, że ieſt innę Dobro ktore ieſt doſkonałe, gdyż przyrodzenie niepoczeło przez Dzieła mniey zupełne y mniey dokonczone: lecz ſprawiwſzy w przody rzeczy wſzytkie całe, y wſzytkie doſkonałe, ſkłania ſię nieznacznie do wyſtawiania mniey wyśmienitych, y mniey zdolnych niżeli poprzedzaiące. Bo ieżeli ſię prawdzi że ſą iakie Dobra ułomne w ktorych ſię natrafia ná ſczęśliwość niedoſkonałą, niemożna też wątpić żeby niebyła inna ſczęśliwość bardzo doſko-

très-parfaite & très-solide. Considérez donc où cette félicité se peut trouver. Le consentement universel des Hommes, prouve clairement que Dieu comme Principe de toutes choses, est véritablement Bon: car si l'on ne peut rien concevoir de meilleur que lui, qui peut douter qu'il ne soit Bon, puis qu'il n'y a rien qui le surpasse en bonté? La Raison nous fait tellement connoître qu'il est Bon, qu'en même tems elle nous montre évidemment qu'il a dans lui-même le souvérain Bien parce que s'il ne l'avoit pas, il ne seroit point le Maître absolu de toutes choses, puis qu'il fau-

doskonała y bardzo stała, Vważże tedy gdzie się ta szczęśliwość znaleść może. Ogolne zezwolenie Ludzi, dowodzi iasno iż Bog iako Początek wszytkich rzeczy iest prawdziwie Dobrym. Bo ieżeli niemożna nic poiąć lepszego nad Niego, ktoż może wątpić żeby niebył Dobrym? Ponieważ niemasz nic coby go przewyższało, w Dobroci? Rozum zaś nam tak każe znać iż iest Dobrym, że nam oraz pokazuie oczywiście iż ma w sobie samym naywyższe Dobro, ponieważ gdyby go nie miał, niebyłby Panem samowładnym wszytkich rzeczy, gdyż potrzeba koniecznie żeby była iaka

faudroit néceſſairement qu'il y êut quelque Etre plus excellent & plus ancien que lui, qui poſſédât ce Bien parfait, les choſes les plus parfaites aiant été produites avant celles qui le ſont moins. Ainſi pour ne plus embaraſſer notre Eſprit dans un raiſonnement infini, nous ſommes obligés d'avoüer que le plus parfait & le premier de tous les Biens, eſt en Dieu; & comme nous avons dêclaré que le ſouvérain Bien n'eſt autre choſe que la véritable Béatitude, il faut conclure que cette véritable Béatitude ſe trouve en lui. Mais, prénez garde, je vous prie, de quelle maniere vous devez

iaka Iſtność wyśmienitſza y dawnieyſza niżeli on, ktoraby poſiadała to Dobro doſkonałe, będąc rzeczy doſkonalſze pierwey ſprawione, niżeli te co ſą mniey doſkonałe.

Więc żeby niewciągnąć bardziey naſzego Rozumu w rozmowę nieſkonczoną, muſiemy wyznać, że naydoſkonalſze, y naypierwſze z wſzytkich Dobr, ieſt w Bogu. A iakośmy iuż rzekli iż naywyżſze Dobro, nie ieſt co inſzego tylko prawdziwa ſczęśliwość, trzeba wnieść, iż ta prawdziwa ſczęśliwość w nim ſię znayduie.

Ale, uważay, proſzę cię iakim ſposobem maſz rozumieć moie słowa

devez entendre mes paroles, quand je dis queDieu eſt tout rempli du ſouvérain Bien: Ne vous imaginez pas que ce Pere & ce Maître abſolu de toutes choſes l'ait reçu d'autre part, ou que s'il l'a de ſa propre nature ce ſoit neanmoins de telle ſorte, que celui qui poſſéde cette Béatitude, & la Béatitude poſſedèe, ſoient une ſubſtance diférente ; parce que ſi vous croiez qu'il l'ait reçuë, vous jugerez en même tems que celui qui donne eſt plus excellent que celui qui reçoit, & par conſéquent Dieu ne ſeroit pas le plus noble & & le plus excellent de tous les Etres. Si vous croiez que cette Béa-

ſłowa, gdy mowię iż Bog ieſt cały, pełny naywyżßego Dobra. Nie mnie may iż ten Oycieć y ten Pan ſamowładny wßytkich rzeczy, miałby go z kąd ingd otrzymać; albo ieżeli go ma z ſwoiey Natury, działoby ſię to przecię w ten ſpoſob iż ten ktory poſiada tę ßczęśliwość, y ßczęliwość oſiągniona, byłaby iaka rozna Iſtność: Bo ieżeli trzymaß że ią odebrał, osądziſs wraz iż ten ktory daie, ieſt wyśmienitßy, niżeli ten ktory odbiera, á zatym Bog niebyłby nayzacnieyßy, y naywyśmienitßy ze wßytkich Iſtot.

Jeżeli też trzymaß że ta ßczęśliwość ieſt na-

Béatitude eſt naturellement en Dieu, mais diférente de lui-meme, c'eſt à vous de voir ſi vous pouvez vous imaginer quelqu'un qui les ait unis enſemble. Enfin ce qui eſt diférent d'une choſe, n'eſt pas la choſe, même de laquelle il eſt diférent: C'eſt pourquoi ce qui naturellement eſt diſtingué du ſouvérain Bien, n'eſt pas le premier de tous les Biens; ce qu'on ne peut dire ſans impieté du plus excellent de tous les Etres, parce qu'aucun étre ne ſçaureit être meilleur que ſa cauſe; & par conſéquent nous devons aſſeurément conclure que ce qui eſt le Principe de toutes choſes, eſt de ſoi-même

naturalna w Bogu, ale rożniąca ſię od niego ſamego należy ci wynaleść kogo takiego ktoryby Bogay ſczęśliwość Iego w iedno złączył.

Na koniec to, co ieſt rożniącego ſię od iakiey rzeczy, nie ieſt tąż ſamą rzeczą, od ktorey ſię rożni, dla tego to co ieſt naturalnie odmienne od naywyżſzego Dobra, nieieſt naypierwſze ze wſzytkich Dobr, czego niemożná mowić bez niezbożnośći, o naywysmieniſzey zewſzytkich Iſtot. Ponieważ żaden ſkutek niemoże bydz lepſzy niż Iego przyczyna, á za tym powinniśmy wnieść zapewne, iż to co ieſt początkiem wſzytkich rzeczy ieſt ſa-

même la ſouveraine Béatitude; & comme vous m'avez accordé que le ſouvérain Bien eſt la Béatitude, vous me devez avoüer que Dieu ſeul eſt la véritable Béatitude. Voiez maintenant ſi je me ſervirai de preuves auſſi convaincantes que les premieres, pour vous faire connoître qu'il ne peut y avoir deux ſouvérains Biens diférens l'un de l'autre. On ne peut douter que deux Biens qu'on s'imagineroit opoſés, ne ſeroient pas les mêmes, & qu'ainſi pas un des deux ne ſeroit parfait puis que la perfection de l'un manqueroit néceſſairement à l'autre; & ſi ce qui n'eſt point parfait ne peut être le ſouvérain Bien	*ſamo przez ſię naywyżſa ßczęśliwość, á iakeś mi pozwolił iż naywyżſe Dobro ieſt ßczęśliwośćią, musiß mi przyznać, że Bog ſam ieſt prawdziwa ßczęśliwość. Obacz teraz, ieżeli będę zażywała dowodow zarowno wymagaiących iak pierwße, żebym ci dała poznać, iż nie może bydz dwich naywyżßych Dobr rożniących ſię Iedne od Drugiego. Niemożna wątpić, żeby dwa Dobra, mniemane przeciwne miałyby niebydz nie też ſame, y żeby więc żadne z nich niebyło doſkonałe, gdyż do, ſkonałośći iednego koniecznieby drugiemu niedoſtowało: zaś ieżeli to co ieſt niedo-*

Bien, il eſt certain que deux Biens qui ſont véritablement parfaits, ne peuvent être difêrens; & comme nous avons montré que Dieu & la Béatitude étoient le ſouverain Bien, il faut recconoître que la ſouvéraine Béatitude & la ſouvéraine Divinité ne ſont qu'une même choſe. Il eſt impoſſible, lui dis-je alors, de rien conclure de plus vêritable, de plus ſolide, & de plus digne de la Majeſté de Dieu. Je veux, me répondit-elle, imiter les Géometres, qui ajoûtent toûjours à leurs Démonſtrations, ce qu'ils appellent *Corollaire*, & je ſuivrai leur exemple en vous donnant quelque choſe de plus

que

doſkonałe niemoże bydz naywyżſzym Dobrem; pewna ieſt, iż dwa Dobra ktore ſą prawdziwie doſkonałe, niemogą bydź rozniące ſię, á iakośmy pokazali że Bog y ſczęſliwość ſą naywyżſzym Dobrem, trzeba uznać że naywyżſza ſczęſliwość y naywyżſze Boſtwo, nie ſą tylko toż ſamo.

Niepodobna rzekłem Iey wtenczas, wnieść co prawdziwſzego, y gruntowniey ſzego y godnicyſzego Wſpaniałości Boſkiey. Chcę, odpowiedziała mi Ona naſladować, Geometrow, ktorzy przydaią zawſze do ſwoich demonſtracyi, to co zowią, Corollarium, *y poydę za ich przykładem, naucza-*

iąc

que je ne ſuis obligée. Les Hommes deviennent heureux par l'acquiſition de la Béatitude, la Béatitude eſt la Divinité. Donc les Hõmes ſont heureux par l'acquiſition de la Divinité. Mais comme la poſſeſſion de la Sageſſe fait les Sages, & celle de Juſtice fait les Juſtes, il faut par la méme raiſon que la joüiſſance de la Divivinité faſſe les Dieux & qu'ainſi quiconque ſera véritablement heureux, ſoit Dieu: car quoi qu'il n'y ait qu'un Dieu par nature, cela n'empêche pas qu'il ne puiſſe y en avoir pluſieurs par participation. Ce que la raiſon me perſuade de joindre à ce que j'ai déja dit, me ſemble

iąc Cię czegoś więcey, niżelim powinna.

Ludzie ſię ſtaią ßczęśliwymi przez nabycie ßczęśliwośći, ßczęſliwość ieſt Boſtwem, więc Ludzie ſą ßczęſliwymi przez nabycie Boſtwa. Ale iako poſiadanie Mądrośći czyni Mądrymi, ſprawiedliwość zaś czyni ſprawieliwymi, trzeba z teyże racyi żeby oſiągnienie Boſtwa, czyniło Bogami, a zatym żeby ktokolwiek będzie prawdziwie ßczęſliwym, był Bogiem: bochociaß niemaß tylko ieden Bog przez Naturę; iednakże to nieprezßkadza, żeby ich nie mogło bydz wielu innych przez Vczeſtnictwo.

To co mi Rozum radzi przydać do te-

ſi charmant, que je ne penſe pas qu'on puiſſe rien trouver de plus beau. Comme la Béatitude contient pluſieurs choſes en elle-même, on peut juſtement demander ſi toutes ces choſes forment un corps dans lequel il y ait diſtinction de parties, ou ſi quelqu'une de ces perfections en particulier fait tellement l'eſſence de la Béatitude, que toutes les autres s'y raportent comme à leur centre. N'avons-nous pas dit que la Béatitude étoit le ſouvérain Bien ? Ajoûtez à toutes ſes propriétés ce même titre, puis qu'on apelle la Béatitude la Souvéraine Puiſſance, le Souvérain Honneur, la

go com iuż mowiła, zdami ſię tak wdzięczne, iż nierozumiem żeby można wynaleść nic pięknieyſzego. Ze ſczęśliwość zamyka wiele rzeczy, w ſobie ſamey, można ſię ſłuſnie pytać, ieżeli te wſzytkie rzeczy poſtanowiaią iedne Ciało, wktorym by była rożność części, albo ieżeli ktora z tych doſkonałości w ſczegulności ſprawia, takowym ſposobem Iſtność ſczęśliwości, żeby ſię wſzytkie irne do niey niby do ſwego ſtosowały Centrum? Nierzekliżeśmy, że ſczęliwość ieſt naywyżſzym Dobrem Przyday do wſzytkich Iey własności ten że tytuł, Ponieważ nazywaią

ię

la Gloire Souvéraine, & le Souvérain Plaiſir : Croiez-vous donc que tous ces mêmes Biens ſoient comme les membres de la Béatitude ? ou qu'ils ſe raportent généralement au Souvérain Bien comme à leur Principe. Je vois bien, lui dis-je, ce que vous me propoſez ; mais j'en déſire la réſolution de vous-même. Voici, me dit-elle, ce qu'on en doit juger: Si toutes ces choſes étoient des membres de la Béetitude, elles auroient quelque diſtinction entr'elles: Mais comme nous avons montré qu'elles n'en ont aucune, il faut reconnoître qu'elles n'en peuvent être les parties puis

ßczęśliwośćią, naywyżßą Chwałę, y naywyżßą Roſkoß. Trzymaſsże tedy że wßytkie też ſame Dobra, ſą niby Członkami ßczęśliwośći ? albo że ſię ogołem ſtosuią do naywyżßego Dobra, iak do ſwego Początku.

Widzę dobrze, rzekłem Iey to comi przekładaß, lecz żądam od ſameyże Ciebie rezolucyi: Awoż, powiedziała mi Ona, iak otym powinno ſię ſądzić. Gdyby te wßytkie rzeczy były Członkami ßczęśliwośći miałyby iakąś roznicę między ſobą; ale iakośmy, pokazali, iż żadney niemaią, trzeba uznać iż niemogą bydz oney Częśćiami; gdyż inaczey-

puis qu'autrement un membre ſeul feroit tout le Corps de la Béatitude. Quant au Bien, c'eſt une choſe évidente que tout le reſte s'y raporte, puis qu'on ne recherche la ſuffiſance à ſoi-même, que par ce qu'on la conſidére comme un Bien, qu'on ne déſire le pouvoir qu'a cauſe qu'on en a de ſemblables ſentimens; & qu'enfin l'on ne ſouhaite l'honneur, l'éclat & le plaiſir, qu'en ſe les figurant de la même ſorte. Ce qui me fait dire que le Bien ſeul eſt l'origine & la cauſe de tous les déſirs: car ne voit-on pas que ce qui n'a ni la vérite, ni la reſſemblance du Bien, ne ſçourois être l'objet

czey, ieden ſam członek byłby całym Ciałem ſczęſliwośći. Co ſię tycze Dobra, ieſt rzecz oczywiſta, iż wſzytko inne do niego ſię ſtosuie, poniewáż nieſzuka nikt Doſtateczności w ſamym ſobie tylko dla tego iż ią poczyta, niby za dobro, niepragnie nikt Władzy, tylko z tey przyczyny iż ma podobne o niey zdanie. y na koniec, nieżyczy ſobie nikt Honoru Blaſku, y Roſkoſzy, tylko wyſtawiaiąc ie ſobie tymże kſztałtem. Co mię przymuſza mowić iż Dobro ſame ieſt początkiem y przyczyną wſzytkich tych żądzy: Bo nie widzimyſz iż toco niema ani prawdy ani po- do-

l'objet de nos ſouhaits & qu'au contraire ce qui n'eſt pas bon de ſa nature, ſe fait aimer, pourvû qu'il ait ſeulement une aparence de Bonté? D'où je conclus que le Bien ſeul eſt la ſource & le principe de tout ce qu'on peut déſirer, puis que ce qui fait déſirer une choſe eſt préciſément ce que l'on déſire. C'eſt ainſi que celui qui veut aller à Cheval pour ſe procurer la ſanté, ne cherche pas tant l'agitation qui ſe trouve en cet exercice, que l'éfet ſalutaire qu'elle produit. Rien donc n'étant ſouhaité que pour le Bien ſeul, n'eſt il pas véritable que c'eſt après lui que l'on ſoûpire plûtôt qu'aprês

aucu-

dobieńſtwa Dobra, niemoże bydz celem Naſzych chęci, y owſzem przeciwnie, co nie ieſt dobrem z Nátury, każe ſię kochać, byle tylko miało iakiey dobroći pozor? z kąd wnoſzę, iż Dobro ſáme ieſt zrzodłem, y początkiem wſzytkiego tego, co ſię może żądać ponieważ to co káże żądać iakiey rzeczy, ieſt właśnie tym, czego ſię żąda. Tak właśnie, iako ow co ſię chce konno przeiachać, dla nabycia zdrowia, nieſzuka ták agitacyi ktora ſię znayduie w odprawowaniu tey przeiazdzki iak zdrowego ſkutku ktory oná ſprawuie. Niebędąc tedy nic pożądánym tylko dla Dobra ſamego, nie-

pra-

aucune autre chose ? & que puis que vous m'avez accordé que la Bêatitude seule est le sujet de tous les vœux des Hommes, c'est elle seule que l'on pretend obtenir, & que partant la Béatitude & le Bien n'ont qu'une

prawdziß się iż się raczey onego pragnie, niżeli każdey inney rzeczy? á że, ponieważeś mi zezwolił, iż ßczęśliwość sama iest przyczyną wßelkich chuci Ludzkich, iey też to samey pragnie się dostąpić, y że prze-

---

APprochez-vous d'ici, Captifs infortunés,
Que votre ambition tient toûjours en-
(chaînés
Par les secrets liens d'une fausse esperance;
Vous y viendrez finir votre sort rigoureux;
Vous y rencontrerez un Port plein d'asseu-
(rance,
Et l'asile commun de tous les Malheureux.

Ces sables précieux, & ses trésors flotans,
Dont le Tage enrichit ses heureux Habitans,
Et que l'Herme fait voir sur son fameux ri-
(vage:
Enfin tous les Rubis que l'Inde a sur ses
(bords,
Loin d'eclairer l'Esprit, le plongent davan-
(tage
Dans l'obscure prison d'où sortent les tresors,
Ce

qu'une même ſubſtance ? Enfin comme vous avez reconnu que Dieu n'étoit autre choſe que la véritable Béatitude; je puis juſtement conclure, que c'eſt dans le Bien ſeul que l'on doit chercher l'eſſence & la nature de Dieu.

przeto ßczęſliwość y Dobro niemaią tylko iednę iſtność? Nakoniec iakoś uznał, iż Bog nic ieſt co innego tylko prawdziwa ßczęſliwość, mogę ſłuſznie wnieść, iż w tym ſamym co ieſt Dobre powinnabydz ſzukana Iſtnośćy Natura Boſka.

ZBliżcie ſię tu więznie w nießczęſliwey doli,
Ktorych własna Pycha trzyma iak w nie- (woli,
Przez płonney nadziei, ſkryte pociągnienia.
Przyidziecie tu ſkonczyc waß ſtan Opłakany,
Znaydźiecie tu pełny Port ubeſpiecze- (nia
Y dom do ucieczki ſpolnie nędznym dany.

Te ſkarby płynące, y bogate piaſki,
Co Tagus udziela ſwym Mießkańcom z Łaſki,
Y co Herm na ſwoy brzeg ſypie ſławnym (rumem,
Y tę ktore Indus wyrzuca Rubiny
Zamiaſt oswiecenia, każą y z rozumem
W teź z kąd ſkarby idą zagrążnąc doliny.

Ce que vous recherchez avec empressement,
Est conçu dans le sein du plus vil Element,
Indigne d'être vû ni de voir la lumiere;
Mais le souvérain Bien, l'objet de vos mépris
Maitre de l'Univers, & la clarté prémiere,
Dans la nuit de l'Erreur éclaire les Esprits.

Celui qui pourra voir sa brillante clarté,
Devenant amoureux de sa seule Beautè,
N'estimera plus rien dans toute la Nature;
Et même le Soleil qui lui paroît si beau,
Ne lui semblera plus qu'une lumiere obscure,
Au prix de cet auguste & céleste Flambeau.

CHAPITRE XI.

VOtre raisonnement lui dis-je, est si convaincant & si solide que j'en suis tout-à-fait persuadé. Comme j'eus achevé ces paroles, elle poursuivit ainsi son discours. Quelle faveur ne vous ferai-je donc point, si je vous decouvre la nature de ce Bien

TWoie rozmawianie, rzekłem ley, iest tak przekonywaiące y gruntowne, iż na nim zupełnie przestawam. Skorom skonczył te słowa, ciągnęła daley wten sposob swoy dyskurs. Coż Ci więc za Łaskę wyswiadczę, gdy ci obiawię Naturę te-

Tego co ßukacie w przykrości mozołu,
Ieſt w łonie podłego poczęte żywiołu,
Niegodno dnia widzieć, ani bydz widziane,
Lecz przedwieczne Dobro, co wam wzgardę wznieca
Rządca Swiata Swiatło za naypierwße miane,
W nocnych Cieniach błędne Rozumy oświeca.

Ten kto może widząc Iego lśkniącą poſtać,
Samey w nim piękności Miłośnikiem zoſtać,
Lekce będzie ważył wßytko w przyrodzeniu;
Nawet ſamo Słonce co ſlicznym bydz wierzy,
Będzie ſię mu zdawać iak Iasność w zaćmieniu
Gdy go tey Niebieſkiey Pochodni przymierzy.

ROZDZIAŁ JEDENASTY.

Bien? puis qu'en même tems je vous ferai voir ce que c'eſt que Dieu. Souvenez vous ſeulement de ce que j'ai déjá dit, & vous connoîtrez que les preuves en ſont infaillibles. Ne vous ai-je pas déjà montré que toutes les choſes que l'Homme déſire avec

tego Dobra? Ponieważ dam ci widzieć oraz co to ieſt Bog. Pamiętay tylko com iuż mowiła, á uznáß iż te dowody ſą niezawodne. Nie pokazałam że ci iuż, iż wßytkie te rzeczy ktorych Człowiek tak gorąco żąda, nieſą doſkonałe y prawdziwe

tant d'ardeur, ne ſont pas de parfaits & de véritables Biens, parce qu'elles ſont diférentes les unes des autres & que comme la perfection de l'une manque à l'autre, elles ne lui peuvent point donner la joüiſſance d'une ſouvéraine Béatitude & qu'au contraire elles compoſent un Bien très-accompli, lors qu'elles ſe ramaſſent tellement dans la même forme, & dans la même opêration, que la ſuffiſance à ſoi-même, le pouvoir, l'honneur, l'éclat, & lés plaiſirs, ne ſont qu'une même choſe, le Bien n'étant déſirable que par cette unité merveilleuſe. Ainſi comme ce qui n'avoit aucune Bonté pendant ſa di-

vi-

Dobra, gdyż ſą rozniące ſię iedne od drugich, y iż doſkonałośći Iednego drugiemu niedoſtaie, nie mogą dać osiągnienia naywyżſzey ſzczęśliwośći y zupełney; á iż przeciwnym ſpoſobem ſkładaią Dobro zupełne, gdy ſię tak zgromadzą w iedneż poſtać y w iednoż czynienie, że Doſtateczność w ſamym ſobie, Władza, Honor, Blaſk, y Roſkoſzy nie ſą tylko iedynąż ſamą rzeczą nie będąc Dobro pożądanym tylko przez tę iedność przedziwną.

Więc iż to co nie miało żadney Dobroci, podczas ſwego oddzielenia, ſtaie ſię dobrym gdy ieſt

zie-

viſion, devient bon lors qu'il eſt uni, ne faut-il pas dire que l'union ſeule eſt la ſource & la cauſe de ſa Bonté. Vous m'accorderez auſſi ſans doute qu'aucune choſe ne peut être bonne que par une participation du ſouvérain Bien; & vous reconnoîtrez en même tems par une raiſon ſemblable, que le Bien n'eſt autre choſe qu'une très-parfaite unité, parce qu'il eſt certain que les choſes qui n'ont point naturellement d'éfets diférens, ne peuvent non plus avoir de ſubſtance diférente. Ne ſçavez-vous pas qu'un Etre ſubſiſte tant que ſon unité ſe peut conſerver? & qu'au contra-

ziednoczone nie trzebaſs rzec, iż ziednoczenie ſamo, ieſt zrzodłem y przyczyną Dobroci?

Zezwoliſs mi także bez wątpienia iż żadna rzecz niemoże bydz dobra, tylko przez uczeſtnictwo naywyżſsego Dobra, y uznaſs oraz przez podobną racyą, iż Dobro nie ieſt co inſsego tylko naydoſkonalſsa Iedność, gdyż ieſt pewna iż te rzeczy ktore niemaią rożniących ſię ſkutkow, niemogą też mieć Iſtności rożney.

Niewieſsże iż Iſtota iaka, poty trwa, poki Iey Iedność może ſię utrzymać? Przeciwnie zaś rozpraſsa ſię y w nic ſię obra-

traire, il vient à se dissoudre, & à retourner dans le néant, aussitôt qu'elle cesse, & qu'elle se dêtruit? N'avons nous pas un exemple de ceci dans la nature des Animaux qui subsiste autant que dure l'union de leur ame avec leur corps, & qui vient à se corrompre en même tems que la division s'y met? Cela ne se remarque-t-il pas aussi dans le Corps humain, qui retient toûjours sa premiere figure, tant qu'il n'a qu'une forme, qui consiste dans la seule liaison de tous ses membres, & qui cesse d'être ce qu'il étoit auparavant aussitôt que son unité se perd par la séparation de ses parties?

obraca, ſkoro tylko uſtaie onaż, y ſama niſzczeie? niemamyſz przykładu tego w naturze zwierząt ktora poty ſtoi, poki trwa ziednoczenie Ich Duſzy z ich Ciałem, y ktora ſię pſuie w tenże czas, gdy oddźielenie onych naſtępuie?

Niepoſtrzegaſz ſię toż także w Ciele Ludzkim, ktore utrzymuie zawſze pierwſzy kſztałt, poki niema tylko iednę poſtać, ktora zawiſła na ſamym ſpoieniu wſzytkich ley członkow, co uſtaie, bydź tym czym przedtym było, ſkoro tylko iego Iedność ginie y ſpoienie przez oddźielenie ſwoich części?

Et | *I ten*

Et celui qui voudra faire une même réflé-xion ſur tout le reſte des choſes de ce mon-de, ne reconnoîtra t-il pas qu'elles vivent tant qu'elles ſont une & qu'el les meurent au momẽt q'uelles ſe diviſent? Y a-t-il quelque cho-ſe qui conſidére l'Etre comme un objet de ſa haine ? & qui dé-ſire naturellement ſa propre perte & ſa cor-ruption? Sans doute que ſi vous conſidé rez les Animaux, à qui la Nature a donné quelque puiſſance de vouloir, & de ne vou-loir pas, vous n'en trouverez aucun qui ſe dépoüille de cette inclination commune de vivre, & qui cher-che le trépas ſans qu'aucune cauſe exté-rieure l'oblige de s'y pré-

Y ten kto będźie chciał uczynić też uwagę nad oſtatkiem rzeczy tego Swiata, nieuznaſz, że żyią poty poki ſą Iednym, aże umieraią gdy ſię oddźielaią.

Ieſt żc iaka rzecz ktoraby ſwoię poczytała Iſtotę za Cel ſwey nienawiśći ? y ktoraby pragnęła naturalnie ſwoiey włáſney zguby y zepſowania? Bez wątpienia iż ieżeli uważyſz zwierzęta, ktorym natura nadała nie iaką władzę chcenia, y niechcenia, nieznaydzieſz z nich żadnego, ktoreby ſię ogołoćiło z tey powſzechney do życia ſkłonnośći, y ſzukało ſmierći niebędąc żadną powierzchown-przy-

précipiter: parce que Dieu les fait tous naître avec le même déſir de ſe conſerver la vie, & d'éviter la mort, comme leur ruine & leur anéantiſſement. Si vous jettez les yeux ſur les Herbes & ſur les Plantes, vous y remarquerez le même mouvement, & vous verrez qu'elles croiſſent toûjours dans les lieux qui leur ſont les plus convenables, afin qu'autant que leur nature le peut permettre elles ſe conſervent ſans être flétries. Ainſi les unes germent au milieu des Champs, & les autres croiſſent ſur les Montagnes. Celles ci viennent dans les Marais, & celles là tirent leur ſuc &

przyczyną przymuſzone do niey ſpieſzyć: Gdyż im ſię Bog wſzytkim daie rodźić ziednymże pragnieniem, utrzymania ſobie życia, y unikania ſmierći, iak ich zguby, y zniſzczenia.

Ieżeli rzućiſz oczy na źioła, y Drzewa, doyrzyſz w nich tegoż ſamego zabiegania, y obaczyſz iż roſną zawſze na mieyſcach im przyzwoitych, ażeby ile im ich natura dopuśćić może, utrzymywały ſię bez więdnienia. Przetoż iedne pochodzą w śrzod Pola, drugie zaś roſną na Gorach.

Te wyraſtaią na bagnach, tamte zaś odbieraią ſwoy ſok

leur nourriture de la dureté des Rochers. Enfin les ſables les plus ſtériles ont pour d'autres une fécondité merveilleuſe; & ſi l'on vient à les retirer de l'endroît ou la Nature les a miſes, on les voit en un moment deſſéchées. C'eſt cette Nature, qui comme leur véritable Mere, leur donne toûjours ce qui leur eſt le plus propre, & qui s'efforce autant qu'elle peut de leur conſerver la vie. Dirai-je qu'elles s'enfoncent toutes dans les entrailles de la Terre, & qu'il ſemble qu'elles y aient continuellement la bouche ouverte pour en tirer la nourriture qu'elles font couler par les racines, & qu'elles répan-

y wilgoć z twardośći ſkał.

Na koniec piaſki nay niepłodnieyſze, maią dla innych żyznosć cudowną; y ieżeli ſię trafi przenieść ich z mieyſca na ktorym ie poſtawiła natura, obaczą ſię w momenćie uſchłe. Tać to Natura ktora iak prawdźiwa Matka, daie im zawſze to co im ieſt przyzwoitſzego, y ktora uſiłuie tyle, ile może utrzymać im żyćie.

Rzekęſz iż ſię nurzaią wſzyſkie w wnętrznośćiach ziemi, y iż ſię zda że maią zawſze otwartą gębę do odbierania pokarmu ktoremu nakazawſzy ciec przez korzenie, rozle-

pandent enſuite dans les branches & dans l'écorce ? Dirai-je qu'elles enferment au milieu de leur tronc la moüelle, comme ce qu'elles ont de plus délicat & de plus tendre ? que le bois qui l'entoure la défend par ſa dureté, & qu'enfin l'écorce eſt étenduë toute la derniere par les mains ſçavantes de la Nature, pour leur ſervir de rempart & de défenſe contre les injures du tems, & contre la plus violente rigueur des ſaiſons. Conſidérez enſuite comme cette incomparable Ouvriere eſt ſi ſoigneuſe de multiplier les Plantes par le moien de leurs graines, que l'on pourroit dire que toutes les

rozlewaią go potym po gałęziach y ſkorze. Rzekęß iż zamykaią w śrzodku ſwego pnia drżeń nibyto co maią naymiękßego y naydelikatnieyßego ? iż drzewo ktorego otacza, broni go ſwoią twardośią, y iż nakoniec ſkora ieſt nayoſtatnieyßa powleczona rękami roſtropnymi Natury, ażeby im ſłużyła zamiaſt zaſłony y Obrony od ßkodliwych czasow y od naygwałtownieyßych, Por, oſtrośći ?

Vważ daley iak ta nieporownana Rzemieſlniczka, ieſt ſtarowna rozmnażać ßczepy przez ſposob ſwych ziarek, że mogłoby ſię mowic, iż wßelkie kunßta ktorych

les adreſſes dont elle ſe ſert ſont autant d'inventions & de machines ſecretes, non ſeulement pour les faire durer plus longtems, mais auſſi pour les rendre en quelque maniére perpétuelles. Si vous regardez enfin les choſes inanimées, vous y remarquerez un même déſir de ſe conſerver: Car pourquoi la legéreté du feu le porte-t-elle toûjours en haut? & pourquoi la peſanteur de la terre l'attire-t-elle continuellement en bas? ſi ce n'eſt á cauſe que ces lieux & ces mouvemens ſi diférens leur ſont convenables à l'un & à l'autre. Ce qui nous fait voir que comme ce qui nous eſt contraire eſt

rych zażywa ſą tyleż wynalazkow, y ſkrytych naczyń, nie tylko do ſprawienia im wdłuzſzy czas trwałośći, ale też do uczynienia Onych nie zakim kſztałtem wiecznymi.

Jeżeli ſię przypatrzyſz rzeczom nie żyiącym, poſtrzeżeſz w nich też ſamę chęć utrzymania ſiebie: Bo dla czegoż lekość Ognia wznosi go w gorę? Y dla czegoż cięſzkość Ziemi ciągnie ią uſtawicznie na doł? ieżeli nie z tey przyczyny, iż te dwa mieysca y te ſkłonnośći tak ſię rożniące, ſą przyzwoite oboygu. Co nam daie widzieć, iż iak to co nam ieſt przeciwne ieſt przyczyną Naſzey

eſt la cauſe de notre ruine; auſſi ce qui nous eſt propre eſt la cauſe de notre conſervation. Les choſes même les plus dures & les plus ſolides, s'attachent fortement à leurs parties,& reüniſſent toute leur vertu pour réſiſter à ce qui les en voudroit ſéparer. Il eſt vrai que celles qui ſont liquides, comme l'air & l'eau, ne font pas la même réſiſtance, mais auſſi ſe rejoignent-elles avec plus de promptitude qu'elles n'ont été diviſées, & le déſir d'union ſe trouve ſi puiſſant dans le feu, qu'il ne peut en aucune maniére ſouffrir d'être ſéparé de lui-même. Je ne parle point ici des mouve-

ßey zguby, tak też co nam ieſt przyzwoite ieſt przyczyną Naßego ſię utrzymywania. Rzeczy nawet naytwardße y naygęſtße, przytykaią ſię mocno do ſwoich częśći, y ziednoczaią wßytkę ſwoię moc, dla dania od poru temu co by ie chciało oddzielić. Prawda, iż te ktore ſą, rzadkie, iak to Powietrze y Woda, nieczynią tego odporu, ale też łączą ſię z więkſzą prętkośćią niżeli były oddźielone; y chęć ziednoczenia znayduie ſię wogniu tak potężna, iż żadnym ſpoſobem niemoże zćierpieć bydź oddźielonym od ſiebie ſamego.

Niemowię tu nic o żądzach Dußy, kto-

mouvemens volontaires de l'Ame, qui ſuit les lumieres de la Raiſon; mais de ceux qui ne partent que d'une nature aveugle, & que l'on apelle néceſſaires. Ainſi nous faiſons paſſer de la bouche dans l'eſtomac les viandes que nous avons priſes; nous les digérons enſuite ſans y faire réfléxion; & nous reſpirons durant le ſommeil, ſans que nous en aions aucune connoiſſance. Ce que je dis ſe prouve clairement par l'exemple de tous les animaux, qui n'aiant point de volonté, ne ſçauroient puiſer que dans le principe & dans la ſource de la Nature, cette inclination violente qu'ils ont d'être toûjo-

ktora dobrowolnie idżie za ſwiatłem Rozumu lecz o tych, ktore niepochodzą tylko z Natury nierozmyślney, y ktore zowią poniewolne. Tak więc przepuſzczamy zgęby do żołądka pokarmy, ktorycheśmy zażyli, trawiemy ie potym bez czynienia nad tym uwagi, y oddychamy podczas ſpania bez mieniá tego wiadomośći.

Com rzekła dowodżi ſię iawnie przykładem wſzytkich zwierząt, ktore niemaiąc woli, niepotrafią zdobyć tylko odpocząt ku y zrodła Natury, tey Gwałtowney ſkłonnośći ktorą maią, żeby zawſze były.

Bo

toûjours. Car n'arrive-t-il pas souvent que pour des causes pressantes la volonté seule embrasse la mort que la Nature apréhende; & qu'au contraire cette même volonté réprime quelquefois l'envie de la Génération, que la Nature désire, & qui la rend en quelque maniére immortelle? Ne voiez-vous donc pas que cette inclination n'a point d'autre origine que celle que je vous viens de marquer? & que la Providence Divine l'a tellement imprimée dans toutes les choses qu'elles a crées. qu'elles désirent de se conserver autant qu'il leur est possible? Or elles ne peuvent avoir cette incli-

Bo nietrafiaß sie często iż dla przyczyn przymußaiących, sama Wola podeymuie śmierć, ktorey się obawia Natura, przeciwnie zaś taż sama wola, odrzuca niekiedy chęć płodzenia ktorego Natura pragnie, y ktore czyni ią niciakonie śmiertelną

Niewidißże tedy, że ta skłonność niema innego początku, tylko ten comći skazała? y że Opatrzność Boska tak ią wyznaczyła we wßelakich rzeczach ktore stworzyła, iż pragną się utrzymywać tyle, ile im można?

Ale niemogą mieć tey skłonności, żeby Iey niemały wraz do Ie-

inclination, qu'elles n'aient en même tems celle de l'unité, puis qu'on ne la peut détruire, qu'on ne détruiſe auſſi leur Etre. Ainſi comme toutes choſes aſpirent à cette unité ſeule, & que je vous ai fait voir que l'unité n'eſt autre choſe que le Bien, il faut dire que le Bien eſt l'objet du déſir de toutes les Créatures, & qu'on le peut juſtement dêfinir, *ce que toutes choſes déſirent.* Il ne ſe peut, lui dis-je, rien imaginer de plus véritable, puis que ſans cela toutes choſes retourneroient dans le néant, & que n'aiant point de Principe auquel elles ſe puſſent raporter, elles floteroient dans l'incertitude, &

Iednośći ponieważ Iey niemożna zepsuć, żeby niezepsuć takze Ich Iſtoty.

Więc że wßytkie rzeczy pożądaią tey ſamey Iednośći, a żem ci dała obaczyć iż Iedność nic ieſt ćo inßego tylko Dobro; trzeba rzec iż Dobro ieſt celem żądzy wßelkiego ſtworzenia, y iż go można ſłuſznie okryſlić: Iż ieſt Tym, czego wſzytkie rzeczy żądaią.

Niemoże powiedziałem Iey, nic ſię wyſtawić prawdziwßego, ponieważ bez tego wßytkie rzeczy w nic by ſię obrociły y niemaiąc początku, do ktorego by ſię mogły ſtosować, unoſiły by ſię wnicpewnośći, bez żadnego prowadze-

& ſans aucune conduite; Ou s'il y a quelque fin qu'elles ſe propoſent, & qu'elles recherchent, ce ſera le ſouvérain Bien. Alors la Philoſophie me répartit en ſoûriant: Je me réjoüis extrêmement, ô mon Fils, car vous avez touché au but de la vérité; & par là vous connoi-

dzenia: Albo ieżeli ieſt iaki koniec ktory ſobie zakładaią, y ktorego ßukaią, ma bydź nim naywyżße Dobro.

Natenczas Philozophia odpowiedziała z uſmiechem; cieße ſię niezmiernie o Moy Synu, gdyżeś trafił do Celu prawdy, y ztąd uznaieß to, czę-

---

SI celui qui ſoûpire après la Vérité,
Craint de ſuivre au lieu d'elle une fauſſe clarté
Qu'il jette les yeux ſur lui même,
Qu'il occupe ſon Ame à ſe conſidérer;
Il y rencontrera par un bonheur extrême
Tout ce qu'il ſçauroit déſirer.

Qu'il faſſe enfin connoître á ſon entendement
Que ce qu'il cherche ailleurs trop inutilement,
Le Ciel l'a mis en ſa puiſſance;
Et qu'il tient enfermé dans ſes propres tréſors,
Ce que par une aveugle & funeſte ignorance,
Il cherche ſans ceſſe au dehors.

Ce

connoiſſez ce que vous ignoriez tout-à-l'heur, à ſçavoir qu'elle étoit la fin de toutes choſes: car cette fin eſt ſans doute ce que toutes choſes déſirent; & comme nous avons montré qu'elles déſirens toutes la Béatitude, il faut que nous convenions que le ſouvérain Bien eſt le terme & la fin de toutes choſes.

czegoś niedawno niewiedział, to ieſt, coby był za koniec wſzytkich rzeczy; bo ten koniec ieſt bez wątpienia tym, czego wſzytkie rzeczy pragną, a iakośmy dowiedli iż wſzytkie pragną ſzczęśliwośći, trzeba żebyśmy zezwolili, iż Naywyżſze Dobro, ieſt, terminem y koncem wſzytkich rzeczy.

JEżli ten ktory ſzuka prawdy z uteſknieniem,
Boi ſię by ſię niezwiodł mylnym Obiaśnie-
Niech rzuci oczy na ſiebie, (niem,
Niech ſwa Duſza z uwagą ſama wſię poglada
A natrafi tam z ſzczęśćiem niezmiernym wpotrzebie,
Na to wſzytko czego żąda.

Nakoniec niechay mu ta tkwi wgłowie Nauka,
Że to czego gdzie indziey nadaremnie ſzuka,
Od Nieba ieſt mu w moc dane,
Y on to w własnych ſkarbach zamknięte zaſtania,
Zaczym ſię przez tak ſlepe głupſtwo opłakane,
Zewnątrz uſtawnie ugania.

To

Ce qu'un nuage épais formé par son erreur,
L'ẽpechoit de trouver au milieu de son cœur
Peroîtra si clair à sa vûë:
Que l'Astre le plus grand, & le plus beau des
(Cieux,
Ne se fait jamais voir au sortir d'une nuë,
Si pur, & si clair à nos yeux.

La Chair jointe à l'Esprit, n'en a pas pû bannir
Toute la connoissance & le ressouvenir,
Par les vapeurs de sa matiere:
Les raïons qu'il conserve étant à demi morts,
Le souffle de l'Etude excite leur lumiere
Par ses ingénieux efforts.

Car d'oû pourroit venir ce droit raissonnement
Que l'Homme interrogé forme si promptement
Sans cette premiere sémence ?
Si le Divin Platon n'a pas été déçu,
Tout ce qu'on sçait n'est rien qu'une rémini-
(scence
De ce qu'on avoit déja sçu.

CHAPITRE XII.

J'Aprouve fort, lui dis-je, ce sentiment de Platon, dont j'avois déja perdu deux fois la

PRzystaię, barzo rzekłem Iey na zdanie Platona, ktoregom iuż był dwa razy zapomniał

To co pod gęstą chmurą przez swoy błądzro-
(bioną
Kryło mu się w śrzod serca niby pod zasłoną,
Tak zaiaśnieie w widoku:
Ze naywiększa na Niebie Gwiazda y pięknieysza
Niepokaże się Naszym wychodząc z obłoku
Oczom czystsza y Iasnieysza

Jeszcze z Ducha chociaż znim wraz złączone Ciało,
Pamięci z rozeznaniem, wszytkiey niewygnało.
Przez wilgoć swego złożenia
Vtrzymuie on przecię w poł zgasłe promienię
Wzbudza ich swiatło daiąc do Nauk natchnienie
Przez dowcipne się silenie.

Bo z kądby się ta wzięła rozumna rozmowa
Ktora w spytanym Człeku iest zaraz gotowa
Jeźli nie przez te początki?
Jeżeli iest prawdziwa myśl Plotona sławna
Nic nie iest co kto umie, procz Iedney pamiątki
Tego co iuż umiał zdawna.

ROZDZIAŁ DWANASTY.

la mémoire; la premiere par la contagion du corps, & la seconde par l'excès de la tristesse. Si vous n'a-

mniał, pierwszy przez zarazę od Ciała, drugi przez zbytek smutku.

Ieżeliś (odpowie-

vez pas, me répondit-elle, encore oublié les choſes que vous m'avez accordées, vous n'aurez pas beaucoup de peine à vous remettre ce que vous m'avez dit que vous ignoriez, à ſçavoir, comment le monde étoit gouverné.

Je n'ai jamais douté, lui répartis-je, qu'il ne fût conduit par la Providence Divine; & ſi vous avez la bonté de m'entendre, je vous déduirai en peu de mots les raiſons qui m'obligent à le croire.

Sans doute cet Univers étant composé de parties ſi diférentes & ſi contraires, perſonne ne les eût pû jamais aſſembler en un même corps

działa Ona,) ieſcze niezapomniał tego, na coś mi był zezwolił niebędzieſz miał wielkiey trudności przypomnieć ſobie tego, o czymeś mi powiedział, iżeś niewiedział, iako ieſt ſwiat rządzony. Niewątpiłem nigdy rzekłem Iey, żeby niebył kierowany przez Opatrność Boſką, y ieżeli mię łaſkawie chceſz ſłuchać, dowiodę ci w krotkich ſłowach racye ktore mię przymuſzaią, temu dawać wiarę.

Bez wątpienia ſwiat ten będąc złożony z Części tak ſię rożniących y przeciwnych, nie mogł by ich był nigdy w iedno Ciało zebrać, gdyby ię była iaka

corps, ſi quelque Puiſſance ſupérieure ne les eût unies; & leur opoſition naturelle les ſépareroit bien-tôt, ſi la main qui les à liées ne les retenoit dans le même état qu'elle les a miſes. La Nature ne garderoit pas toûjours un ordre ſi juſte, & ſes mouvemens ne ſeroientpas ſi bien diſpoſés ſelon les lieux, les diſtances, les tems & les actions, s'il n'y avoit quelque Intelligence qui réglât tous ces changemens, ſans être jamais ellemême changée. Quelle que puiſſe être cette Vertu qui conſerve les choſes qu'elle a créés, & qui leur communique à toutes des opérations ſi convenables; je lui

iaka wyżſa niezjednoczyła Władza; y ich przeciwność przyrodzona wnet by ie oddzieliła, gdyby ręka ktora ie ſpoiła nie utrzymywała ich w tymże iak ie poſtanowiła ſtanie. Natura niezachowywałaby zawſze tak ſprawiedliwego porządku, y iey obroty niebyłyby rozłożone tak dobrze według mieyść odległośći, czasow, y ſpraw, gdyby niebyło iakiey Mądrośći, ktoraby rozporządzała te odmiany, niebędąc nigdy ſama odmienną.

Ta iakaſzkolwiek dzielność, ieſt ktora utrzymuie rzeczy ktore ſtworzyła, y ktora im udziela wſzytkim działania tak przyzwo-

lui donne avec tous les Peuples, le nom de Dieu. Comme j'eus déduit les raiſons qui me perſuadoient le plus, elle pourſuivit en ces termes. Puis que vous avez à préſent de ſi beaux ſentimens, je crois que je n'aurai pas beaucoup de peine à vous faire obtenir la félicité que je vous ai promiſe, & j'eſpére vous reconduire ſans aucun péril en votre ancienne Patrie: mais conſidérons auparavant ce que nous venons de propoſer. Navons-nous pas compris dans la Béatitude la ſuffiſance à ſoi-même? Navons-nous pas reconnu que Dieu ſeul étoit la Béatitude, & que par conſéquent il n'avoit beſoin

zwoitego, iaIey dam ze wßytkiemi Ludźmi, nazwiſko Boga. Skorom wywiodł racye co mię naybardziey zwyciężyły, konczyła daley w te ſłowa. Ponieważ maß teraz tak piękne zdania, trzymam że niebędę miała wiele trudnośći dać ci otrzymać ßczęśliwość ktorąmem ci obiecała, y ſpodziewàm ſię zaprowadzić Cię znowu bez żadnego niebezpieczeńſtwa do twoiey dawney Oyczyzny; ale uważmy w przod coś my założyli: Niezawarliżeśmy w ßczęśliwośći, Doſtatecznośći w ſamym ſobie? Nieuznaliżeśmy iż Bog ſam ieſt tą ßczęśliwośćią, a zatym iż niema potrzeby żadney obcey pomo-

besoin d'aucun secours étranger pour gouverner le Monde? puis qu'autrement il n'auroit pas ce qui lui peut suffire, comme nous l'anvons accordé. Cette suite étant infallible, il faut dire qu'il conduit le Monde par une sagesse qui lui est propre; & que comme il est le souvérain Bien, il dispose tout par le moien de cette premiere félicité; puis que nous avons avoüé que celui par qui toutes choses sont gouvernées est la véritable Béatitude. C'est là ce lien secret de la Nature, & ce gouvernail qui rend la Machine de l'Univers indissoluble. Dieu donc se servant ainsi de sa bon-

pomocy do rządzenia swiatem? gdyż inaczey, niemiałby tego, na czym mu może bydz dosyć iakośmy na to przystali. Ta Konsekwencya będąc niomylna iż rządzi tym swiatem przez Mądrość ktora mu iest własna, y że iest naywyższym Dobrem, rozporządza wszytko przez sposob tey pierwszey szczęliwośći, ponieważeśmy przyznali, iż ten przez ktorego wszytkie rzeczy są rządzone, iest prawdziwą sczęśliwośćią. Ten to iest związek skryty Natury, y rudel ktory sprawia iż ta Machina swiata zostaie w Całośći.

Bog tedy zażywaiąc tym sposobem swey Do-

bonté pour la condui-
te du Monde, & tou-
tes les Creatures ſe
portant naturellement
à la recherche du Bien,
peut-on douter qu'el-
les ne lui ſoient vo-
lontairement ſoûmi-
ſes ? & qu'elles n'a-
ient une obéiſſance ſi
parfaite, que le moin-
dre ſigne de ſon bon
plaiſir ne leur faſſe ac-
complir de leur plein
gré tout ce qu'il déſire
& tout ce qui lui peut
être agréable ? Autre-
ment cette conduite
ne ſeroit pas celle de
la Béatitude, mais une
prodigieuſe violence,
qui loin de retenir les
Créatures dans une
ſoûmiſſion ſalutaire,
les réduiroit en une
ſervitude de la qu'el-
le elles s'efforceroient
continuellement de ſe
déli-

*Dobroci, na rządze-
nie ſwiata, y wſzytkie
ſtworzenia udaiąc ſię
Naturalnie do ſzuka-
nia Dobra, możnaż
wątpic iż mu nie ſą
dobrowolnie podle-
głe? y iż niezoſtaią w
zupełnym poſłuſzeń-
ſtwie, tak dalece że
naymnieyſze ſkinienie
według tego upadoba-
nia ſprawia, aby to
wypełniły z ſwey do-
brey Chęci wſzytko
co on Chce, y co mu
może bydz przyię-
mnego? Inaczey to
rządzenie niebyłoby
rządzeniem ſzczęśli-
wości, ale przedzi-
wnym gwałceniem,
ktore zamiaſt utrzy-
mania ſtworzenia w
zbawiennym poddań-
ſtwie, wprowadziło
by ie w niewolą z kto-
reyby uſiłowały uſta-
wi-*

délivrer. Il eſt donc certain qu'aucun Etre ne s'opoſe à la volonté de Dieu, tant qu'il ſuit l'ordre de ſa nature réglée, d'autant même que quand il y voudroit réſiſter, il ſeroit trop foible contre celui que la ſouveraine Béatitude rend tout puiſſant, & que nous ſommes obligés d'avoüer que le premier de tous les Biens diſpoſe toutes choſes avec autant de douceur que de force. Vous avez vû dans les Fables, des Géans aſſez téméraires pour attaquer le Ciel mais trop foibles pour ſoûtenir l'effort d'un Bras foudroiant, qui n'a que de la ſevérité pour les Criminels, & que de la clémence pour les

wiecznie ſię oswobodzić. Ieſt tedy pewna iż żadna Iſtota nieprzeciwi ſię woli Boſkiey, do tąd poki idzie za porządkiem od Natury poſtanowionym, ile nawet, chociaſby chciała mu ſię opierać, byłaby nazbyt niezdolną przeciw temu korego naywyżſa ſczęśliwość czyni wſzechmogą ym; y że muſiemy wyznać, iż pierwſze ze wſzytkich Dobr rozporządza wſzytkie rzeczy zarowno przez moc y łogodność.

Prypatrzyłeś ſię w Fabułach, Olbrzymom dość zuchwałym w dobywaniu Nieba, lecz nazbyt ſłabym do wytrzymania ſiły, pioruny rzucaiącey ręki, ktora niema tylko ſuro-

Innocens. Voulez-vous que je faſſe ici combattre les raiſons contraires? peut-être que leur choc produira quelque agréable étincelle de vérité. Perſonne ne révoque en doute la toute-puiſſance de Dieu, & l'on eſt convaincu que rien n'eſt impoſſible à celui qui peut tout. Si je vous demande en ſuite ſi Dieu peut faire le Mal, vous me répondrez que non, & je tirerai auſſi-tôt cette conſéquence infallible, que le Mal n'eſt donc rien, puis que celui qui peut tout ne le peut faire. Vous divertiſſez-vous, lui disje, à m'embaraſſer en un lebyrinthe de queſtions difficiles, duquel vous

rowość na Winowaycow, y łaſkawość na Niewinnych. Chceſz żebym tu dała ſię ſpotkać racyiom przeciwnym, podobno ich ſię o ſiebie uderzenie, ſkrzeſze iaką przyięmną iſkierkę prawdy.

Nikt niepowątpiwa o Wſzechmocności Boſkiey, y przewiedziono ieſt iż niemaſz nic niemożnego temu ktory wſzytko może. Jeżeli ſię ciebie ſpytam ieżeli Bog może złe zrobić, odpowieſz mi że nie, a ia zaraz wyprowadzę tę konſekwencyą nieomylną, że tedy złe ieſt nic, ponieważ ten co może wſzytko niemoże go zrobić.

Czyniſzże ſobie igraſzkę, rzekłem Iey; wprowadzaiąc mię w Laby-

vous ſortez lors que
je me figure que vous
y voulez entrer, &
dans lequel vous ren-
trez lors que je m'i-
magine que vous en
allez ſortir ? Et conſi-
derez-vous le plus
ſimple de tous les
Etres comme un Glo-
be compoſé de ple-
ſieurs Cercles ? Vous
avez premierement
parlé de la Béatitude,
& vous avez dit qu'el-
le étoit le ſouvérain
Bien, parce qu'elle ſe
trouvoit dans le pre-
mier Etre: d'où vous
avez tiré cette con-
ſéquence néceſſaire ,
qu'on ne puuvoit être
Bieu heureux ſans être
Dieu. Vous avez en
ſuite prouvé que le
bien n'étoit autre
choſe que l'Eſſence
de la Divinité même,&
qu'il

*Labitnychb zarzutow
trudnych, z ktorego
wychodziß, gdy Ia
mniemam że ty chceß
w niego wniść, y w
ktory wchodziß gdy
ia rozumiem, że znie-
go zamyślaß wyniść ?
Y wyſtawiaß że ſobie
naynierozdzielniey -
ßą zewßytkich Iſtot
niby iak Okrąg zło-
żony z wielu Cirku-
łow ? Mowiłaś w
przodzy o ßczęśliwo-
ści, y rzekłaś iż ieſt
naywyżßym Dobrem,
ponieważ ſię zaydu-
ie w pierwßey Iſtocie.
Z kąd wyprowadzi-
łaś tę niechybną kon-
ſekwencyę iż niemo-
żna bydz ßczęśliwym,
neebędąc Bogiem .
Dowodziłaś potym iż
Dobro nie ieſt czym
innym tylko Iſtnością
ßczęśliwości nawet y
Bo-*

qu'il étoit cette Unité merveilleuſe que toute la Nature déſire avec tant d'empreſſement. Vous avez ajoûté à cela que Dieu gouvernoit tout le Monde par la bonté qui lui eſt naturelle; que toutes les Créatures exécutoient ſes Ordres ſans aucune contrainte; & qu'enfin le Mal, tout éfroiable qu'il paroît, n'eſt qu'une chimere. Ce que vous avez fait avec tant d'adreſſe, que ſans aller chercher des raiſons hors d'elles mêmes, vous les ave‹ apuiées l'une ſur l'autre, & m'avez obligé de conſentir à toutes, aprés m'avoir convaincu de la premiere. Non, non, me dit-elle, je ne me plais pas á

vous

Boſtwa, y iż ieſt tą Iednośćią cudowną, ktorey wßytka Natura pragnie ztaką uſilnośćią.

Przydałaś do tego że Bog rządzi Swiatem przez dobroć, ktora mu ieſt własna, że wßytkie ſtworzenia wypełniaią Iego roſkazy bez żadnego przymuſsenia, y że na koniec złe chociaż ſię zda ſprosne, nie ieſt tylko Chimerą. Coś uczyniła tak ſprawnie, iż nie chodząc ſukać racyi procz w nich że ſamych, poparłaś ie iedne, drugą, y przymuſiłaś mię zezwolić na wßytko, pokonawßy mię pierwßzą. Nie powiedziała mi, niemam upodobania zatrudniać cię, y za łaſką Boga doktorego

śmy

vous embaraſſer, & par la grace de Dieu à qui nous nous ſommes adreſſés, nous ſommes déjà venus à bout de ce qu'il y avoit de plus difficile. C'eſt le propre de la Nature Divine, de ne ſe point tellement répandre ſur les choſes extérieures, qu'elle ſorte jamais d'elle-même, & qu'elle reçoive rien d'étranger; c'eſt pourquoi le Philoſophe Parménides lui adreſſe ces paroles. *Tel qu'un Globe agité d'une viteſſe extrême, Tu roules tes treſors au dedans de toi-meme.* Que ſi je ne me ſuis ſervie que des raiſons tirées des choſes mêmes que je traitois, vous ne

śmy ſię udali, iużeśmy doßli końca tego, co nam ſię zdawało naytrudnieyßego.

Ieſt to przyzwoita Naturze Boſkiey nigdy tak ſię nierozciągac po rzeczach powierzchownych, żeby miała kiedy ſama z ſiebie wyniść, y żeby miała przyimować co obcego. Przetoż Philozof Parmenides do niey kieruie te ſłowa.

Tak iak Orąg wzruſzony w zbytnie ſzybkim pędzie Obracaſz w ſamey ſobie twoie ſkarby wſzędzie.

Jeżelim zaśniezażyłatylko racyi zdobytych z ſamych że rzeczy o ktorych traktuię, nie powi-

ne devez pas vous *powinienes się dziwo-*
en étonner, puis *wać, poniewaź we-*
que, ſelon Platon, *dług Platona, Naſze*
nos *Ro-*

O Dieu, qu'heureuſe eſt l'avanture
De ceux dont l'Ame eſt aſſez pure
Pour voir la ſource du Bonheur!
Et que l'Eſprit qui rompt les chaînes
Dont la terre lioit ſon coeur,
Reçoit bien le prix de ſes peines.

Autrefois le Chantre de Thrace
Dèpeignit avec tant de grace
L'excès de ſon cruel ennui,
Que par un charitable office
Toute la Nature avec lui
Pleura le trépas d'Euridice.

Aiant joint aveque ſa Lyre,
Pour mieux raconter ſon martyre,
Les plus doux accens de ſa voix,
Il attira ſans autres charmes
Les Rochers, les Monts, & les Rois,
Pour être témoins de ſes larmes.

Les Fleuves ſurpris s'arrêterent;
Les Cerfs raſſeurés ſe coucherent
Prés des Lions áprivoiſés:
Et l'on vit le Liévre ſans crainte
S'aprocher des Chiens, apaiſés
Par les doux ſon de cette plainte.

Mais

nos diſcours doivent avoir du raport au ſujet que nous traitons.

Rozmowy powinny ſię ſtosować do rzeczy o ktorych Mowięmy.

JAk ſczęśliwy Stan o Boże
Tych co czyſta Duſza może
Doyzrzeć ſczęśliwości zrzodła!
Y iak Duch co łancuch zdziera
W ktorym Ziemia ſerce wiodła
Dobrą płacę prac odbiera.

Negdy Wieſzcz Tracki y Dziwo
Okryśił tak kſztałtem żywo
Okrutnych ſwych zgrzyzot zbyte,
Ze niby z litości chluby,
Z przyrodzeniem ſwiat znim wſzytek
Płakał Eurydiki zguby.

Przyłączywſzy do ſwey Lutnie,
By wyznał mękę dość ſmutnie
Swoy głos wdzięczny y Omdlały;
Zwabił tymi powabami
Gory, y Lasy y ſkały
By ſwych łez były ſwiadkami.

Rzeki zdumiane ſtanęły,
Jelenie ſmiało ſpoczęły
Podle Lwow ułaſkawionych;
Y zaiące poufale
Szły do Psow uſpokoionych
Przez dzwięk ſłodki, naie żale.

Lecz

Mais enfin ſon Ame affligée
Ne ſe vit jamais ſoulagée
Par le Tems, ni par la Raiſon;
Et ſa douleur impertinente
Ne voulut point de guériſon,
Sans voir revivre ſon Amante.

Il dit d'une voix lamentable,
Contre le Ciel inéxorable,
Tout ce que fait dire l'Amour:
Et ne pouvant rien davantage,
Il paſſa dans l'affreux ſejour
Que la Mort a pour ſon partage.

Alors á ſa Lyre ſçavante
Aiant joint ſa voix raviſſante,
Il ſe plaignit de ſon malheur,
Et chanta tout ce que ſa Mere,
Ce que ſa flâme, & ſa douleur,
Lui fournirent en ſa miſere.

Tandis que dans les Plaines ſombres
Les plus impitoiables Ombres
Déploroient ſon ſort rigoureux,
Il tâchoit par ſes Airs funebres,
Par ſes plaintes, & par ſes vœux,
De fléchir le Roi des Tenebres.

Apeine d'un récit tragique
Sa voix douce & mélancolique
Fit entendre les premiers Vers,

Que

Lecz Iego Duſza ſtrapiona,
Niezoſtała ukoiona,
Przez rozum, ni przez czas długi;
Y bol tężſzy od cierpienia,
Niechciał w goieniu przyſługi,
Bez ſwey kochanki wſkrzeſzenia.

Mowił głosem żałoſliwym
W brew Niebom nielutościwym,
Wſzytko co każe kochanie:
Niemogąc więcey, lub mało,
Wſzedł w ſtraſzliwe pomieſzkanie
Co ſię ſmierci w dział doſtało.

Won czas ſwą Lutnią cwiczoną
Z głosem dziwiącym złączoną,
Skarzył na ſwe utrapienie,
Nucił wſzytko co mu Matka
Co mu żal ſwoy, y płomienie
W biedzie poduſzczał Oſtatka.

Zaczym w ćowniach w mrok obfitych
Słyſzał Cieni nieużytych,
Płacz nad nięſzczęściem swey zguby,
Chciał przy ſmutnych Nut pomocy
Przez ſkargi ſwoie, y śluby,
Zmiękczyć Krola Ciemnych Nocy.

Ledwo okrzykiem Okrutnym,
Wdzięczny ſwym głosem y ſmutnym,
Pierwſze wierſze zaczął ſpiewać,

Cer-

Que Cerbere á ses maux sensible
Cessa d'étonner les Enfers
Par son aboi triste & terrible.

Les Sœurs hideuses & cruelles,
Qui par des gênes éternelles
Punissent l'orgüeil des Humains,
Pleurérent contre leur nature;
Et les foûets leur tombant des mains,
Regretérent son avanture.

Elles arrêtérent la Roue
Ou le Ciel se vange, & se jouë
Du vain attentat d'Ixion:
Et Tantale á sa voix mourante,
Languit plus de compassion,
Que de la soif qui le tourmente.

Le Vautour qui se rassasie
Du cœur renaissant de Tytie,
Se répût de ces Airs charmans:
Et dans tout ce cruel Empire,
Les cris, les pleurs, & les tourmens,
Cessérent au son d'une Lyre.

Enfin je suis vaincu par tes divins acords
(Lui dit en soûpirant le Monarque des Mors)
Je te rends ta fidelle Amante:
Celle qui t'a coûté de si longs déplaisirs,
Sera bien-tôt le prix de ta voix ravissante,
Si tu sçais borner tes désirs.

Prens

Cerber czuły na płakanie,
Przestał Piekło zdumiewać
Przez swe straszące szczekanie.

Siostry ziadłe y wszeteczne,
Ktore procz zgryzoty wieczne,
Ludzkiey pysze daią męki,
Nad przyrodzenie płakały,
Y bicze im lecąc z ręki
Przygody tey żałowały.

Zatrzymały owe koło
Przez ktore Niebo wesoło
Mści się z Ixiona gwałtu
Y Tantal na te Ięczenia
Mdlał więcey z litości kształtu
Niż z dręczącego pragnienia.

Sęp ktoremu zwykła tusza
Swieże serce Ticyusza
Napaść się tych Nut dźwiękami
Y w tym Państwie choć okrutni
Z krzykiem, płaczem y mękami,
Wszyscy zmilkli na głos Lutni.

Zniewolonym na koniec twoim dziwnym graniem
(Rzekł mu Vmarłych Rządca wraz z ciężkim
(wzdychaniem,)
Oddaię twą parę wierną.
Ta dla ktorey frasunki tak długie znosiłeś
Będzieć wnet płacą głosu wdzięcznego obszerną
Byle żądze poskromiłeś.

Prens garde ſeulement qu'avant que le So-
Ait été le témoin du bonheur ſans pareil (lei,
Que reçoit ta perſeverance,
Tu ne détournes l'œil vers ces charmans apas
Que tu dois conſerver par ton obéïſſance,
Où perdre en obéïſſant pas.

Mais hélas ! quel commandement
Peut aſſujétir un Amant
Dont le cœur n'a point de limites?
Amour ne connoît point de Loix,
S'il ne les a lui même écrites
Avec les traits de ſon Carquois.

Ses yeux trahirent ſon amour,
Il s'abandonna prés du jour
A la foi de ces mauvais Guides:
Il vit l'Objet de ſes ſouhaits,
Et par ſes régards homicides,
Il ſe le ravit pour jamais..

Vous qui cherchez la Vérité,
Et qui pour la Felicité
Conſervez une ardeur extrême,
Obſervez vous d'un œil jaloux,
Faites-vous juſtice a vous même,
Cette Fable s'adreſſe à vous.

Celui

Strzeż tylko żebyś nie wprzod nim słońce za świadka
Stawi się, szczęśliwości ktora bardzo rzadka,
Iaką twoy statek odbiera.
Obrocił Oczy na wdzięk tak wabney postaci;
Ktorąć zachowa wiara przysłuszeństwa szczera
Lub krąmbrność utraci.

Lecz ach! czyjeś rozkazanie
Nad kochankiem ma władanie
Ktorego serce bez granic
Miłość nieznna Prawa Panem;
Co sama niepisze za nic
Ma, procz co ryie kołczanem.

Zwiodł Miłość wzgląd oczu śliski,
Spuścił się będąc dnia bliski,
Natych zdradnych Wodzow wiarę
Spoyrzał na widok swych chęci,
Wzrokiem Zabcyczym nad miarę,
Sam się go zbył bez pamięci.

Wy ktorzy prawdy szukacie,
Y szczęśliwości żądacie,
Chęcią pałaiącą duszne,
Mieycieś to na pilney pieczy,
Sami siebie sądcie słusznie,
Was ta bayka tyka w rzeczy.

Ten

Celui qui près de voir les Cieux,
Détourne imprudemment les yeux
Vers le Monde qu'il abandonne:
Pour le plaisir d'un seul moment,
Il se ravit une Couronne,
Qui fleurit éternellement.

Fin du troisième Livre.

CON-

Ten kto Niebios nie daleki
Wzrokiem, obrocił powieki
Glupie, na świat opuſzczony.
Dla chuci chwiłkę trwaiącey,
Sam ſię pozbawił, korony
Na wieki kwitnąć maiącey.

Koniec Trzeciey Kſięgi.

CONSOLATION DE LA PHILOSOPHIE.

LIURE QUARTRIEME.

CHAPITRE I.

LA Philosophie aiant prononcé ces Vers avec beaucoup de douceur & de majesté : comme je me sentis encore trop foible pour vaincre ma tristesse,& trop mélancolique pour l'oublier, je prévins le dessein qu'elle avoit de continuer son discours & je lui parlai en ces termes. Tout ce que vous avez dit, ô Céleste Avantcouriere de la véritable clarté m'a paru si divin dans la connoissance que vous m'en avez donnée, qu'il

PRzepowiedziawszy Philozohia te wierszе z wielką łagodnośćią y wspaniałośćią; gdyżem się czuł ieszcze słabym zwyciężyć moy smutek, y nazbyt melancholicznym, żeby go zapomnieć, poprzedziłem Iey zamysł ktory miała prowadzić daley swoie rozmawianie, y rzekłem Iey w te słowa.

Wszytko to coś powiedziała o Niebieska prawdziwey Iasnośći Poprzedzicielko, zdało mi się tak Bo-

KONSOLACYA PHILOZOPHII BOECYUSZA KSIĘGA CZWARTA.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

qu'il est impossible de ne le pas admirer ; & si solide dans ses raisonnemens, que rien ne le peut détruire. Vous m'avez fait remarquer que les choses dont l'excès des maux que je ressens m'avoit ôté le ressouvenir, ne m'étoient pas tout-à-fait auparavant inconnuës. Mais hélas ! je puis dire que les lumieres que j'ai, ne m'éclairent que pour être davantage le sujet de ma tristesse.

Boskie w obiasnieniu coś mi sprawiła, iż niepodobna nad tym się niezadumieć, y tak gruntowne w swoich racyach, iż go nic zbić niepotrafi. Kazałaś mi uważyć, iż rzeczy, ktorych zbytek dolegliwości co czuię, odiął mi był pamięć, niebyły mi przedtym zupełnie niewiadome.

Ale ah ! mogę mowić iż Oswiecenie ktore mam, nieoświeca mię tylko żeby mi było bardziey pryczyną mego smutku.

Je ſçai que celui qui gouverne le Monde eſt équitable, & cependant nous y voions du mal. Je n'ignore pas qu'il eſt ſévere, & cependant il ne le punit point, quoi qu'il le connoiſſe. Conſidérez vous-même combien cela eſt digne d'étonnement: mais ce qui reſte en mérite bien davantage. Lors que l'iniquité triomphe avec toute la pompe & l'éclat imaginable, la Vertu non ſeulement eſt ſans récompenſe, mais auſſi les Scélérats la foulent aux pieds. & lui font endurer les mêmes ſuplices que leurs horribles crimes avoient mérités. Que tout cela ſe paſſe dans l'Empire d'un Dieu qui

Wiem że ten co rządzi ſwiatem ieſt ſprawiedliwy, a przecięż y tam złe widziemy. Nietayno mi że ieſt ſurowy, iednakże niekarzego, choc go widzi.

Vważ ty ſama iak wielkiego to godne podziwienienia: lecz daleko więccy to co ieſt że zoſtaie. Gdy nieprawość Tryumfuie z okazem y blaſkiem pomyślnym. Cnota nietylko ieſt bez nadgrody, ale też wyſtępni nogami ią depcą, y każą Iey ponosić toż karanie co ich niezmierne zaſłużyły zbrodnie.

Ze ſię to wſzytko dzieie pod panowaniem Boga ktory wſzytko widzi

qui peut tout qui voit tout, & qui ne ſçauroit vouloir que le Bien, c'eſt une choſe de laquelle on ne peut jámais aſſez s'étonner & ſe plaindre. Il eſt vrai, répondit la Sageſſe, que ce ſeroit un prodige qui n'auroit point de ſemblable, ſi les choſes étoient cõme vous les répréſentez, & ſi dans la Maiſon bien reglée de ce ſage Pere de Famille, les Vaſes de moindre prix étoient les mieux conſervés, & que les plus précieux fuſſent emploiés aux uſages les plus vils & les plus abjets. Máis il n'en va pas ainſi: car ſi les Vérités que nous avons ſolidement établies le ſont auſſi bien en votre Eſprit, qu'el-

les

widzi, y niemoże chcieć tylko Dobra, ieſt to rzecz ktorey ſię nigdy niemożna wydziwić, y na nię ſię użalić.

Prawda odpowiedziała mi Mądrość, żeby to było dziwo ktoreby niemiało rownego, gdyby w domu dobrze rozporządzonym tego Mądrego Goſpodarza, naczenia mnieyſzey Ceny były w naylepſzym zachowaniu a zaś naydrożſze były by zażyte do uſługi naylichſzey y naypodleyſzey.

Lecz nie tak ſię dzie bo ieżeli prawdy ktoreśmy tak dobrze ugruntowali, ſą zarownoż y w twoim Rozumie, iak ſa-

me

les le ſont elles-mêmes; vous connoîtrez avec l'aſſiſtance de celui du quel nous parlons, que les Bons ſont toûjours puiſſans, & les Méchans toûjours foibles; que les Vices ne ſont jamais ſans punition, ni la Vertu ſans rêcompenſe; que le Bonheur eſt inſéparable de l'Homme juſte; & que le Malheur aiant accompagné l'Impieté dès ſa naiſſance, la ſuit juſques dans le tombeau. Vous remarquerez enfin beaucoup d'autres pareilles raiſons, qui faiſant ceſſer vos injuſtes plaintes, ſe trouveront encore aſſez puiſſantes pour affermir votre Eſprit ſur la baze inébranlable de la Vérité. Puis

que

me wſobie utwierdzone. Vznaſz z pomocą tego o ktorym nam mowa, iż Dobrzy ſą zawſze możnymi, a zli zawſze niezdolnymi, iż zbrodnie nie ſą nigdy bez kary, ani Cnota bez nadgrody, iż ſzczęście ieſt nierozdzielne od Człeka ſprawiedliwego, nieſzczęście zaś chodząc wraz z nieprawością od ley urodzenia, idzie za nią aż do grobu.

Poſtrzeżeſz nakoniec wiele innych podobnych racyi, ktore każąc poprzeſtać twego nieſłuſznego narzekania, znaydą ſię ieſzcze dość mocne utwierdzić twoy Rozum na niewzruſzonym fundamencie Prawdy.

Ponie-

que mes enſeignemens vous ont déjà donné l'entiere connoiſſance de la Béatitude, & du lieu de ſa demeure; je ne veux plus m'árrêter aux choſes que je crois inutiles, mais vous montrer le chemin qui vous doit reconduire ſans aucun détour en votre Maiſon; & même je donnerai des aîles à votre Eſprit, afin qu'il s'éleve au deſſus de toutes les choſes ſenſibles, & qu'aiant diſſipé les nuages de ſa triſteſſe, il retourne ſous ma conduite, & par les ſentiers que je lui marquerai moi-même, en ſon ancienne Patrie.

ponieważ moie Nauki, dałyć iuż zupełne poznanie ßczęśliwośći, y mieysca icy przybytku, Niechcę śię bawić, nad rzeczami, ktore ſądzę za niepożyteczne, lecz pokazać ci drogę ktora cię powinna zaprowadzić bez żadnego krążenia do twego mießkania: y nawet przyprawię ſkrzydła twemu Rozumowi, aby śię wzniosł nad wßytkie rzeczy czułe, y żeby rozpędziwßy mgły ſwego ſmutku powroćił śię za moim powodzeniem, przez ſcießki ktore mu ſama wyznaczę, do ſwoicy dawney Oyczyzny.

* * *

* * * * * *

MOn, Ame a des aîles légeres
Qui par un essor glorieux,
Du lieu des choses passageres,
L'elevent au-dessus des Cieux.
A peine s'est elle êloignée
De cette Terre infortunée
Qui seule occupe vos Esprits,
Que d'une œillade dedaigneuse
Elle témoigne son mepris
Pour sa demeure malheureuse.

Sa vîtesse à l'air la dérobe,
Elle penetre en un moment
Au de là du Ciel, dont le Globe
S'echauffe par son mouvement:
Et poussant plus loin sa carriere
Jusqu'au sejour de la Lumiere
Qui régle toutes les Saisons,
D'une aîle vîte & vagabonde
Elle entre en ces douze Maisons
Où s'arrête l'Astre du Monde.

Les Etoilles toûjours errantes,
Et les Astres fixés aux Cieux,
En leurs assiettes diférentes,
Paroissent en suite à ses yeux.
Enfin d'un vol infatigable
Elle passe au Centre adorable
Où l'eternelle Majesté,
Libre de toute inquiétude,
Repose en sa Divinité.
Comme dans la Beatitude.

C'est

LEkkie ſą ſkrzydła mey Duſzy,
ktore ią chwalebnym lotem
Z mieyſca z kąd ſię wſzytko wrzuſzy
Wznoſzą nad Niebios Obrotem;
Ledwo ſię oddali niemi
Od tey nieſzczęśliwey ziemi,
W ktorey ſamey lgnie mysl waſza,
Przez niemiłe poglądania,
Zaraz ſię z wzgardą ogłaſza,
Swego lichego mieſzkania.

Szybkość ią Powietrzu kradnie,
Przenika za oka mgnieniem
Nad Niebo, ktorego ſnadnie
Okrąg, ſwym gdrzeie ruſzeniem,
Y idąc daley w zawody
Aż w tey ſwiatłości ſwobody
Ktora wſzytkie Pory zwodzi,
Skrzydeł błąkaniem ſkwapliwa
W te dwanaście Domow wchodzi
Gdzie ſwiata ſwiatło przebywa

Gwiazdy uſtawnie błądzące,
Y te co na Niebie ſtoią
Stanowiſkiem ſię rożniące
Ma przed oblicznością ſwoią,
Potym lotem niezawodnym
Stawa w tym srzodku czci godnym,
Kędy Maieſtat Przedwieczny
Od wſzelkich myśli ſpokoynym,
Trwa w ſwoim Boſtwie ſtateczny,
Iak w Błogoſławieńſtwie hoynym.

C'eſt en cette Demeure auguſte,
Que le Maitre abſolu des Rois,
Tout bon tout puiſſant, & tout juſte,
Preſcrit d'indiſpenſables Loix:
Et qu'aſſis au Trône terible
De la Lumiere inacceſſible,
Il fait mouvoir cet Univers
Où tout tremble ſous ſa puiſſance,
Et reçoit ſes Décrets divers
Avec la même obéiſſance.

Si l'ordre du ſouvérain Maître
Vous repelle dans ce ſéjour;
Vous direz, ce Lieu m'a vû naître,
Ce Lieu ſeul eſt digne d'ámour.
Et ſi dans cette Paix profonde
Vous jettez l'œil ſur ce bas Monde,
Vous verrez que les plus grands Rois,
Quoi qu'invente la flatterie,
Quoi que tout tremble ſous leurs Loix,
Sont exilés de leur Patrie.

CHAPITRE II.

O Dieu, lui dis-je, que vous me promettez des grandes choſes! Ce n'eſt pas néanmoins que je doute que vous ne

O Boże, rzekłem Iey, co mi za wielkie rzeczy obiecuieſz: Nie wątpię przećieſz żebyś ich nie-

Ten to przybytek wspaniały
Z kąd, ten Pan co Krolmi włada
Słuszny, Mocny, Dobry cały.
Nieprzestępne Prawa wkłada,
Osiadszy Tron strachem Cudny,
W przystępie swym swiatłem trudny,
Obraca ten swiat szyroki,
Gdzie wszytko drży pod swym Pańsiwem
Przyimuiąc rożne wyroki,
Ziednakim zawsze Poddaństwem

Jak z tego Pana rozkazu
Wezwąć do tego mieszkania,
Rzeczesz, tu moy Rodzay zrazu,
To mieysce godne kochania,
Lecz gdy spokoyny głęboko
Rzuciss tu na ten swiat oko
Vyrzysz że, Krolowie możni
Choć ich tuczą podchlebstwami,
Lub swym Prawem wszytkim srożni,
Są z Oyczyzny Wygnancami.

ROZDZIAŁ DRUGI.

ne les puiſſiez accõplir, pourvû qu'après m'avoir éveillé du profond ſommeil où j'étois, vous ne m'y laiſ-

niemogła spełnić byle obudziwszy mię ze snu w ktorym zostałem, niedopuściłaś mi ~~więcey weń~~ wpadać

laiſſiez plus retomber, en me faiſant trop attendre. Vous deuez, me dit la Philoſophie, reconnoître avant toutes choſes, que les Bons ſont toûjours puiſſans, & les Méchans toûjours foibles, puis que l'un ne peut être véritable,que l'autre ne le ſoit auſſi; parce que comme le Bien & le Mal ſont contraires, ſi l'on peut faire voir la puiſſance du Bien, l'on decouvre en même tems la foibleſſe du Mal; & ſi l'on prouvc la fragilité du Mal, on prouve la ſolidité du Bien. Mais afin de vous donner une connoiſſance plus entiere du cette Vérité, je la prouverai par deux voies, & j'établirai ma propoſition tantot par les

dać, każąc mi długo oczekiewać.

Powinieneś, powiedziała mi Philozophia, naypierwey uznać, iż dobrzy ſą zawſie możnymi, źli zaś zawße niezdolnymi, ponieważ iedno niemoże ſię ſprawdzić, żeby ſię nieprawdziło y drugie, gdyż, tę Dobro y złe będąc przeciwne, ieżeli można dać widziec możność Dobra, natychmiaſt ſię niezdolność złego wyiawia, ieżeli ſię dowodzi ułomność złego, pokazuie ſię ſtałość Dobra. Ale żeby ci dać zupełnieyße poznanie tey prawdy; będę Iey dowodziła dwiema ſposobami, y uſtanowię moie Propozicye raz na racyach kto-

les raiſons que je tirerai du Bien, & tantôt par celles que j'emprunterai du Mal. Deux choſes concourent néceſſairement aux actions des Hommes, à ſçavoir, le pouvoir, & la volonté; de ſorte que s'ils n'ont l'un & l'autre conjointement, ils ſont dans l'impuiſſance d'agir, car perſonne n'entreprend une choſe qu'il n'a pas la volonté d'entreprendre; & lors que la puiſſance nous manque, la volonté ſeule demeure inutile. D'où il arrive que ſi vous voiez quelqu'un qui veüille obtenir ce qu'en effet il n'obtiendra jamais, vous ne devez point douter que ce ne ſoit que par un défaut de pouvoir; & ſi vous re-

ktore wyprowadzę z Dobra, drugi raz na tych ktorych zaciągnę od złego.

Dwie rzeczy ſię koniecznie przykładaią do ſpraw Ludzkich, to ieſt Możność, y wola, tak dalece iż ieżeli niemaią oraz iedney ydrugiey, zoſtaią w niemożnośći działania, gdyż nikt niepoczyna rzeczy iakiey, ktorey niema woli poczynać, a gdy nam na możnośći ſchodzi, wola ſama ieſt, nieſkuteczna.

Z kąd pochodzi, iż ieżeli uyrzyſz kogo co by chciał doſtąpić tego, czego, rzeczywiſcie nigdy niedoſtąpi, niepowinieneś wątpić, żeby ſię to niedziało, z niedoſtatku możnośći; a ieżeli po-

remarquez au contraire qu'il faſſe quelque choſe ſelon ſa volonté, vous reconnoiſſez qu'il a eu la puiſſance de la faire, c'eſt pourquoi l'on nomme puiſſant celui qui peut faire quelque choſe & l'on eſtime foible celui qui ne le peut pas. Je crois que vous n'avez point encore oublié cõment j'ai prouvé par les raiſons précédentes, que quoi que les volontés des Hommes ſoient agitées de divers déſirs & pouſſées par des inclinations diférentes, elles ſe portent néanmoins toutes à la recherche de la Béatitude; que cette Béatitude n'eſt autre choſe que le Bien, & que par conſéquent on ſouhai-

ſtrzeżeſz przeciwnie, iż udziała co według ſwoiey woli, uznaſz iż miał możność udziałania tegoż, przeto więc nazywaią możnym tego co może co udziałać, poczytaią zaś za niezdolnego owego, ktory tego niemoże.

Trzymam ześ ieſzcze niezapomniał, iakem do wodziła przeſzłymi racyami, że chociaż Ludzkie wole, ſą unoſzone rozmaitymi żądzami, y popychane rożniącymi ſię ſkłonościami, udaią ſię przecież wſzytkie do ſzukania ſczęśliwośći że ta ſczęśliwość nie ieſt co inſzego, tylko Dobro, y że zatym pożąda ſię Dobra, gdy ſię pragnie-

haite le Bien, lors qu'on ſoûpire après la Béatitude. Il eſt donc certain que les Bons & les Méchans s'efforcent avec la même paſſion d'arriver á la joüiſſance du Bien, & que comme les Hommes ne deviennent bons que par la poſſeſſion du Bien, tous les Bons obtiennent ce qu'ils déſirent. Pour les Méchans, il leur eſt impoſſible d'acquérir le Bien qu'ils ſouhaitent, parce qu'autrement ils ceſſeroient, d'être ce qu'ils ſont: Ainſi puis que les uns & les autres recherchent également le Bien, & que cependant il n'y a que les premiers qui le puiſſent obtenir, il ne, faut plus douter

gnie ßczęśliwośći.

Jeſt tedy pewna, iż Dobrzy, y źli, uſiłuią ztąż pożądliwośćią doſtąpić oſiągnienia Dobra, y że ponieważ Ludzie nie ſtaią ſię Dobrymi tylko przez poſiadanie Dobra, wßyſcy Dobrzy otrzymuią to czego żądaią.

Co zaś do złych, tym niepodobna doſtąpić Dobra, ktorego ſobie życzą, ponieważ inaczey przeſtaliby bydź tym czym ſą.

Więc gdyż iedni y drudzy ßukaią zarówno Dobra, a przecięż tylko pierwſi mogą go otrzymać, nietrzeba wątpić żeby Dobrzy niemieli wielkiey możnośći,

que les Bons n'aient une grande puiſſance, & les Méchans une extrême foibleſſe. Si deux Hommes ſe propoſoient une même choſe par une même inclination, & que l'un venant à l'acquérir par le ſécours de la Nature ſeule, l'autre ne pût exercer comme lui cette fonction naturelle, mais ſe ſervant d'un autre moien que de celui de la Nature, s'efforçât de l'imiter en quelque ſorte, ſans trouver néanmoins l'entier accompliſſement de ſon déſir, lequel eſtimeriez-vous le plus puiſſant des deux. N'eſt-il pas vrai que la puiſſance de marcher eſt naturelle à l'Homme; &

que

źli zaś niezmierney niezdolnośći.

Gdyby Dwoch Ludzi przełożyli ſobie iaką rzecz z iedneyże ſkłonnośći, a żeby ieden nabywſſy iey przez pomoc ſamey Natury, drugiby niemogł wykonać tak tam ten tego naturalnego dzieła, lecz zażywaiąc innego ſpoſobu nie tego, Natury, uſiłował naśladować onego iakim kſztałtem, bez natrafienia przecięż całego ſpełnienia ſwoiey chęci, ktoregoż bys ſądził za możnieyſſego z obodwoch.

Nieprawdziſſ ſię iż możnosć chodzenia ieſt naturalna Człowiekowi, y że nogi ſą

mu

que les pieds lui ſont donnés pour cet uſage ? S'il arrive donc que quelqu'un s'en puiſſe bien ſervir, & qu'un autre n'en aiant pas le mouvement libre, s'efforce de marcher avec les mains ; vous ne ferez point de difficulté d'aſſeurer que celui qui fait cette fonction naturellement, eſt plus robuſte que celui qui ne la peut faire que par artifice, & que par une imitation contrainte.

Les Bons & les Méchans ſe propoſent également la joüiſſance du ſouvérain Bien: mais la diférence qu'il y a dans la pourſuite qu'ils en ſont, c'eſt que les uns l'aquiérent par l'éxercice naturel des Vertus, & les

mu dane dotego używania? Jeżeli ſię tedy trafi że ich ieden może dobrze zażyć, a że drugi niemaiąc ſwobodnego ſię ruſsania, uſiłuie chodzić na rękach, niebędzieſs miał trudnośći potwierdzić, iż ten ktory wykonywa to naturalne dzieło, ieſt zdolnieyſsy od tam tego, ktory go niemoże ſprawiać tylko przez kunſst, y przez naśladowanie wymuſsone.

Dobrzy, y zli, przekładaią ſobie zarowno oſiągnienie naywyżſsego Dobra: lecz rożnica ktora ſię znayduie w ubieganiu ſię o nie, ieſt iż iedni nabywaią go przez działanie Cnotna

autres tâchent en vain de l'obtenir par les déréglemens de leurs convoitiſes, qui ne ſont pas les moiens convenables pour y parvenir. Je reconnois, lui dis-je, la conſéquence de votre diſcours, & je ſuis obligé d'avoüer que les Bons ſont toûjours puiſſans, & les Méchans toûjours foibles. Voila, me dit la Philoſophie, une réponſe très-judicieuſe. & comme les Médecins ont coûtume de mieux eſpérer de la ſanté d'un Malade qui commence à recouvrer la connoiſſance qu'il avoit perduë; ainſi je conjecture de ce que vous venez de répondre, que votre nature preſque abatuë, commence à repren-

dre

turalne, drudzy zaś ſiłą ſię prożno otrzymać go przez nierząd ſwoich pożądliwośći, ktore nie ſą przyzwoitymi ſposobami do doſtąpienia Onego.

Vznaię, powiedziałem ley konſekwencyą twego dyſkursu, y ieſtem przymuſzonym wyznać iż Dobrzy zawſze ſą mocnymi, zli zaś zawſze niezdolnymi. Awoż rzekła mi Philozophia odpowiedź bardzo rozsądna: a iako lekarze maią zwyczay lepſzą mieć otuchę o zdrowiu zchorzałego ktory poczyna odzyſkiwać znaiomośći co był utracił, tak ia wrożę z tego coś mi odpowiedział, że twoia Natura prawie upadła, zaczyna

od-

dre ſa premiere vigueur, & a contribuer elle-même á ſa guériſon: C'eſt pourquoi comme je vois dans votre Eſprit une plus grande vivacité qu'auparavant, pour pénétrer dans les raiſons les plus obſcures, j'en veux encore apporter beaucoup d'autres pour vous convaincre tout-á-fait. Conſidérez combien eſt grande la foibleſſe des Méchans, puis qu'ils ne peuvent obtenir une choſe à la joüiſſance de laquelle leur inclination les conduit & les entraîne. Que ſeroit ce donc, s'ils n'étoient pas avantagés de ce ſécours preſque invincible de la raiſon, qui leur montre ce qu'ils doivent choiſir? Et

odbierać dawną czerſtwość, y przykładać ſię ſama do ſwego uleczenia: Dla tego iż widzę w twoim Rozumie większą żywość niż przedtym do przeniknienia racyi nayſkrytſzych, myślę ieſzcze przywodzić inne, żeby cię zupełnie pokonać.

Vważ iak ieſt wielka niezdolność złych, ponieważ niemogą otrzymać rzeczy, do ktorey oſiągnienia Ich ſkłonność onych prowadzi y ciągnie. Coż by tedy było, gdyby niebyli wſparci tą pomocą prawie nieprzekonaną Rozeznania, ktore im ſkazuie co maią obierać? Y taniezdolność ieſt tym opła-

Et cette impuiſſance eſt d'autant plus déplorable, que leur ambition les porte à des choſes plus relevées. Le prix au quel ils aſpirent,& qu'ils s'efforcent inutilement d'emporter, n'eſt pas une choſe légere & de peu d'importance, mais la plus précieuſe & la plus conſidérable du monde. Ces Malheureux néanmoins ne voient jamais l'éfet d'un travail qui les occupe continuellement. En quoi ſans doute la puiſſance des Bons paroît avec un éclat merveilleux: Car ſi quelque Voiageur avoit marché ſi longtemsqu'il ne trouvât plus de terre où mettre le pied; ne diriez-vous pas qu'il auroit beau-

płakanſſa, im ich nadętość wiedzie ich do rzeczy znakomitſſych.

Korzyść ktorey żądaią, y uſiłuią nadaremnie odnieść nie ieſt rzecz licha y mało ważąca, lecz naydroższa y nayſſacowniey ſſa na ſwiecie; przecież ci nędzni nieoglądaią nigdy ſkutku pracy w ktorey bez przeſtanku zoſtaią.

W czym bez wątpienia możność Dobrych wydaie ſię z oczywiſtością przedziwną. Gdyż gdyby iaki podrożny ſzedł tak długo, żeby mu iuż nie ſtało ziemi kędyby nogę poſtawił nie rzekłżebyś iż ma wiele mocy y ſſybkości? Więc muſiſſ konie-

beaucoup de force & d'agilité? Ainsi vous devez nécessairement croire que celui qui parvient à la joüissance du souvérain Bien, comme à la fin de toutes choses, est véritablement puissant; d'où par une raison contraire il arrive que tous ceux qui vivent dans l'iniquité, ne peuvent vivre que dans l'impuissance. Qui peut donc obliger ces Misérables à quitter la Vertu pour suivre le Vice? Est-ce l'ignorance du Bien? Qu'y a-t-il de plus honteux qu'un aveuglement si funeste? Est ce que la violence de leurs passions les détourne du chemin qu'ils doivent suivre, quoi que d'ailleurs ils en aient une

koniecznie sądzić iż ten ktory dochodzi otrzymania naywyższego Dobra iako do konca wszech rzeczy, iest w prawdzie możny, z kąd przeciwną racyą dzieie się iż Ci wszyscy ktorzy w nieprawośći żyią, niemogą żyć tylko w niezdolnośći.

Kto tedy może przymuśić tych niesczęśliwych odstąpić Cnoty żeby iść za zbrodniami?

Czyliś nieznaiomość Dobra? Coż iest zelżywszego, nad to Oślepienie tak żałosne? Alboś gwałtowność ich chuci, zprowadza ich zdrogi, ktorey się trzymać powinni, chociaż im iest z kąd inąd doskonale wiadoma?

une parfaite connoiſſance, & ne ſeroit-ce pas toûjours une prodigieuſe l'acheté, que de ne pouvoir réſiſter aux attaques du Vice? Eſt-ce enfin qu'ils abandonnent volontairement l'équité, pour embraſſer l'injuſtice? Si leur Eſprit eſt capable d'un ſi grand crime, non ſeulement ils ne doivent pas être eſtimés puiſſans, mais même ils ne le ſont point du tout; puis que ceux qui s'éloignent de la fin commune à toutes les Créatures, ceſſent d'être de leur nombre. Ceci paroîtra peut-être ſurprenant, & l'on aura de la peine à ſe perſuader que les Méchans, dont la multitude ſurpaſſe infini-

ment

Y niebyłożby to zawſze nieiaką cudowną podłością, niemodz dać odporu napaściom niecnoty? Czyſ na koniec porzucaią dobrowolnie ſprawiedliwość, żeby ſię chwycić nieprawości?

Jeżeli Ich Rozum ieſt ſposobny popełnienia tak wielkiego wyſtępku, nietylko niepowinni bydz poczytani zamożnych, ale w cale niemi nie ſą? Ponieważ Ci co ſię oddalaią od końca wſzelkiego ſtworzenia, przeſtaią bydź z ich liczby. To ſię będzie podobno zdawało zdumiewaiące, y trudno będzie na ſobie przewieść, iż złych, ktorych mnoſtwo przewyżſza nie-

ſkon-

ment celle des Bons, ne soient point du tout; & cette proposition cependant est très-vèritable. Car je ne dis pas qu'ils ne soient en la maniere qu'il est nécessaire de les concevoir en leurs actions criminelles; mais je ne puis accorder purement & simplement qu'ils soient: parce que de même que vous apellez un cadavre un Homme mort, & non pas simplement un Homme; ainsi j'avoüerai bien que les Méchans sont vicieux, mais je n'avoüerai pas qu'ils soient absolument, d'autant qu'il n'y a que ce qui demeure dans l'ordre naturel qu'il a reçu de Dieu, qui *soit*, à proprement parler; &

skonczenie liczbę Dobrych, w cale niemasz, a przecięż ta propozycya nader iest prawdziwa: Bo niemowię żeby niebyli tym kształtem ktorym koniecznie trzeba ich poymować w ich uczynkach występnych, lecz niemogę zezwolić rzetelnie y poprostu, żeby byli: ponieważ zarowno iak zowiesz trupem iakiego Vmarłego Człeka, a nie poprostu Człowiekiem, tak przyznam chętnie iż zli są niecnotliwymi, lecz nieprzystanę, żeby byli Istotnie naswiecie, ile gdy nie masz na swiecie nic, tylko to co trwa w porządku naturalnym odebranym od Boga, żeby było, przy-

& que tout ce qui s'en éloigne perd l'Etre dont il avoit le Principe en lui même. Je suis asseuré, me direz-vous, que les Méchans peuvent quelque chose; c'est ce que je reconnois aussi-bien que vous: mais je soûtiens que cette puissance ne tire son origine que de leur foiblesse, parce qu'ils ne peuvent que le Mal, qu'ils ne pourroient jamais, s'ils avoient pû demeurer dans l'exercice du Bien. Et certainement il n'y a rien qui découvre mieux leur impuissance que cette maniere de pouvoir, puis que si le Mal n'est rien, comme nous le vevant que le Mal, on doit conclure qu'ils ne peuvent rien; & pour mieux conno-

przyzwoicie mowiąc: a iż zaś wßytko to co się od niego oddala, traci Istotę ktorey miało Początek w nim że samym.

Jestem pewna, powieß mi iż zli mogą cożkolwiek: toż y ia znam tak dobrze iak ty: ale utrzymuię że ta możność, bierze swoy początek z ich niezdolnośći, gdyż niemogą, tylko złe, ktoregoby nigdy byli niemogli, gdyby mogli, byli trwać w działaniu Dobra.

Y zapewne niemaß nic coby lepiey wyiawiało Ich niezdolność iak ten sposob możnośći, ponieważ złe iest niczym iako śmy dali widzieć, zli mogąc tylko złe, powinno się wnieść iż nic niemo-

noître combien cette force eſt vaine & ridicule, ſouvenez-vous que je vous ai prouveé qu'il n'y avoit rien de puiſſant que le ſouverain Bien. Cependant il eſt certain qu'il ne peut faire le Mal que les Hommes qui ne ſont pas tout-puiſſans ne commettent qu'avec trop de facilité: Ce qui découvre évidemment que comme il n'y a que les Gens de Bien qui puiſſent tout, les Méchans qui n'aiant pas lá même puiſſance peuvent le Mal, ne peuvent rien du tout. Songez auſſi que nous avons mis le Pouvoir au nombre des choſes déſirables, qui ſe raportent toutes au ſouvérain Bien comme à

leur

mogą; ażeby lepiey poznać iak ta moc ieſt prożna y ſmiechu godna; przypomniy ſobie żem Ci dowiodła, iż niemaß nic możnego, tylko Naywyżße Dobro. Iednakże ieſt pewna, iż to, niemoże zrobić złego, co Ludzie ktorzy nie ſą wßechmocnymi popełniaią z zbytnią łatwośćią. Co obiawia oczywiśćie, iż niemaß tylko, Ludzie Cnotliwi, ktorzy mogą wßytko, zli zaś ktorzy nie niemaią teyże Możnośći, mogąc złe, nic niemogą.

Pomyśl także żeśmy policzyli Możność w liczbę rzeczy pożądanych, ktore ſię wßytkie ſtosuią do Naywyżßego Dobra, niby

leur centre; & que puis que la facilité de commettre le Mal, ne sçauroit avoir le Bien pour terme, cette fausse puissance est une véritable foiblesse, n'étant point l'objet d'un désir raisonnable, cõme le doit être la puissance. Voilà sans doute des preuves assez fortes du pouvoir des Bons, & de la foiblesse des Méchans; ce qui fait dire à Platon, qu'il n'y a que les Hommes sages qui puissent

by do ich Centrum, y że ponieważ łatwość popełnić złe, niemoże mieć Dobra za koniec, ta fałszywa możność iest prawdziwą niezdolnością, niebędąc celem żądzy rozumney, iako nim powinna bydź możność. Awoż bez wątpienia dowody dość mocne Możności Dobrych, y niezdolności złych; co kazało Platonowi wyrzec, iż niemasz, tylko Ludzie Mądrzy

---

EN quelque èclat pompeux que vous voyiez ce Rois,
Dont l'aveugle caprice est le Tyran des Loix,
Et dont la Majesté tout l'Univers étonne:
S'ils sont connus de vous,
Leur Pourpre, leur Grandeur, leur Sceptre, & leur Couronne,
N'auront point de jaloux:

Ce

puiſſent tout ce qu'ils déſirent; que les Méchans font à la vérité ce que leur ſuggerent leurs paſſions dereglées, mais qu'ils ne peuvent avoir ce qu'ils ſouhaitent. Ils font tout ce qu'ils peuvent pour acquerir le Bien par le moien des choſes qui leur plaiſent; mais ils n'obtennent jamais ce qu'ils prétendent; les crimes ne pouvant avoir de cõmerce avec la Béatitude.

drzy, ktorzy mogą wßytko, co żądaią iż zli czynią wprawdzie co im podußczaią ich chuci nierządne, lecz niemogą mieć tego czego pragną.

Czynią wßytko co mogą żeby doſtąpić Dobra przez ſpoſob rzeczy ktore ſię im podobaią, ale nieotrzymuią nigdy tego czego chcą; niemogąc mieć zbrodnie ſpołeczności z ßczęśliwością.

JAkoß kolwiek pyßny bloſk Krolow ſię (zdawa,
Ktorych ſlepy wykwint Tyranem ieſt Prawá,
Y ktorych Powagą ſwiat wßytek zdziwiony
Ješlić znane będą.
Ich ßkarłatu Berła, wielkości korony
Zazdrości ſię zbędą.

Ten

Ce front plein de fierté, ces regards furieux,
Ces Soldats attentifs à lire dans leurs yeux
Quelque nouveau ſignal de meurtre & de
Ne ſont pour des Eſprits, (carnage,
Qui conſultent plûtôt le cœur que le viſage,
Q'un objet de mépris.

Si vous les dépoüillez de ces vains ornemens
Qui ſervent à cácher leur honte & leurs tour-
(mens,
Vous les verrez chargés d'aſſez péſantes chai-
Pour pouvoir aſſeurer (nes,
Qu'au milieu de leur gloire ils ſouffrent plus
Qu'ils n'en font endurer. (de génes

D'une part les ardeurs d'un impudique amour
En des feux criminels les brûlent nuit & jour;
De l'autre avec ſes foüets la boüillante Colere
Leur déchire le ſein:
Et la noire Triſteſſe, ou l'Eſpoir téméraire,
Troublent leur Eſprit vain.

Ne relevez donc plus par des noms aparens
Le ſort d'un malheureux, que de cruels Ty-
(rans
Réduiſent ſous le joug d'un honteux Eſcla-
Aucun de ſes ſouhaits (vage:
(Quoi que tout l'Univers lui vienne rendre
Ne s'accomplit jamais. (hommage)

Ten wzrok ziadły, y to pełne pychy czoło
Te pilne z ich oczu czytać, woyſka w koło
Czy ſię im Nowy znak do morderſtwa zdarzy
Rozum ſobie trzymá
(Ktory chętniey ſerca zważa, niźli twarzy)
Wzgardą przed Oczyma.

Yeśli im odeymieſz te ozdoby prożne.
Ktore taią ich wſtyd, y katownie rożne,
Vyrzyſz że każdy z nich w cięſkich więzach ięczy,
I rzecz nieſalſzywa.
Ze ich w pośrzod Chwały, większa troſka dręczy
Niż co od nich bywa.

Ziedney ſtrony ſprosney Miłośći upały
Palą ich nierządne przez noc y dzień cały;
Z drugiey ſwoim iadem żołć uſtawnie wrząca
Serce im rozrania,
Gruby ſmutek, albo, nadzieia zwodząca
Myſl prożną rozgania

Niech ci przeto Imię pozorne niegani
Stanu nieſzczęsnego, kogo, więc Tyrani
Przymuſzaią z wſtydem niewolą pzyimować
W niczym czego żąda,
Nawet choć by mu miał wſzytek Swiat hołdować
Suktku nieogląda.

CHAPITRE III.

NE voiez - vous donc pas à préſent en quel fange le Vice eſt plongé, lors qu'il paroît le plus éclatant, & quelle lumiere répand la Vertu, lors qu'elle vous ſemble davantage dans l'obſcurité ? Ce qui montre que la probité n'eſt jamais ſans récompenſe, ni le crime ſans ſuplice. Dans toutes les choſes que l'Homme fait on peut dire que celle qu'il ſe propoſe pour fin, doit être le prix de ſon travail. C'eſt ainſi que celui qui vient aux Jeux Olympiques pour y remporter une Couronne, la reçoit pour récompenſe de ſa courſe: Et comme nous

Niewidziſz teraz w iakim kale ieſt ponurzona nieprawość, gdy ſię zda bydź w naywiękſzym blaſku, á có za ſwiatło rozpoſciera Cnota gdy ci ſię wydáie bydź bardziey przyćmiona? Co dowodzi iż poczciwość nie ieſt nigdy bez nadgrody, ani bezbożność bez kary.

We wſzelkich rzeczach ktore Człowiek działa można mowić iż ta ktorą ſobie za koniec przełoży, powinna bydź korzyścią iego pracy. Tak właśnie iak on ktory przyſzedłſzy na Igrzyſka Olympiackie dla odnieſienia korony, odbiera ią w nadgro-

ROZDZIAŁ TRZECI.

nous avons dit que la Béatitude n'étoit autre choſe que le Bien qui ſert de motif à toutes nos actions, il faut avoüer que le Bien leur eſt propoſé comme un Prix commun, lequel eſt inſéparable des Bons. Car comme les bonnes actions reçoivent toûjours le ſalaire qu'elles ont mérité, il eſt certain que ſi on ne le poſſéde, on ne mérite pas le tître de Bon. Que les Méchans emploient donc tant qu'ils voudront la puiſſance, l'artifice, & la fureur contre l'Homme ſage, il leur ſera toûjours impoſſible de lui arracher ſa Couronne, ni même de la flétrir;

grodę ſwego biegu. Y żeśmy rzekli iż ſzczęśliwość nie ieſt czym innym tylko Dobrem ktore ſłuży zamiaſt pobudzenia wſzelkich Naſzych ſpraw, trzeba przyznać iż Dobro ieſt im przełożone zamiaſt powſzechney korzyści, ktora ieſt nieoddzielna od Dobrych. Bo ponieważ dobre uczynki odbieraią zawſze zapłatę ktorą zaſłużyły, ieſt pewna, iż ieżeli ſię ley niedoſtępuie, niezaſłużyło ſię na Tytuł Dobrego.

Niechayże tedy zli zażyią ile ſię im podoba, potęgi, ſztuk, y gniewu przeciwko Człeku Mądremu, zawſze im będzie niepodo-

la maliced' autrui ne lui pouvant ravir une gloire qu' il s' eſt acquiſe par ſa propre Vertu. Que s'il l'avoit reçuë d' autre part, elle lui pourroit être ôtée, ou par les Méchans, ou par celui qui lui en auroit donné la joüiſſance: mais comme il ne la tient que de ſa Vertu ſeule, il ne la perdra jamais qu'avec elle. Enfin puisqu' on ne déſire la récompenſe qu'à cauſe qu'on la conſidére comme un Bien, qui pourra s'imaginer que celui qui le poſſéde n'ait pas encore été récompenſé, que ſi vous deſirez ſçavoir qu' elle eſt cette recompenſe vous n'avez qu' à vous répréſenter ce qu' il y a de plus charmant

&de

podobna, wydrzeć mu korony, albo ią zwiędłą zrobić; złość cudza niemogąc mu odiąć Chwały ktorey na był przez ſwoię właſną Cnotę. Gdyby Iey był doſtał zkąd indąd, mogła by mu bydź wydarta lub przez złych lub przez owego ktoryby mu był dał oney oſiągnienie, ale gdy Iey nietrzyma tylko od ſámey Cnoty, nieutraci Iey nigdy, tylko wraz znią.

Na oſtatek ponieważ ſię nie pragnie nadgrody tylko iż ſię poczyta zamiaſt Dobra, ktoſs będzie mogł mniemać iż ten ktory go iuż poſiada, ieſſcze nieodnioſł nadgrody? A ieżeli pragnieſs wiedzieć co to ieſt za nadgroda, wy-

ſtaw

& de plus admirable dans la Nature & vous ne vous en formerez encore qu'une idée imparfaite. Souvenez-vous ſeulement des choſes que j'ai déjà dites, & faites ce raiſonnement. Puis que le Bien & la Béatitude ſont une même choſe, il faut néceſſairement que tous les Bons ſoient Bien-heureux; & comme être Bien-heureux c'eſt être Dieu, l'on doit conclure que la récompenſe d'un Homme juſte eſt d'être fait Dieu, c'eſt-à-dire, que l'Homme juſte ne doit point craindre que le tems lui faſſe rien perdre de ſa Béatitude, qu'il n'y'a point de puiſſance

ſtaw tylko ſobie co to być może naywdzięcznieyſzego, y nayprzymnieyſzego w Przyrodzeniu, a ieſzcze ſobie nieuknuieſz oncy tylko w zor niedoſkonały. Pamiętay tylko com iuż mowiła, a zrob tę rozmowę.

Ponieważ Dobro y ſzczęście ſą iednąż ſamą rzeczą, trzeba koniecznie żeby wſzyſcy dobrzy byli ſzczęśliwymi, a iż bydź ſzczęśliwym, ieſt bydź Bogiem, powinno ſię wnieść że nadgroda Człeka ſprawiedliwego, ieſt bydź uczynionym Bogiem, to ieſt, że Człek ſprawiedliwy niepowinien ſię obawiać, żeby mu czas co uſzkodził w Iego ſzczęśliwości, gdyż niemaſz

capable de la dêtruire, & que l'iniquité la plus noire ne ſçauroit ternir l'éclat de ſa Vertu. Cela étant, qui doutera de la punition des Méchans? car ſi le Mal & le bien, lá punition & la récompenſe, ſont opoſés, il faut infailliblement que ce qui ſe rencontre dans le ſalaire du Bien ſe trouve d'une maniere diferente dans la punition du Mal; & que comme la Vertu ſert de récõpenſe à l'Hõme vertueux, ainſi les Méchans aient leur Méchanceté pour ſuplice. S'ils veulent donc eux-mêmes conſidérer ſérieuſement ce qu'ils ſont, peuvent-ils ſe croire exemts de peine? Puis que le

mocy ſposobney do zagubienia oney, y nieprawość Nayßkaradnieyßa niepotrafi ſtrzymać bláſku Cnoty. Będąc to, ktoż będzie wątpił o karze złych, gdyż ieżeli złe y Dobro, karanie y nadgroda ſą przeciwne, potrzeba koniecznie żeby to co ſię natrafia w zapłacie Dobrego, znaydowało ſię odmiennym kßtałtem w karze złego, y iako Cnota ſłuży zamiaſt nadgrody Człeku Cnotliwemu, tak więc zli żeby mieli włásną złość za miaſt kary.

Jeżeliß więc Oni ſami chcą prawdziwie zważyć czym ſą, mogąß ſię trzymać za niepodpadaiących karze? Ponieważ nie-

Vice en eſt une ſi grande, & que non ſeulement ils ſont attaqués, mais accablés d'autant de maux qu'ils ont commis & qu'ils commett nt de crimes. Conſidérez à prèſent quel eſt le ſuplice qui les accompagne toûjours. Je vous ai déjà montré que tout Etre eſt néceſſairement Un, & que tout ce qui eſt Un, doit être infailliblement Bon, d'ou vous pouvez inférer que tout Etre eſt Bon. De cette ſorte tout ce qui ne fait plus aucune bonne action ne donne plus aucune marque de vie, d'où il arrive que les Méchans ceſſent d'être ce qu'ils ont été; & que ſi la figure du

nieważ niepráwość ieſt karą zbyt wielką, y że nietylko bywáią napádnionymi, ále też obrażonymi, od tylu dolegliwośći, ile popełniáią zbrodni. Vważ teraz co ieſt za karánie ktore z niemi wraz záwſze chodzi. Pokazałam ci iuż, iż każda Iſtota ieſt koniecznie, Iedna, y że wſzytko to co ieſt Iednym, muſi bydź Dobrym, z kąd możeſz wnieść iż każda Iſtota, ieſt Dobrem. Tym ſpoſobem, wſzytko co niedziała uczynku dobrego niedaie więcey żadnego znaku życia z kąd pochodzi, iż zli przeſtaią bydź, tym, czym byli, y że ieżeli Poſtać Ciała Ludzkiego ktora ſię

corps humain qui leur reſte, fait voir qu'ils êtoient autrefois, le Vice qui les transforme en lui même donne aſſez à connoître qu'ils ont perdu la Nature humaine, parce que n'y aiant que la ſeule Vertu qui puiſſe élever les Hõmes au-deſſus de leur condition, il faut néceſſairement que le Vice qui leur ravit la qualité qui les diſtingue des Bêtes, les réduiſe en un état infiniment au-deſſous de celui qu'ils avoient reçu de la Narure. C'eſt pourquoi vous ne devez plus apeller Homme celui que ſes crimes ont tout-à-fait changé. Brûle-t-il d'une avarice inſatiable, & prend-t-il avec vio-

im zoſtaie, daie widzieć, iż byli niekiedyś, ale niecnota ktora ich w ſámę ſiebie przemineia, daie dość uznać iż utracili Naturę Ludzką poniewaź niemaſz nic tylko ſczęgulna Cnota, ktoraby mogła wynoſić Ludzi nad Ich ſtan, muſi bydz koniecznie, ze nieprawość ktora im wydziera własność rożnięcą Ich od Beſtyi, przyprowadza ich do ſtanu nieſkonczenie niżſzego, od tego, ktory wzięli od Natury.

Przetoż nie powinieneś więcey nazywać Człowiekiem tego, kogo Iego zbrodnie zupełnie odmieniły. Ieżeli pała łakomſtwem nienaſyconym, y

violence le bien d'autrui? C'eſt un Loup raviſſant. Sa langue toûjours inquiete & médiſante, ne prononce-t-elle que des paroles injurieuſes & piquantes ? Il mérite qu'on le compare au Chien. Se plaît-il à tromper tout le monde par ſes artifices & par ſes trahiſons? Il eſt ſemblable au Renard. Se laiſſe-t-il emporter au torrent de la colere? Il cache ſous la figure d'un Homme, une Ame de Lion. A-t il de l'apréhenſion pour les choſes qui ſont le moins à craindre? Il eſt de la Nature du Cerf. Eſt-il ſtupide & pareſſeux? Il n'eſt point diférent de l'Ane. Son inconſtance

&

y zabiera gwałtem Dobra Cudze? Jeſt to wilk wydzieraiący. Ieżli iego Ięzyk zawſze nieſpokoyny y złorzeczący, niewymawia tylko ſłowa lżące y uſczypliwe? Godzien żeby go do psa przyrowniać. Ieżli ma upodobanie zwodzić wſzytkich przez ſwoie ſztuki, y zdrády? Podobny ieſt Liſowi. Dopuſczali ſię unoſić byſtrośćią ſwego gniewu? Vkrywa pod poſtaćią Człeczą Lwiego Ducha.

Ieżeli obawia ſię rzeczy naymniey bania wartych? Ieſt Ielcniey natury. Ieſt że głupim y leniwym? Nierożni ſię od Oſła; nieſtatek Iego y płochość, każgli mu od-

mie

& ſa legereté lui font-elles à tout moment changer de deſſein ? On peut juſtement dire qu'il reſſemble aux Oiſeaux. Eſt-il toûjours plongé dans la fange & dans l'ordure d'un plaiſir infame ? Il n'a point d'autre volupté que celui

mieniać comoment ſwoy zamyſł; może ſię ſłuſznie mowić iż ſię ochapia do Ptaſtwa. Ieſtże zawſze zanurzonym w błocku y kale roſkoſzy niepoczciwych? Niema innego ukontentowania tylko te coy wieprz, ktory ſię przewraca y

---

CIrcé par ſes Herbes puiſſantes,
Et ſes Breuvages enchantés,
Donnoit des formes diférentes
A ceux qu'elle avoit invités.
Par une bizarre avanture,
Ils ſe cherchent ſous la figure
D'un Lion, d'un Tygre, ou d'un Ours,
Ou ſous la peau d'une Panthere
En quelque Vallon ſolitaire
Ils conſument leurs triſtes jours,

Vlyſſe jetté par l'orage
En l'Iſle ſoûmiſe à ſes Loix,
Refuſa ſon fatal Breuvage,
Et boucha l'oreille á ſa voix:

Mais

celle d'un Pourceau qui ſe tourne & qui ſe roule dans la bouë. C'eſt ainſi que celui qui ceſſe d'être Homme en ceſſant d'être Bon, ne pouvant s'élever juſqu'à la Nature Divine, eſt malheureſement réduit à la condition des Bêtes.

y kula w błocie.

Tak więc ten kto przeſtaiąc bydź Człowiekiem, przeſtaie bydź Dobrym, niemogąc ſię wynieść aż ku Naturze Boſkiey, ieſt nieſzczęśliwie przywiedzionym do ſtanu Bydlęcego.

CYrce przez ſwe zioła możne
Y omamione napoie,
Dawała poſtaci rożne
Zaproſzonym w ſwe Podwoie.
Z osoblìwego traſunku
Szukaią ſię w wizerunku
Jak Lwy, Tygryſſy, Niedzwiedzie,
Albo niby w Ryſiey ſkorze,
W puſtym polu, czyli Gorze,
Każdy z nich dni ſmutne wiedzie.

Vliſſes przez burze pchnięty,
Na wyſpę co Iey praw ſłucha,
Wzgardził Iey napoy przeklęty,
Y umknął na Iey Głos ucha,

Lecz

Mais tout le reſte de ſa Troupe
Aiant déjà bû dans la Coupe,
N'avoit plus aucun trait humain,
Et ſous une forme hideuſe
Recherchoit l'eau ſale & bourbeuſe,
Et préferoit le Gland au Pain.

L'Ame en ce chángement étrange
Bravoit les ſucs victorieux:
Le Corps ſe rouloit dans la fange,
Quand l'Eſprit s'élevoit aux Cieux,
La Main qui ſembloit ſi puiſſante,
N'avoit qu'une force aparente;
Il en mepriſoit les efforts,
Et la voioit d'un œil tranquille
Changer la figure d'un Corps,
Qui n'eſt qu'une Maſſe d'argille.

L'Homme n'a de vigueur qu'au dedans de lui-(même,
La rechercher ailleurs, c'eſt une erreur ex-(trême
Le péril n'eſt pas grand, ſi l'Eſprit n'eſt chángé
Le Poiſon qui ſe gliſſe en l'Ame raiſonable;
Sans même que le Corps en ſoit endommagé,
Y fait un changement beaucoup plus déplo-(rable.

CHA-

Lecz wßyscy z Iego Orßaku,
Piwßy z tey czary do ſmaku,
Już Człeczy pozor ſtracili,
Y w Poſtaci dzikiey cale,
Szukali Wod mętnych w kale.
Zołądź nad Chleb przenoſili.

Dußa wolna w tym przewrocie,
Sok zwycięſki lekce miała;
Ciało ſię walało w błocie,
Gdy ſię myśl Niebios tykała,
Ręka co ſię ſilną zdała,
Na pozor tylko władała,
Rozum pogardzał te ſiły,
Spokoynym okiem patrzaiąc,
Na nię kßtałt Ciał odmieniaiąc,
Bo będące z gliny bryły.

Człek czerſtwośći procz w ſobie, znikąd nie na- (będzie,
Y ßukać Iey gdzieindziey, ieſt bydź w wielkim (błędzie,
Mała ßkoda, gdy rozum niepopadł odmianie:
Zaraza ktora w Dußę rozumną raz wchodzi,
Choć ſię od niey ußczerbku na Ciele nieſtanie,
Daleko opłakańßą odmianą, Iey ßkodzi.

RO-

CHAPITRE IV.

ALors je pris la parole, & je lui dis. J'avoüe que ce n'eſt pas ſans raiſon qu'on penſe que les Hommes vicieux ſont métamorphoſés en Bêtes par le changement déplorable de leur Eſprit quoi que cependant ils conſervent toûjours la figure humaine dans toutes les parties de leurs corps: Mais il ſeroit à déſirer que ceux dont l'Ame criminelle eſt continuellement agitée de cette fureur brutale contre les Gens de bien, ſe trouvaſſent trop foibles pour leur nuire. Ils n'ont pas, me répondit la Philoſophie, ce pouvoir que

WTen czas zabrałem Głos, y rzekłem Iey. Przyznaię iż niebez racyi mniemaią iz Ludzie wyſtępni ſą przemienionymi w Beſtye, przez opłakaną odmianę ich Rozumu, chociaż ztym wſzytkim zachowuią zawſze Postać Ciała Ludzkiego, we wſzytkich ſwego Ciała częściach, ale byłaby rzecz pożądania godna, żeby Ci ktorych zbrodni pełna Duſza, ieſt bez przeſtanku wzburzona tą beſtyalſką zawziętością naprzeciw Cnotliwym, znaydowali ſię zbyt niezdolnymi do ſzkodzenia onym.

Niemaią odpowiedzia-

ROZDZIAŁ CZWARTY.

que vous leur attribuez, comme je vous le ferai voir autre part; & si même on leur ôtoit celui qu'on s'imagine qu'ils ont, ce leur seroit un avantage très-considérable, puis que les peines qu'ils endurent en seroient de beaucoup diminuées. Car quoi que cela puisse sembler incroiable, il est néanmoins asseuré que les Méchans sont plus malheureux, lors qu'ils obtiennent ce qu'ils désirent, que lors qu'ils éprouvent un succès contraire à leurs volontés; parce que si c'est une grande misére de vouloir le Mal, ç'en est encore une plus grande de le pou-

działa Philozophia, tey mocy co im przypisuieß, iak ci to dam uznać gdzie indziey, ygdyby im odięto nawet tę ktorą, zdaie się, iż maią, stało by się im to korzyścią znaczną, gdyżby się wiele zmnieyßyły kary ktore podeymuią. Bo chociaż się to może zdawać do wierzenia niepodobna, przecięż iest pewna, iż zli są daleko nießczęśliwsi, gdy otrzymuią to czego pragną, niżgdy uznaią przeciwne powodzenie swoim chęciom; ponieważ ieżeli to iest wielka bieda, chcieć złego, iest ießcze większa moc go udziałać, ile że

pouuoir faire; d'autant que ſans cette puiſſance la volonté demeurant languiſſante, ne comme-ttroit qu'en penſée le Mal qu'elle commet en éfet. C'eſt pourquoi comme chaque mauvaiſe action entraîne avec ſoi ſon in-fortune il faut néceſſairement que ceux qui veulent commettre un crî'me, qui le peuvent, & quile font ſoient, ten même tems attaqués de trois ſortes de miſére. Vous êtes ſans doute de mon ſentiment; & vous êtes tellement touché de leur déplorable condition, que vous leur ſouhaiteriez cette heureuſe impuiſſance de Mal faire. Aiez un peu de patience, & peut-être elle leur arrivera plûtôt

que

że bez tey możnośći wola zoſtaiąc niezdolna, niepopełniałaby tylko myślą złe co popełnia ſamą rzeczą.

Przetoż iż każdy zły uczynek, pociąga za ſobą ſwoie nieſczęśćie, trzeba koniecznie żeby Ci ktorzy chcą popełnić iaki wyſtępek, ktorzy mogą, y ktorzy go czynią, byli w tenże ſam czas napadnieni, od trzech rodzaiow nędzy.

Jeſteś bez wątpienia mego zdania, y tak ieſteś dotkniony ich opłakanym ſtanem, żebyś im zyczył tey ſczęśliwey niezdolnośći, czynienia złego. Miey trochę cierpliwośći, a podobno ſię im ona przytrafi prędzey niż

byś

que vous ne le voudrez, & qu' ils ne le croient eux-mêmes. Il n'y a rien de si longue durée dans le petit eſpace de cette vie, qu'une Ame immortelle n'en doive attendre la fin ſans inquiétude. Toutes ces grandes eſpérances, ces vaſtes deſſeins, & ces hautes entrepriſes des Méchans, s'évanoüiſſent en un moment; & le même jour qui les a vû naître, les voit ſouvent périr avec celui qui les a produit. Ce qui ne peut être qu'avantageux à ces Miſérables, qui trouvant des bornes à leur méchanceté, rencontrent auſſi quelque ſoulagement à leur infortune: Car s'il eſt vrai que le Vi-

byś życzył, y niż ſię ſpodziewaią oniż ſami. Niemaß nic tak długiego trwania, w małey rozległośći tego zycia, czego by Dußa nieſmiertelna końca oczekiwać nie powinna bez nieſpokoynośći.

Wßelkie te wielkie nadzieie te obßerne zamyſły, y te wynioſłe przedſięwzięcia złych, nikną w iednym momencie, y tenże ſam dzień ktory oglądał ich ſię zrodzenie, widzi częſto Ich zgubę wraz z tym od kogo ſię wſczęły. Co nie moze ſię dziać tylko z korzyśćią tych nędznych ktorzy znayduią Granice ſwoiey złośći, napadaią także na nieiaką ulgę ſwego nießczęśćia. Gdyż ieże-

Vice rende l'Homme malheureux; celui-là le ſera davantage, qui ſera plus longtems criminel, & je croirois que leur miſére ſeroit extrême, ſi la mort au moins ne donnoit des limites à leurs crimes. Et certainement ſi ce que nous avons dit de la miſére, qui ſuit toûjours le crime, eſt véritable, il faut que comme elle eſt éternelle, elle ſoit infinie. Cette conſéquence vous paroîtra peut être étrange, & je vois que vous avez un peu de peine à me l'accorder: mais elle a trop de raport aux choſes que vous m'avez déja accordées, pour y pouvoir juſtement con-

żeli prawda iż nieprawość czyni Człeka nießczęśliwym, ten nim będzie więcey, kto dłużey będize wyſtępnym, y trzymam żeby ich nędza była zbyteczna, gdyby przynamniey ſmierć niezałożyła kresu ich niecnotom. Iakoż zapewne ieżli to cośmy rzekli o nędzy, ktora zawße za wyſtękiem naſtępuie, prawdzi ſię, trzeba żeby bywßy nieśmiertelną, była nieſkonczoną. Ta Konsekwencya będzieć ſię zdawać niezwyczayną, y widzę że maß trochę trudnośći zezwolić mi na nię: ale nader ſię ſtosuie, do rzeczy na ktoreś mi iuż pozwolił, żebys ſię Iey mogł ſłuſznie ſprze-

contredire; & vous n' avez pas raiſon de le faire, ſi vous ne montrez auparavant qu'il y a de l'erreur ou dans la propoſition que j'ai avancée, ou dans la concluſion que j'en tire. Si ce qui reſte n'eſt pas moins ſurprenant, la conſéquence n'en eſt pas moins infaillible. Je dis donc que les Méchans ſont plus heureux, lors que la Juſtice Divine exerce ſa rigueur ſur eux pour les châtier, que lors qu'ils ont la liberté de pécher impunément. Je ne fonde pas ma propoſition ſur ce que les mauvaiſes mœurs peuvent être corrigées par la vengean-

ſprzeciwić y niemaſʒ racyi tego czynić, ieżeli niedowiedzieſʒ wprzody iż ieſt błąd, albo w propozicyi ktorąm założyła, albo w konkluzyi ktorą z niey wyprowadzam. Jeżeli to co ieſzcze zoſtaie nie ieſt w niey dziwne, konſekwencya tegoż nie ieſt mniey nieomylna.

Mowię tedy iż źli ſą ſzczęśliwſʒymi, gdy ſprawiedliwość Boſka ſprawuie ſwoię ſurowość nad niemi na karanie Onych, niż gdy maią wolność grzeſʒyć bez karania.

Niezaſadzam moiey Propozycyi na tym, że złe obyczaie mogą bydź poprawione przez zemſtę z nich otrzyma-

geance qu'on en tire, sur ce que la crainte des suplices est capable de les conduire au chemin de la Vertu malgré leur résistance, & sur ce que l'exemple de leur punition détourne les autres du péché.

Je soûtiens seulement, sans avoir égard à la peine qui leur est inévitable, non plus qu' à l'instruction qu'ils nous laissent, qu'ils sont plus heureux étant punis, que ne l'étant pas. Je vous ai déjà fait voir la félicité des Bons, & la misére des Méchans. S'il arrive qu'une Personne ne soit pas tellement infortunée, qu'il ne lui reste encore quelque Bien, n'est-

mang: ani natym że boiazń karania iest sposobna naprowadzić ich na Drogę Cnoty przy wstecz ich się opieraniu, ani na tym że przykład kary od wodzi innych od grzechu.

Vtrzymuię tylko, niemaiąc względu na karanie ktore im iest nieuchronne, mniey ieszcze na naukę co nam zostawuią, iż są szczęśliwsi będąc karanemi, niżeli niebędąc. Dałam ci iuż widzieć szczęśliwość Dobrych y nędzę złych. Jeżeli się trafi żeby kto niebył tak nieszczęśliwy, żeby mu się ieszcze niezostało co kolwiek Dobra, nieprawdaś że Iego stan bę-

n'eſt-il pas vrai que ſa condition ſera plus avantageuſe que celle d'un autre dont le malheur ne ſera accompagné d'aucun bonheur? Que ſi l'on ajoûte quelque nouvelle miſére à celle de cet Homme qui ne jouit d'aucun Bien, ne ſera-t-il pas encore plus miſérable, que celui dont les maux ſont amoindris par la particidation de quelque Bien? Il eſt donc certain que les Méchans ont toûjours quelque Bien conjoint à la peine qu'ils endurent, à ſçavoir, le ſuplice même dont on les punit, puis qu'étant un acte de juſtice, il mérite à bon droit ce tître;

będzie miał więcey korzyśći, niżeli innego ktorego nießczęśćie niebędzie wſparte żadnym ßczęśćiem? Jeżeli zaś przyłęczy ſię iaka nowa bieda do owey tego Człeka ktory niema żadnego Dobra, niebędzieß ießcze nędznieyßy, niżeli ten ktorego dolegliwośći ſą umnieyßone przez uczeſtnictwo iakiego Dobra? Ieſt tedy pewna, iż źli maią zawße iakie Dobro złączone z karą ktorą ponoßą, to ieſt karanie ſamoż, ktorym ſą karani, poniewaß będąc dziełem ſprawiedliwośći, warto ſię słußnie tego nazwiſka, lecz przeciwnie

mais au contraire lors que leurs crimes demeurent ſans châtiment, ils deviennent plus miſérables qu'ils n'étoient, par cette impunité que vous avoüez vous-vous-même être une peine de leur iniquité continuelle. Ainſi la vengeance que l'on prend des maux qu'ils commettent leur eſt favorable, & la liberté qu'on leur donne de les continuer, leur doit être un tourment plus rigoureux que tous les ſuplices qu'on leur peut faire ſouffrir.

Enfin s'il y a de la juſtice à punir les Méchans, il y a de l'injuſtice à leur pardonner; & comme la juſtice eſt un Bien, l'injuſti-

gdy ich wyſtępki zoſtaią bez karania, ſtaią ſię nędznieyſzymi niż byli przez te niekaranie, ktore ty ſam wyznaieſz bydź karą ich nieprawośći uſtawiczney.

Więc zemſta ktora ſię bierze, z złośći, co popełniaią ieſt im ſprzyiaiąca, a zaś wolność, ktora ſię im daie, onych niepoprzeſtawać, powinna im bydź ſurowſzą męką niżeli wſzytkie karania ktore im każą cierpieć.

Na konieć ieżeli ieſt ſprawiedliwośćią karać złych, ieſt też nieſprawiedliwość im prepuſzczać, a że ſprawiedliwość ieſt Dobrem, nieſprawiedli-

justice est nècessairement un Mal, d'où vous pouvez aisément reconnoître la vérité de la proposition que j'ai avancée. Comme je me vis convaincu par la force de ce raisonnement, je l'interrompis aussi-tôt pour satisfaire à la curiosité que j'avois de connoître ce que j'ignorois encore, & je conjurai la Philosophie de me dire s'il n'y avoit point de suplices destinés aux Ames criminelles que la Mort a séparées de leurs Corps.

Il y en a; me répondit elle, vous n'en pouvez douter; mais leur diférence est bien grande, parce que les uns servent à les pu-

wość koniecznie ieſt złym, z kąd możeſz łatwo uznać prawdę Propozycyi ktorąm założyła.

Jakom ſię uyzrzał pokonanym mocą tey rozmowy, przerwałem ią zaraz czyniąc, zadosyć moiey ciekawośći ktorąm miał poznać czegom ieſzcze niewiedział, y zaklą-łem Philozophią, powiedz mi ieżeli niebyło karań przeznaczonych na Duſze wyſtępne, ktore ſmierć rozłączyła od Ich Ciała.

Są odpowiedziała mi; niemożeſz o tym wątpić, lecz ich roznica ieſt bardzo wielka, gdyż iedne ſłużą do karania ich z nie-

punir avec une rigueur inſuportable, & les autres à les purifier avec une douceur pleine de miſéricorde & de clémence. Mais je n'ai pas â préſent deſſein de traiter cette matiere; je me ſuis ſeulement propoſé de vous faire voir que cette puiſſance des Méchans, qui vous paroiſſoit injuſte, n'eſt en éfet qu'une chimere qui n'eſt qu'en votre imagination, & que les vices que vous croyiez impunis ne ſont jamais ſans ſuplice; que cette déplorable licence de pécher, dont vous déſiriez ſi promptement la fin, n'étoit pas de longue durée; que quand

nieznośną ſurowośćią, drugie zaś do oczyſzczenia onychże z łagodnośćią Miłośierdzia y Łaſkawośći.

Ale niemam teraz myśli traktować o tey materyi, tylkom ſobie przełożyła dać ci widzieć, iż ta możność złych, ktorać ſię zdała nieſłuſzna, nie ieſt w rzeczy tylko chimerą, niebędącą procz w twoim mniemaniu, y iż zbrodnie ktore rozumieſz, być niekarane, nie ſą nigdy bez karania, że ta opłakana wolność grzeſzenia, ktoreyeś pragnął tak prętkiego ſkonczenia, nie ieſt długo trwająca. Y chociażby nawet długi czas trwała

quand même elle du-
reroit beaucoup de
tems, elle ſeroit plus à
plaindre qu' elle n'eſt.
Et qu'enfin s'il ſe pou-
voit faire qu'elle fût
éternelle, elle arriveroit
au comble de la miſére.
Enſuite je vous ai prou-
vé que les Hommes
vicieux étoient plus
malheureux dans
l' impunité que dans la
punition de leurs cri-
mes; & que par conſé-
quent le plus grand & le
plus cruel de leurs ſu-
plices c'étoit de n'être
point punis. Je ſcai
bien que ſi je con-
ſulte la deſſus le ju-
gement des Hom-
mes, je n'en trou-
verai point qui me
veüille croire, ni mê-
me qui veüille m'-
écouter. Leurs
yeux accoûtumés aux
téné-

ła, byłaby bardziey
niż ieſt użalenia
godna.
Y na konieć gdyby
ſię mogło ſprawić że-
by była wieczną,
doſzła by dopełnienia
nędzy. Dowiod-
łam ci potym iż
Ludzie wyſtępni by-
li nieſzczęśliwſzemi,
w niekaraniu niże-
li w karze ſwoich
zbrodni, y iż za-
tym naywiękſze y
nayokrutnieyſze ich
karanie było, nie-
bydź karanymi.
Wiem dobrze że ie-
żeli ſię poradzę w
tym rozſądku Ludz-
kiego, nieznaydę ie-
dnego ktoryby mi
chciał wierzyć, ani
nawet ktoryby mię
chciał ſłuchać.
Ich oczy przyzwy-
czaione do Ciemnośći
nie-

ténébres ne peuvent s'ouvrir à la lumiere d'une vérité si brillante, & lon peut justement les comparer à ces Oiseaux que la nuit éclaire ; & que le jour aveugle : parce que ne considérant pas l'ordre naturel des choses, & ne suivant que leur inclination vicieuse, ils se persvadent que la licence & l'impunité de leurs crimes est une marque de leur honheur. Pour vous, regardez seulement ce qu'ordonne la Loi Divine. Si vous embrassez le parti du Bien, vous n'avez que faire d'un juge qui vous récompense ; le choix que vous avez fait est la plus grande récom-

niemogą się otworzyć na światło prawdy tak Iasney ; y mogą się słusznie przyrownać owym Ptakom ktore noc obiaśnia, dzień zaś ślepi : bo nie uważaiąc porządku naturalnego rzeczy, y nieidąc tylko za swoią skłonnością występną ; wystawiaią sobie iż wolność y niekaranie ich występkow iest znakiem ich szczęścia.

Ty patrzay tylko, co roskazuie Prawo Boskie. Ieżeli się chwyciß Dobra, niepotrzebuiesz dla siebie sędziego ktoryby ci nadgradzał; obranie coś uczynił iest naywiększą nadgrodą ktoreybyś się mogł spodzie-

compenſe que vous puiſſez eſpérer ; & ſi vous êtes aſſez malheureux pour choiſir le Mal, n'apréhendez point d'autre Bourreau que vous même, puis que l'election que vous avez faite eſt le plus cruel de tous les ſuplices qu'on ſcauroit jamais inventer contre vous. Je ne ſçaurois mieux repréſenter cette diférence, qu'en me figurant un Homme qui regarde tantôt le Ciel, & tantôt la Terre, parce qu'il ſemble que par le moien de ces deux regards contraires il eſt quelquefois au milieu des Aſtres, & quelque fois dans la fange & dans la bouë. Mais le Peuple, me direz-vous, n'eſt pas ca-

dziewać, ieżeliś zaś ieſt dosyć nieſzczęśliwym do obrania złego, nieobawiay ſię innego kata procz ſiebie ſamego; poniewaß Obranie coś uczynił, ieſt nayokrutnieyßym ze wßelkich kar ktoreby można przeciw tobie wynaleść.

Nie umiem lepiey potrafić tey rożnicy iak wyſtawiaiąc ſobie iakiego Człeka patrzącego raz w Niebo, drugi raz w ziemię; gdyż ſię zda iż tym ſposobem tego dwoyga ſpoglądania przeciwnego czaſem ſię w pośrod Gwiazd, a czaſem wpośrod kału y błocka znayduie.

Lecz Poſpolſtwo, rzeczeß mi, nie ieſt ſpo-

capable d'une rêfléxion ſi belle & ſi ſolide. Quoi donc, ſommes nous obligés de ſuivre le ſentiment de ceux que nous avons fait voir être ſemblable aux Bêtes? Si quelqu'un aiant perdu la vûë: s'oublioit tellement lui-même, qu'il ne crût pas avoir jamais vû clair, que cependant il s'imaginât avoir toutes les perfections dont le corps de l'Homme eſt capable, penſeriez-vous pour cela que tous ceux qui voient clair ſont aveugles? Ne ſçavez-vous pas qu'il eſt encore impoſſible de perſuader à la plûpart des Hommes, que ceux qui ſont une injure, ſont plus mal-

ſpoſobne do takiey uwagi piękney y gruntowney. Więc powinniżeśmy iść za zdaniem tych ktorychęśmy pokazali bydź podobnych Beſtyom?

Gdyby kto ſtraciwſzy wzrok tak ſię zapomniał, iż by nietrzymał żeby kiedy miał był Iasno widzieć, ale przecięż mniemał iż ma wſzelkie doſkonałości przyzwoite Ludzkiemu Ciału; rozumiałżebyś dlatego, iż wſzyſcy Ci co iasno widzą, ſą ślepymi?

Niewieſzże iż ieſt niemożna, dać dopoięcia więkſzey części Ludziom, że ci ktorzy czynią iaką krzywdę, ſą nieſzęśliwſzymi, niż ci co ią pono-

malheureux que ceux qui la ſouffrent? & cependant il n'y a point de vérité dont les preuves ſoient plus faciles & plus convaincantes. Si vous les déſirez aprendre, les voici. Vous ne pouvez douter que les Méchans ne méritent quelque peine, vous n'ignorez pas qu'ils ſont malheureux, & vous êtes convaincu que tous ceux qui ſont dignes de punition ſont miſérables. S'il arrivoit donc que vous fuſſiez Juge en une Cauſe ſemblable à celle dont il s'agit, lequel condamneriez-vous au ſuplice? ou l'auteur d'une offenſe, ou celui qui ſeroit offenſé? Sans doute

noſzą? A przecięż nieznayduie ſię prawda inna ktoreyby dowody były łatwieyſze y bardziey pokonywaiące. Ieśli ſię ich chceſz nauczyć, owoż ſą.

Niemożeſz wątpić żeby zli niezaſługowali iakiey kary, nie ieſt ci tayno że ſą nieſzczęśliwymi, y ieſteś przekonany w tym iż wſzyscy ci co ſą godnymi karania, ſą Nędznymi. Gdyby ſię więc trafiło żebyś był ſędzią w podobney ſprawie do tey, o ktorą rzecz ieſt, kogoż byś ſkazał do karania? czyli ſprawcę urazy, czyli tego co byłby urażony? Bez wątpienia żebyś za-

doute que vous ſatisferiez par la punition de l'autre, à celui qui ſeroit outragé; & par conſéquent vous ſeriez perſuadé que celui qui fait une injure, eſt plus miſérable que celui qui la ſouffre. C'eſt pour ce ſujet, & pour beaucoup d'autres raiſons qui n'ont qu'un même Principe, que l'envie rendant de ſa nature les Hommes infortunés, l'injure n'eſt dommageable qu' à la Perſonne qui l'a faite, & non pas à celle qui l'a reçuë. Cependant il ſemble que les plus habiles Orateurs ingnorent cette verité, lors qu'ils emploient tous les artifices de leur éloquen-

çe,

zadosyć uczynił przez karę tamtego, temu co by był ukrzywdzony; a zatym byłbyś w mniemaniu iż ten ktory czyni iaką krzywdę, ieſt nędznieyſſy niż ten co ią cierpi.

Ztey że przyczyny y wielu innych racyi, ktore tylko tenże ſam początek maią, iż chciwość czyniąc z ſwoiey Natury Ludzi nieſzczęśiwymi, krywda nie ieſt ſkodzącą tylko tey oſobie co ią uczyniła a nie tey ktora ią odnioſła.

Poſtaremuż zda ſię iż naywybornieyſi mowcy nieznaią tey prawdy, gdy zażywaią wſzelkich powabow y ſztuk ſwoiey wymowy na wzbudzenie

poli-

ce, pour attirér la compaſſion des Juges ſur une Perſonne innocente & perſecutée, puis que ceux qui l'ont affligée ſont plus dignes de pitié qu'elle. Ces aveugles Accuſateurs étant touchés de miſéricorde pour les Criminels, les devroient conduire devant le Juge, comme des Malades devant le Medecin, afin de retrancher par le ſuplice les maladies de leurs crimes. S'ils en uſoient de la ſorte, la défenſe des Avocats deviendroit inutile; ou s'ils déſiroient encore profiter au Public par la douceur & par la force de leur langage, ce ſeroit en accuſant les Criminels de

politowania Sędziow nad Osobą niewinną y prześladowaną poniewaß ci ktrorzy ią trapią ſą godnieyſi niż ona pożałowania.

Ci zaślepieni oſkarżyciele będąc zdięci Miłośierdziem ku winowaycom, powinniby ich prowadzić przed ſędziego, niby chorych przed lekarza, ażeby przez karę oddalać od nich chorobę ich wyſtępkow.

Gdyby ſobie poſtępowali tym kßtałtem, obrona Patronow ſtałaby ſię niepotrzebna; albo ieżeliby ießcze pragneli zyſku z Poſpolitośći przez łagodność y moc ſwego mowienia, działoby ſię to a oſka-

de cette maniere favorable. S'il restoit même assez de lumiere aux Méchans pour voir la Vertu qu'ils ont si lâchement abandonnée, & s'ils connoissoient qu'ils doivent être purifiés de l'ordure de leurs vices par le moien des tourmens, ils ne les considéreroient plus comme une peine, dans l'esperance qu'ils auroient de posséder encore un Bien qu'ils ont perdu par leur faute; & ne pouvant plus souffrir de Défenseurs, ils s'abandonneroient entiérement à la discrêtion de leurs Juges & de leurs Parties. Vous pouvez connoître de ce que je viens de dire,

oskarżaiąc występnych tym sprzyiaiącym sposobem.

Gdyby nawet zostawało się dosyć swiatła złym do uyrzenia Cnoty ktorey odstąpili tak podło, y gdyby uznawali iż maią bydź oczyszczonymi zplugastwa ich zbrodni przez sposob mąk, niepoczytywali by ich sobie więcey niby za karę, w nadziei ktorąby mieli osiągnąć ieszcze Dobro, co utracili przez swoię winę, y niemogąc zćierpieć Obronicielow, poddawaliby się sami zupełnie rozsądkowi swoich sędziow, y swoich stron.

Możesz uznać z tego com powiedziała, iż Człowiek Mądry

re, que l'Homme ſage eſt incapable de haine, parce que c'eſt avoir perdu l'Eſprit, que de haïr les Bons, & c'eſt être tout-à-fait déraiſonable d'avoir de l'averſion pour les Méchans. Le Vice eſt une maladie de l'Eſprit, comme la langueur eſt une infirmité du Corps ; & de même qu'on ne juge pas un Malade digne de haine, mais plûtôt de compaſſion: ainſi bien loin de perſécuter avec violence les Malheureux, dont l'Eſprit eſt plus tourmenté par ſes propres crimes, que le Corps ne l'eſt par les plus inſuportables maladies, il faut avoir pour eux une tendreſſe efficace, & toute particuliere.

dry nie ieſt ſposobny do mienia nienawiści, ponieważ ieſt to ſtracić Rozum, nie nawidzieć Dobrych, y ieſt to bydź w cale nie rozſądnym mieć wſtręt od złych. Wyſtępek ieſt to choroba Rozumu, nakſztałt mdłości y ſłabości ciała; y zarownoż iak ſię nieſądzi chory bydź godnym nienawiści, ale raczey politowania, więc daleko mniey żeby gwałtownie przeſladować nieſzczęśliwych, ktorych rozum ieſt dręczony bardziey przez ich własne wyſtępki, niżeli Ciało przez nayniezności eyſſe Choroby, trzeba nadniemi mieć wzruſzenie ſkuteczne y osobliwſze.

ESprits toujours émeûs de colere, ou d'envie,
Qui n'avez de repos qu'en troublant l'Uni-
(vers,
Eſt ce dans le deſſein d'abandonner la vie.
Que vous faites armer tant de Peuples divers?

La Mort que vous cherchez viendra bien d'-
(elle-même
Pour vous faire ſentir la rigueur de ſes Loix:
Rien n'arrête ſon cours, & ſa fureur extrême
Entraîne également les Sujets & les Rois.

Ceux contre qui le Ciel, des Bêtes carnaſſieres
Anime juſtement la brutale fierté,
Tournent contre leur ſein les armes meurtieres
Que leur à fait forger la ſeule cruauté.

Une diverſité de mœurs & de langage
Peut-elle autoriſer tant de ſanglans combats?
Si c'eſt là le ſujet qui vous porte au carnage,
Certes un tel ſujet ne vous excuſe pas.

Si vous êtes pouſſé d'un déſir équitable
De donner à chacun ce qu'il à mérité,
Aimez les Gens de bien d'un amour véritable,
Et plaignez les Méchans en leur iniquité.

CHAPITRE V.

JE connois aſſez, lui dis-je quel eſt ce bon-

ZNam dobrze rzekłem Iey co ieſt za

DVchy zawſze gniewem, lub zazdrośćią zdięte,
Ktore ſwiat mięſzaiąc ieſteśćie w pokoiu
Czyſz wam życie ſkonczyć chęci przedſięwźięte,
Radzą Lud tak rożny pobudzać do boiu?

Smierć, ktorey ſzukacie ſama ſię wam ſtawi,
Byśćie ſurowośći ſwoich Praw doznali,
Swą złośćią, gdyż w biegu nic ią niezabawi,
Z poddanymi Krolow zarowno obali.

Ten na kogo Niebo tak ziadłego zwierza
Sprawiedliwie dziką wśćiekłość pobudziło
Zaboyczym Orężem w ſwoie łono zmierza
Co mu okrućieńſtwo własne ſporządziło.

Ta odmienność w Ięzyk, rozność w obyczaie
Możeſz wam bydź Prawem na te bitwy krwawe;
Jeźli wam przyczyną Morderſtwa ſię ſtaie,
Zapewne nieuydźie za wymowki prawe.

Jeźliśćie wzbudzeni chęcią ſprawiedliwą
Oddawać każdemu co zaſłużył godnie,
Kochaycie, Cnotliwych miłośćią prawdziwą,
Litość zaś nad złymi niech wzruſzą ich zbrodnie.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

bonheur, ou cette misére, qui ſuivent *za ſczęśćie to, albo coto za nędza, kto-*

le mérite des Bons, ou les crimes des Méchans, & néanmoins je ne laisse pas de croire qu'il y a toûjours quelque mélange de Bien & de Mal dans la faveur populaire: car je n'ai point encore vû d' Homme sage qui la méprisât jusqu'à ce point, que d'aimer mieux être banni de son Païs, manquer de toutes choses, & vivre continuellement dans l'oprobre, que d'être honoré de ses Citoiens, avoir sur eux une légitime puissance, & demeurer avec estime en sa propre Patrie. Cette derniere condition fait paroître la Sagesse avec plus d'éclat & d'utilité pour le Public;

następuią za zasługę Dobrych, albo za występkami złych, a po staremuż nieprzestaię trzymać, iż iest zawsze iakie pomieszanie Dobra, y złego w sprzyianiu Pospolstwa: Gdyżem ieszcze niewidział Człowieka Mądrego ktoryby nim tak dalece gardził; iżby wolał bydź wygnanym z swego kraiu, zostawać w niedostatku wszytkiego, y żyć ustawicznie w obeldze; niż bydź czczonym od swych ziomkow, mieć nad niemi słuszną władzę y przebywać z szacunkiem w swey Oyczyznie. Ta ostatnia kondycya pokazuie Mądrość z większym blaskiem y pożytkiem dla Pospolito-

blic; le bonheur de ceux qui gouvernent, ſe communique à ceux qui ſont ſous leur conduite; & les mauvais Citoiens contre leſquels les priſons, les gênes, & tous les autres ſuplices ordonnés par les Loix ſont établis, reçoivent la récompenſe de leurs crimes.

Je ſuis donc ſurpris d'un étonnement extrême, lors que je conſidére que par un changement étrange les innocens ſouffrent les peines que méritent les Coupables, & que les récompenſes de la Vertu deviennent le prix de l'injuſtice; & je voudrois aprendre de votre bouche quel eſt le ſuiet d'une confu-

litośći: ſczęśliwość tych ktorzy rządzą, udziela ſię tym co ſą pod Ich kierowaniem, ázaś zli obywatele, na ktorych więzienia, Męki, y wſzytkie karania Prawem nakazane, ſą poſtanowione, odbieraią nadgrodę ſwych wyſtępkow.

Jeſtem tedy zdięty zbytnim podziwieniem, gdy uważam iż przez niezwyczayną odmianę niewinni ponoſzą kary ktore zaſługuią winowaycy, y że nadgrody Cnoty ſtaią ſię korzyśćią nieprawośći; y chciałbym nauczyć ſię z twoich uſt, co ieſt za przyczyna tak żałosnego

ſion ſi déplorable.
Mon admiration ſeroit beaucoup moindre, ſi je croiois que le hazard fut cauſe de cette diférence; mais ce qui l'augmente encore davantage, c'eſt la conduite dont Dieu ſe ſert au Gouvernement du Monde; & quand je vois que ſouvent il traite les Bons avec une douceur de Pere, & les Méchans avec une ſévérité de Juge, & qu'en ſuite il afflige les Bons, & qu'il accorde aux Méchans tout ce qu'ils déſirent, ſi l'on ne m'en découvre la cauſe, je ne puis de moi même apercevoir la

zamieſʒania.
Moie ſię zdumiewanie byłoby daleko mnieyſʒe, gdybym trzymał iż trafunek ieſt przyczyną tey odmiany; lecz co go ieſʒcze więcey przyczynia, ieſt kierowanie, ktorego Bog zażywa w Rządzeniu ſwiata, y gdy widzę iż częſto obchodzi ſię z Dobrymi łagodnośćią Oycowſką, ze złymi zaś ſurowośćią Sędziego, a że potym trapi Dobrych, używa zaś złym wſʒytkiego czego pragną, ieżeli mi tego przyczyna obiawiona nie będzie, niemogę poſtrzedz rożnicy kto-ra

---

A La moindre Eclipſe de Lune
Le vulgaire eſt ſaiſi de peur,
Et la ſtupidité commune

En

la diférence que vous mettez entre ce qui ſe fait ſeulement par ſa Providence, & ce qui n'arrive que par avanture. Ce n'eſt pas une merveille, me répondit-elle, qu'ignorant l'ordre & la diſpoſition du Monde, vous penſiez qu'il y a de la confuſion : mais quoi que vous ne ſçachiez pas las cauſe de cette diverſité qui s'y rencontre, vous devez néanmoins être aſſeuré que puis que celui qui le gouverne eſt infiniment Bon, il n'ordonne rien qui ne ſoit tout-à fait équitable.

rą ty kładzieſz, między tym, co ſię tylko przez Iego Opatrzność dzieie, a owym co tylko trafunkiem przypada.

Nie ieſt to dziw odpowiedziała mi ona iż niewiedząc porządku y rozrządzenia ſwiata ſądziſz iż w nim ieſt zamięſzanie: ale chociaż niewieſz przyczyny tey rozmaitośći co ſię napada, powinieneś przecięż bydź pewnym, że poniewaſz ten ktory rządzi ſwiatem ieſt nieſkonczenie Dobrym, nieſtanowi nic coby niebyło ſprawiedliwego.

ZApierwſzym Xiężyca Cieniem
Strach iakiś Poſpolſtwo chwyta,
Y ſpolnie głupim ſądzeniem.

En fait un ſigne de malheur:
Créte même eut ſes Corybantes,
Dont les danſes extravagantes,
Les cris, & les Tambours d'airain,
Par une ſottiſe groſſiere,
Contre ce defaut de lumiere
Sembloient un remede certain.

Que le Soleil fonde la glace,
Que les Aquilons orageux
Dans le milieu de la bonace
Elevent des monts écumeux:
On n'eſt point ſurpris de ces choſes,
Parce qu'on en connoît les cauſes
Que l'Eſprit trouve ſans penſer:
Celles qui ſont moins ordinaires,
Quoi qu'également néceſſaires,
Ont coûtume de l'étonner.

Tout ce que le vulgaire admire,
N'eſt grand que par comparaiſon,
La rareté ſeule l'attire
Et jamais la juſte Raiſon.
Si la vérité peu connuë,
S'offrant à vos yeux toute nuë
Eclaire votre entedement,
Ce qui lui ſembloit admirable,
N'aura rien de plus remarquable,
Que ce qu'il voit communément.

CHA-

Iak znak nieszczęścia poczyta.
Kreta korybantow miała,
Ktorych tańcow zmyslność cała,
Bębny miedziane y krzyki,
Przez grubiański rozsądek
Zmięszany swiata porządek,
Zdały się wprowadzać w szyki.

Niechay słońce topi lody,
Niech Akwilony wzburzone
Wśrod cichey Morza pogody,
Wzruszą z fal gory spienione;
Przecięż nikt tym niezdumiany,
Bo zna przyczynę odmiany
Ktorą Rozum wnet napadnie.
To zaś co mniey pospolite,
Chociaż rowno nieodbite,
Zwykło go zdumiewać snadnie.

Wszytko co dziw między ludem,
Wielkie iest przez porownanie,
Rzadkość go zwabia iak cudem,
A nie słuszne rozeznanie,
Jeżli prawda utaiona,
Stáiąc w oczach obnażona,
Obiaśni ći rozum iawnie,
Już to co go zdumiewało
Niebędzie nic więcey miało
Nad to co widzi ustawnie.

CHAPITRE VI.

JAvoüe, lui dis-je que toutes ces choses sont véritables; mais comme c'est à vous de découvrir la cause de ce qui vous semble le plus secret, & d'éclairer par votre lumiere les choses qui paroissent les plus obscures à ceux qui les ignorent, je vous prie me délivrer de l'incertitude où je suis là dessus, & de m'instruire sur ce que j'estime de plus étonnant & de plus prodigieux dans la Nature. Aussi tôt la Sagesse me regardant avec un visage riant me répondit en ces termes. Vous désirez m'engager à la chose du

PRzyznaię, mowiłem Iey, iż te wßystkie rzeczy są prawdziwe, ale iż do Ciebie należy obiawić przyczynę tego, co się nam zda nayskrytßego, y obiaśnić twoim oswieceniem rzeczy wydawaiące się nayciemnieyße, tym ktorym są nieznaiome, proßę cię wyprowadź mię z niepewnośći w ktorey około tego zostaię, y naucz mię tego co sądzę za nayzdumiańßego y naycudownieyßego w Naturze. Na tychmiast Mądrość spoglądaiąc na mnie uśmiechaiącą się twarzą, odpowiedziała mi tymi słowy. Pragnieß wciągnąć

du monde la plus difficile, & de laquelle il eſt le moins poſſible de trouver le fond. Cette matiere eſt ſemblable à l'Hydre d'Hercule, & l'on n'en a pas plûtôt retranché les premieres difficultés, qu'il en renaît de nouvelles, ſans qu'on puiſſe jamais ſortir de ce combat, ſi l'on ne joint au Glaive trachant d'une Parole animée le feu d'un Eſprit extrêmement vif & percant. Car il faut parler en méme-tems de la ſimplicité de la Providence, de l'ordre du Deſtin, du haſard, de la connoiſance de la Prédeſtination Divine,

gnąć mię w naywiękßą na ſwiecie trudność, y ktorey doſięgnąc gruntu naymniey można. Podobna ieſt ta materya Herkulesa owey Hydrze, y ledwo ſię z niey pierwße trudnośći odetną, odradzaią ſię zaraz nowe, iż niemożna nigdy wyniść z tey utarczki, ieżeli ſię nieprzyda do ſiekącego Miecza ſłow żywych, ognia Rozumu zbytnie byſtrego y przenikaiącego.

Gdyż trzeba wraz mowić, o iednoiſtności Opatrznośći, o porządku wyroku, o Przypadku, o znaiomośći Przeznaczenia Boſkiego y

ne, & du libre Arbitre. Tout cela vous fait aſſez comprendre l'excellence du ſujet dont vous déſirez que je vous parle: mais comme l'intelligence que vous en aurez doit beaucoup contribuer à votre guériſon, je m'efforcerai de vous découvrir quelques particularités, quoi que le tems ne me donne pas la liberté de beaucoup m'étendre. La douceur de la Muſique, a juſques ici charmé votre Eſprit curieux, & contenté votre oreille, & néanmoins il faut vous priver un peu du plaiſir que vous y prenez pendant que vous ſerez attentif à l'enchenement

ment

y o wolney woli.

Wſzytko to daie ci doſyć zrozumieć wyſmienitość rzeczy o ktorey żądaſz żebym mowiła: ale iż poięcie tego, gdy go będzieſz miał powinno wiele pomodz do twego uleczenia, będę usiłowała obiawić ci niektore oſobliwośći, chociaſz mi czas niedopuſcza wiele ſię na tym rozſzerzać.

Łagodność Poezyi y Muzyki, dotąd zabawiała twoy Rozum ciekawy, y nasycała twoie ucho, potrzeba przecięż żebyś ſobie nie co upadobania ktore w niey maſz, zabronił w ten czas gdy będzieſz pilno uważał, ſpoienie y naſtępność racyi kto-

re

ment & à la ſuite des raiſons que je vous déduirai dans ce diſcours. La génération de toutes choſes, le progrès & la liaiſon des Etres, enfin tout ce qui peut avoir quelque mouvement naturel, tire ſon principe, ſon réglement, & ſa forme, de l'Immutabilité ſeule, de l'Entendement Divin; & cet Eſprit demeurant toûjours inébranlable en ſa ſimplicité, pourvoit diverſement à tout ce qui ſe doit faire.
Si nous conſidérons ce ſoin dans la pureté de l'Intelligence de Dieu, nous l'apellons Providence; & ſi nous le regardons dans le raport qu'il a vers les Etres qu'il meut &

qu'il

re przywiodę w tey rozmowie.

Rodzay rzeczy wßytkich wzmaganie ſię y związek Iſtot, na koniec wßytko to co może mieć iaką ſkłonność naturalną, bierze ſwoy początek, ſwoie uſtanowienie, y ſwoy kßtałt, od nieodmienności Samey, Mądrości Boſkiey, ktora przebywaiąc zawße niewzruſſoną w ſwoiey iednoſtayności dogadza wßytkiemu, co ſię dziać powinno. Gdy uważamy te pieczołowanie w rzeczywiſtości Rozumienia Boſkiego, nazywamy go Opatrznością, gdy go zaś bierzemy względem ſtoſowania ſię do Iſtot, ktore nakłaniay roz-

po-

qu'il diſpoſe, c'eſt ce que les Anciens nomment Deſtin. Ces deux choſes paroîtront facilement diférentes à celui qui connoîtra la nature de l'une & de l'autre; d'autant que, *la Providence eſt cette ſouveraine Intelligence par laquelle le premier de tous les Etres diſpoſe de toutes choſes; & le Deſtin n'eſt rien qu'une diſpoſition qui s'attache fortement aux choſes qui ſe mouvent, & par la quelle la Providence les ordonne avec une liaiſon merveilleuſe.* La Providence embraſſe toutes choſes, quelques diférentes & infinies qu'elles ſoient; mais le Deſtin diſtingue le mou-

porządza, ieſt tym, co Dawni mianowali wyrokiem. Te dwie rzeczy będą ſię zdawać łatwo rożnięce ſię temu, kto zna Naturę tak iedney iak drugiey, ile że Opatrzność ieſt ową naywyżſzą Mądrością, przez ktorą naypierwſza ze wſzytkich Iſtot, roſporządza wſzytkie rzeczy; Wyrok zas nie ieſt nic tylko rozrządzenie, ktore ſię mocno przywięzuie do rzeczy ſkłonność maiących, przez ktorą Opatrzność, poſtanawia ie, wſpoieniu przedziwnym.

Opatrzność obeymuie wſzytkie rzeczy, chociaż rożnięce ſię y nieſkoczone, lecz wyrok rozłącza ſkłonno-

mouvement particu-
lier des Etres, leur
marque leur rang,
leur donne une for
me convenable, & les
diſtribuë ſelon les
tems; en ſorte que
cette diſpoſition tem-
porelle étant rapor-
tée à la connoiſſauce
de l'Entendement Di-
Divin, n'eſt rien que
ce que nous apellons
Providence; & lors
qu'elle eſt conſidérée
dans la ſuite des tems
& dans l'ordre qu'el-
le y met, nous la
nommons Deſtin.
Quoi que ces deux
choſes ſoient diféren-
tes; elles dépendent
néanmoins l'une de
l'autre, & l'ordre du
Deſtin n'eſt qu'une
production de la Pro-
vidence: Car de mê
me qu'un Ouvrier
aiant

*ność Oſobnę Iſtot, wyznacza im ich ſto-
pnie, nadaie im
kßtałt przyzwoity,
y rozdaie ie według
czasow, tak dalece iż
ta ſposobność docze-
ſna, wzięta w ſtoſo-
waniu ſię do znaio-
mości Rozumienia
Boſkiego, nic nie ieſt
tylko to co nazywa-
my Opatrznością, gdy
ſię zaś uważa wzglę-
dem naſtępności Cza-
ſow y porządku kto-
ry w nich ſtanowi,
mianuiemy ią Wyro-
kiem.*

*Chociaż te dwie
rzeczy ſą rożniące ſię,
przecięż iedna od dru-
giey zawiſła, y po-
rządek wyroku, nie
ieſt, tylko dziełem
Opatrzności. Bo za-
rowno iak rzemieśl-
nik wyſtawiwßy w
ſwo-*

aiant ſormé dans ſon Eſprit une idée de ce qu'il veut faire, y travaille en ſuite, & ne produit que dans le cours du tems ce que ſon Entendement avoit conçu tout à la fois. Ainsi Dieu diſpoſe par ſa Providence tout ce qui doit arriver, & ſe le repréſente en un même inſtant ſans qu'il puiſſe recevoir aucune altération, il l'exécute après par le moien du Deſtin; mais d'une maniére diférente & dans la ſuite des tems. Soit donc que le Deſtin reçoive ſa vertu de celle de la Providence Divine, ſoit que l'Ame du Monde, ou toute la Nature enſemble y préſide, ou bien

ſwoim umyśle wzor iaki tego co chce zrobić, pracuie potym około tego, y nieudziała tylko w naſtępnośći Czasu, co był razem począł w ſwoim Poięciu.

Tak Bog rozrządza przez Opatrzność wſzytko to co ſię ma ſtać, y wyſtawia to ſobie w Oka mgnieniu niepodlegaiąc żadney odmiennośći, y wykonywa też potym przez ſposob wyroku, lecz odmiennym kſztałtem y w naſtępnośći Czasow.

Bądź tedy, że wyrok bierze ſwoię moc od Opatrznośći Boſkiey, Bądź że Duch ſwiata, albo cała oraz Natura nad nim przebywa, albo że Influencya Planet, dzielność

bien que l'influence des Astres, la puissance des Anges, ou l' artifice des démons, en fassent mouvoir tous les ressorts, ou qu'enfin son enchaînement admirable soit un ouvrage à la perfection du quel toutes ces choses concourent. Il est toûjours asseuré que *la Providence est une Idée simple & immuable de ce qui doit être fait*, & que *le Destin est un ordre successif, & comme une liaison temporelle & mobile de ce que la Prouidence a déià disposé*. D'ou il arrive que toutes les choses qui sont soûmises à l'empire du Destin, le sont à celui de la Providence,

ność Aniołow, albo chytrość szatańska, wszelkie iego wzrusza sprężyny, albo że w Ostatku iego przedziwne spoienie, iest Dziełem do ktorego udoskonalenia wszystkie te się przykładaią rzeczy.

Iest zawsze pewna, że Opatrzność iest Wzorem iednoistnym y niewzruszonym tego co się stać powinno, y że Wyrok iest porządkiem następnym y niby iakim spoieniem doczesnym y wzruszyć się mogącym tego co Opatrzność Boska iuż postanowiła. *Z kąd pochodzi że wszytkie rzeczy ktore są podległe rządowi wyroku, są oraz podlegaiące y Opatrzno-*

à laquelle le Destin même est sujet. Et il y en a de certaines qui dépendent tellement de la Providence seule, qu'elles surpassent la puissance du Destin, comme étant étroitement unies à la Divinité même, à laquelle elles sont trop fortement attachées pour se laisser aller au mouvement du Destin. Car comme entre plusieurs Globes qui tournent sur un même essieu, celui qui s'aproche le plus du milieu participe aussi davantage de sa simplicité, & devient comme le centre autour duquel ceux qui sont les plus éloignés roulent continuellement, & comme le dernier au con-

śći, ktorey sam wyrok iest podległym: Są zaś niektore, co tak zawisły od samey że Opatrzności, iż przewyższaią moc wyroku, będąc tak ściśle ziednoczone z samymże Bostwem, do ktorego zbyt się mocno przywięzuią, że się miały udać za skłonnością Wyroku.

Gdyż iako między wielą okręgami ktore się na iednęyże obracaią Ośi ten ktory nayblizszy srzodka iest także naywiększym uczestnikiem Iey nierozdzielności, y staie się niby Centrum około ktorego tamte się dalsze obracaią ustawicznie, y iako ostatni maiąc owszem wiekszą obser-

contraire aiant une plus grande circonférence que les autres, occupe une plus grande eſpace qu'eux, d'autant plus qu'il s'écarte de ce point du milieu qui communique ſa ſimplicité naturelle à ce qui ſe joint & s'unit à lui, l'empêchant de s'écouler & de ſe répandre au dehors. Ainſi d'autant plus qu'une choſe eſt ſepareé de la premiere Intelligence, elle eſt plus ſujete au pouvoir du Deſtin; & celle au contraire qui touche de plus près le centre de toutes choſes, à ſçavoir la Divinité, s'en trouve plus dégagée. Que ſi même elle s'attache inſéparablement à la ſér-

ßerność niż drugie zabiera większą roz, ciągłość niż one, poniewaß się oddala od tego punktu ſrzodka, ktory udziela ſwoiey iednoſtayności naturalney temu co się z nim łączy y iednoczy, niedopußczaiąc mu wyłączać się y rozpraßać zewnątrz.

Tak im bardziey rzecz ieſt oddzielona od pierwßey Mądrości tym ieſt bardziey podlegaiąca mocy wyroku: Owa zaś przeciwnie ktora się dotyka bardziey Centrum wßytkich rzeczy, to ieſt Boſtwa, ieſt tym ſwobodnieyßa.

Nawet gdy się przyłączy nierozdzielnie do ſtałości tey naypier-

fermeté de ce premier des Etres, elle devient inébranlable. & s'éleve au-deſſus de cette néceſſité fatale à la quelle tant d'autres Etres ſont ſoûmis. Donc le même raport qu'il y à du raiſonnement a l'entendement, de la choſe produite à ce-qui produit, du tems à l'éternité, & du cercle à ſon centre; ſe trouve auſſi entre la ſuite changeante du Deſtin, & l'immuable ſimplicité de la Providence. C'eſt cet ordre de la Deſtinée qui régle le cours des Aſtres & le mouvement du Ciel, qui fait accorder les Elémens entre eux, & qui leur fait ſi ſouvent

vent

pierwſzey Iſtoty, ſtaie ſię niewzruſzona, y wynoſi ſię nad tę potrzebę nieſzczęśliwą ktorey tylo innych Iſtot ieſt podległych. Więc toż ſame ſtoſowanie ktore ſię, znayduie między rozważaniem rzeczy á rozumem, między rzeczą udziałaną a tym co ią działa, między czaſem á wiecznośćią, między okręgiem a iego centrum; znayduie ſię także między odmieniaiącą ſię naſtępnośćią wyroku, á nie wzruſzoną iednoiſtnośćią Opatrznośći.

Ten to porządek Wyroku, ktory uſtanawia bieg Planet, y Obrot Nieba, ktory ſprawia zgadzanie ſię żywiołow między ſobą,

bą,

vent changer de forme & de nature. C'eſt lui qui renouvelle toutes les choſes qui naiſſent ou qui meurent par des ſémences & des productions qui leur ſont ſemblables. C'eſt luimême enfin qui détermine la fortune & les actions des Hommes, par une chaîne indiſſoluble de cauſes ſupérieures; & comme ces cauſes tirent leur origine de la Providence, qui ne peut jamais changer, il faut néceſſairement qu'elles ſoient exemtes de changement, parce que les choſes ſont toûjours bien conduites lors que la ſimplicité de l'Entendement Divin produit une ſuite iné-

bą, y ktory im każe tak część odmieniać poſtać y Naturę. On to ktory odnawia wſzytkie rzeczy co ſię rodzą y co umieraią, przez naſiona y ſpłodzenia im podobne. On to nakoniec ktory ſtanowi ſzczęście y ſprawy Ludzkie przez ſpoienie nierozerwane wyżſzych Przyczyn, a że te Przyczyny biorą ſwoy Początek od Opatrzności, trzeba koniecznie żeby były niepodlegaiącymi odmianie, poniewaſz rzeczy ſą zawſze dobrze kierowane gdy iednoiſtność Rozumienia Boſkiego ſprawia nieiaką naſtępność nieuchronną przyczyn, ktore utrzymuią przez ich nieodmienność wła-

vitable des cauſes qui retiennent par leur immutabilité propre, les Etres les plus inconſtans, & qui ſans cela ſe laiſſeroient aller à l'impétuoſité de la Fortune. De là vient que quoi que toute la Nature vous ſemble dans le trouble & dans la confuſion, à cauſe de la foibleſſe des yeux de votre Eſprit qui n'en peut remarquer l'ordre; néanmoins ce réglement admirable conduit toutes les Créatures à ce qui leur paroît le plus avantageux. Ce qui ſe recontre ſi véritable, que l'Homme quelque méchant qu'il puiſſe être ne ſe propoſe jamais le Mal pour la fin de ſes acti-

ſną Iſtoty naynieſtatecznieyſze, y ktore bez niego udały by ſię zapopedliwośćią Fortuny.

Zkąd pochodzi że chociaż ći ſię zda bydź wſzytka Natura w burzeniu y zamieſzaniu, dla niezdolnośći preniknienia twoiego Rozumu, ktory niemoże doyrzeć porządku, przecięż to Cudowne uſtanowienie prowadzi wſzelkie ſtworzenie do tego, co mu ſię wydaie bydź naykorzyſtnieyſze.

Co ci ſię znayduie tak prawdzące ſię, iż Człowiek chociaż naygorſzy, nieprzekłada ſobie nigdy złe go, za koniec ſwoich ſpra-

actions, & que l'erreur ſeule en laquelle il eſt plongé l'empêche de trouver le Bien qu'il recherche au milieu de ſes plus grands crimes. Ainſi l'on ne peut pas raiſonnablement dire que cette ordre qui procéde comme du centre de la ſouvéraine Bonté, détourne aucune Créature de ſon Principe. Mais quelle plus étrange confuſion, me direz-vous, que de voir les Bons & les Méchans partager indifféramment le Bonheur ou l'Infortune? Quoi donc, les Eſprits des Hommes ſont-ils ſi perçans, & leurs lumieres ſi certaines, qu'il faille que tous ceux qu'ils croient

ſpraw, y iż błąd tylko ſzczegulnie niedopuſzcza mu znaleść Dobra, ktorego ſzuka wposrzod ſwych nayjwiękſzych zbrodni. Zaczym niemożna wowić iż ten porządek ktory pochodzi niby od Centrum od Naywyżſzey Dobroci, odwodzi iakie ſtworzenie od Iego Początku. Lecz iak daleko oſobliwſze zamieſzanie, rzeczeſz mi widzieć Dobrych y złych zarowno podzielonych ſzczęściem y nieſzczęściem? Iakoż to? ſąſz że Rozumy Ludzkie tak przenikaiące, y ich Oſwiecenia tak niezawodne, iż by bydź muſiało, że ci wſzyſcy ktorych oni trzy

innocens ou criminels, le ſoient en effet. Ne voiez-vous pas que leurs ſentimens ne peuvent s'accorder en ce point, & que celui que les uns jugent digne de récompenſe, les autres le croient digne de punition? Mais quand il ſe trouveroit même quelque Perſonne aſſez judicieuſe pour faire un diſcernement ſi difficile, pourra-t-elle véritablement connoître le tempérament & la qualité des Eſprits. Cette conſtitution de l'Ame ſurpaſſe autant votre connoiſſance, que celle du Corps eſt au-deſſus de la portée d'un Homme qui ne s'y ſeroit point étudié. Jamais il

maią za niewinnych albo winowaycow, powinniby bydź w ſamey rzeczy takiemi. Niewidziſſże iż ich zdania niemogą ſię zgodzić wtym punkcie y iż ten kogo iedni ſądzą godnym nadgrody, poczytaią drudzy za godnego, kary? Ale chociaż by ſię nawet trafiła iaka Oſoba doſyć Rozſądna do uczynienia tego tak trudnego, rozeznania, mogłaſſby w rzetelnośći rozeznać umiarkowanie y właſność Vmyſłow. To poſtanowienie Duſſy tyle przewyżſſa twoie rozeznanie, ile złożenie Ciała ieſt nad doścignośc Człeka, ktory ſię wniey niećwiczył. Niepotrafił-

il ne ſçauroit comprendre pourquoi de pluſieurs Corps également ſains, les uns ſe conſervent par une nourriture agréable & les autres par une nourriture amere, & d'où vient que certains Malades ne peuvent être guéris que par des médicamens aiſés, & les autres que par des remedes violens. Il n'y a que le Médecin qui conoît l'état & la qualité ſoit de la ſanté, ſoit de la maladie, qui ne s'en êtonne point. L'ame n'a jamais d'autre ſanté que la Vertu, ni d'autre maladie que le Vice: elle n'a point d'autre Medecin que Dieu qui lui conſerve les Biens qu'elle poſſéde, & qui la déli-

ſiłby on nigdy poiąć czemu z wielu Ciał zarowno zdrowych, iedne ſię zachowuią przyięmnym, drugie gorzkim pokarmem, y zkąd ſię dzieie iż niektorzy chorzy, nie mogą bydź uleczeni, tylko lekarſtwami wolnymi, drudzy zaś gwałtownymi.

Niemaß procz lekarza, ktory znaiąc ſtan y właſność bądź zdrowia bądź choroby, ktory ſam niedziwuie ſię temu.

Dußa niema nigdy innego zdrowia, tylko, Cnotę, ani inney Choroby tylko nieprawość, niema innego lekarza tylko Boga, ktory Iey zachowuie Dobra co ona poſiada, y wybawia ią od złe-

livre des Maux qu'elle souffre: Et comme les yeux perçans de sa Providence sont toûjours arrêtes sur tout ce qui se passe dans la Nature. Il connoît ce qui convient à chacun de nous, & nous donne libéralement ce qui nous est propre. Voilà ce grand miracle & cet enchaînement prodigieux du Destin, que les Hommes admirent à cause de leur ignorance, & que Dieu fait avec tant de connoissance & tant de sagesse. Et pour dire ici quelque chose de cet abîme profond de la Divinité, selon que la foiblesse de l'Homme le peut permettre, & vous faire voir en même temps

złego, ktore ponosi: A że przenikaiące Oczy Iego Opatrzności są zawsze zatrzymane natym co się w naturze dzieie on sam zna co się każdemu z nas przyda, y daie nam szczodrze to co nam iest przyzwoitego.

Awoż ten wielki Cud, y to spoienie przedziwne wyroku, ktory Ludzi zdumiewa dla ich niewiadomośći, y ktory Bog sprawuie z takim rozeznaniem y z taką mądrośćią.

A żeby zaś co tu mowić, o tey przepaśći głębokiey Bostwa, ile niezdolność Ludzka może tego dopuśćić, y żeby ci dać widzieć oraz iż nayoswieceńsi z żyig-

temps que les plus éclairés des Mortels n'y ſçauroient penétrer, n'eſt-il pas vrai que celui que l'on a eſtimé le plus juſte & le plus équitable des anciens Romains, fut d'un ſentiment contraire à cette Providence qui ſçait tout? Et Lucain ne vous a-t-il pas averti *que le parti du Vainqueur avoit été le plus agréable aux Dieux, & celui du Vaincu à Caton.* Vous voiez donc que tout ce qui ſe fait contre votre eſpérance ne laiſſe pas d'être l'ordre véritable & naturel des choſes, quoique ſelon votre jugement ce ne ſoit que trouble & confuſion. Je veux néanmoins qu'il ſe trou-

iących niemogą Iey przeniknąć; nieprawdaß że on ktorego ßacowano za nayſłußnieyßego y nayſprawiedliwßego zdawnych Rzymianow, był zdania przeciwnego tey Opatrzności, ktora wßytko zna? Y nie przeſtrzegłże cię Lukan: Iż ſtrona Zwycięzcy była przyięmnieyſza Bogom, zwyciężonego zaś Katonowi.

Widziß tedy iż wßytko co ſię dzieie przeciw twemu ſię ſpodziewaniu, nie ieſt przeto mniey Porządkiem rzeczy prawdziwym, y naturalnym, chociaż według twego rozsądku nie ieſt tylko odmętem y zamießaniem. Zezwalam iednakże że-

trouve un Eſprit ſi ſolide, & ſi juſte, que ſes ſentimens s'acordent avec ceux de Dieu. Quand cela ſeroit, l'Homme le plus raiſonnable & & le plus ferme, n'eſt-ilpas toûjours ſujet aux infirmités de ſa nature ? Et s'il lui ſurvient quelque grande affliction, n'abandonnera-t-il pas l'innocence par le moien de laquelle il n'a pû conſerver ſa premiere fortune, à moins que Dieu ne le ſoûtienne de ſa Grace. La ſouvéraine Sageſſe épargne donc celui que l'adverſité pourroit malheureuſement changer ; elle ne le veut pas affliger, dautant qu'elle connoit que les pe-

żeby ſię znaydował Rozum tak gruntowny y tak ſprawiedliwy, żeby Iego zdania zgadzały ſię z Bogiem. Choćby to było, Człowiek nayrozumnieyſzy y nayſtalſzy, nie ieſtże podległy ułomnościom ſwoiey Natury? Y gdyby go napadła iaka wielka dolegliwość, nieodſtąpił żeby niewinności przy ktorey pomocy niemogł zachować ſwego dawnego ſzczęścia, Gdyby go Bog nieutrzymywał ſwoią Łaſką.

Naywyżſza Mądrość ochrania przeto tego kogoby przeciwność mogła nieſzczęśliwie odmienić; niechce go trapić, ile że zna, iż mu kary y

peines & les travaux ne lui ſont pas convenables. Il y en aura peut-être un autre conſommé dans toutes ſortes de Vertus, & qu'une Sainteté parfaite aprochera davantage de la Divinité. Celui-là ne ſera pas ſeulement à couvort des attaques de la miſére; mais la Providence Divine ne permettra pas même que ſon corps ſoit travaillé de maladies; c'eſt ce qui a fait dire à une Perſone plus excellente que moi, ces belles paroles. *Les Vertus ont formé le Corps d'un Homme ſage.*

Il arrive ſouvent que cette même Providence met la conduite

y dolegliwośći nie ſą przyzwoite. Będzie inny podobno wydoſkonalony w wſzelkim rodzaiu Cnot, y zbliżaiący ſię ſwiątobliwośćią zupełną do Boſtwa.

Tam ten nie tylko będzie zaſłoniony od napaśći nędzy; ale Opatrzność Boſka niedopuśi nawet żeby Iego Ciało dręczyły Choroby; co dało pochop pewney Oſobie wysmieńitſzey odemnie wyrzec te ſłowa.

Cnoty Człeka Mądrego Ciało ukſztalciły.

Trafia ſię częſto iż taż ſama Opatrzność wkłada rząd ſpraw w rę-

duite des affaires entre les mains des Gens de bien pour réprimer l'inſolence des Méchans. Elle préſente à quelques-uns de la douceur & de l'amertume, pour donner un juſte temperament à leur eſprit, par celui de ce mélange ſalutaire. Elle envoie quelques petites diſgraces à d'autres, de peur qu'une félicité trop longue ne les corrompe. Elle permet qu'il y en ait d'expoſés aux plus furieux orages, afin que leurs vertus ſe fortifient par l'uſage & par l'exercice de la Patience. Ceux-ci craignent plus qu'il n'eſt raiſſonable ce qu'ils peuvent ſoufrit, & ceux-la mé-

pri-

w ręce Cnotliwych dla dania odporu ſwawoli złych.

Podaie niektorym ſłodycz y gorzkość, żeby ſprawiła ſłuſzne umiarkowanie ich Rozumu, przez to pomięſzanie zbawienne. Przesyła na innych małe przeciwności, obawiaiąc ſię żeby ich zbyt długa ſzczęśliwość niezepsowała. Dopuſzcza żeby drudzy byli wyſtawieni naysrożſzym burzliwościom, żeby ich Cnota ſię umacniała przez zwyczayność, y doswiadczenie Cierpliwości

Ci ſię boią więcey niż Rozum każe, tego co mogą cierpieć, tam ci zaś lekce maią zbyt zuchwale to

cze-

priſent trop téméraırement ce qu'ils n'ont pas la force de ſuporter. Cette conduite ſouvéraine les mene tous par un chemin difficile, pour leur faire connnoître, ou leur trop grande crainte, ou leur présomption par l'expérience de leur force, ou de leur foibleſſe. Il y en a qui ſe ſont acquis une gloire immortelle par une mort généreuſe, & l'on a vû des Perſonnes ſi conſtantes au milieu des plus horribles ſuplices, que leur patience a ſervi d'une preuve infaillible que la Vertu ne pouvois être ſurmontée par aucune peine. Il n'y a point de doute que toutes ces choſes

czego niemaią ſiły ponośić.

Ten rząd naywyżſzy prowadzi wſzytkich trudną drogą, żeby im dać poznać, albo ich zbytnie ſię obawianie, albo dufanie ſobie, przez doswiadczenie ich mocy lub niezdolnośći. Są ktorzy nabyli nieśmiertelney Chwały przez ſmierć wſpaniałą, y widziano Oſoby tak ſtateczne wpośrzod nayſtraſznieyſzych mąk, iż ich cierpliwość ſłużyła za dowod nieomylny że Cnota niemoże bydź pzekonana żadną karą.

Niemaſz wątpliwośći żeby te wſzytkie rozniące ſię rzeczy

ſes diférentes ne ſoient bien reglées, puis qu'elles ſont ſi profitables à ceux qui les expérimentent: Car de ce qu'il arrive tantôt du bonheur, & tantôt de l'infortune aux Méchans, c'eſt encore un éfet de cette même Providence. Quant aux maux qu'ils endurent, perſonne n'en eſt étonné, parce qu'on ſçait qu'ils les méritent, & qu'ils peuvent non ſeulement ſervir d'exemple aux autres en leur donnant de la crainte, mais encore de moien à eux-mêmes pour s'ammander. Il n'y a donc plus que leur proſpérité qui puiſſe ſembler étrange; mais ſi l'on conſidére qu'el-

czy niebyły dobrze uſtanowione: Ponieważ tak ſą pożyteczne tym ktorzy ich doswiadczaią. Bo że ſię trafia raz ſczęśćie drugi raz nieſczęśćie złym, ieſt to ſkutek teyże Opatrzności.

Z dolegliwośći zaś ktore ponoſzą nikt ſię niezdumiewa, gdyż wiadomo ieſt iż na nię zaſłużyli, y iż mogą ſłuzyć nietylko za przykład drugim czyniąc im poſtrach, ale też y za ſposob ſamym ſobie do poprawienia ſię.

Niemaſz tedy oprocz ich pomyślności coby ſię mogła zdawać niezwyczayna; lecz ieżeli ſię uważy, iż ta na-

qu'elle inſtruit les Gens de bien du mépris qu'ils doivent faire d'un bonheur qui devient ſouvent l'eſclave des plus criminels, on revien-dra bien-tôt d'un étonnement ſi peu raiſonable. On peut encore ajoûter pour une autre raiſon de cette conduite favorable, qu'il ſe rencontrera quelqu'un d'un naturel ſi promt & ſi violent, que la Pauvreté le pourroit précipiter en toutes ſortes de crimes, & que la Povidence Divine pour aporter quelque remede à cette maladie, lui donne de grandes richeſſes. Alors ce Miſérable voiant d'un côté ſa conſcience ſoüillée

naucza Cnotliwych wzgardy co powinni mieć ſczęśćia, ktore ſię ſtaie niewolnikiem nayniecnotliwſzych, przeto można przyiść do ſiebie z tego zadumienia.

Można ieſzcze przywieść inną racyą, tego powodzenia ſprzyiaiącego, iż ſię trafi kto z Natury tak prędki y gwałtowny, że mogłoby go Vboſtwo wpędzić w wſzelki rodzay wyſtępkow, a że Opatrzność Boſka zabiegaiąc tey Chorobie, nadaie mu wielkie bogactwa.

W tenczas ten nędzny widząc z iedney ſtrony ſwoie ſumnienie niezliczoną liczbą

d'une infinité de péchés, & de l'autre la grandeur de ſa fortune, il apréhende que la perte d'une choſe, dont la joüiſſance lui ſemble ſi douce, ne lui ſoit un jour inſuportable : Il change ſes mœurs par une ſeule réflexion d'intérêt ; & lors qu'il craint que ſa bonne fortune ne le quitte, il abandonne heureuſement le vice. Il y en a que le mauvais uſage d'une grande fortune a plongé dans une abime de malheurs : & le Ciel a laiſſé la puiſſance de mal faire à quelques-uns, afin de ſervir d'exercice aux Bons, & d'être les inſtrumens du ſuplice des Méchans: Car comme

les

grzechow zeſpeczone, zdrugiey zaś ſtrony wielkość ſwoiey Fortuny, obawia ſie żeby utrata tego, czego poſiadanie zda mu ſię przyięmne, nieſtała mu ſię kiedyżkolwieß nieznośną; odmienia ſwoie poſtępki względem tylko korzyści, y gdy ſię boi żeby go iego ßczęście nieodſtopiło, porzuca ßczęśliwie zbrodnie. Są ktorych złe zażycie Fortuny zanurzyło wprzepaść nießczęśliwości, y pozwoliło Niebo mocy niektorym zle czynienia, ażeby ſłużyli zamiaſt cwiczenia Dobrym, y byli niby naczyniem karania złych:

Gdyż iako ſprawie-

dli

les Juſtes & ſcélérats n'ont enſemble aucun commerce. Ainſi les Méchans ne peuvent être d'intelligence les uns avec les autres : ce qui ne doit pas paroître étrange, puis que les Vices qu'ils commettent leur déchirant à toute heure la conſcience, les empêchent d'être d'accord aves eux-même, & qu'ils font ſouvent des choſes qu'ils déſidereroient n'avoir pas faites après qu'elles ſont éxécutées. D'où vient que cette Providence éternelle produit ſouvent un grand miracle par le moien de l'iniquité, lors que les Méchans obligent leurs ſemblables d'être bons, car il eſt arrivé que des Hommes

dliwi, y bezbożni nie maią żadnego z ſoba ſpołkowania.

Tak więc zli nie mogą ſię zgodzić iedni z drugimi, co ſię nie powinno zdawać osobliwe, ponieważ zbrodnie ktore popełniaią gryzyąc im zawße ſumnienie, niedopuſzczaią im bydź z ſamemiż ſoba w pokoiu, y czynią częſtokroć to, czegoby życzyli byli niezrobić, potym, iak iuż wykonali.

Z kąd pochodzi że ta Opatrność wieczna ſprawia częſto wielki Cud przez ſpoſob niepráwości, gdy zli przymuſzaią podobnych ſobie, ſtać ſię Dobrymi, gdyż ſię trafiło iż niecnotliwi, obaczywßy ſię

mes ſcelérats ſe voiant perſécutés par d'autres qui ne leur cédoient point en méchanceté, ſe ſont rangés du parti de la Vertu par la ſeule averſion qu'ils avoient de leurs Perſécuteurs, s'efforçant de n'être point ſemblable à ceux contre leſquels ils avoient conçu une haine mortelle. Il n'apartient qu'à la Puiſſance d'un Dieu de tirer le bien du mal, & de s'en ſervir en telle ſorte qu'il produiſe un bon éfet. Il y a toûjours un certain ordre qui maintient & qui comprend toutes choſes; & s'il s'en rencontre quelqu' une qui veüille ſe retirer de ſa conduite, il faut néceſſairement qu'elle

przeſladowanymi od drugich ktorzy im ſię rownali w złości, poſli na ſtronę Cnoty dla ſamey tylko niechęci ktorą mieli ku ſwoim Prześladowcom, uſiłuiąc niebydź podobnymi do tych preciwko ktorym powzięli byli nienawiść ſmiertelną dozgonną.

Nieprzynależy tylko Boſkiey władzy dobre z złego wyprowadzać, y zażywać go tym ſpoſobem, żeby dobry ſprawiło ſkutek. Jeſt zawſze pewny rząd ktory utrzymuie y obeymuie wſzytkie rzeczy, y ieżeli ſię znaydzie ktora, co by ſię chciała z pod niego umknąć, muſi ſię koniecznie pod niegoż

le y retourne par une autre voie, de peur que le hazard n'uſurpe quelque autorité dans l'empire de la Providence.

Ie ne puis exprimer qu'avec trop de foibleſſe,
L'Ordre qu'a mis par tout l'éternelle Sageſſe.

L'Homme n'eſt pas capable de concevoir, ni d'expliquer tous les ſécrets des Ouvrages de Dieu. Je me contente ſeulemement de ſçavoir qu'aiant produit toutes choſes, il les conduit à la poſſeſſion du Bien qui leur eſt le plus convenable; & que voulant conſerver en ſa premiere forme ce qu'il a fait, il bannit le mal des li-

goż inßą drogę wrocić, obawiaiąc ſię żeby Trafunek nieprzywłaßczył ſobie iakiey powagi, w rządach Opatrzności.

Niemogę wyrazić tylko nieudolnie,
Rząd przez wieczną Mądrość nadany ogolnie.

Człowiek nie ieſt ſposobny poiąć, ani wyłożyć wßelkich taiemnic Dzieł Boſkich; dość mi ßczegulnie wiedzieć, iż ſprawiwßy wßytkie rzeczy, wiedzie ie do oſiągnienia Dobra, ktore im ieſt przyzwoite; y iż chcąc utrzymać w ſwoiey pierwßey poſtaci to co zrobił, wypędza złe za granicę Rzeczypoſpolitey ktorą rzą-

limites de la Républi- que qu'il gouverne, le détruisant par l'ordre nécessaire du Destin. C'est pourquoi si vous considérez attentivement l'ordre de cette Divine Providence, qui dispose toutes choses avec tant de Sagesse, vous avoüerez que le Mal qu'on voit si commun dans le monde, n'est en éfet que dans la seule imagination des Hommes. Mais je commence à m'-

rządzi gubiąć go przez porządek nie uchybny wyroku.

Przetoż ieżeli uważyß z pilnośćią porządek tey Boskiey Opatrznośći, ktora wßytko rozporządza z taką Mądrośćią, wyznaß iż złe ktore się powßechnie na świecie widzi, nie iest w samey rzeczy tylko w mniemaniu Ludzkim.

Lecz poczynam postrze-

SI votre Esprit désire voir
Le juste & l'absolu pouvoir
De l'arbitre de la Nature
Q'il considére un peu cet ordre ingenieux
Marqué dans la vive peinture
Que le Globe du Ciel représente à nos yeux.

Les feux de la nuit & du jour,
Sous

m'apercevoir qu'étant accablé du poids de tant de difficultés, & laſſé de la ſuite ennuieuſe d'un ſi grand nombre de raiſons, vous ſoûpirez après la douceur des Vers. Auparavant donc que d'entendre ce qui me reſte à dire, prenez le breuvage que je vous prèſente, afin que quand vous aurez réparé vos forces, vous puiſſiez arriver avec moi juſques où je veux vous conduire.

ſtrzegać że będąc przytłumionym ciężárem tylu trudnośći, y zmordowanym uprzykrzoną naſtępnośćią tak wielkiey liczby racyi, żądaſz łagodnośći wierſzow.

Wprzody tedy niżli uſłyſzyſz co mi ieſzcze zoſtaie do mowienia, przyimiy napoy ktory ć podaię, żeby poſiliwſzy ſiły twoie mogłeś doyść zemną dokąd ćię zamyślam zaprowadźić.

JEśli maſz myśl widźieć chciwą,
Moc zupełną ſprawiedliwą
Pana, nad wſzelkim ſtworzeniem.
Niech trochę ten dowcipny porządek uważa,
Wyznaczony żywym cieniem,
Ktoren okrąg Niebieſki widocznie wyraża.

Dźień ſwe ognie wraz y z nocą

Sous les juſtes Loix de l'Amour,
Y conſervent la paix commune :
Et jamais on ne voit les raïons du Soleil
Empêcher les rais de la Lune
D'éclairer l'Univers aux heures du ſommeil.

L'Ourſe voit ordinairement
Tous les Aſtres du Firmament
Cacher leur lumiere dans l'onde,
Mais ſans leur envier un ſi juſte repos,
Contente de ſervir au monde,
Elle ne va jamais ſe plonger dans les flots.

La brillante Etoille du ſoir
Nous annonce, en ſe faiſant voir,
Que la nuit tend ſes voiles ſombres:
Et la même au matin, ſur la fin de ſon tour,
Nous marque la fuite des Ombres
Au moment que l'Aurore eſt prés de ſon re-
(tour.

Ainſi la Concorde & la Paix
Regnent parmi tous les éfets
De l'éternelle Providence :
Et jamais la diſcorde en cet heureux ſéjour,
Ne peut rompre cette alliance
Qu'entretiennent les nœuds d'un mutuel
(amour.

Le chaud modére ſon ardeur;
Le froid tempére ſa froideur ;

Le

Pod Miłośći Prawa mocą
Wſpolną utrzymuią zgodą;
Niewidać by promienie ſłońca pałaiące
Były Xiężycu przeſzkodą
Oświecać ſwiat wgodziny do ſnu należące.

Vſtawnie ſię Vrsa z oka
Patrzy na Gwiazdy z wysoka,
Ktorych ſwiatłość w Morze wpada,
Przecięż im niezazdroſzcząc, tak ſłuſzney wygody
Służyć ſwiatu bardzo rada,
Nie chodzi ſama nigdy nurzać ſię w też wody.

Gwiazda, co wieczor blaſk ſprawia,
Kiedy wschodzi, nam obiawia
Że noc pomrokę przynosi,
Onaż ſama ſwym zrana konczącym ſię biegiem,
Vcieczkę nam Cieniow głosi,
Wraz prawie gdy ſwitania powrot ieſt nad brze-
(giem.

Więc pokoy y ziednoczenie
Rozrządza, wſzelkie ſtworzenie,
Przy tym przedwiecznym dozorze.
Y nigdy w tym przybytku nie zgoda ſzczęśliwym
Tego zwiąſku nierozporze,
Trwałego miłośei węzłem wzaiemney życz-
(liwym.

Ciepło ſwoy upał miarkuie,
Zimno, oſtrośći uymuie,

Z

Le ſec s'accorde avec l'humide;
Le feu s'enleve enhaut, incapable de choix;
Il n'a que l'Amour ſeul pour Guide;
La Terre en bas, & l'Amour eſt ſon poids.

Si le Printems couvre d'Iris,
D'Oeillets, de Roſes, & de lys,
Les Monts, les Jardins, & les Plaines:
Si l'Eté vient aprés couronné de Moiſſons,
Afin de couronner nos peines,
C'eſt l'éfet de Amour qui régle les Saiſons.

C'eſt lui qui donne à pleines mains
Tant de Fruits & tant de Raiſins,
Dont l'Automne fertil abonde:
C'eſt ſa voix qui commande a l'Hiver plu-
(vieux
De rendre la terre féconde
Par les riches Tréſors qu'elle reçoit des Cieux.

Tout ce qui vit en l'Univers
Reçoit de ſes ordres divers
Sa naiſſance & sa noutriture;
Et comme il regle ſeul & l'un & l'autre Sort.
Tout ce qui meurt en la Nature,
De ſes juſtes Arrêts reçoit auſſi la mort

Ainſi le ſuprême Moteur,
La fin, le Principe, l'Aüteur,
L'Arbître, & la Regle du monde,
Repoſant dans le ſein de ſa Divinité,

Mai-

Z wilgocią się suſſa zgodzi
Nieprzebieraiąc Ogień ku Gorze się wſpina,
Gdyż go miłość ſama wodzi,
Y ziemię miłość na doł iak ciężar przygina.

Czy Wiosna w Tęcze okryie
W Gwozdziki, w Roże Lilie,
Gory, Ogrody, Padoły.
Czy Lato potym idzie żniwem uwienczone
Chcąc, płacić naſſe mozoły
Miłość to ſprawia, ktorą pory ſą rządzone.

Przez nię ręka napełniona
W mnoſtwo owocow y w Grona,
Co czynią Ieſień niegłodną.
Jey to głos rozkazuie żeby zima dżdżyſta,
Sporządziła ziemię płodną
Przez choyność co ley z Nieba ſpływa oczywiſta.

Wſſelkie na ſwiecie ſtworzenie
Przez ley rożne rozrządzeni e
Rodzay y żywność odbiera,
Y iak ſama tym losem lub owym kieruie,
To co w przyrodzeniu zmiera,
Przez ley także wyroki ſmiertelne się czuie.

Przetoż tak Naywyżſſy Sprawca,
Końca, początku Rozdawca,
Pan y wſſytkiego Vſtawa,
Spoczywaiąc ſtatecznie w Boſtwa ſwego łonie,

poko-

Maintient en une Paix profonde
Tout ce vaste Univers plein de sa Majesté.

Ce qu'un aveugle mouvement
Entraîne impétueusement
C'est son bras qui le détermine,
Qui lui préscrit son cours, & par un doux (éfort
Le ramene à son origine,
Dont vouloir s'éloigner, c'est courir à la mort.

Tout Etre craignant de périr,
A coûtume de recourir
Au bien comme à sa seule Cause;
Il soûpire toûjours pour ce qui l'a produit,
Parce que c'est l'unique chose
Qui le puisse empêcher d'être jamais detruit.

CHAPITRE VII.

VOiez-vous donc la conséquence de mon discours, & comme il n'y a point de condition qui ne soit heureuse, puis que la Fortune étant ou favorable, ou contraire à nos desseins, n'a point

WIdziszże tedy konsekwencyą mego dyskursu, y że niemasz stanu żeby niebył szczęśliwy, ponieważ Fortuna będąc sprzyiaiącą albo przeciwną naszym zamysłom, niema inszego ce-

Pokoiu trwałego Prawa
Zrządca, w tych świata Powagi Iego pełny tonie.

To co przez ślepe wybiegi,
Przeſtąpiłoby, ſwe brzegi,
Wſtrzymać, Iego ręki praca.
Ktora mu, bieg wymierza, y przez ſłodkie ſiły,
Do ſwego porządku wraca,
Od ktorego odbiegać, ieſt ryć ſwe mogiły.

Wſzelkiey Iſtności, zginienia
Strach, udanie ſię namienia
Do Dobra, iak ſwey przyczyny;
Wzdycha zawſze ku temu od kogo ſtworzona,
Gdyż ten ſpoſob ieſt Iedyny:
Co może ſprawić, żeby niebyła zniſzczona.

ROZDZIAŁ SIODMY.

int d'autre but que de recompenſer, ou d'exercer la Ver u des Bons, & de punir, ou de corriger les Vices des Méchans? En quoi l'on doit admirer d'un côté ſa juſtice, & de l'autre ſon uti-

celu tylko albo nadgrodę albo doſwiadczenie Cnoty Dobrych, y karania albo poprawowania niecprawości złych; w czym potrzeba ſię przypatrować z iedney ſtrony Iey ſprawiedliwości, z drugiey

utilité. Je ſçai bien néanmoins que le vulgaire ne peut être peſvadé de cette vérité, & qu'il conſidére tout ce que j'ai dit de la Providence comme un fantôme & comme une chimere qu'il met au nombre des choſes incroiables. J'en tens dire à tout moment que pluſieurs ſont perſécutés de la mauvaiſe Fortune; & quoi que je n'y puiſſe conſentir, je veux néanmoins m'accommoder par complaiſance à l'opinion publique, de peur qu'il ne ſemble que je m'élogine trop de l'uſage & du ſentiment commun des Hommes, par la ſévérité de mes penſées.

Ne

gicy Iey pożyteczności. Wiem przecięż iż poſpolſtwo niemoże na ſobie dać tey prawdy przewieść, y że poczyta com mowiła o Opatrzności niby za widowiſko y chimerę ktorą policza w liczbę rzeczy wiary niegodnych. Słyſzę uſtawnie mowiących iż wielu ieſt prześladowanych od przeciwney Fortuny, y chociaż niemogę na to zezwolić, chcęſ przynaymniey ſtosować ſię przez przypodobanie ſię poſpolitemu mniemaniu, obawiaiąc ſię żebym ſię niezdała oddalać ſię od zwyczaiu y powſzechnego zdania Ludzi, przez oſtrość y ſurowość moich myśli.

Nie

Ne croiez-vous pas que ce qui nous eſt utile nous eſt bon? que la Fortune qui nous corrige, nous eſt utile, & que par conſéquent elle eſt toûjours bonne, de quelque maniére qu'elle ſe préſente à nous. Cela montre que la Fortune qui fait paſſer la Vertu de l'Homme ſage par les peines & par les ſouffrances, ne peut être mauvaiſe; & que celle qui conduit par la même voie les Méchans au chemin de la juſtice, ne leur peut être qu'auantageuſe. Pour celle qui donne des récompenſes aux Bons, il n'y a perſonne qui ne la juge très favorable. Il ne reſte donc plus que

Nietrzymaßże iż to co nam ieſt pożyteczne ieſt nam dobre, iż Fortuna ktora nas doſwiadcza y poprawia ieſt nam pożyteczna, y że zatym ieſt zawße Dobra, iakim kolwiek kßtałtem nam ſię ſtawia? To pokazuie że Fortuna, ktora każe Cnocie Człeka mądrego przechodzić przez dolegliwość y ponoßenie, niemoże bydź zła, y że ta ktora prowadzi tymże torem złych do drogi ſprawiedliwośći, nie może im bydź tylko korzyść przynoßącą. Co ſię tycze tey ktora czyni nadgrodę Dobrym, niemaß nikogo coby Iey niemiał za ſprzyiaiącą. Niezoſtaie te-

que celle qui se montrant sévére aux Méchans, les punit justement par de rigoureux suplices. Je ne doute point que le Peuple ne l'estime la plus malheureuse de toutes celles qu'on se puisse figurer; mais qu'il prenne garde qu'en nous voulant faire suivre son opinion, nous n'en établissions une autre, qui lui sembleroit encore moins croiable, quoi qu' elle soit aussi véritable que la premiere. Car il s'ensuit des choses que j'ai déjà prouvées, que la Fortune de ceux qui sont dans la joüissance, ou dans la recherche de la Vertu, ne peut manquer d' être bonne, soit qu'el-
le

tedy więcey tylko ta ktora pokazuiąc się surową złym, karze ich sprawiedliwie przez ostre karania. Niewątpię żeby Pospolstwo niemiało Iey trzymać za naynieszczęśnieyszą, ze wszytkich tych ktore można sobie wystawić, lecz niech się strzeże iż chcący żeby się szło za iego mniemaniem, niezałożyliśmy innego co by mu się zdało ieszcze mniey godne wiary, chociaż będzie tak prawdziwe iak pierwsze. Bo następuią zatym rzeczy, ktorychem iuż dowiodła, iż Fortuna tych, ktorzy iuż wposiadaniu Iey albo w szukaniu Cnoty zostaią, niemoże bydź
nie

le les récompenſe, ou qu'elle les exerce, & qu'aucontraire celle des Méchans qui ſont obſtinés dans leurs crimes, ne ſçauroit être que mauvaiſe, quoi qu'elle ſemble les flater, & leur étre favorable. C'eſt pourquoi l'Homme ſage ne doit pas être plus triſte, ni plus étonné, lors qu'il eſt choſi pour éprouver ſes forces contre la Fortune, qu'un Soldat généreux, lors qu'il entend le bruit des Trompettes qui l'apellent au combat; d'autant que le peril que l'un & l'autre voient devant leurs yeux, doit rendre la gloire de celui ci plus éclatante, & la ſageſſe de celui là plus ferme & plus

niedobrą bądź że im nadgradza, albo że ich doswiadcza, ta zaś złych, ktorzy ſą upartymi, w ſwych wyſtępkach, niemoże bydź tylko złą, chociaż ſię zdaie bydź im podchlebiaiącą y ſprzyiaiącą. Przetoż Człowiek Mądry niepowinien bydź ani ſmutnieyſzym, ani zdumiańſzym, gdy ieſt wybranym na doswiadczenie ſwoiey Cnoty przeciwko Fortunie, nad żołnierza wſpaniałego ſłyſzącego hałas trąb, ktore wzywaią do potyczki, ile że niebeſpieczeńſtwo co tak ieden iak drugi, widzi przed ſwymi oczyma, powinno ſprawić ſławę tego głośnieyſzą, a Mądrość tam

plus ſolide : D'où vient que la Vertu tire ſon nom de la Force, qui lui fait ſurmontér ce qu'il y a de plus pénible & de plus fâcheux. Vous ne l'avez pas aquiſe avec tant de travaux, pour la laiſſer en ſuite corrompre parmi les délices, & pour devenir languiſſant au milieu des plaiſirs & des voluptés: Mais vous devez conſidérer qu'au moment que vous avez réſolu d'être juſte vous avez entrepris une longue guerre contre la Fortune. Tenez vous donc ferme entre ſes deux attaques difé-

tamtego ſtalſzą y gruntownieyſzą : Z kąd pochodzi iż Cnota bierze ſwoie nazwiſko od mocy, ktora Iey daie przekonywać to, co ieſt nayтrudnieyſzego y nayprzykrzeyſzego. Nienabyłeś Iey przez tyle prac, żeby Iey dopuſzczać potym pſować ſię miedzy pieſzczotami, y ſtać ſię omdlałą, miedzy uciechami, y roſkoſzami: Ale powinieneś uważ ć, że w ſamże czas w ktorys ſię podiął bydź ſprawiedliwym, wſczcząłeś długą woynę przeciwko Fortunie. Stawayże tedy mocno miedzy tymi dwiema rożniącymi

ren- *ſię*

ATride gémit dix années
Sous le poids des travaux guerriers,
Sans

rentes, de peur qu'elle ne vous renverſe par ſa violence ou qu'elle ne vous affoibliſſe par ſa douceur. Celui qui ſe laiſſe abatre par l'une, ou qui ſe laiſſe ſurprendre par l'autre, n'a que ce qu'il y a de plus mépriſable dans la Félicité, ſans joüir de la récompenſe de ſes travaux. Il eſt en vo tre pouvoir de vous faire une Fortune telle que vous la deſirerez; & celle même qui vou paroît la plus rigoureuſe, n'a rien que de favorable, puis qu'elle exerce la Vertu, qu'elle corrige les Défauts, & qu'elle punit le Vice.

ſię ſzturmami, obawiaiąc ſię żeby cię nieobaliła przez gwałtowność, albo nieoſłabiała przez łagodność. Ten co dopuſzcza żeby go pierwſza wywrociła, albo druga zdradziła, niema tylko, to co ieſt naywzgardzeńſzego w ſzczęśliwości bez cieſzenia ſię nadgrodą ſwoich prac.

Jeſt w twoiey władzy zrobić ſobie taką, iak pragnieſz Fortunę; y taż ſama nawet co ſię zda nayoſtrzeyſza, niema nic tylko ſprzyiaiącego, ponieważ doświadcza Cnoty, poprawuie ułomności, y karze wyſtępek.

ATrides dzieſięć lat w pracy
Jęczy pod ciężarem woyny,

Sans voir ses peines couronnées
Que par de funestes Lauriers:
Vangeur d'un public Adultére,
Il perdit le titre de Pere
Pour apaiser l'ire des Cieux;
Et le sang de sa Fille unique,
Que demandoit la voix publique,
Fut répandu devant ses yeux.

Le sage Ulysse tout de même,
Dans les maux les plus déplorés,
Par le barbare Polyphéme
Vit ses Compagnons dévorés:
Il vit entre ses mains sanglantes
Leurs entrailles encor fumantes
Servir à ses cruels répas:
Et par un éfort plein d'adresse,
Lui crévant l'œil dans son yvresse,
Il se délivra du trépas.

Toute la douceur de la Gloire
Naît de l'amertume des maux:
Alcide a rendu sa mémoire
Fameuse par ses longs travaux.
Les Centaures, les Stymphalides,
Ni le Dragon des Hespérides,
Ne lui pûrent rien oposer,
Qu'Euriste toûjours implacable,
Par sa valeur infatigable,
Ne vit aussi-tôt terrasser.

Niewidząc swych trudow płacy.
Procz smutnych Laurow; zbior boyny,
Skarał Cudzołostwo Iawne
Stracił Imię Oyca dawne,
Błagaiąc Niebieskie gniewy;
Jedyney Corki posoki
Ktorey żąda lud bez zwłoki
Ma przed oczyma ulewy

Wtąż y Vlysses rostropny,
W naycięższey swoiey rospaczy,
Kiedy Polysem Okropny
Zrze Towarzystwo, obaczy.
Widział przez skrwawione palce,
Kurzących jelit kawałce,
Służące uczcie okrutney.
Więc przy stucznym sił wywarciu
Slepiąc go w naywiększym żarciu,
Vszedł sam, od zguby smutney.

Słodyczy wszelkie pochwały
Gorycz przeciwności daie,
Alcida pamięć oddały
Sławną rożnych Prac rodzaie.
Centaury Stymphalskie ptaki
Smok Hesperydow nieiaki,
Niemogł się mu tak stać srożny,
By Eurystheus zawzięty,
Nieuznał, iż on swym zdięty
Męstwem, zwalczyć dość był możny.

L'énorme Lion de Nemée
Attaqué dans ſon Antre affreux,
Fut devant Cleone alarmée
Déchiré par ſon bras nerveux.
Sauveur du vaillant Roi d'Athenes,
Dont il briſa les dures chaines,
Il ravit Cerbere à l'Enfer;
Et ſa main toûjours triomphante,
Fit périr l'Hydre rénaiſſante,
Et par la flâmme, & par le fer.

Le Tyran qui de chair humaine
Nourriſſoit ſes cruels Chevaux,
Souffrit ſous lui la même peine,
Et fut mis entre ſes travaux.
Le Fleuve dont l'onde rapide
Déſola juſqu'au tems d'Alcide
Le Païs des Ætholiens,
Par ſes ſoins roûla plus tranquille,
Et rendant la Terre fertile,
Combla ſes Habitans de biens.

On vit ſa valeur indomtée,
Par un ingénieux éfort,
Etouffer le fameux Antée,
Que ſa chûte rendoit plus fort.
On vit l'attentat ridicule
Du Voleur du Tropeau d'Hercule,
Vangé par un cruel trépas;
Et le Sanglier d'Erymante

Por-

Lew w Nemeyskim Państwie srogi,
W okropney Iamie poimany,
Przed Kleonem pełnym trwogi,
Siłą Iego roztargany.
Atheńskiego Krola zbawia,
Gdy go z więzow wolnym stawia.
Wydziera Cerbera z Piekła
Y przez Iego kunszt zwycięski
Ginie, co odrasta z klęski
Mieczem, Ogniem, Hydra wściekła.

Mordercę co Ludzkie Ciała
Swym koniem za obrok stawiał,
Przezeń taż kara podkała
Y on czyny Iego wsławił.
Rzeka ktora bystrą wodą,
Aż do lát Alcida z szkodą,
Atholyiski kray trapiła,
Zwolniawszy, przez Iego czuyną
Pieczę, Ziemię czyniąc buyną,
Mieszkańcow swych bogaciła.

Widziano iak niezgromionym
Męstwem, sprawnie sił zażywszy
Przezeń Anteusz z ławionym
Poległ, choć z upadku żywszy.
Na smiech złodziey przyszedł wprzody,
Niż do Herkulesa trzody,
Skarany okrutną zgubą:
W Erymanıskim Dzika lesie

Porté dans Mycene tremblante,
Fut un coup digne de ſon bras.

Enfin ſes robuſtes épaules
Soûtinrent tout le faix des Cieux :
Le poids affermi de leurs Poles,
Finit ſes rravaux glorieux.
Le ciel couronna ſa conſtance,
Sa peine fut ſa récompenſe,
Par le bienfait des Immortels :
La Terre lui bâtit des Temples ;
Et tant d'admirables exemples
Lui mériterent des Autels.

Ames, que la Bonté Divine
A fait naître avec un grand cœur,
Retournez à votre origine
Sur les traces de ce Vainqueur.
Ce que la Fable a feint d'Alcide,
Cache une vérité ſolide
Digne d'occuper vos Eſprit :
Domtez les Monſtres de la Terre,
Et d'une ſi pénible Guerre
La Paix du Ciel ſera le prix.

Fin du quatriéme Livre.

Con-

Złapawszy w Mycenę niesie
Czyniąc go swey ręki chlubą.

Nakoniec na swoich nosi
Barkach, Niebios ciężar cały;
Y stwierdziwszy obie osi,
Dokonczył tym swoiey chwały.
Statek Nieba uwienczyły
Prace Iemu płacą były;
Z Bogow mu łaski nadano;
Ze czczon na ziemi w kościele,
Y za dziwnych Dzieł tak wiele,
Ołtarze mu wystawiano.

Dusze co z Boskiey Dobroci,
Wzięłyście umysł wysoki,
Niech was do początku wroci,
Ten zwycięzca przez swe kroki.
Ten wymysł Alcyda bai,
Szczerą prawdę w sobie tai,
Godną wasz rozum zabawić.
Z straszydłami swiata bitwy
Zwodźcie, gdyż te Wam gonitwy
Mogą w Niebie Pokoy sprawić.

Koniec Czwartey Księgi.

Kon-

CONSOLATION DE LA PHILOSOPHIE.

LIURE CINQUIEME.

CHAPITRE I.

LA Philoſophie aiant achevé de diſcourir ſur cette importante Matiére, ſe préparoit à parler d'autres choſes; & comme je m'en aperçus: Voilà lui dis-je, un diſcours tout-à-faît digne de vous, & je reconnois en éfet que la Queſtion de la Providence eſt pleine de beaucoup d'autres difficultés. Mais je voudrois premierement ſçavoir s'il y a un Hazard & ce que c'eſt. Alors

SKończywſzy rozmawiać Philozophia otey potrzebney materyi, gotowała ſię o czym innym mowić, a gdym to poſtrzegł: Anoż, rzekłem Iey, Dyſkurs w cale godzien ciebie, y uznawam ſamym ſkutkiem, iż roſtrzgſnienie Opatrzności, ieſt pełne wielu innych trudności.

Lecz chciałbym ſię wprzod wywiedzieć. Jeżeli ieſt Traſunek, y co on ieſt. W

KONSOLACYA PHILOZOPHII BOECYUSZA

KSIĘGA PIĄTA.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

elle me répondit en ces termes. Je veux auparavant accomplir ma promeſſe, & vous montrer le chemin qui vous doit reconduire en votre Patrie. La connoiſſance de ce que vous me demandez vous eſt à la vérité fort utile; mais elle nous détourneroit un peu trop du deſſein que je me ſuis propoſée dès le commencement, & j'apréhende qu'étant fatigué par de ſi longs détours, vous n'aiez pas aſſez de force pour faire ce qui uous

re-

onczas odpowiedziała mi w te ſłowa. Chcę pierwey moię obietnicę ſpełnić, w pokazaniu ci drogi, ktora cię ma do twey Oyczyzny zaprowadzić. Wiadomość tego o co ſię mię pytaſz, ieſt ci w prawdzie bardzo pożyteczna, ale by nas odwiodła trochę daleko od zamyſłu, ktorym ſobie przełożyła z początku, y obawiam ſię, że będąc zwątlonym takim długim krążeniem, niemiałbyś dosyć ſił, odprawiać coć ie-

ſzcze

reſte de chemin. Ne craignez pas cela, lui dis-je, le plaiſir que je prendrai dans l'intelligence d'une choſe que j'ai envie d'aprendre, me tiendra lieu de répos; & lors que vous aurez ſolidement établi vos Principes, je n'aurai plus aucun doute en toute a ſuite. Je veux, me répondit la Philoſophie, ſuivre votre inclination contre la mienne propre, & vous éclaircir d'une choſe que vous me demandez avec tant de juſtice. Voici donc quel eſt mon ſentiment. Si l'on me dit que le Hazard eſt un évenement, produit par un mouvement aveugle de la Nature, & ſans au-

ßcze zoſtaie drogi. Nieboy ſię tego, powiedziałem ley, upodobanie ktore odbierę w zrozumieniu tego, czego chcę nauczyć ſię, ſtanie mi zamiaſt ſpoczynku, y gdy gruntownie założyß twoie Początki, niebędę miał żadnego w naſtępnośći powątpienia. Chcę odpowiedziała mi Philozophia, poyść za twoią ſkłonnośćią przeciw moiey właſney, y obiasnić cię w rzeczy, o ktorą ſię mię tak ſłußnie wypytuieß. Awoż tedy co ieſt za moie zdanie. Jeżeli mi rzekną iż Trafunek, ieſt wypadek rzeczy ſprawioney przez ſkłonność nierozmyſlney Natury,

cun enchaînement de Cauſes ſupérieures : je ſoûtiens que ſon exiſtence n'eſt qu'une pure chimere, & que ce n'eſt qu'un nom qui n'a point de ſignification véritable, & ſur laquelle on ſe puiſſe aſſeurer. Car eſt-il poſſible que rien ſe faſſe par avanture dans l'Univers, où tout eſt conduit par l'ordre & par la providence de Dieu? N'a-t-on pas toûjours reconnu qu'auncune choſe ne ſe fait de rien? Je ſçai bien que cette Propoſition ne s'entend communément que de la matiere, c'eſt-à-dire, de la nature de toutes les choſes, & non pas de leur principe

ef-

y bez żadnego przyczyn wyżſzych przyłączenia, utrzymuię iż lego Iſtność, nie ieſt tylko nie iaką właściwą chimerą y że to nic ieſt, tylko nazwiſko, żadnego rzetelnego znaczenia niemaiące, na ktorym by ſię można zasadzić. Bo ieſtże można, żeby ci ſię co działo przypadkiem na ſwiećie, kędy wſzytko ieſt kierowane przez Rząd y Opatrzność Boga? Nieuznawanoſz zawſze iż żadna rzecz ſię nieſtanie z niczego? Wiem dobrze ze ta Propozycya powſzechnie ſię nietrzyma, tylko o materyi, to ieſt o Naturze wſzytkich rzeczy, a nie o ich Początku ſprawuiącym.

pe-

effectif. Il faut néanmoins avoüer que ce qui ſeroit produit de rien, n'auroit point de cauſe; & comme il eſt impoſſible que cela ſoit, il eſt certain que le Hazard ne peut être tel que nous l'avons tout à l'heure defini. Quoi donc, me direz-vous, n'y at-il rien qui ſe faſſe par hazard. N'admettez-vous aucune avanture dans le Monde? & parmi la production diférente de tant de choſes, n'en trouverez-vous pas une à la quelle ce nom puiſſent convenir? Ariſtote vous répond en peu de paroles, & fort à propos en ſa Phiſique, que toutes les fois

qu'

Potrzeba iednak wyznać, iż to co było ſprawione z niczego, nie miałoby przyczyny; aiż niemożna żeby to było, toć pewna że trafunek niemoże bydź takowym iakośmy go dopiero okryślili.

Jakoż tedy rzeczeſz mi, niemaſże nic coby ſię przez trafunek działo? Nieprzypuſzczaſże żadnego przypadku na ſwiecie? Y między ſprawunkiem rzeczy tak ſię rozniących, nieznaydzieſz ani iedney ktoreyby to nazwiſko mogło bydź przyzwoite? Ariſtoteles ci odpowiada w nie wielu ſłowach y bardzo do rzeczy, w Phyſice ſwoiey, iż

wie-

qu'on entreprend une choſe pour quelque fin particuliere, & que cependant par des cauſes ſecretes il en arrive une autre que celle qu'on ſe propoſoit, cela s'apelle Haſard: comme ſi quelqu'un labourant la terre pour la cultiver, y rencontroit un Tréſor, on s'imagineroit auſſi-tôt que cela ſe ſeroit fait par accident, & néanmoins c'eſt par des cauſes particulieres, dont le concours imprévû produit cet évement: Car ſi le Laboureur n'eût pas travaillé dans ſon champ, & ſi l'Avare n'y eût pas caché ſes richeſſes, le Tréſor n'eût jamais été trouvé. Voilà donc les cauſes de

wielekroć kto wſczyna iaką rzecz względem ſczegulnego ſwego końca, a że przecięż dla ſkrytych przyczyn inna ſię ſtanie nie ta ktorą ſobie przełożył, zowie ſię to trafunkiem: iák gdyby kto orząc ziemię dla uprawienia ley, natrafił w niey iaki ſkarb, mniemanoby że ſię to ſtało przypadkiem, a przecięż by to było, dla przyczyn ſczegulnieyſzych, ktorych ſię przyłożenie nieſpodziewane, ſprawiłoby ten wypadek. Bo gdyby Oracz nierobił był w ſwoim polu, y gdyby łakomiec nieukrył tam był ſwoich bogactw, ſkarb by niebył nigdy znaleziony.

Awoż tedy przyczyny tego przypadku, kto-

les cauſes de cet accident qui ſembloit n'en point avoir, & qui n'arrive que par leur rencontre & par leur concour inopiné, ſans que l'intention de l'Ouvrier y ſoit conforme. Car celui qui a foüi la terre pour y mettre ſon Tréſor, n'a pas eu deſſein de le faire trouver, ni celui qui l'a cultivée n'a pas eu envie de le chercher; mais de ce que le premier a caché ſon or; & de ce que l'autre a labouré ſon champ, il s'eſt produit un éfet éloigné de ce que tous les deux

ry ſię zdawał onych niemieć, y ktory ſię niedzieie, tylko przez ich napadnienie, y przyłożenie ſię niespodziewane, chociaż zamyſł działaiącego do tego ſię nieſtoſuie.

Gdyż ten ktory kopał ziemię dla włożenia tam ſwego ſkarbu, niemiał zamyſłu dać go znaleść, ani ten niemiał chęci ſzukać onego, co ią ſprawiał: Ale iż pierwſzy ſchował ſwoie Bogactwa, y iż drugi orał ſwoie Pole, ſprawił ſię ſkutek dalcki od Owego ktory ſobie obadway prze-

---

LE Mont ſourcilleux de Niphate
Vomit de ſes flancs entr'ouverts
Les eaux du Tygre & de l'Eufrate,
Qu'il coupe en deux canaux divers.

Lors

deux s'étoient proposé. On peut donc définir le hasard, *un Evenement imprevû* qui se forme par l'union de plusieurs causes éloignées de l'intention de l'Agent; & ce concours merveilleux ne se fait point tumultuairement comme on se le persvade, mais par un ordre dont l'enchaînement est inévitable, & qui prenant sa source de la Providence Divine comme d'une source inépuisable, dispose tout ce qu'il y a dans l'Univers selon la différence des tems & des lieux.

przełożyli.

Więc można okryślić trafunek. Nieiakim wypadkiem nieprzeyrzanym, *ktory się stałe przez złączenie wielu przyczyn dalekich od zamysłu sprawuiącego. Y to złączenie się Cudowne, nie dzieie się z zamieszaniem iak mniemaią, lecz przez porządek ktoregò spoienie iest nieuchronne, y ktory biorąc swoy wszczątek od Opatrzności Boskiey, niby od nie przebranego zrzodła, ustanawia wszytko co iest na swiecie, według rożnicy Czasow y mieysc.*

POsępna Gora Niphatu
Z bokow otwartych wydaie
Wody Tygra y Eufratu,
Ktore w Dwa strumienie kraie.

Lors qu'en la ſuite de leur courſe
Ces Fleuves devenus fameux,
Ainſi qu'en leur commune ſource,
Confondent leurs flots écumeux.

Tout ce que l'un & l'autre entraine,
Lors qu'il roule ſéparément,
En cette rencontre ſoudaine
Se mêle néceſſairement.

L'ordre reglé de la Nature,
Le panchant, & le cours des Eaux,
Et non pas l'aveugle Avanture,
Y fait un amas de Vaiſſeux.

Ainſi dans ce qu'on s'imagine
N'être que l'éfet du Halard,
L'Art de la Sageſſe Divine
A toûjours la meilleure part.

CHAPITRE II.

JE reconnois, lui dis-je que ce que vous avancez eſt véritable; mais croiez-vous que parmi cette liaiſon de cauſes, notre volonté puiſſe étre

UZnawam, mowiłem Iey, iż to co powiadaſz ieſt prawdziwe, ale trzymaſzże iż przytym ſpolnym ſpoieniu Przyczyn wola naſza może

Gdy potym od biegu wzιątku
Też rzeki będąc wsławione,
Jak w spolnym zrodła początku
Łączą swe wały spienione:

Co zarwie iedna czy druga,
Gdy każda z osobna płynie;
Jak się zeydzie z strugą struga,
Przez gwałt się więcey nieminie.

Przyrodzenia to sprawunek
Skłonność Wod y bieg przyięty,
Nie ślepy iaki trasunek,
Znosi tam w kupę Okręty.

Więc nietak iak nam się zdawa
Ze to przypadku przyczyna,
Lecz Boskiey Mądrości sprawa,
W tym sobie iak chce poczyna.

ROZDZIAŁ DRUGI.

être libre? & ne pensez-vous pas que cette enchaînement fatal contraigne toutes les actions des Hommes? Non, me répondit elle, il n'y a point

że bydź wolna? Y niemyśliß że iż to ziednoczenie wyrokow krępuie wßelkie sprawy Ludzkie? Nie (od powiedziała Ona,) niemaß Natury ro- zu-

point de nature raiſonable à qui Dieu n'ait donné l'uſage du franc Arbitre : Car ce qui ſe peut naturellement ſervir de la raiſon pour diſcerner ce qu'il doit ou fuir ou rechecher, emploie le jugement pour marquer à la volonté ce qu'il faut qu'elle choiſiſſe, ou qu elle rejette ; c'eſt pourquoi vous devez rereconnoître que la raiſon lui donne la liberté de vouloir, ou de ne vouloir pas. Cette Puiſſance n'eſt pas néanmoins égale en toutes les Créatures raiſonnables. Les premieres & les plus pures, à ſçavoir celles du Ciel, ont le jugement toûjours éclairé, la volonté tout-à fait in-

zumney ktoreyby Bog nienadał używania wolney woli:

Bo to co może Naturalnie rozumu zażyc do rozeznania tego czego ſię powinno chronić albo czego ßukać, zażywa rozſądku dla dania widzieć woli, co potrzeba ażeby obrała, albo odrzuciła; przetoż powinieneś uznać iż Rozum daie Iey wolność chcenia, albo niechcenia.

Ta władza iednakże nie ieſt zarowno we wßytkich ſtworzeniach rozumnych. Nayprzednieyße y nayczyſtße to ieſt Niebieſkie, maią rozsądek zawße oswiecony, wolą

incorruptibile, & la puiſſance extrême-ment efficace. Quant à l'Eſprit de l'Homme, il n'eſt jamais ſi libre que lors qu'il s'occupe à contempler la gran-deur du premier des Etres. S'il vient à s'abaiſſer vers les cho-ſes ſenſibles, il perd un peu de cette liber-té: S'il ſe renferme dans le Corps que la Providence Divine lui fait animer, il l' affoiblit encore da-vantage par le mélan-ge de la matiere. Mais s'il eſt aſſez mal-heureux pour ſe plonger en toutes ſortes de vices, il tombe dans la plus in-fame de toutes les ſervitudes, & il perd en même tems l'uſage de la raiſon de la quel-

lą zupełnie zepsowa-niu nie podlegaiącą, y możność nader ſkuteczną. Co ſię zaś tycze Duſſy Ludzkiey nie ieſt nigdy tak wolna, iak gdy ſię zabawia rozważa-niem wielkośći nay-pierwſſey Iſtoty. Je-żeli ſię zaś nakłoni ku rzeczom zmy-ſłom podległym, utra-ca nie co tey wolno-śći. Jeżeli ſię za-topi w Ciele ktore Opatrzność Boſka każe iey ożywiać, to oſłabia ią ieſſcze bar-dziey przez pomieſſa-nie materyi. Lecz ieżeli ieſt dość nie-ſzczęśliwą zanurzyć ſię w wſſelkiego ro-dzaiu zbrodniach wpada w nayhanie-bnieyſſą niewolą, y utraca oraz używa-

le il joüissoit auparavant avec tant de bonheur. Il n'a pas plûtôt détourné ses yeux de la souvéraine Vérité, pour considérer avec plaisir les nüages du péché, qu'il tombe dans une entiere ignorance de toutes les choses qu'il connoissoit, & ses passions élevent au dedans de lui-même des ténebres épaisses, à travers lesquelles il ne sçauroit plus rien discerner. Quand il se laisse donc emporter au torrent de ses affections déreglées

nie Rozumu ktorego przedtym tak ſczęśliwie zażywała. Jak prędko odwrociła Oczy od naywyższey Prawdy, dla wpatrywania się z upodobaniem we mgły grzechowe, aż zaraz wpada w zupełną nieznaiomość rzeczy ktore iey były wiadome y iey żądze wzbudzaią w nieyże ſamey grube Ciemności przez ktore nic potrafi więcey nic rozeznać. Gdy tedy da się unieść bystrości swych pożądliwości nierządnych, ja-

---

LE Soleil chanté par Homere
Et nommé dans ses doctes Vers
Le grand Flambeau de l'Univers,
Du Jour l'origine & le Pere.
Quoi qu'il soit la source des Jours

glées, il ſe conſerve lui-même dans l'eſclavage où il s'eſt mis, & il deviént en quelque façon captif par ſa propre liberté. C'eſt ce qui regarde la Providence Divine qui voit de toute Etérnité tout ce qui doit arriver dans l' Univers, qui diſpoſe à l'Homme des récompenſes, ou des châtimens ſelon ſes actions ou bonnes ou mauvaiſes, & qui dans le ſentiment du Poëte.

Entend tout ce qu'ondit, & voit tout ce qu'on ſait.

ſama ſię utrzymuie w niewoli, w ktorę ſię wprawiła, y ſtaie ſię nieiakim ſpoſobem niewolnicę ſwey własney wolnośći. To to należy do Opatrzności Boſkiey, ktora widzi wſzytko od wiekow, co ſię ma ſtać na ſwiecie, ktora roztzgdza Człowiekowi nadgrody, albo karania, według Iego ſpraw złych albo dobrych, y ktora według zdania Poety.

Słyſzy wſzytko co mowią, y widzi co czynią.

SŁońce przez Homera pienie
Y Iego wierſze uczone
Pochodnia ſwiata rzeczone
Y Oyciec Dnia, y zrodzenie,
Chociaż ieſt zrzodłem widoku,

Il ne se répand dans son cours
Que sur une moitié du monde:
Et sa plus brillante clarté,
Ne peut percer l'obscurité
Du sein de la Terre & de l'Onde.

Le seul Auteur de la Nature
Découvre tout du haut des Cieux,
Le péché pour tromper ses yeux,
N'a point de nuit assez obscure,
Il porte ses régards vainqueurs
Des plus secrets replis des cœurs
Jusques au centre des abîmes:
Et les ténebres des Enfers
A son visage armé d'éclairs
Ne peuvent cacher leurs Victimes.

Son éternelle connoissance
Régarde tout comme présent,
Et rien n'échape à l'œil perçant
De sa certaine Préscience.
Puis que lui seul il peut tout voir,
Et pénétrer sans se mouvoir
Ce qui nous semble impénétrable,
N'est il pas l'unique Soleil?
Et celui qu'on croit sans pareil,
Lui peut il être comparable?

Przecięż nierozwodzi kroku,
Tylko w iedney ſwiata ſtronie.
Nawet blaſkiem ſwych promieni,
Niezdoła przeniknąć Cieni,
Tak w ziemi, iak w Morza łonie.

Sam zaś ſprawca przyrodzenia
Wſzytko widzi z Niebios Gory;
By mu ſię ukrył grzech ktory,
Nie znaydzie takiego Cienia.
Nieſie ſwe zwycięſkie względy
W Nayſkrytſze ſerc kąty wſzędy,
Aż w ſamych przepaści grubych,
Y Piekło w Ciemności hoyney
Iego Twarzy blaſkiem zbroyney
Nie ſkryie ſwych ofiar zgubych.

Jego rozeznanie wieczne,
Wſzytko ma obecne wzrokiem,
Nic byſt ym nie minie okiem,
Jego przeyzrzenie beſpieczne.
Więc gdy ſam znać wſzytkie rzeczy
Może, y wſkroś doyść bez pieczy,
Co ſię zda niezrozumiane,
Nie ieſt że Słonce prawdziwe?
To zaś co za Osobliwe
Mamy, będzieſz znim zrownane?

RO-

CHAPITRE III.

ME voici, lui dis-je, dans des difficultés plus grandes que les premieres. Je ne puis accorder en aucune maniere le Libre Arbitre avec la Préſcience de Dieu. S'il connoît toutes les choſes, avant même qu'elles ſoient, & s'il ne peut être trompé dans ſa connoiſſance, il faut que ce qu'il a prévû arrive néceſſairement: C'eſt pourquoi s'il voit de toute Eternité, non ſeulement les actions des Hommes, mais auſſi leurs deſſeins & les volontés les plus ſecretes de leurs cœurs, il ne leur reſte plus aucune liberté, parce qu'il eſt impoſſible qu'ils faſ-

ſent

A Wożem, rzekłem Iey, w trudnośćiach więkſzych, niż pierwſzych. Niemogę pogodzić żadnym ſpoſobem wolney woli, z Przeyrzeniem Boſkim. Jeżeli zna wſzytkie rzeczy, pierwey nawet niż ſą, y ieżeli niemoże bydź omylonym w ſwoim znańiu, potrzeba żeby to co przeyrzał koniecznie ſię ſtało. Dla tego ieżeli widzi od wiekow, nietylko ſprawy Ludzkie, ale też y ich zamyſły, y chęci naytaiemnieyſze Ich ſerc; niezoſtaie im więcey żadney wolnośći poniewaſz niepodobna, żeby dziełali y chcieli co inſzego, tylko to

co

ROZDZIAŁ TRZECI.

ſent ni qu'ils veüillent autre choſe que ce que cette Providence infallible a prévu; d'autant que ſi l'évenement des choſes pouvoit être changé, ſa connoiſſance ne ſeroit plus une connoiſſance certaine, mais une conjecture mal aſſeurée, ce qu'on ne ſçauroit dire de la Science de Dieu, ſans un blaſphéme. Je ne puis auſſi goûter la maniere dont quelques Perſonnes s'imaginent déméler cette queſtion ſi difficile. Ils diſent que les choſes n'arrivent pas à cauſe que Dieu les a prévûes; mais qu'il les connoît parce que ſa Providence ne

co ta Opatrzność nieomylna przeyrżała; tak dalece że gdyby wypadek rzeczy mogł bydź odmienionym, Iey znaiomość niebyłaby znaiomością pewną, ale nieiakim wnoßeniem niepewnym, czego niemożna mowić o Wiadomości Boſkiey bez bluźnierſtwa.

Niesmakuie mi także ſposob ktorym niektorzy mniemaią tak trudną tę wątpliwość ułatwić. Mowią oni, iż rzeczy nie dzieią ſię przeto że ie Bog przeyrzał: lecz, że dlatego zna, bo Iego Opatrzność, niemoże niewiedzieć wßytkiego; a tym kßtał-

ne peut rien ignorer; & de cette ſorte il faut que la Néceſſité tombe ſur la Providence, & non pas ſur les objets qu'elle conſidére. Car en ce ſens il n'eſt pas néceſſaire que ce qu'elle prévoit arrive, mais il eſt néceſſaire qu'elle prévoie ce qui doit arriver: Comme ſi l'on étoit en peine de ſçavoir ſi la Préſcience eſt cauſe de la néceſſité des choſes futures, ou ſi la néceſſité des choſes futures eſt cauſe de la Préſcience. Il me ſuffit de faire voir que quelque ordre qu'on s'y puiſſe figurer, l' Evenemant de ce que Dieu prévoit ſera toûjours néceſſaire, quoi que ſa connoiſſance

kßtałtem, konieczność ſpada na Opatrzność, a nie narzeczy ktore Ona uważa. Bo wtym ſenſie nie ieſt potrzeba, żeby to co Ona przeyrzy, ſtało ſię, lecz potrzeba, żeby Ona przeyrzała, to co ſię ma ſtać. Jakoby natym wßytka była trudność, wiedzieć czyli Przeyrzenie ieſt przyczyną koniecznośći rzeczy przyßłych, albo ieżeli konieczność rzeczy przyßłych, ieſt przyczyną Przeyrzenia. Doſyć mi natym dać widzieć, iż iakikolwiek porządek wtym ſobie mniemać można, wypadek tego, co Bog przeyrzał muſi bydź zawße konieczny, chociaż lego zna-

ne ſemble leur impoſer aucune neceſſité. Si l'on voit un Homme aſſis, il eſt néceſſaire que la penſée de celui qui le croit en cette poſture ſoit véritable; & ſi ſon opinion n'eſt pas fauſſe, il eſt réciproquement néneſſaire qu'il ſoit aſſis. Il y a donc une néceſſité pareille dans tous les deux, en l'un d'être aſſis, en l'autre de croire la vérité. Ce n'eſt pas néanmoins que l'on ſoit aſſis à cauſe de la connoiſſance de l'autre, mais on a cette connoiſſance à cauſe qu'on le voit aſſis. Ainſi quoi que l'un ſoit la cauſe particuliere de la vérité de l'autre, il y a néan-

moins

iomość niezda ſię w kładać na toż żadney konieczności. Jeżeli ſię widzi iaki Człek ſiedzący, potrzeba koniecznie żeby zdanie tego ktory go trzyma bydź w tey poſtawie, było prawdzące ſię, a ieżeli iego mniemanie nie ieſt fałſzywe, potrzeba wzaiemnie koniecznie żeby był ſiedzącym. Ieſt tedy konieczność rowna w obudwoch, w iednym żeby był ſiedzącym w drugim żeby trzymał o tey prawdzie. Przecięż to nie ieſt żeby był ſiedzącym, z przyczyny wiadomości tam tego, ale ma ſię ta wiadomość, z przyczyny, iż go ſię widzi ſiedzącego. Więc że chociaż iedno ieſt ſczegulną

przy

moins une vérité commune entre ces deux choſes. On doit faire le même raiſonnement de la Providence Divine, & des choſes futures ; car bien que ſelon la penſée de ceux dont je parle, Dieu prévoie les choſes, parce qu'elles doivent arriver à cauſe qu'il les prévoit, il eſt néanmoins toûjours néceſſaire qu'il les connoiſſe avant qu'elles ſoient, & qu'elles arrivent parce qu'il les connoit; ce qui ſuffit pour détruire le Libre-Arbitre. Cependant quelle extravagance, de vouloir que l'evenement d'une choſe qui ſe fera dans le tems; ſoit la cauſe de la Préſcience éter-

nel-

przyczyną prawdy drugiego, ieſt iednakże nieiaka prawda zobopolna między tymi dwiema rzeczami. Powinno ſię tyż trzymać o Opatrzności Boſkiey; y o przyſzłych rzeczach bo chociaż według zdania tych o ktorych mowię, Bog przeyrzy rzeczy dla tego iż ſię ſtać powinny, a niedlatego ſtać ſię powinny iż ie On przeyzrzy, iednakże koniecznie bydź musi, iż ie zna wprzod niż będą, y że ſię ſtaią dlatego iż ie zna, naczym zadoſyć do znieſienia wolney woli. Z tym wſzytkim co za wymyślność, chcieć żeby wypadek iakiey rzeczy ktora ſię ſtaie w czasie, byl

przy-

nelle de Dieu? C'eſt néanmoins ce qu'on s'imagine, lors qu'on dit quil connoît les choſes futures, parce qu'elles arriveront. En outre comme il eſt néceſſaire qu'une choſe ſoit, lors qu'on ſçai qu'elle eſt effectivement: Auſſi faut-il néceſſairement que celle que je prévois avec certitude, arrive en ſon tems, & que par conſéquent ſon évenement ſoit inévitable. Enfin ſi quelqu'un ſe repréſente une choſe autrement qu'elle n'eſt, ce n'eſt pas une choſe, mais une opinion trompeuſe, & entierement éloignée de la vérité de la Science: D'où vient que ſi quel-

przyczyną Przedwiecznego Przeyrzenia Boſkiego? Poſtaremuż to ſię mniema, gdyſię mowi, iż zna przyſſłe rzeczy, dla tegoże ſię ſtać mgią. Nad to iak ieſt koniecznie potrzeba, żeby iaka rzecz była, gdy wiem że ieſt rzeczywiśćie, tak też koniecznie bydź muſi, żeby ta ktorą przeyrzę zpewnośćią, ſtała ſię w ſwoim Czaſie, y żeby zatym Iey wypadek był nieuchronny. Na koniec ieżeli kto ſobie wyſtawia iaką rzecz inaczey niż ieſt, nie ieſt to tą rzeczą, ale mniemaniem zwodzącym y zupełnie dalekim od prawdy wiadomośći. Z kąd idzie, iż ieżeli iaka rze-

quelque choſe doit tellement arriver, que néanmoins l'évement n'en ſoit ni certain, ni néceſſaire, qui pourra la prévoir ſans être trompé. Car comme la ſcience ne peut ſouffrir aucun mélange de fauſſeté ni d'incertitude, auſſi ce qu'elle conçoit ne peut être autrement qu'elle ſe le repréſente: C'eſt ce qui fait qu'elle eſt toûjours exempte de menſonge, d'autant que les choſes ſont néceſſairement comme elle les connoît. Comment voulez-vous après cela que Dieu prévoie ce qui peut être, ou n'être pas? S'il penſe qu'une choſe doit infailliblement arriver,

quoi

rzecz ma ſię ſtać, że iednakowoż Iey wypadek nie ieſt ani pewny, ani konieczny, ktoż ią będzie mogł przeyrzeć bez oſzukania ſię. Bo iż wiadomość niemoże cierpieć żadnego przymięſzania ani Falſzywości ani niepewności, więc to co poymuie, niemoże bydź inaczey tylko tak iak Ona ſobie wyſtawia: Toć to ſprawuie że ieſt zawſze odięta kłamſtwu, ile że rzeczy ſą konieczne tak, iak Ona ie zna.

Jakoż zatym chceſz żeby Bog przeyrzał to co może bydź, albo nie? Ieżeli myśli że iaka rzecz powinna nieomylnie ſtać ſię, chociaż mo-

gła-

quoi qu'elle puiſſe ne pas arriver, il ſe trompera; ce qu'on ne Peut ni dire ni croire ſans impieté. S'il prévoit au contraire les choſes telles qu'elles ſeront, & que néanmoins il connoiſſe en même tems qu'elles peuvent être ou n'être pas; quel eſtime doit on faire d'une Préſcience qui n'a rien de ferme, ni d'aſſeuré? Ne ſeroit-elle pas ſemblable à cet Oracle ridicule de Tireſie?

Tout ce que je dirai doit être, ou n'être pas.

Quel avantage la Prêſcience Divine aura-t-elle ſur l'opinion des Hommes? ſi comme eux elle juge incertain l'évenement d'

głaby nieſtać ſię, omyli ſię: czego niemożna ani mowić ani wierzyć bez bezbożności.

Jeżeli zaś przeciwnie, przeyrzy rzeczy tak iak ſię ſtaną, a że niemniey zna oraz iż mogą bydź albo nie; coż za ſzacunek ma ſię mieć takiego Przeyrzenia ktore niema nic ſtałego ani upewnionego, niepodobnożby było owemu ſmiechu godnemu Oraculum Tyrezyuſza.

Wſzytko to co powiem ma ſię ſtać albo nie.

Coż za korzyść Przeyrzyenie Boſkie będzie miało nad mniemaniem Ludzi? Jeżeli nakſztałt ich będzie trzymało za nie-

d'une choſe incertaine. Que s'il ne ſe peut trouver aucune incertitude en la pure ſource de la vérité, ne faut il pas reconnoître que l'évenement des choſes que Dieu voit clairement eſt néceſſaire? & qu'ainſi l'on ne peut admettre de Liberté, ni dans les deſſeins, ni dans les actions des Hommes, que l'Entendement Divin, qui voit tout ſans erreur, détermine & contraint à l'évenement qu'il a marqué. Si l'on ſe pérſuade ceci comme une vérité conſtante, on met toute la Nature humaine dans le déſordre & dans la confuſion. C'eſt inutilement que l'on

niepewny, wypadek, iakiey niepewney rzeczy. Gdyż ieżeli ſię nie może znaleść żadna niepewność w czyſtym zrzodle Prawdy, nie trzebaſz uznać iż wypadek rzeczy ktore Bog iaśnie widzi, ieſt konieczny? Yze ztąd niemożna przyznać Wolnośći ani w zamyſłach, ani w ſprawach Ludzkich, że Rozum Boſki ktory widzi wſzytko bez zawodu, napędza y przymuſza do wypadku ktory naznaczył. Jezeli to ſobie poczytano będzie za prawdę ſtałą, ſtanowi ſię cała Natura Ludzka w nieporządku y zamięſzaniu.

Naderemnie przekła-

l'on propoſe des récompenſes aux Bons, & des ſuplices aux Méchans; puis que ni les uns ni les autres ne les peuvent avoir mérité par un mouvement libre & volontaire de l'Eſprit. Et ce qui nous ſembloit le plus équitable du monde, nous paroîtra tout à fait injuſte puis qu'on ne pourra trouver aucune raiſon légitime de la punition des criminels, ou du ſalaire des Juſtes, qui n'onts rien fait de leur propre volonté, mais par la contrainte d'une néceſſité qui leur étoit inévitable. Ainſi les Vertus & les Vices ne ſeront qu'en aparence, & l'on n'y pourra mettre aucune

kładaią nadgrody Dobrym, y karania złym, poniewaß ani iedni ani drudzy niemogą ich zaſłużyć za powodem wolnym y dobrowolnym Rozumu.

Y to co nam ſię zdaie nayſprawiedliwſe na ſwiecie będzie nam ſię wydawać w cale nieſłuſne, poniewaß nie będzie można wynaleść żadney racyi ſprawiedliwey karania wyſtępnych, albo zapłaty Cnotliwych, ktorzy nic niezrobili z własney woli ale przez przymuſenie konieczności ktora im była nieuchronna. Więc Cnoty y zbrodnie niebędą tylko na pozor, y niebędzie można w nich uczynić ża-

diſtinction qui ne ſoit contraire à la nature des choſes. Enfin l'on tirera de ces Principes la conſéquence la plus pernicieuſe qu'on ſe puiſſe imaginer, à ſçavoir, que comme tout ſe fait par l'ordre de la Providence, & que les Hommes ne ſont pas libres en leurs deſſeins, Dieu ſeul doit être conſidéré comme Auteur du Péché, dont les Méchans ne ſont que les inſtrumens. Après cela toutes nos eſpérances ſeront vaines, & nos Priéres deviendront inutile: Car, hélas! quelle aparence d'eſpérer une choſe, ni de la demander, ſi tout ce qu'on ſçauroit déſirer eſt

déjà

dney rożnicy ktoraby niebyła pzeciwna Naturze rzeczy. Nakoniec wyprowadzi ſię z tych Początkow konſekwencya nayniebeßiecznieyßa ktorą ſobie można wymyślić, to ieſt, iż iako ſię wßytko dzieie przez Rząd Opatrznośći, y iż Ludzie nie ſą wolnymi w ſwych zamyßłach, Bog ſam miałby bydź poczytanym iako ſprawca grzechu, ktorego źli nie ſą tylko naczyniem. Zatym, wßelkie Naße Nadzieie będą prożne, y naße Modły ſtaną ſię niepożyteczne: Gdyż Ach! Coż za pozor ſpodziewać ſię rzeczy, albo o nię proſić, gdywßytko to czegoby ſię mogło pożądać,

ieſt

déjà tellément déterminè qu'il ne peut changer. Cette dangereuſe maxime ruine ainſi l'unique commerce qui ſoit entre le Ciel & la Terre, qui ne conſiſte que dans l'eſpérance & dans les Priéres; parce que nous obtenons par une humilité véritable le gage ineſtimable de la Grace Divine qu'on doit conſidérer comme l' unique moien dont les Hommes ſe puiſſent ſervir pour parler à Dieu, & pour s'aprocher de cette lumiere inacceſſible, puis que c'eſt cette ſeule Grace qui nous fait prier, & qui nous donne en ſuite l'accompliſſement de nos Priéres

ieſt tak naznaczone, iż niemoze ſię odmienić. Ta niebeſpieczna Maxyma wywraca więc ſczegulne ſpołkowanie ktore ieſt między Niebem y Ziemią, ktore nie zawiſło tylko w Nadziei y w Modlitwach; poniewaß otrzymuiemy przez pokorę prawdziwą nieoßacowany zaſtaw Łaſki Boſkiey, ktora powinna bydź poważana, iak Iedyny ſpoſob, ktorego Ludzie mogą zażywać do mowienia z Bogiem, y do zbliżenia ſię ku temu niedoſtępnemu ſwiatłu, poniewaß to ta łaſka ßczegulna ieſt, ktora nam każe proſić, y ktora nam potym daie wypełnienie Naßych mo-

res. S'il arrive cependant que nos vœux ne puissent jamais avoir d'efficace, quel moien nous reste-t-il pour nous unir étroitement au souvérain Bien comme au Principe de toutes

modlitw. Jeżeli się przecięż trafi iż Nasse Prożby niemogą nigdy mieć skuteczności, coż za sposob zostaie nam ziednoczenia się ściśle z Naywyższym Dobrem, iako z Początkiem

---

POur quoi du libre Arbitre, & de la Pré-
Naît il tant de difficultés. (science,
Et quel démon contraire à notre connoissance,
Fait combattre deux Vérités.

L'Esprit qui les connoît par des preuves sensi-
Lors qu'il les prend separament, (bles,
Ne les peut regarder que comme incompati-
Lors qu'il les voit conjointement. (bles,

N'est ce pas qu'en éfet il manque de lumiere,
Pour en découvrir les accords,
Tant qu'il est retenu par l'impure matiere
Dans l'étroite prison du Corps ?

Mais d'ou peut naître en lui l'ardeur qu'il)
De dinstinguer le vrai du faux, (fait paroitre
Connoît-il bien déja ce qu'il cherche à con-
Par tant de curieux travaux ? (noître

Pour-

tes choſes? Ne faudra-t-il pas ſelon que vous le diſiez il n'y a pas long tems, que l'Homme étant ſéparé de ſa premiere cauſe, & du lieu de ſon origine, retourne dans le néant d'où il eſt ſorti.

tkiem wßytkich rzeczy? Niepotrzebaßby według tego coś mowiła niedawno, żeby Człowiek bywßy oddzielony od ſwoiey pierßey Przyczyny, y od mieyſca ſwego początku, obrocił ſię w nic, z kąd wyßedł.

CZemu o wolney woli iak y o Przeyrzeniu
Tylo ſię trudnośći rodzi?
Y co za przeciwny Duch naßemu ſądzeniu,
Dwie prawdy na przeciw zwodzi?

Rozum ktory ie dość zna przez czuyne dowody,
Gdy ie widzi rozdzielone.
Niepotrafi upatrzyć między nimi zgody,
Widząc ie oraz złączone.

Czyß nie z tąd pewnie że ma ßczupłość w oświeceniu,
Aby tę zgodę uznawał,
Do tąd aż będzie w Ciała nieczyſtym złożeniu,
Niby w więzieniu zoſtawał?

Lecz z kąd w nim ta chuć ktorą iawnie pokazuie,
Dzielić prawdę, od obłudy?
Znaß iuż dobrze to, co więc poznać uſiłuie,
Przez tak rozmaite trudy?

Pourquoi s'efforçe-t-il de connoître une choſe
  Qu'il n'ignore pas en éfet ?
Et s'il ne la ſçait pas, qu'eſt-ce q'il ſe propoſe
  Dans la recherche qu'il en fait ?

Car peut-il rechercher une choſe ignorée ?
  Peut-il en aimer les apas ?
Et que lui ſerviroit de l'avoir recontrée,
  S'il ne la reconnoiſſoit pas ?

Peut être qu'aiant vû dans la Divine Eſſence
  Ce que nous déſirons de voir,
Nous ne conſervons rien de cette connoiſance,
  Qu'un reſte confus de ſçavoir.

Ainſi donc notre Eſprit ne ſçait pas tout enco-
  Et n'ignore pas tout auſſi: (re,
Il ſçait en même tems, en même tems ignore,
  Et demande d'être éclairci.

Il médite long-tems ſur tout ce qui repoſe
  En ſon profond reſſouvenir,
Afin de l'apliquer en ſuite à chaque choſe
  Que l'Etude fait revenir.

CHAPITRE IV.

AUſſi-tôt que j'eus achevé de dire ces Vers, la Philoſophie me

Com tylko przepowiedział te Wierſze w ten ſposob mi od-

Czem usiłuie poznać rzecz w iakiey iest dobie
Choc przed nim nie iest ukryta ?
Jeśli Iey zaś nie zna, coż, w tym zakłada sobie,
Gdy się o nię pilno pyta ?

Czyliż rzecz nieznaioma może bydź szukana,
Czyliżby go powabiła ?
Na coż by mu służyła nawet napotkana,
Gdyby mu się utaiła ?

Może bydź że to widząc w Istotnośći Boga,
Co więc widźieć tak pragniemy,
Tegoż w nas znania żadna niezostaie droga,
Procz ostatkow ktore wiemy.

Więc nie wszytko w naszym mieśći się rozumie,
Y niewszytko go uchodzi.
Vmie on w tenże sam czas, w ktory y nieumie,
Y na Oświecenie godzi.

Myśli on długo nad tym, cokolwiek spoczywa
W swym głębokim przypomnieniu,
Przydawszy toż wszytkiemu, tegoż więc zażywa
Co się wraca przy uczeniu.

ROZDZIAŁ CZWARTY.

me répondit en cette maniere. Vous renouvellez aujourd'hui les

odpowiedziała Philozophia, odnawiasz teraz dawne skargi kto-

les vieilles plaintes qu'on a toûjours formé contre la Providence ; que Ciceron fait éclater ſi haut dans ſes Livres des Divinations, & dont vous-même avez conſidéré ſi longtems, & ſi curieuſement toutes les difficultées. Perſonne cependant n'a pû encore réſoudre cette Queſtion comme il ſeroit à déſirer. La cauſe de cette ignorance ſe doit prendre de la foibleſſe du raiſonnement humain, qui ne ſçauroit jamais atteindre à la maniere de concevoir de la ſimple Préſcience de Dieu, parce que s'il nous étoit poſſible de la comprendre, il ne nous reſteroit plus

au-

ktore zawſze knowano przeciw Opatrznośći ktore Ciceron tak wrzaſkliwe czyni w ſwoich kſięgach o Wroſzkach, y ktorycheś ty ſam rozważał tak długi czas y tak ciekawie wſzelkie trudnośći.

Nikt iednak niewydołał ieſzcze ułatwić tey kweſtyi iakby ſobie, przyſzło życzyć. Przyczyna tey niewiadomośći powinna ſię brać z nieudolnośći rozeznania Ludzkiego, ktore niepotrafi nigdy dośćignąć ſposobu poymowania nierozdzielnego Przeyrzenia Boſkiego, ponieważ gdyby nam było można poiąć go, nie zoſtawałaby nam żadna

wąt-

aucun doute. J'eſpére néanmoins guérir votre aveuglement & vous faire voir clair au milieu de ces ténébres auſſi-tôt que j'aurai démêlé toutes les difficultés qui vous troublent. Je vous demande donc pourquoi vous ne trouvez aucune ſolidité dans la réponſe de ceux qui n'eſtimant pas que la Préſcience de Dieu rende les choſes néceſſaires, ſoûtiennent que ſa certitude n'eſt point contraire à nôtre Libre-Arbitre. D'ou tirez-vous un Argument pour prouver la néceſſité des choſes futures? N'eſt-ce pas de ce qu'étant une fois prévûës, elles ne ſçauroient ne

point

wątpliwość. Spodziewam ſię przecięż uleczyć twoie zaślepienie, y dać ći patrzyć iasno w pośrzod tych Ciemnośći, ſkoro tylko uprzątnę wſzelkie trudnośći co cię mięſzaią. Pytam cię tedy dla czego nieznayduieſz nic gruntownego w odpowiedzi tych, ktorzy nietrzymaiąc żeby Przeyrzenie Boſkie czyniło rzeczy koniecznymi, utrzymuią że Iego pewność nie ieſt przeciwna naſzey Wolney Woli: z kądże bierzeſz pochop dowodźić konieczności przyſzłych rzeczy?

Nie ztądże iż będąc raz przeyrzane niemogą nieſtać ſię.

Ie-

point arriver. S'il eſt donc vrai, comme vous venez de l'avoüer, que la prèviſion des choſes n'aporte aucune contrainte à leur évenement, pourquoi voulez-vous que l'évenement des actions volontaires ſoit néceſſaire. Pour vous faire voir quelle conſéquence on pourroit tirer de ce que vous avez avancé, ſupoſons qu'il n'y ait point de Préſcience. Vous me direz ſans doute que les actions produites par la volonté ſeront entierement libres.

Supoſons enſuite qu'il y en ait une, mais qu'elle n'impoſe aucune néceſſité aux choſes à venir; la volonté, comme je

crois

Jeżeli więc prawda, iak wyznałeś, iż przeyrzcnie rzeczy nieprzynosi żadnego przymuſzenia ich wypadkowi, czemuż chceſz żeby wypadek ſpraw dobrowolnych był koniecznym.

Zeby ći dać widzieć co za konsekwencyą można pociągnąć złego coś powiedział, mniemaymy iż niemaſz Przeyrzenia. Rzeczeſz mi bez wątpienia, iż ſprawy rządzone od woli będą zupełnie wolne.

Mniemaymy znowu żeby ſię iakie znaydowało, ale żeby niewkładało żadney konieczności na rzeczy przyść maiące,

wo-

crois, conſervera toûjours une liberté trés-parfaite, & trés-abſoluë. Cette connoiſance, me direz-vous, ne rend pas à la vérité les choſes néceſſaires, mais au moins c'eſt un ſigne qu'elles arriveront néceſſairement. Hé quoi ne voiez-vous pas que de cette ſorte l'évenement des choſes ſeroit encore néceſſaire ? d'autant que le ſigne donne ſeulement à connoître la choſe ſans produire ce qu'elle repréſente. C'eſt pourquoi vous devez premierement prouver que rien ne ſe fait que par néceſſité, pour avoir en ſuite un juſte ſujet de dire que la Préſcience Divine eſt

wola, iak rozumiem, utrzyma zawße wolność doſkonałą y ſamowładną. Ta wiadomość, powieß mi, nieczyni w prawdzie rzeczy koniecznymi, ale ieſt przynamniey znakiem iż ſię koniecznie ſtaną.

He! niewidźißże iż tym ſposobem wypadek rzeczy ießcze będzie koniecznym? ile że znak tylko daie poznać rzecz bez ſprawowania tego co znaczy.

Przetoż powinieneś naypierwey dowieść iż nic ſię nie dzieie tylko przez konieczność, żebyś miał potym ſłußną przyczynę mowić, że Opatrzność Boſka ieſt zna-

eſt la marque de cette néceſſité que vous aurez établi. Autrement cette connoiſance anticipée ne pourra pas être le ſigne d'une choſe qui ne ſera point du tout. Une preuve ne peut être ſolidement apuiée ſur des ſignes, & ſur des argumens exterieurs, mais elle doit être fondée ſur des cauſes convenables & néceſſaires que l'on puiſe dans l'Eſſence même de la choſe. Je vois bien cependant que vous en reviendrez toûjours à votre premiere difficulté, ſçavoir, qu'il eſt impoſſible que ce que Dieu connoît devoir arriver, n'arrive pas en éfet; comme ſi je croiois que ce

que

znakiem tey koniecznośći, ktorgś założył. Inaczey taż poprzedzaiąca wiadomość, nie będzie mogła bydź znakiem tego, co w cale nie ſtanie ſię. Dowod iaki, nie może bydź gruntownie zasadzony na znakach, y na powierzchownych racyach, ale powinien bydź ugruntowanym na przyzwoitych y niepochybnych przyczynach, ktore z treśći ſameyrzeczy czerpać potrzeba. Widzę z tym wſzytkim, że ſię zawſze będzieſz wracał do twoiey pierwſzey trudnośći, to ieſt, iż ieſt niepodobna, aby to co Bog wie że ſię ſtać powinno, nieſtało ſię

w

que ſa Providence produit ne doive pas être; & comme ſi je ne ſçavois pas, que quoi qu'il arrive certainement, il n'a toutefois aucune néceſſité qui le determine, & qui le contraigne, parce qu'il procéde d'un Principe libre. Pour vous faciliter l'intelligence de ceci, faites réflexion ſur toutes les choſes que vous regardez. N'eſt-il pas vrai que tout ce que vos yeux conſidérent n'en dépend pas ? Et que lors que vous voiez un Cocher qui détourne & qui conduit adroitement ſon Chariot au milieu du Cirque, votre vûë ne lui donne aucun mou vement qui le con-

trai-

w ſamey rzeczy, iak gdybym rozumiała, że to co iego Opatrzność ſprawuie, niemiałoby ſię ſtać, y iakbym niewiedziała iż chociaż zapewne ſię ſtanie, niema iednakże żadney konieczności ktoraby go naznaczyła y przymuſzała, poniewaß ieſt pochodzące od początku wolnego. Zebyć ułatwić zrozumienie tego: uczyń uwagę nad wßytkiemi rzeczami na ktore patrzyß. Nieprawdaß iż to wßytko co twoie oczy widzą nie ieſt od nich zawiſło? Y gdy widziß iakiego woźnicę ktory obraca y kieruie ſprawnie ſwoy woz w pośrod iakiego Okręgu, nie daie mu twoy wzrok żadne-

dne-

traigne, & que toutes les actions semblables ne reçoivent aucune néceſſité de votre Préſcience ? puis que ſi leur mouvement étoit contraint, on n'auroit pas ſujet de dire que ce qu'on voit eſt une marque de l'adreſſe de celui qui le fait. Ainſi les choſes qui ſont libres au moment qu'on les fait, ne ſçauroient pas être néceſſaires avant qu'on les faſſe; & par coſéquent il y a des choſes futures dont l'évenement eſt ſans aucune néceſſité: Car de dire que ce qui ſe fait préſentement ne devoit pas arriver, c'eſt une opinion pleine d'extravagance & de fauſſeté;

dnego popędu ktoryby go przynaglał, y że wſzelkie podobneż ſprawy nieodbieraią żadney konieczności od twoiey przytomności? Poniewaſz gdyby ich zapęd był przymuſzony, niebyłoby przyczyny mowić, iż to co ſię widzi ieſt znakiem ſprawności tego ktory to działa.

Zaczym rzeczy ktore ſą wolnymi w momencie gdy ich robią, niemogą bydź koniecznymi pierwey niż ſię ſtaną, a zatym ſą przyſzłe rzeczy takie ktorych wypadek ieſt bez żadney konieczności: Gdyż, mowić że to co ſię teraz dzieie niepowinno ſię było ſtać, ieſt zdanie pełne wymyślności y falſzu, z kąd trzeba u-

té; d'où l'on doit reconnoître que ce qui eſt prévû ne laiſſe pas d'être libre, puis que comme la connoiſſance des choſes préſentes ne leur peut aporter aucune nécéſſité qui ne ſoit imaginaire, ainſi la Préſcience des choſes futures ne leur peut ôter la liberté qui leur eſt naturelle. Mais peut-être doutez-vous que la Préſcience puiſſe s'étendre juſques aux choſes futures dont l'évenement n'eſt pas néceſſaire ? & vous y trouvez une contradiction que vous ne ſçauriez accorder, parce que vous penſez que ſi Dieu les prévoit, ſa connoiſſance emporte infail-

uznać, iż to co ieſt przeyrzanym nie przeſtaie bydź wolnym, poniewaß iako wiadomość rzeczy teraźnieyßych nieprzynosi im żadney konieczności żeby niebyła wymyślona, tak też Przeyrzenie rzeczy przyßłych, niemoże im odiąć wolności, ktora im ieſt naturalną. Ale wątpiß podobno żeby Przeyrzenie mogło się rozciągnąć aż nad przyßłemi rzeczami, ktorych wypadek nie ieſt konieczny? Yznayduieß w tym przeciwność na ktorą niemożeß zezwolić, gdyż myśliß, że ieżeli ie Bog przeyrzy, wiadomość Iego ciągnie niepochybnie konieczność, kto-

liblement une néceſſité qui leur eſt jointe ; & ſi cette néceſſité ne s'y rencontre pas, vous croiez qu'il ne peut y avoir de Préſcience. D'autant que la Science ne ſçauroit avoir d'objet, qui ne ſoit abſolument infaillible,& que ſi l'on prévoit avec certitude des choſes dont l'évenement eſt de ſoi-même incertain, c'eſt plûtôt une opinion pleine d'obſcurité, qu'une Science véritable, qui ſelon votre propre ſentiment n'eſt qu'imaginare s'il arrivoit, qu'elle ſe repréſentât les choſes autrement qu'elles ne ſont. La cauſe de cette erreur, vient de ce qu'on ſe perſuade qu'on

ra ieſt z niemi złączoną: a ieżeli ta konieczność nieznayduie ſię w nich, trzymaß iż niemoże bydź onychże Przeyrzenie. Ponieważ wiadomość niemoże mieć widoku, żeby niebył zupełnie niepochybnym; y że ieżeli ſą przeyrzane z pewnością tych rzeczy, ktorych wypadek ieſt niepewny, ſam przez ſię, ieſt to raczey mniemaniem pełnym ciemnośći, niżeli wiadomośćią rzeczywiſtą, ktora według twego zdania nie byłaby tylko wymyſloną gdy by ſię trafiło, żeby ſobie wyſtawiała inaczney rzeczy niż ſą. Przyczyna tego błędu pochodzi z tąd, iż ſię mniema

qu'on ne connoît les choſes que ſelon leurs forces, & leur nature particuliere. Ce qui néanmoins ne ſçauroit être, parce que l'intelligence qu'on en peut avoir dépend ſeulement de la capacité de celui qui les connoit. J'eſpere vous faire comprendre ceci par un exemple extrêmement commun. N'eſt-il pas vrai que la Vûë connoît la rondeur d'un Corps d'une autre façon que le Toucher? que l'Oeil la conſidére toute entiere & toute à la fois, par le moien des raïons qu'il envoie de loin? & qu'au contraire la Main ne la connoît que ſucceſſivement, & qu'en

ma, że rzeczy nieznaią ſię tyko według Onychże Możnośći, y Osobliwſzey Natury. Coby iednak niemogło bydź, ponieważ zrozumienie onych, iakie ſię mieć może, zawiſło tylko od ſposobnośći tego ktory ie zna; Spodźiewam ſię dać ci to poiąć przez przykład barzo powſzechny.

Nieprawdaſz że wzrok zna okrągłość iakiego Ciała, inſzym ſposobem niż dotknienie? Że oko uważa ią zupełną y razem, pomocą promieni ktore zdaleka poſyła? A że przeciwnie ręka nieuznaie Iey tylko naſtępnie, y zbliżaiąc ſię ku temu Ciału, około-

s'aprochant de ce Corps, autour duquel elle se glisse & se coule adroitement. Les Sens mêmes, l'Imagination, la Raison & l'Entendement, conçoivent l'Homme d'une maniére diférente. Les sens ne s'arrêtent qu'à la figure extérieure de la matiere. L'Imagination se représente la figure sans aucune matiere. L'Esprit s'éleve encore au-dessus de l'Imagination, se formant une idée générale de l'Espece qu'il prend dans les Etres particuliers. Enfin l'Entendement aiant encore l'œil plus vif & plus perçant que la Raison, ne s'occupoint à considérer cette forme univer-

sel-

ktorego chodzi y sprawnie się pomyka.

Zmysły same, Imaginacya, Rozum, y Poięcie, poymuią Człowieka rożniącym się sposobem.
Zmysły niezabawiaią się tylko nad postacią powerzchowną materyi.
Imaginacya wystawia sobie Postać bez materyi.
Rozum wynosi się nad Imaynacyą, sprawuiąc sobie wzor ogolny Postaci ktory bierze z Istot szczegulnych.

Na koniec Poięćie maiąc ieszcze oko żywsze y przeniкliwsze niż Rozum, niebawi się nad uważaniem tego kształtu ogolnego, ale

w

ſelle, mais regarde ſeulement la ſimplicité de l'Eſſence dans la quelle il penetre. En quoi l'on doit particulierement conſidérer une choſe, à ſçavoir que la Puiſſance de comprendre la plus noble & la plus parfaite, contient toutes les perſections de l'inférieure, & que celle-ci ne peut s'élever à la façon de concevoir de celle-là. Les Sens ont leur pouvoir borné dans la ſeule matiere; l'Imagination ne peut voir les eſpeces univerſelles; la Raiſon ne ſçauroit comprendre une forme toute ſimple. Mais l'Intelligence conſidérant les choſes d'un lieu plus élevé, comprend faci-

wpatruie ſię tylko w nierozdzielność treśći; do ktorey przenika. W czym powinna ſię osobliwiey iedna rzecz uważać, to ieſt, iż ſiła Poięćia nayzacnieyſſa y nay-doſkonalſſa obeymuie wſſelkie doſkonałośći, niżſſych, y że niżſſa nie może ſię wynieść ku ſposobowi poymowania, tamtey. Zmyſły maią ſwoię władzę ograniczoną, w ſamey materyi; Imaginacya niemoże widzieć Poſtaci ogolnych; Rozum niemoże poiąć Poſtaci wcale nierozdzielney, Lecz Poięcie uważaiąc rzeczy z wyżſſego ſtopnia, zrozumiewa łatwo po

facilement la forme toute pure, & juge du'une façon particuliere des autres choſes qui lui ſont ſoûmiſes; d'autant que bien qu'elle connoiſſe l'Etre Univerſel que connoît la Raiſon, la figure que l'Imagination ſe propoſe, & la matiere que les ſens ont pour objet, elle ne s'aide pas néanmoins d'aucune de ces facultés; mais elle aperçoit toutes ces choſes en un moment, & par une ſimple action de l'Eſprit. Ainſi la Raiſon voulant regarder quelque choſe d'univerſel, comprend ſans le ſécours des Sens, & de l'Imagination, tout ce qu'on peut imaginer, & tout ce qui tom-

be

poſtać zupełnie rzetelną, y ſądzi osobliwym ſposobem o rzeczach ſobie podległych, ile że chociaż zna dobrze Iſtotę ogolną ktorą zna Rozum.

Poſtać ktorą Imaginacyia ſobie wyſtawia, y materyą ktorą zmyſły maią za cel, przecięż niepotrzebuie żadney z tych władności, ale poſtrzega wſzytkie te rzeczy w iednym momencie, y przez nierozdzielną ſprawę Rozumu.

Więc Rozum chcąc widzieć iaką rzecz ogolną, poymuie bez pomocy zmysłow y Imginacyi wſzytko to co można imaginować, y wſzytko to co

pod

be ſous les ſens. C'eſt elle qui s'étant formé une idée univerſelle de notre nature, donne la défi-nition de l'Homme en ces termes: *L'Homme eſt un Animal raiſonable, & qui a deux pieds.* Quoi que cette notion regarde une choſe univerſelle, Perſonne toutefois ne doute que cette choſe ne ſoit ſenſible & ſujete à l'Imagination, bien que la Raiſon n'en juge, ni par l'une, ni par l'autre de ces deux Puiſſances, mais ſeulement par une conception raiſonable. Enfin quoi que l'Imagination reçoive des Sens la premiere puiſſance qu'elle a de voir & de

pod zmyſły podpada. On to ktory wyſtawiwſzy ſobie wzor Ogolny naſzey Natury, czyni okryſlenie Człowieka tymi ſłowy: Człek ieſt zwierze rozumne y maiące dwie nogi.

Chociaż ta znaiomość ſtosuie ſię do rzeczy ogulney, nikt iednak niewątpi żeby ta rzecz niebyła zmyſłom y Imaginacyi podległa, chociaż Rozum nieſądzi ani przez iedną ani przez drugą z tych Dwoch władności, lecz iedynie przez rozumne poięcie.

Na koniec chociaż Imaginacyia bierze od zmyſłow pierwſzą możność, ktorą ma widzieć y ſprawiać ſo-

former les figures, elle ne laisse pas de se présenter elle-même les choses sensibles, lors que les sens n'agissent plus, non pas d'une maniere sensible, mais par une impression particuliere à l'Imagination. Ne voiez vous donc pas que ces Puissances se servent plûtôt, en la connoissance des choses, de leurs fa-

bie Postaci; nieprzestaie iednak wystawiać samaż sobie rzeczy zmysłom podległych, y chociaż zmysły więcey niedziałaią; lecz nie tym sposobem zmysłom przyzwoitym ale przez wyrażenie Osobliwe w Imaginacyi. Niewidzißże tedy że te możności zażywaią raczey w znaniu rzeczy swoich władności wła-

---

A Thenes vit en son Portique
Quelques Maîtres dont les Ecrits
Lui débitoient une Physique
Qu'eux mêmes n'avoient pas compris,
Ces Gens qu'elle estimoit si sages,
Avoient inventé des Images
Qui s'exprimoient de tous les Corps,
Et s'imprimoient en l'Ame nuë,
Qui ne peut agir au dehors
Sur aucune chose connuë.

Si l'on veut croire leurs chimeres,
L'Ame est semblable au Parchemin,
Qui

facultés propres, que de celles des Etres qu'ils conſidêrent ? Et véritablement ce n'eſt pas ſans ſujet ; parce que le jugement étant un Acte de celui qui juge d'une choſe, il eſt néceſſaire que chacun puiſſe accomplir ſon action par ſa vertu naturelle, & non point par le ſêcours d'une puiſſance étrangere.

własnych, niżeli owych Iſtot ktore uważaią? Y zaprawdę niedzieie ſię to bez przyczyny: poniewaſz rozſądek będąc dziełem tego, ktory ſądzi o iakiey rzeczy, potrzeba koniecznie żeby każdy mogł wykonać ſwoie dziełanie, ſwą mocą naturalną, a nie przez pomoc iakiey możności obcey.

W Podſieniach Athéńſkich byli
Nieiacy Nauczyciele,
Ktorzy Phizyki uczyli,
Od nich że znaney niewiele.
Ci przez za Mądrych ſię mienie
Ziawili wyobrażenie,
Co ſię z wſzech Ciał wyznaczało,
W nagiey Duſzy wyrazinwſzy;
Ktora w każdey ſprawi mało
Rzeczy, znaiomą iey bywſzy.

Wierząc w ich wymyślne żdanie
Duſza z Pargaminem w ſforze,

Qui ſouffre tous les caracteres
Qu'y marque une légere main.
Elle n'eſt en rien diférente
D'une Glace qui repréſente,
Et qui laiſſe perdre l'Objet;
Et contre l'ordre de la Nature,
L'Eſprit de tous les Corps ſujet
En reçoit en ſoi la figure.

Si ce diſcours eſt véritable,
D'où vient donc que l'Entendement,
D'une maniere inconcevable,
Découvre tout en un moment?
Qu'il comprend l'éfet & la cauſe,
Qu'il ſçait prouver tout ce qu'il poſe,
Qu'il diviſe avec netteté,
Et qu'en expliquant ſa penſée,
Il reprend ſans obſcurité
La choſe qu'il a deſirée?

D'où vient que ſa vaſte Science
Embraſſe la Terre & les Cieux?
Qu'il doit toute ſa connoiſance
A ſes efforts laborieux?
Que d'une promptitude extrême
Il prend au dedans de lui-même
Les armes de la Verité?
Et qu'il s'en ſert avec adreſſe
Pour combattre la fauſſeté
Dont il découvre la foibleſſe?

Cet-

Co cierpi wßelkie pisanie,
ktore więc ręka wyorze.
We wßem się podobną staie,
Zwierciadłu ktore wydaie
Y kryie co przez wzrok przydzie.
Tak wstecz Rządom przyrodzenia,
Ciała Duch poddan ochydźie,
W ich Postać swoię odmienia.

Jeśli to iest prawdą wźięta;
Jakże więc Rozum Człowieka,
Jakąś sprawą niepoięta.
W mgnieniu wßytkiego docieka?
Jak z skutkiem przyczyny włada
Doyść, y dowieść co zkłada?
Jak rozsądza rzeczy snadnie?
Y myśl swą wyiawić chcący,
Znowu mu iawnie przypadnie
To czego był żądaiący.

Jak umieiętnośćią wielką
Niebo, ziemię, obeymuie?
Jak za to pawinność wßelką
Zna swey sile że pracuie?
Jak prawie w Ostatnim pędzie,
Zewnątrz sam z siebie nabędzie
Rzetelney Prawdy Oręża?
Y sprawnie go zażywaiąc,
Fałßywość wßelką zwycięża,
Słabość wnicy zc w ßąd uznaiąc?

Cette Ame est donc bien diférente
De ces sujets inanimés
Qui souffrent la marque agissante
Des Carecteres imprimés :
Ce n'est pas que l'objet sensible
Dont le Corps la rend susceptible,
Ne précede son action,
Et que par quelque simpathie
Il ne fasse une impression
Sur cette plus noble partie.

Ainsi lors que l'on se réveille,
Surpris des raïons du Soleil,
Ou qu'une voix frape l'oreille
Au milieu d'un profond sommeil:
L'Ame aussi-tôt se considere ,
Cherche, & trouve en soi l'exemplaire
De ce qu'elle voit par les sens,
Aplique ce parfait Modelle,
Et connoit les objets présens
Par ceux qui sont nés avec elle.

CHAPITRE V.

SI l'Esprit n'est point semblable au Papier qui reçoit toutes sorde caracteres sans agir de lui-même ; s'il n'est

JEżeli Rozum nie iest podobny do Papieru ktory przyimuie, wßelkiego rodzaiu Charaktery nie

Więc tey Duſzy ſtan nie taki
Jak rzeczy nieożywionych,
Co cierpią robiące znaki,
Pism na ſobie wyrażonych.
Nie że czuyne widowiſka,
Ktore przyiąć z Ciałem bliſka,
Przed Iey uczynkiem niebyły;
Lub że z Sympathyi iakiey,
Wyrażenia niezrobiły
W tey części nieladaiakiey.

Tak iak gdy kto obudzony
Zdięty znagła słońca blaſkiem
Lub nad uchem przerażony
Wſzczętym, wgłębokim ſnie wrzaſkiem.
Duſza zaraz w ſię wſtępuie,
Szuka y przykład znaydvie,
Tego co Iey przed zmyſł ſtawa.
Ten ſpoſob wnet ſię przygodźi,
J przytomną rzecz uznawa
Przez tę co ſię wraz z nią rodzi.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

'eſt pas ſuiet à re-evoir l'impreſſion es Eſpeces qu'en-oient les Corps, mais e ſe ſert que de ſes pro-

nie działaiąc nic ſam z ſiebie; Jeżeli nie ieſt podległy odbierać wyrażenie Postaci ktore Ciała zſyłaią, ale

propres connoiſſances pour juger des objets; Et ſi ces objets provoquent ſeulement les ſens, qui réveillent la vigueur de l'Ame, afin qu'elle agiſſe ſur eux, & qu'elle ramaſſe en même tems toutes les figures qu'elle laiſſe repoſer en elle même; avec combien plus de raiſon doit on croire qu'une Intelligence tout-à fait ſéparée de la matiere par la ſimplicité de ſon Etre, n'emprunte point le ſécours des choſes exterieures pour juger de leurs formes. Ne voions nous pas que la Nature a donné diverſes ſortes de Perfections à des Créatures diférentes? Les Animaux immobiles

ale nie żywa tylko ſwoich właſnych wiadomośći do ſądzenia o widokach; Y ieżeli te widoki wzruſzaią tylko zmyſły, do wzbudzenia dzielnośći Duſzy, ażeby w nich działała, y żeby oraz zgromadzała wſzelkie Poſtaci, ktorym dopuſzcza w ſobie ſamey ſpoczywać, iakoż z więkſzą racyą powinno ſię trzymać, iż Poięcie wcale odłączone od materyi przez nierozdzielność ſwoiey Iſtoty, niezaciąga pomocy rzeczy powierzchownych do ſądzenia o ich Poſtaci.

Niewidziemyſz iż Natura nadała rozmaite Gatunki doſkonałośći Stworzeniom rożniącym ſię?

biles *Zwię-*

biles, comme les Huîtres, & tant d'autres Poiſſons qui ne ſe nourriſſent que des Conques aux quelles ils ſont toûjours attachés, n'ont eu pour leur partage que le ſentiment ſans aucune connoiſſance. Ceux à qui le mouvement eſt naturel, & dans leſquels on voit un inſtinct particulier qui leur fait, ou fuïr, ou déſirer les choſes, ont outre cela l'Imagination. La Raiſon ne ſe trouve qu'en la Nature humaine, comme l'Intelligence ne ſe rencontre que dans l'Eſſence Divine. C'eſt pourquoi cette derniere connoiſſance eſt plus parfaite que toutes les autres, parce que

non

Zwięrzęta nieruchome iako Oſtrygi y tylo innych Ryb, ktore niemaią pokarmu tylko z ſkorup do ktorych ſą przylepione, niedoſtały w ſwoy dział tylko czucie, bez żadnego znania.

Te ktorym ruchawość ieſt naturalna y w ktorych widać natchnienie osobliwe, ktore im każe albo ſię chronić albo pożądać czego, maią oprocz tego Imaginacyą. Rozum nieznayduie ſię tylko w Naturze Ludzkiey, iako Poięcie nienatrafia ſię tylko w Iſtności Boſkiey.

Przetoż to oſtatnie znanie, ieſt doſkonalße niż inne, poniewaß nietylko ſię rozciąga w poymo-

wa-

non ſeulement elle s'étend ſur elle-même pour ſe concevoir; mais encore elle comprend tout ce que ſes premieres qualités ont de propre. Que ſeroit-ce ſi les Sens & l'Imagination venoient à contredire la Raiſon, & lui ſoûtenir que ce qu'elle conſidere comme univerſel, n'eſt en éfet qu'une chimere? parce qu'une choſe ſenſible & ſujete à l'Imagination ne ſçauroit être univerſelle. Et que ſi le jugement de la Raiſon pouvoit être véritable, il n'y auroit rien de ſenſible & de particulier; & que puis qu'elle reconnoît elle même, que pluſieurs choſes ſont ſoûmiſes à ces

deux

waniu ſamego ſiebie, ale ieſzcze obeymuie wſzytko to co Iego pzednie Własności maią przyzwoitego.

Cożby było gdyby zmyſły y Imaginacya miały ſię ſprzeciwić Rozumowi y utrzymywać przeciw niemu, iż to co On uważa, niby ogolnie, nie ieſt wrzeczy tylko Chimerą? Poniewaſz rzecz iaka zmyſłom podległa, y Imaginacyi, niemoże bydź ogolną.

Y gdyby rozsądek Rozumu mogł ſię prawdzić, niebyłoby nic zmyſłom podpadaiącego, y ſzczegulnego; a że poniewaſz on ſam uznaie iż wiele rzeczy ieſt podległych

tym

deux Puiſſances, il faut qu'elle ſe trompe lors qu'elle conſidére comme univerſel un Etre ſenſible & particulier. Si cependant la Raiſon leur répondoit qu'elle voit d'une maniere univerſelle toutes choſes ſenſibles, & qui ſe peuvent imaginer, & que la foibleſſe des Sens & de l'Imagination les empêche d'arriver à cette façon de connoître & de paſſer plus avant que les Eſpeces & les Images corporelles, & qu'il faut porter un jugement plus ſolide & plus juſte de toutes les choſes dont on veut parler: Les Hommes aux quels la puiſſance de raiſonner,

tym dwiema Możnoś̈ciom, muſi bydź iż On ſię myli gdy uważa niby ogolną iaką Iſtotę zmyſłom podpadaiącą y ſczegulną. Jeżeliby im iednak Rozum odpowiedział, iż widzi ſposobem ogolnym wſzytkie rzeczy zmyſłom podpadaiące, y ktore one ſobie mogą mniemać, yże niezdolność zmyſłow y Imaginacyi nie dopuſcza im doś̈cignąć tego ſposobu znania, y poyś̈ć daley nad Postaći, y wyobrażenia Ciclesney że potrzeba mieć rozſądek gruntownieyſzy ſprawiedliwſzy o wſzytkich rzeczach, o ktorych ſię chce rozmawiać. Ludzie ktorym możność, rozmawiania,

ner, de ſentir, & d'imaginer, eſt naturelle, n'embraſſeroient-ils pas en cette diſpute le parti de la Raiſon? Cependant le raiſonnement humain, fait à l'égard de l'Intelligence Divine, ce que les Sens & l'Imagination feroient à l'égard de la Raiſon, lors qu'il croit que Dieu ne peut connoître les choſes futures d'une autre maniere que la Raiſon humaine ſe les figure elle-même. Voici comme vous raiſonnez. Si les choſes ne ſont pas certaines & néceſſaires dans leur évenement, Dieu ne ſçauroit prévoir qu'elles arriveront aſſeurément, & par conſéquent il n'y a

czucia, y mniemania ieſt Naturalna niechwycilißby ſię w tey ſprzeczce Rozumu ſtrony? Iednakże rozmawianie Ludzkie względem poięcia Boſkiego, ſprawuie to coby ſprawiły zmyſły y Imaginacya względem rozumu, kiedy trzyma że Bog niemoże znać rzeczy przyſłych inßym ſpoſobem, tylko iak Rozum Ludzki ſam ſobie ie wyſtawia.

Awoż iak Wy rozmawawiacie, ieżeli rzeczy nie ſą pewne y konieczne w ich wypadku, niemoże Bog przeyrzyć, iż ſię zapewne ſtaną, a zatym niemaß Przeyrzenia; albo ieżeli przy-

a point de Préſcience; ou ſi nous en admettons une, il faut en même tems admettre une néceſſité génerale qui contraigne toutes les actions des Hommes, & qui les mette tous également dans l'impuiſſance de rien faire de libre & de volontaire. Si nous étions auſſi bien participans du jugement de la premiere Intelligence que nous le ſommes de celui de la Raiſon, comme nous eſtimons qu'il faut que les Sens & l'Imagination cedent entierement à la Raiſon qui les ſurpaſſe en nobleſſe: Ainſi nous croirions que la Raiſon devroit être ſoûmiſe à l'Intelligence Divine.

przyimuiemy iakie, trzeba oraz przypuśćić konieczność ogolną, ktora przymuſza wſzelkie ſprawy Ludzkie, y ktora ie wſzelkie zarowno ſtawia w niemożnośći czynienia czegożkolwiek wolnego y dobrowolnego.

Gdybyśmy byli zarowno uczeſtnikami Rozſądku Naywyżſzego Poięcia, iak ieſteśmy Rozumu, iako trzymamy iż zmyſły y Imaginacya uſtępuią zupełnie Rozumowi, ktory ie przewyżſza w zacnośći: tak więc trzymalibyśmy że Rozum powinien podlegać Poięciu Boſkiemu.

Efforçons-nous donc, autant que notre foibleſſe le peut permettre, de nous élever juſques à cette premiere connoiſſance, & notre Eſprit y remarquera ce qu'il ne découvre pas en lui-même; à ſçavoir, que ce qui n'a pas un evene-

Vſiłuymyż tedy ile naſza nieudolność nam dopuśćić może, żebyśmy ſię wynieśli aż ku tey pierwſzcy Wiadomośći, a naſz Rozum tam poſtrzeże czego niedocieka w ſamym ſobie, to ieſt że to co niema wypadku konieczne-go,

---

Que dans tout ce vaſte Univers
L'Architecte de la Nature
A formé d'Animaux divers,
Et de diférente figure !

Ceux là par replis animés
Rampent toûjours ſur la pouſſiere,
Et laiſſent leurs Corps imprimés
En leur ſinueuſe carriere.

Ceux ci fendent le vent & l'air
D'une aîle légere & rapide,
Et pénetrent comme un éclair
Par tout où leur inſtinct les guide.

D'autres paiſſent dans les Vallons,
Enfoncent les molles Arenes,

Paſ-

evenement nécessaire, ne laisse pas néanmoins d'être l'objet d'une Préscience certaine & déterminée, & que cette Préscience n'est pas une conjecture trompeuse, mais une Science simple, & qui ne peut recevoir de limites.

go, nie iest przeto mniey widokiem Przeyrzenia pewnego y niepochybnego, że to Przeyrzenie nie iest wrożką omylną, lecz wiadomością nierozdzielną, ktora niemoże bydź Ograniczoną.

PRzecięż swiat ten nieobięty,
Sprawca wszelkiego stworzenia
Rożnymi kształci zwierzęty,
Y w rożną Postać odmienia.

Te swym przygięciem wzbudzone,
Vstawnym w piasku czołganiem
Zostawuią wyrażone
Ciała, wężowym bieganiem.

Tam te zaś powietrze kraią
Przez bystre skrzydeł ruszenie,
Y iak Piorun przenikaią,
Tam gdzie ie wiedzie natchnienie.

Jnne w doły ciągnie pasza
Te pogrąża w miękkie Piaski,

Passent les Côteaux & les Monts,
Les Prés, les Forêts, & les Plaines.

Mais Dieu créant les Animaux
D'une forme si diférente,
En un point les a fait égaux,
Ils ont tous la tête penchante.

L'Homme la porte droite, & regarde les Cieux,
Dignes seuls d'occuper les désirs, & les yeux
De celui qui leur doit sa plus noble naissance:
S'il vous reste quelque raison,
Songez que cette diférence
Vous est une grande leçon.

Il ne vous suffit pas d'avoir les yeux dressez
Vers cet heureux séjours pour lequel vous naissez;
L'Esprit doit imiter le corps en sa posture,
Si ce n'est qu'il veüille en éfet
Changer avec lui de nature,
Et de Roi, devenir sujet.

CHAPITRE VI.

PUis que nous ne connoissons pas les choses, selon la vertu de leur nature, mais selon celle de no-

POniewaß nieznamy rzeczy według mocy ich Natury, lecz według naßego poymowania, uważmy

Te z Gor w Pagorki przenaſza
W Łąki w Lasy, y w kray płaſki.

Lecz Bog ſtwarzaiąc te zwierzę
Choć Poſtaći rozrożnioney,
Rowne ie zrobił w tey mierze,
Ze ſą głowy w doł ſkłonioney.

Człek ſam ią wznoſi, w Niebo patrzaiąc wysoko
Godne Tam zwabić Iego żądanie y Oko.
Skąd On naywięcey bierze, ſzlachetne zrodzenie.
Jeſtli w Was Rozumu ſztuka,
Myślćie że to rozrożnienie
Dla Was ieſt wielka Nauka.

Nie dość że Oczy ktemu przybytku wznoſićie
Szczęsnemu dla ktorego na ſwiat ſię rodzicie,
W Niebo patrzące Ciało, Duch ma naſladować
Chyba że wnim taka wola,
Swą Godność z nim mieniąc, psować,
Bydź Poddanym, zamiaſt Krola.

ROZDZIAŁ SZOSTY.

notre entendement; conſidérons à préſent autant que notre foibleſſe le pourra permettre, ce que c'eſt

my teraz ile Naſza niezdolność pozwoli, co to ieſt Natura Boſka, azebyśmy potym poiąc mogli na-

que la NatureDivine afin qu'en ſuite nous puiſſions concevoir à notre maniere quelle eſt la perfection de ſa Science. Tous ceux qui parlent raiſonnablement deDieu, diſent qu'il eſt Eternel, Examinons donc ce que c'eſt que l'Eternité, parce qu'elle nous fera connoître ſa Nature & ſa ſcience. *L'Eternité n'eſt autre choſe que la joüiſſance parfaite, & ſans ſucceſſion, d'une vie qui ne finira jamais.* Ceci ſe pourra facilement voir par la comparaiſon des choſes temporelles, d'autant que ce qui vit dans le Tems va du Paſſé au Préſent, & du Préſent au Futur. Il n'y a rien dans ſon

cours

ſzym ſposobem co ieſt za doſkonałość Iey wiadomośći.

Wſzyscy Ci ktorzy rozumnie rozmawiaią o Bogu, powiadaią iż ieſt Wiecznym. Roztrząsniymyſz tedy co to ieſt wieczność, poniewaſz nam ona da poznać Iego Naturę y Wiadomość.

Wieczność nie ieſt co inſzego tylko poſiadanie doſkonałe, y bez naſtępnośći, żyćia ktore ſię nigdy nieſkonczy. *To ſię może łatwo widzieć przez przyrownanie rzeczy doczesnych, poniewaſz to co żyie w czaſie, idzie z Przeſzłego do teraznieyſzego, a z teraznieyſzego do przyſzłego. Niemaſz nic w*

Ie-

cours qui puiſſe embraſſer tout à la fois l'eſpace de ſa vie; mais il n'a pas encore atteint le lendemain, qu'il a déjà laiſſé perdre le jour précedent; & les Hommes même ne vivent que dans ce petit moment, qui paſſe ſi vîte q'ils ne peuvent s'en apercevoir. Ainſi quand toutes les choſes qui ſont ſujetes à l'empire du Tems, n'auroient ni cõmencement ni fin, comme Ariſtote l'a crû du Monde, & quand leur durée ſe meſureroit par l'infinité des Siécles; on ne pourroit pas néanmoins dire qu'elles fuſſent éternelles, parce qu'elles ne joüiroient pas tout à la fois

Iego biegu coby mogło obiąć wraz przeciągłość ſwego życia, ale niedoścignąwßy ießcze Iutra, iuż dopußcza utracić dzień przeßły; y Ludzie nawet nieżyią tylko przez ten moment, ktory miia tak prętko iż go niemogą poſtrzedz.

Przeto choćby wßytkie rzeczy, ktore podlegaią Rządowi Czaſu niemiały ani początku ani końca, iak Aryſtoteles trzyma o ſwiecie, y gdyby ich trwanie mierzyło ſię nieſkonczoną liczbą Wiekow, niemożna by przecięż mowić iż ſą wiecznymi, ponieważby nieoſiągały, oraz tego trwania nieſkonczonego, Przeßły-

fois de cette durée infinie, que le Passé leur seroit échapé, & qu'elles ne posséderoient pas encore le futur. Ce qui comprend donc sans succession toute la plénitude d'une vie sans fin, à qui rien de l'avenir ne manque & pour qui le Passé ne s'écoule jamais, est vér itablement éternel, est toûjours prêsent à soi même, y trouve sa Béatitude, & voit sans aucune erreur tous les momens des Siécles passés, & futurs. D'où vient que ceux-là se trompent, qui se fondant sur l'opinion de Platon, qui dit que le Monde n'a point eu de commencement, & n'aura jamais de

śły czas by im uciekł, a ieſzcze by nieposiadały Przyszłego.

Ten kto tedy obeymuie bez następności zupełność życia bez końca, ten komu z tego co przyiść ma nic nieuchybia, y komu to co przeszło nie upływa nigdy, ieſt y prawdziwie wiecznym, Ieſt zawſze przytomnym ſamemu ſobie, znayduie tam ſwoię ſczęśliwość, y y widzi bez żadney omyłki wſzytkie momenta Wiekow Przeszłych y Przyszłych. Z kąd pochodzi że ſię ci mylą, ktorzy zaſadzaiąc ſię na zdaniu Platona mowiącego, iż ſwiat niemiał Początku, y niebędzie mieć nigdy koń-

de fin, le croient pour ce ſujet éternel, auſſi-bien que Dieu; car il y a bien de la différence entre avoir une durée ſans limites (ce que ce Philoſophe accorde au Monde) & avoir une durée infinie & qui ſoit toûjours préſente (que nous voions clairement être propre à Dieu, qui n'eſt pas plus ancien que les choſes qu'il a créés par le nombre des années, mais par la proprieté de ſa nature toute ſimple.) Or cõme il arrive que le mouvement infini des choſes temporelles s'efforçant d'imiter l'état toûjours préſent de cette vie tout-à fait immobile, ne peut l'égaler, à

cauſe

końca, trzymaią go z tey przyczyny bydź wiecznym, za rowno iak y Boga, gdyż wielka ieſt rożnica między mieniem trwania bez granic (co to ten Philozof dopuſzcza ſwiatu) a mieniem trwania nieſkonczonego, y coby było zawſze przytomne) co widzimy iaſnie bydź właściwego Bogu, ktory nie ieſt dawnieyſzym niż rzeczy ktore ſtworzył, przez liczbę lat, ale przez właſność ſwoiey iednoiſtney Natury. Więc iż ſię trafia że ruchomość nieźliczoną rzeczy doczeſnych uſiłuiąc naśladować ſtan zawſze przytomny tego życia w cale, niewzruſzonego, nie-

mo-

cause de sa trop grande diférence ; il faut nécessairement qu'il dégenere de la perfection de cette immobilité dans l'imperfection du mouvement , & que ne pouvant avoir une durée toûjours présente, il s'étende & se divise lui même en la suite infinie du tems à venir, & des Siécles passés ; Et que comme il ne peut avoir tout à la fois la plenitude de sa vie , il tache en quelque maniere dêtre toûjours, en contrefaisant autant qu'il peut, ce qu'il ne sçauroit parfaitement exprimer,& qu'il se serve à ce dessein de la présence de quelques momens qui s'évanoüissent à l'instant qu' ils

może się z nim zrowniać , dla swoiey zbyt wielkiey rożnicy , musi koniecznie zstępować z doskonałośći tego niewzruszenia, w niedoskonałość ruchomośći , y niemogąc mieć trwania zawsze przytomnego, rozciąga się y dzieli się sama w następność niezliczoną czasow przyśćmaiących, y wiekow Przeszłych; Yże niemoże mieć oraz zupełnośći swego życia, usiłuie nieiakim sposobem trwać zawsze, potrafiaiąc ile może, to czego niezdoła doskonale wyrazić , y zażywa do tego końca niektorych momentow, ktore nikną skoro się tylko pokażą .

Ale

ils paroiſſent. D'autant néanmoins que cette préſence paſſagere a quelques foibles traits de celle qui demeure toûjours : il arrive que les yeux de notre Eſprit ſe trompent quelquès fois dans le diſcernement qu'ils en veulent faire, ſe figurant que l'une & l'autre ne ſont qu'une même choſe. Cependant cette préſence qui les abuſe de ſon aparence, eſt contrainte de ſuivre le chemin que lui marque la ſuite des Tems, & de paſſer dans un mouvement continuel la vie qu'elle ne ſçauroit poſſéder tout à la fois, & dans l'immobilité. C'eſt pourquoi ſi

Ale przecięż że ta przytomność przechodząca ma nieco podobieńſtwa do tey ktora zawße trwa, trafia ſię że Oczy Naßego Rozumu mylą ſię czaſem w rozeznaniu ktore chcą międzynimi uczynić, mniemaiąc iż tak iedna iako y Druga, ſą tożſamo.

Jednakże ta przytomność ktora ich zwodzi ſwoim pozozorem, ieſt przymußona iść drogą ktorą iey wyznacza naſtępność Czasu, ypędzić w uſtawicznym rußaniu życie ktorego niemoże oraż poſiadać, y w niewzrußeniu.

Przetoż ieżeli chcemy

nous voulons donner aux choſes des noms qui leur ſoient propres, nous dirons avec Platon, que la Nature Divine eſt éternelle, & que le Monde eſt perpétuel. Ainſi l'Eſprit ne comprenant les choſes qui lui ſont ſoûmiſes que ſelon ſa nature, & cette premiere Eſſence étant éternelle & ſans viciſſitude, il faut que ſa ſcience ne ſoit point ſujete au mouvement des tems, & que demeurant toûjours dans une ſimplicité parfaite, elle embraſſe par l'étenduë de ſa connoiſſance l'eſpace infini du Paſſé & du Futur, ſe rendant les choſes préſentes par cette maniere de con-
noître

my dać rzeczom nazwiſka przyzwoite, będziemy mowić z Platonem, że Natura Boſka ieſt wieczna, a że ſwiat ieſt uſtawiczny.

Więc Rozumnie poymuiąc rzeczy ſobie podległych tylko według ſwoiey Natury, a ta pierwßa Iſtność będąc wieczną y bez odmiany, muſi Icy wiadomość niepodlegać biegowi Czasu, y trwaiąc zawße w nierozdzielności doſkonałey, ogarnywa rozciągłością ſwoiey znaiomośći rozległość nieſkonczoną Przeßłego y Przyßłego, czyniąc ſobie rzeczy przytomne przez ten ſpoſob tak iaſnego y doſkonałe-
go

noître ſi pure & ſi parfaite. Et par conſéquent ſi vous examinez ce que c'eſt que la Préſcience Divine, vous direz que ce n'eſt pas une Préviſion, mais une connoiſſance des choſes toûjours préſentes : d'où vient qu'on ne la nomme pas Prévoiance, maîs Providence; parce qu'étant entierement ſéparée des choſes inférieures, elle les voit de loin, & comme d'une Montagne beaucoup élevée au deſſus du reſte de l'Univers. Voudriez-vous après cela que la Lumiere Divine rendît néceſſaires toutes les choſes qu'elle découvre? La connoiſſance des Hommes leur ôte-

go znania.

Azatym ieżeli roztrząśnieß co to ieſt Przcyrzenie Boſkie, rzeczeß iż to nie ieſt iakie przewidzenie, lecz znanie rzeczy zawße przytomnych:

Z kąd idzie iż go niezowią przewidzeniem ale Opatrznością; Gdyż będąc zupełnie oddzielone od rzeczy niżßych, widzione zdaleka y niby z iakiey Gory wielce wywyżßoney nad oſtatek ſwiata.

Chciałżebyś zatym żeby znaiomość Boſka ſprawiła koniecznymi wßytkie rzeczy od nicy doścignione? Znanie Ludzkie odeymuieß im wolność? To na co ty

ôte-t-elle la liberté? Ce que vous regardez cesse-t-il dêtre libre, & perd-t-il par votre vûë quelque avantage qu'il ait reçu de la Nature? Si vous comparez équitablement la connoissance Divine avec la connoissance Humaine. Vous avoüerez que comme votre Esprit limité voit quelque chose présente dans le Tems; ainsi l'Intelligence Eternelle, qui ne peut être bornée par la suite du Tems, connoît toutes choses, & se les rend toûjours présentes par sa connoissance. C'est porquoi cette Préscience ne change point la nature, ni la proprieté des choses qu'elle voit présentement, & dans

ty patrzyß przestaieß bydź wolnym, y utracaß dla twego wzroku iaką korzyść z natury mianą? Ieżeli sprawiedliwie wyrownaß wiadomość Ludzką do Boskiey?

Wyżnaß że iak twoy Rozum okryślony widzi iaką rzecz przytomną w czasie, tak więc Mądrość wieczna niemoże bydź okryślona przez następność czasu, zna wßytkie rzeczy, y czyni ie sobie przytomne zawße, przez swoie znanie.

Przetoż to Przeyrzenie nieodmienia Natury, ani wolności rzeczy ktore widzi teraz y w swoiey wieczności, tak iako będą kie-

dans ſon éternité, comme elles ſeront un jour; ce qu'elle fait ſans confondre les eſpeces des Créatures qu'elle voit préſentes, en ſorte qu'elle aperçoit d'un ſeul & d'un ſimple régard tout ce qui doit arriver, ou néceſſairement, ou librement. C'eſt ainſi que lors que vous voiez en même tems un Homme qui marche ſur la Terre, & le Soleil qui ſe leve dans le Ciel; vous jugez en un clin d'œil que le mouvement de l'un eſt libre, & que celui de l'autre eſt néceſſaire. Il eſt donc vrai de la même ſorte, que la vûë de Dieu n'altere point la qualité des choſes qui ſont préſen-

kiedyś; co ſprawuie bez pomięſzania Poſtaci ſtworzenia ktore widzi przytomne, tak dalece że poſtrzega iednym ſamym y nierozdźielnym ſpoyrzeniem wſzytko to, co ſię ma ſtać, albo koniecznie albo dobrowolnie.

Tak więc iakgdy widziſz oraz Człowieka chodzącego na ziemi, y ſłońce ktore wſchodzi na Niebie; ſądziſz w iednym mgnieniu oka, że ruſzenie Iednego ieſt wolne, y że drugiego ieſt konieczne.

Prawdzi ſię tedy tym że kſztaltem, że Patrzenie Boſkie niemięſza własności rzeczy ktore ſą przytomne względem nie-

ſentes à ſon egard. Quoi que futures à l'égard du tems, & qu'il n'a point une ſimple conjecture de l'évenement des choſes, mais une connoiſſance véritable, lors qu'il ſçait que ce qui n'arrivera pas avec néceſſité, doit néanmoins arriver comme il l'a prévu. Si vous me dites encore une fois qu'il eſt toûjours impoſſible que ce que Dieu à prévu n'arrive pas, & qu'ainſi ce qui doit arriver devant néceſſairement être, je ſerai enfin contrainte de recevoir ce nom de Néceſſité que j'ai rejetté juſques ici. Je vous avoüerai librement une choſe dont la vérité ſe trouve

très

niego; chociaż ſą przyſzłe w zględem czasu, y że nieczyni proſtey wrożki o rzeczach, ale ma Onych prawdziwą znaiomość, gdy wie iż to co ſię niema ſtać koniecznie, ma ſię przecięż ſtać, iak On przeyzrzał.

Jeżeli mi ieſzcze raz rzeczeſz, iż zawſze ieſt niepodobna aby ſię to nie miało ſtać co Bog przeyzrzał, y że więc to co ma ſtać ſię muſząc bydź koniecznie, będę na koniec przymuſzona przyiąć to Nazwiſko konieczności, ktorem dotąd odrzucała. Wyznam ci dobrowolnie iedną rzecz, ktorey prawda znayduie ſię

bydź

très ſolidement apuiée, mais que l'on n'eſt pas capable de comprendre, ſi l'on ne pénétre dans les myſteres les plus cachés de la Science Divine. C'eſt que toutes les choſes ſont en même tems, & néceſſaires, & libres; Néceſſaires, quand on les regarde en connoiſſance de Dieu; Libres, quand on les conſidére en leur propre nature: parce qu'il y a deux ſortes de Néceſſités, l'une ſimple, & l'autre conditionée. La premiere ſe pourra concevoir, ſi je dis qu'il faut que tous les Hommes meurent; La ſeconde, ſi j'aſſeure qu'il faut néceſſairement qu'une Perſonne ſe promene lors

bydź zbyt dobrze wſpartą, ale ią poiąć niemaſs ſpoſobnośći; Jeżeli ſię nieprzeniknie w nayſkrytſſe Taiemnice Mądrośći Boſkiey. To ieſt że wſſytkie rzeczy ſą wraz konieczne y dobrowolne, konieczne kiedy ſię upatruią w Wiadomośći Boſkiey, wolne, kiedy ſię uważaią w Ich właſney Naturze, gdyż ſą dwa gatunki koniecznośći, Iedna proſta, druga z kondycyą. Pierwſſą będzie można poiąć, ieżeli powiem, iż trzeba żeby wſſyscy Ludzie umierali, Drugą, ieżeli upewnię, iż trzeba koniecznie żeby iaka Oſoba ſię przechodziła gdy

lors que je la vois effectivement en cette action; d'autant qu'une choſe que je vois ſans erreur, ne ſçauroit être autrement que je me la figure, quoi que néanmoins elle n'emporte pas avec ſoi une néceſſité ſimple & tout-à-fait abſoluë, parce que ce n'eſt pas la Nature qui la produit, mais la ſeule circonſtance, puis qu'aucune néceſſité ne contraint de marcher celui qui marche librement, bien qu'en éfet il ſoit néceſſaire qu'il ſoit en ce mouvement lors qu'il ſe promene. Ainſi lors que la Providence Divine regarde une choſe préſente, il faut néceſſairement

ment

gdy ią widzę rzeczywiście, w działaniu tego, ile że taka rzecz ktorą widzę bez omyłki, niepotrafi bydź inaczey iak ią ſobie wyſtawiam, chociaż z tym wſzytkim niepociąga z ſobą konieczności proſtey y w cale zupełney, poniewaſz nie Natura ią ſprawuie, ale ſama okoliczność, gdyż żadna konieczność nieprzymuſzą chodzić, tego ktory dobrowolnie chodzi, chociaż ieſt koniecznie w ſamey rzeczy żeby był w tym ruſzeniu, kiedy ſię przechodzi.

Więc gdy Opatrzność Boſka widzi iaką rzecz przytomną, trzeba koniecznie żeby była, cho-

ciaż

ment qu'elle ſoit, quoi que ſon exiſtence ne ſoit pas abſolument & ſimplement néceſſaire: Or il eſt certain que tout ce que nous devons faire de libre à la venir, eſt préſent à Dieu. Si je le conſidére par raport à la connoiſſance Divine, il eſt néceſſaire d'une néceſſité conditionée; & ſi je le regarde en lui même, il ne dégenere point de la liberté ſimple de ſa propre nature. Toutes les choſes donc que Dieu prévoit, arrivent aſſeurément, ſans que celles qui partent de notre Libre-Arbitre ſe puiſſent exempter de cette certitude, & qu'elles perdent pour

ciaż Iey bycie, nie ieſt zupełnie y po proſtu konieczne. Toć ieſt pewna, iż wßytko to co my mamy dobrowolnie w przyßłym Czaſie robić, ieſt przytomne Bogu.

Jeżeli zaś to uważę względem wiadomośći Boſkiey ieſt konieczne, koniecznośćią z kondycyą. Jeżeli zaś temuż ſię przypatrzę w nim ſamym, nie odmienia wolnośći iſtotneyſwoiey własney Natury; Wßytkie rzeczy co Bog przeyrzy zapewne ſię ſtaią, bez umknięcia ſię tey pewnośći, nawet tych ktore od naßey wolney woli pochodzą, iednak nie utracaiąc dla tego, tey własnośći im

cela cet avantage qui leur eſt particulier, puis qu'avant qu'elles fuſſent, elles pouvoient ne pas être. Mais que nous ſert, me direz-vous, d'avoir une liberté? ſi la connoiſſance de Dieu marque les evenemens de nos actions avec autant de contrainte que la néceſſité la plus rigoureuſe du monde pourroit faire. Je vous répondrai que cette maniere dont Dieu connoît les choſes, met entre vos actions & celles qui ſont abſolument néceſſaires, la diférence qui ſe trouve entre le mouvement d'un Homme, & le cours du Soleil, qui ſont tous deux néceſſaires lors qu'ils

ſczególney, poniewaſz pierwey niż były, mogły były niebydź.

Ale nacoż nam ſię przyda rzeczeſz mi mieć wolność? Jeżeli wiadomość Boſka wyznacza wypadki naſzych ſpraw, z tak wielkim przyniewoleniem, iakby nayoſtrzeyſza konieczność na ſwiecie mogła uczynić.

Odpowiem ci że ten ſpoſob ktorym Bog zna rzeczy, między twymi ſprawami y tymi ktore ſą zupełnie konieczne, tę ſtanowi roznośc; ktora ſię znayduie między ruſzaniem ſię iakiego Człeka, y biegiem ſłonca, ktore ſą oboie koniecznymi gdy ſię dzieią, cho-

qu'ils ſe ſont, quoi que l'un fût très-libre auparavant, & que l'autre ne l'eût jamais été. C'eſt de cette ſorte que toutes les choſes qui ſont préſentes à Dieu, ſont infailliblement, & que néanmoins les unes ſont produites par la néceſſité ſeule, & les autres par une cauſe libre. Ce n'eſt donc pas ſans raiſon que j'ai dit que ce qui devroit être conſidéré comme néceſſaire en la connoiſſance Divine, étoit libre dans ſa nature, de même que tout ce qui eſt ſenſible, eſt univerſel au jugement de la Raiſon, & particulier en ſa nature. Mais quoi, me direz-vous, s'il eſt en

chociaż iedno było przedtym nader dobrowolne, drugie zaś nigdy.

Tym to ſposobem wſzytkie rzeczy ktore ſą przytomne Bogu ſą nieomylnie; a iednakże iedne ſą zrządzone przez ſamą konieczność, drugie zaś od przyczyny wolney.

Nie bez racyi tedy mowię, iż to co by powinno bydź poczytane za konieczne w wiadomośći Boſkiey, ieſt wolnym w ſwoiey naturze, za rowno iak wſzytko co ieſt podległe zmyſłom, ieſt ogolnym w rozſądku Rozumu, ſzczegulnym zaś w ſwoiey Naturze.

Ale cóż rzeczeſz mi, ieżeli ieſt w moiey

mon pouvoir de changer de volonté, je tromperai la Providence Divine par mon changement, & je rendrai ſa connoiſſance inutile. Je vous répondrai là deſſus, que vous pouvez prendre de nouvelles réſolutions. Mais que cette éternelle Vérité toûjours préſente à vos deſſeins les plus éloignés, ſçachant que vous le pouvez, & connoiſſant en même tems ſi vous le ferez: il eſt impoſſible que vous évitiez la Préſcience de Dieu, non plus que vous ne vous ſçauriez empêcher d'être vû par un œil extrêmement vif & perçant, quoi que vous vous mettiez

iey mocy odmienić wolą, omylę Opatrzność Boſką, przez moie odmienienie, uczynię Iego wiadomość nieſkuteczną. Odpowiem ci na to, że możeſz wziąc nowe rezolucye.

Ale że ta Wieczna Prawda zawſze ieſt przytomną twoim nay dalſzym zamyſłom, wiedząca iż to możeſz, y znaiąca oraz ieżeli to uczyniſz: Niemożna ieſt żebyś ſię uchronił Przeyrzenia Boſkiego, iak więc niemożna, żebyś mogł zabronić nie bydź widzianym od oka zbyt byſtrego y przenikaiącego, chociaſzbyś ſię dobrowolnie ſtawiał we wſzytkich poſtawach. Lecz

tiez librement en toutes ſortes de poſture. Mais quoi, me répondrez-vous, changerai-je ſelon mon caprice cette Préſcience immuable? & lors que je prendrai de nouveaux deſſeins, l'obligerai-je de s'en former de nouvelles idées? Non, ſans doute, puis que l'Intelligence Divine ſe repréſente tout à la fois les choſes futures, & qu'elle les ramaſſe toutes enſemble dans ſa connoiſſance, qui n'agit pas ſucceſſivement comme vous vous l'imaginez, mais qui prévient & qui voit d'un ſimple régard tous vos changemens, ce qu'elle tient d'elle même, & non pas de l'éve-

Lecz coż; Odpowieſz mi, bedęż odmieniał według mego wykwintu to Przeyrzenie niewrzuſʒone? Y gdy wezmę przed ſię nowe zamyſły; przymuſʒeſz go wyſtawić ſobie Onych nowe wzory? Nie, bezwątpienia, poniewaſz. Mądrość Boſka, wyſtawia ſobie na raz przyſʒłe rzeczy, y zgromadza ie wſʒytkie wſpoł w ſwoiey wiadomości, ktora nie działa naſtępaie iak ty mniemaſz.

Ale poprzedza y widzi iednoiſtnym ſpoyrzeniem wſʒytkie twoie odmiany; co ma od ſamey ſiebie, a nie od wypadku przyſʒłych rzeczy: z kąd

l'évenement des choſes futures: d'où je pourrai facilement répondre à l'objection que vous m'avez déjà faite, ſçavoir, que ce ſeroit une choſe déraiſonnable, que de prétendre que nos actions fuſſent la cauſe de la Science Divine; car l'étenduë infinie de cette connoiſſance embraſſant tout, & ſe le rendant préſent en même tems, elle donne la Loi généralement à toutes choſes, & ne la peut recevoir d'aucune. Cela étant ainſi, la liberté de l'Homme n'eſt point affoiblie par la Préſcience Divine: Les Loix ne peuvent être injuſtes, en propoſant des peines ou des ré-

kąd mogę łatwo dać odpowiedź na zarzut coś mi iuż uczynił, to ieſt, żeby to była bezrozumność, wyciągać, żeby naſze ſprawy były przyczyną wiadomośći Boſkiey: bo rozciągłość nieſkonczona tey wiadomośći ogarnuie wſzytko, y czyniąc go ſobie wraz przytomnym, ſtanowi Prawo ogolnie wſzytkim rzeczom, niemogąc go od żadney ſama przyiąć.

Więc gdy tak ieſt; wolność Ludzka nie ieſt oſłabiona przeyrzeniem Boſkim; Niemogą bydź nieſprawiedliwe Prawa, ſtanowiące kary y nadgrody, dla tych ktorzy działaią ſwo- ie-

récompenſes à ceux qui font leurs actions volontairement; Dieu voit du haut du Ciel tout ce que nous faiſſons ; & l'éternité de ſa connoiſſance aſſeurée concourt à l'évenement de nos actions, en récompenſant celles des Bons, & en puniſſant celles des Méchans. Enfin l'éſperance que nous avons en la puiſſance de Dieu n'eſt pas inutile ; & les Prieres que nous lui faiſons ne manquent jamais d'être efficaces lorsqu'elles, ſont juſtes.

Fuiez donc le Vice, aimez la Vertu; ne formez iamais en votre Eſprit que des déſirs equitables ; & n'offrez au

ie ſprawy dobrowolnie. Bog widzi z wyſokośći Niebawſzytko co czyniemy: Y wieczność Iego wiadomośći nieomylna, przykłada ſię do wypadku naſzych ſpraw, nadgradzaiąc tam te Dobrych, karząc zaś Owe złych.

Na oſtatek nadzieia ktorą mamy w mocy Boſkiey, nie ieſt niepożyteczna, y Prożby ktore czynimy, niechybią nigdy bydź ſkutecznemi gdy ſą ſprawiedliwe.

Chroń że ſię tedy zbrodni, kochay Cnotę; nie ſtanow w twoim Umyſle nigdy tylko ſłuſzne żądania, y nieposyłay do Nieba tyl-

au Ciel que des Prieres pleines d'humilité. Vous avez une étroite obligation d'être vertueux, si vous la voulez réconnoitre, puis que vous faites vos actions devant les yeux d'un Juge, à qui rien ne peut être caché.

F I N.

tylko pełne pokory Modły. Masz ściſły obowiązek bydź Cnotliwym, Jeżeli go chceſz uznać, ponieważ działaſz twoie ſprawy w Obliczności Sędziego Sprawiedliwego, przed ktorym nic ſię nie potrafi utaić.

Koniec.

